

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ

**Түбән Кама муниципаль районы
С О В Е Т Ы**

423570, Түбән Кама шәһәре, Төзүчеләр пр., 12
факс (8555) 41-70-00, тел.42-41-41

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ

**Түбән Кама муниципаль районы
С О В Е Т Ы**

423570, Түбән Кама шәһәре, Төзүчеләр пр., 12
факс (8555) 41-70-00, тел.42-41-41

КАРАР

№ 24

Татарстан Республикасы Түбән Кама муниципаль районының Сухрау авыл җирлегенә төзелешен проектлауның җирле нормативларын раслау турында

Россия Федерациясе шәһәр төзелеше кодексының 29.4 статьясы нигезендә
Түбән Кама муниципаль районы Советы

КАРАР БИРЭ:

1. Татарстан Республикасы Түбән Кама муниципаль районының Сухрау авыл җирлеген шәһәр төзелешен проектлауның кушымтада бирелгән җирле нормативларын расларга.

2. Әлеге карарны Түбән Кама муниципаль районының рәсми сайтында бастырып чыгарырга.

3. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуны төзелеш, җир төзелеше, торак-коммуналь хужалык һәм транспорт буенча даими комиссиягә йөкләргә.

Түбән Кама муниципаль
районы Башлыгы

А.Р.Метшин

Түбән Кама муниципаль районы
Советының
2018 елның 21 февралендәге
24 номерлы карарына
кушымта

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ТҮБӘН КАМА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ СУХРАУ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕНЕҢ ШӘҺӘР ТӨЗЕЛЭШЕ ПРОЕКТЛАШТЫРУНЫҢ ЖИРЛЕ НОРМАТИВЛАРЫ

Кереш

Түбән Кама муниципаль районы Сухрау авыл жирлегенең шәһәр төзелеше проектлаштыруның жирле нормативлары (алга таба - нормативлар шәһәр төзелеше чаралары белән жирлек үсеше, халыкның сәламәтлеген саклау, табигый ресурслардан һәм әйләнә-тирә мохитне саклау, мәдәни мирас объектларының һәм мәдәни мирас объектларының билгеләре булган объектларны саклауга, территорияләрне табигый һәм техноген характердагы тискәре йогынтылардан саклауга, шулай ук Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән социаль гарантияләрне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыруга юнәлдерелгән., инвалидларны һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәрен дә кертеп, социаль һәм мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү, транспорт инфраструктурасы һәм төзекләндерү объектлары белән тәэмин итү.

Нормативларның төп максаты-шәһәр төзелеше планлаштыруы белән территория үсешен социаль-икътисади планлаштыруның үзара бәйләнешен тәэмин итү. Нормативлар шулай ук территориаль планлаштыру, шәһәр төзелешен зоналаштыру документларының сыйфатын бәяләү критерие булып хезмәт итә.

Әлеге нормативлар гамәлдәге федераль нормаларның төп нигезләмәләрен төгәлләштерәләр һәм үстерәләр.

Әлеге нормативлар Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә эшләнгән.

Нормативларда кеше тормышының уңай шартларын тәэмин итүнең минималь исәп-хисап күрсәткечләре бар (шул исәптән социаль һәм коммуналь-көнкүреш объектлары, мондый объектларның халык өчен (инвалидларны да кертеп), инженер-транспорт инфраструктурасы объектлары, территорияне төзекләндерү).

Нормативлар

Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы,

2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында»гы Федераль закон таләпләре нигезендә; 2010 елның 25 декабрәндәге 98-ТРЗ номерлы «Татарстан Республикасында шәһәр төзелеше эшчәнлегенә турында» Татарстан Республикасы Законы нигезендә, жирлекнең табигый-климат, социаль, икътисадый, милли һәм территориаль үзенчәлекләрен исәпкә алып, статистик һәм демографик күрсәткечләр нигезендә эшләнгән. Нормативларны раслау һәм аларга үзгәрешләр кертү Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

1. Кулланылышы

1.1. Әлеге нормативлар жирлекне проектлауга кагыла һәм аны планлаштыруга һәм төзелешкә карата төп таләпләрне үз эченә ала.

1.2. Жирлек территориясендә шәһәр төзелеше нормалаштыру объектлары: функциональ зоналар: торак, ижтимагый-эшлекле, житештерү, рекреацион зоналар, инженерлык һәм транспорт инфраструктурасы, махсус билгеләнештәге, авыл хужалыгы кулланышындагы зоналар;

мәдәни мирас объектлары билгеләре булган тарихи-мәдәни мирас объектларын урнаштыру зоналары;

социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре челтәре; транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы объектлары.

Жирлек территориясендә шәһәр төзелеше нормалаштыру объектларының урнашуы территориаль планлаштыру схемалары, генераль план, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре һәм территорияләрне планлаштыру проектлары составында яисә нигезендә билгеләнә.

1.3. Территориаль планлаштыру документларын, жирдән файдалану һәм төзелеш проектларын һәм территорияне планлаштыру документларын эшлөгәндә түбәндәгеләрне үтәргә кирәк:

конкрет әйләнә-тирә районнар өчен дифференциацияләнгән территорияне куллану интенсивлыгы;

мәдәни мирас объектларын, мәдәни мирас объектлары билгеләре булган объектларны саклау һәм тарихи планлаштыру һәм төзелеш объектларын саклау таләпләре;

әйләнә-тирә мохитне һәм табигый комплекс территорияләрен саклау таләпләре; санитар-гигиена нормалары һәм янгыч куркынычсызлыгы таләпләре;

инвалидлар һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен шәһәр төзелеше объектларыннан файдалану мөмкинлеге таләпләре.

1.4. Әлеге нормативлар территориаль планлаштыру документлары проектларын, шәһәр төзелешен зоналаштыру документларын һәм территорияне планлаштыру документларын эзерлөгәндә, шулай ук әлеге документларга үзгәрешләр керткәндә кулланыла.

Нормативлар проект оешмалары тарафыннан функциональ зоналар чикләрен, капитал төзелеш объектлары өчен жир кишәрлекләре күләмен, жирле әһәмияткә капитал төзелеш объектларын планлаштырыла торган урнаштыру зоналары күләмнәрен, объектларның һәркем файдалана алырлык радиусларын билгеләгәндә исәпкә алына.

1.5. Шәһәр төзелешен проектлаштыру нормативлары территориаль планлаштыру документлары проектларын районның жирле үзидарә органнары белән килештергәндә исәпкә алына.

1.6. Нормативлар халык тарафыннан да, башка кызыксынган субъектлар тарафыннан Генераль план проекты, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проекты, Территорияне планлаштыру проекты һәм территорияне планлаштыру документлары составында эзерләнгән территорияне межалау проекты буенча ачык тыңлаулар үткәргәндә исәпкә алына.

1.7. Жирле үзидарә органнары тарафыннан шәһәр төзелеше эшчәнлеге турындагы законнарның үтәлешен тикшереп торуну гамәлгә ашыруга вәкаләтле Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органы контрольлек вәкаләтләрен гамәлгә ашырганда ачыкланган бозуларны нигезләү өчен шәһәр төзелеше проектларының республика нормативлары нигезләмәләренә таяна ала.

1.8. Нормативлар 2009 елның 30 декабрдәге «биналарның һәм корылмаларның иминлеге турында Техник регламент» 384-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләренә туры килә, ул биналарга һәм корылмаларга (шул исәптән алар составына керүче

инженер-техник тээминат челтэрлэрэнэ һәм инженер-техник тээминат системаларына), шулай ук биналар һәм корылмалар белән бэйле проектлау процессларына (эзләнүлэрне дә кертеп), төзелеш, монтажлау, жайга салу, эксплуатацияләү һәм утильләштерү (сүтү), шул исәптән биналар һәм корылмалар белән бэйле таләпләргә, шул исәптән:

механик куркынычсызлык, янғын куркынычсызлыгы;

куркыныч табигать процессларында һәм күренешләрэндә һәм (яки) техноген йогынтыларда куркынычсызлык;

биналарда һәм корылмаларда яшәү һәм яшәү өчен куркынычсыз шартлар тудыру;

биналардан һәм корылмалардан файдаланучылар өчен куркынычсызлык;

инвалидлар һәм мөмкинлекләре чикләнгән башка төркөмнәр өчен биналар һәм корылмалардан файдалану мөмкинлегә;

биналарның һәм корылмаларның энергетика нәтижәлелегә;

биналарның һәм корылмаларның әйләнә-тирә мохиткә йогынтысының куркынычсыз дәрәжәсә. Нормативларга 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы федераль закон нигезендә “Янғын куркынычсызлыгы турында Техник регламент”ында билгеләнгән янғын куркынычсызлыгы таләпләре кергән.

1.9. Аеруча саклана торган табигый территорияләрдә нормативлар махсус сакланыла торган табигать территорияләрен саклау өлкәсендәге законнарға каршы килми торган өлешендә кулланыла.

1.10. Табигать һәм яшелләндерелгән территорияләр территорияләрендә нормативлар табигать һәм яшелләндерелгән территорияләрне саклау һәм куллану өлкәсендә законнар белән билгеләнгән элекке территорияләрне саклау һәм куллану режимнарына каршы килми торган өлешендә кулланыла.

1.11. Территорияләрне файдалануның аерым шартлары булган зоналар территорияләрендә нормативлар федераль һәм республика законнары таләпләрэнә каршы килми торган өлешендә кулланыла, алар нигезендә территорияләрне файдалануның махсус шартлары булган зоналар билгеләнгән.

1.12. Тарихи-мәдәни билгеләнештәге жирләрдә нормативлар мәдәни мирас объектларын саклау һәм алардан файдалану өлкәсендәге законнарға каршы килми торган өлешендә кулланыла.

1.13. Халыкның һәм территорияләрнең, шул исәптән янғын деполарының, ашыгыч ярдәм подстанцияләрнең, башка объектларның иминлеген тээмин итә торган ашыгыч хезмәтләр объектларын урнаштыру Федераль законнар нигезендә гамәлгә ашырыла.

1.14. Нормативлар расланганнан бирле гамәлгә керә.

2. Норматив сылтамалар

Нормативларда 1 нче кушымтада китерелгән Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы норматив хокукый актларына, норматив - техник документларына һәм стандартларына сылтамалар кулланылган.

Искәрмә: нормативлардан файдаланганда, гомуми файдаланудагы мәгълүмат системасында - «Интернет» мәгълүмат - телекоммуникация челтәрендә Стандартлаштыру буенча мәгълүмат порталында яки ел саен чыгарыла торган торыш буенча сылтама стандартларының һәм классификаторларының гамәлдә булуын тикшерергә кирәк.

Агымдагы елның 1 гыйнварыннан агымдагы елда басылып чыккан тиешле мәгълүмати күрсәткечләр буенча.

Әгәр сылтама документы Татарстан Республикасы документы булып тора икән, максаты - Татарстан Республикасының гомуми файдаланудагы рәсми мәгълүмат системасында сылтама документларының гамәлдә булуын тикшерү.

Әгәр сылтама документы алмаштырылган (үзгәртелгән) икән, нормативлардан файдаланганда, алыштырылган (үзгәртелгән) документ белән эш итәргә кирәк. Әгәр сылтама материалын алыштырмыйча гына гамәлдән чыгаралар икән, аңа сылтама бирелгән нигезләмә бу ССЫЛКАГА кагылмаган өлешендә кулланыла.

3.Билгеләмә

Өлеге нормативларда 2 нче кушымта нигезендә терминнар кулланыла.

4.Авыл жирлегә территорияләрен оештыру

4.1.Үсеш концепциясе һәм территорияне гомуми оештыру

4.1.1. Жирлекнең үсеш перспективалары Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы һәм Түбән Кама муниципаль районының территориаль планлаштыру схемаларын исәпкә алып билгеләнергә тиеш. Проектлаганда Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы законнарына, Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы Президенты указларына, Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы Хөкүмәте карарларына таянып эш итәргә, федераль, республика һәм жирле максатчан программаларда, Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы территориясен социаль - икътисадый үстерү фаразларында һәм программаларында булган тәкъдимнәрне исәпкә алырга кирәк.

4.1.2. Жирлек үсешенә стратегик юнәлешләре булып тора:

Агломерацияләр составында жирлекне үстерүне тәртипкә салу, әйләнә-тирә мохитне савыктыру проблемаларын хәл итү, инженер-транспорт инфраструктурасын реконструкцияләү, территорияне куллануны интенсификацияләү һәм аларның пространство үсешен жайга салу приоритеты булып тора;

авылны торгызу һәм үстерү буенча федераль һәм республика программаларын гамәлгә ашыру, мәдәни - агарту һәм туристик-рекреацион эшчәнлек өчен актив куллану нигезе буларак торак пунктларның архитектур-сәнгати йөзен саклау һәм торгызу;

4.1.3. Жирлек үсешенә территориаль планлаштыру аларның республика, районара, район һәм жирле (локаль) системаларында, Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасында һәм районның территориаль планлаштыру документларында күрсәтелгән урынын һәм ролен исәпкә алырга тиеш.

Генераль план һәм планлаштыру проектларын эшлэгәндә, аның үзенчәлекләре: халык саны, Халык - хужалык профиле, халыкны күчерү системасында, административ - территориаль һәм муниципаль төзелештә роле һ. б. нигезендә, жирлекнең тибын исәпкә алырга кирәк.

4.1.4. Жирлекнең территориаль планлаштыру документларында территорияләрне үстерүнең оптималь чиратын күздә тотарга кирәк. Шулай ук вакытта, территориаль үсеш, функциональ зоналаштыру, инженер-транспорт инфраструктурасы, табигый ресурслардан рациональ файдалану һәм әйләнә-тирә мохитне саклау буенча принципияль карарларны да кертәп, исәп-хисап чорыннан читтә жирлекнең үсеш перспективаларын билгеләргә кирәк. Кагыйдә буларак, исәп-хисап вакыты 20 елга кадәр булырга тиеш, ә шәһәр төзелеше фаразы 30-40 ел булырга мөмкин.

4.1.5. Торак районнарны комплекслы төзү, территорияне инженерлык жиһазлары һәм торак йортларны һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләрен комплекслы файдалануга тапшыру буенча эшләрне алдан башкаруны күздә тоту.

Магистраль коммуникацияләрне сузу микрорайоннар төзелешенең чиратлылыгына һәм район билгеләнешендәге хезмәт күрсәтү предприятиеләре төзелешенә бәйләп рәвештә торак районнарда төзелә башлаганчы башкарылырга тиеш.

Мәйдан эчендәге коммуникацияләрне салу, беренче чиратта, төзелеш эшләре башланачак объектларга һәм беренче чиратта, шәһәр төзелеше комплексларына башкарылырга тиеш. Хезмәт күрсәтү предприятиеләрен комплекслы гамәлгә кертү шәһәр төзелеше комплексы составына керүче торак йортлар комплексын төзүне оештыру проекты, хезмәт күрсәтү предприятиеләре (СНиП 1.05.03-83) нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

4.1.6. Жирлекнең тарихи-мәдәни әһәмияте мәдәни мирас объектлары саны (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре) һәм аларның статусы (Бөтендөнья, федераль яки региональ әһәмияттәге) белән билгеләнә.

Жирлекнең тарихи-мәдәни потенциалы 7 нче кушымтаның 1 нче таблицасында әлеге нормативка китерелгән.

4.1.7. Исәп-хисап чорына халык санын Татарстан Республикасы һәм районның үсеш перспективалары, халык саны һәм хезмәт ресурслары санының барлыкка килгән тенденцияләрен, халык санын һәм структурасын, муниципаль берәмлекләрнең социаль-иқтисадый үсеш планнарын, шулай ук планлаштырылган чикләүләрне исәпкә алып төгәлләштереләргә тиеш.

4.1.8. Жирлек территориясе, өстенлекле функциональ файдалануны исәпкә алып, түбәндәге төп зоналарга бүленә:

торак;

иқтимагый-эшлекле;

житештерү;

транспорт инфраструктурасы;

инженерлык инфраструктурасы;

рекреацион билгеләнештәге;

махсус сакланылучы территорияләр;

авыл хужалыгы кулланышы;

һәм башка.

4.1.9. Шәһәр төзелешен зоналаштырганда функциональ зоналар чикләрендә территориаль зоналар билгеләнә. Территориаль зоналар составы, шулай ук жир кишәрлекләреннән файдалануның аерым үзенчәлекләре, федераль, республика норматив хокукий актларында билгеләнгән чикләүләрне исәпкә алып, авыл жирлегеннән файдалану һәм төзү кагыйдәләре, шулай ук әлеге нормативлар белән билгеләнә.

4.1.10. Территориаль зоналарның составы, шулай ук аларның жир участкаларыннан файдалану үзенчәлекләре шәһәр төзелеше регламенты, шәһәр төзелеше, жир, табигый саклау, санитар, башка махсус законнар, әлеге нормативлар белән билгеләнгән чикләүләрне исәпкә алып, төзелеш - төзелеш кагыйдәләре, шулай ук махсус нормалар белән билгеләнә.

Территориаль зоналар составында гомуми файдаланудагы майданнар, урамнар, юллар, юллар, яр бие, скверлар, бульварлар, сулыклар һәм халыкның ижтимагый мәнфәгатьләрен канәгатьләндерү өчен билгеләнгән башка объектлар биләп торган жир кишәрлекләре бүлөп бирелә ала.

4.1.11. Функциональ һәм территориаль зоналар чикләре түбәндәгечә билгеләнергә мөмкин:

транспорт агымнарын капма-каршы бүлү магистральләр, урамнар,

кызыл юлларга;

муниципаль берәмлекләр чикләре

жирлек чикләре;

табигый берәмлекләр чикләре;

һәм башка чикләр.

4.1.12. Территориаль зоналар бүлөп биргәндә һәм аларны куллану регламентларын билгеләгәндә территорияне махсус куллану зоналарында билгеләнгән зоналарда каралган шәһәр төзелешә эшчәнлегенә карата чикләүләренә дә исәпкә алырга кирәк. Алар арасында: тарихи төзелеш, тарихи-мәдәни тыюлыклар зоналары; тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау зоналары; махсус сакланыла торган табигый территорияләре зоналары; санитар-саклау зоналары; су саклау зоналары һәм яр бие саклау полосалары; файдалы казылма ятмалары зоналары; төзелешләр урнаштыру өчен чикләүләр булган зоналар.

табигый һәм техноген характердагы тискәре йогынтыга бәйле рәвештә (су басу һәм су басу, утырту грунт һ.б.).

Территорияләренә файдалануның аерым шартлары булган зоналар чикләре, шул исәптән мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләре Россия Федерациясә, Татарстан Республикасы законнары нигезендә билгеләнә, территориаль зоналар чикләре белән туры килмәскә мөмкин.

4.1.13. Әйләнә-тирә мохитне саклау функцияләрен үти торган житештерү һәм башка объектларның санитар-яклау зоналары әлегә объектлар урнашкан территориаль зоналар составына кертелә. Санитар-саклау зоналарын куллану һәм төзүнең рөхсәт ителгән режимын гамәлдәгә законнар, әлегә нормативлар, санитар кагыйдәләр нигезендә, 2.2.1/2.1.1.1.100 СанПиНга китерелгән, шулай ук жирле санитар - эпидемиологик күзәтчелек органнары белән килештереп кабул итәргә кирәк.

Куркыныч йогынтыга дучар булган табигый һәм техноген факторларның территорияләрен зоналаштырганда, күп санда кешеләр булу белән бәйле булган биналар һәм корылмаларны урнаштыру өчен әлегә нормативларда китерелгән чикләүләренә исәпкә алырга кирәк.

Радиацион пычранган территорияләренә зоналаштырганда, туфракны һәм күчәмсез милек объектларын дезактивацияләү буенча кирәкле чаралар үткәргәннән соң, бу территорияләрдән файдалану режимын этаплап үзгәртү мөмкинлегенә исәпкә алырга кирәк.

4.1.14. Район муниципаль берәмлекләрен территориаль планлаштыру документларында күрсәтелә торган объектларның тәкъдим ителгән исемлегә 3 нче кушымтаның 2 нче таблицасында әлегә нормативларга китерелгән.

4.2. Торак зоналар

Гомуми таләпләр

4.2.1. Торак зоналар торак фондын урнаштыру өчен билгеләнгән.

Торак зоналарда шулай ук аерым торучы, төзелгән яки төзелгән халыкка социаль һәм мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү объектларын, дини биналарны, автомобиль транспорты стоянкаларын һәм житештерү объектларын урнаштыру рөхсәт ителә.

Торак зоналар торак пунктлар чикләрендә урнашырга тиеш.

Искәрмә: жирле үзидарә органнары карары буенча торак пунктлар чикләрендә бакчачылык (дача) участокларын урнаштыру өчен территорияне карарга мөмкин. Мондый

территориялар торак зонага керә. Бу зоналарга карата социаль, транспорт һәм инженерлык инфраструктурасын үстерүне киләчәктә даими яшәү мөмкинлеген тәмин итә торган күләмнәрдә күздә тотарга кирәк.

4.2.2. Торак зоналарның планлаштыру структурасын, территориянең шәһәр төзелеше һәм табигый үзенчәлекләрен исәпкә алып, торак пунктның зоналашуы һәм планлаштыру структурасы белән үзара бәйләнештә формалаштырырга кирәк. Шулай ук вакытта торак йортларны, жәмәгать биналарын һәм корылмаларын, урам-юл чөлтәрен, гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләрен, шулай ук санитар-гигиена нормалары һәм куркынычсызлык таләпләре буенча торак зоналар территориясендә урнаштыру рәхсәт ителә торган башка объектларны үзара бәйлә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

4.2.3. Торак зоналар территорияләре күләмен алдан билгеләү өчен, 1000 кешегә исәпләнгән күрсәткечләрен кулланарга рәхсәт ителә (СП 42.13330.2011).

Таблица 2

Торак төзелешләр төрләре буенча торак зоналар майданының эреләнгән күрсәткечләре

Төзелеш тибы	1 000 кешегә исәпләнгән торак зоналар майданының
Участоклар белән индивидуаль йорт төзелеше (бер фатирлы торак йортлар)	40

4.2.4. Торак төзелеше күләмнәрен һәм структурасын билгеләү өчен, республика буенча торак урыннарның гомуми майданы белән исәп-хисап минималь тәмин ителеше Татарстан Республикасының факттагы статистик күрсәткечләре нигезендә һәм Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасы нигезендә, әлеге нормативларга 4 нче кушымтаның 3 нче таблицасы һәм 1 нче таблицасы нигезендә кабул ителә.

Таблица 3

Халыкны торак белән тәмин итүнең факттагы һәм исәп-хисап күрсәткечләре

Наименование показателя	Факттагы хисаплар күрсәткечләр, кеше өчен кв. метр	Исәп-хисап күрсәткечләре чор, кеше өчен кв. метр	
		2011 ел	2015 ел
Исәп-хисап минималь тәмин ителеш торак биналарның гомуми майданы, шулай икән:	19,6	22	26
авыл жирлегендә	19,0	23,1	26,4

Искәрмә: киләчәктә исәп-хисап күрсәткечләре 2015 елда ирешелгән торак урыннарының гомуми майданы белән факттагы исәп-хисап минималь тәмин ителешен исәпкә алып 2025, 2035 елларда.

4.2.5. Торак төзелеше күләмнәрен һәм төрләрен исәп-хисап күрсәткечләре, килеп туган һәм фаразлана торган социаль-демографик вазгыятьне һәм халыкның керемнәрен исәпкә алып башкарылырга тиеш. Шулай ук вакытта уңайлык дәрәжәсе буенча 4 нче таблица нигезендә дифференциацияләнгән торак йортларның төрле төрләрен күздә тотарга кирәк. Торак белән тәмин ителешнең уртача исәп-хисап күрсәткече торак йортлар һәм фатирларның төрле уңайлык дәрәжәсенә бәйлә һәм исәп-хисап белән билгеләнә (СП 42.13330.2011).

4.2.6. Торак төзелешен реконструкцияләгәндә, кагыйдә буларак, гамәлдәге капитал торак һәм ижтимагый төзелеш сакланып калырга һәм модернизацияләнергә тиеш. Яңа биналар

һәм корылмалар төзү, жәмәгать биналарының Түбән катларыннан функциональ файдалануны үзгәртү, биналарны көйләү, мансард катларын урнаштыру, санитар-гигиена, янгынга каршы һәм башка нормативларны үтәгәндә жир өсте һәм жир асты киңлекләрен куллану рөхсәт ителә. Шулай ук вакытта «хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре» бүлгә таләпләре нигезендә халыкка хезмәт күрсәтүнең норматив дәрәжәсен, шулай ук инженерлык һәм транспорт инфраструктурасын модернизацияләүне тәмин итәргә кирәк (СП 42.13330.2011).

Таблица 4

Уңайлылык дәрәжәсе буенча дифференциацияләнгән торак фонды структурасы

Уңайлылык дәрәжәсе буенча торак йорт һәм фатир тибы	Бер кешегә исәпләгәндә торак йорт һәм фатирның мәйданы нормасы, кв. метр	Торак йортны һәм фатирны күчерү формуласы	Торак төзелешенең гомуми күләмендә өлеш
Дәрәжәле (бизнес-класс)	60	$k = n + 1$ $k = n + 2$	10 15
Массакүләм (эконом-класс)	30	$k = n$ $k = n + 1$	25 50
Социаль (муниципаль торак)	20	$k = n + 1$ $k = n$	60 30
Махсулаштырылган	-	$k = n - 2$ $k = n - 1$	7 5

Искәрмә:

1. Гомуми саны торак бүлмәләре фатирда яки Йортында k һәм яшәүче кешеләр саны n .
2. Махсулаштырылган торак төрләре-кунакханә тибындагы йортлар, махсулаштырылган торак комплекслары.
3. Беренче чиратта, знаменатель-исәп-хисап чорына.
1. 4. Күрсәтелгән норматив күрсәткечләр реаль яшәү нормасын билгеләү өчен нигез булып тормый.

4.2.7. Торак зонаны урнаштыру өчен, санитар-гигиена һәм инженер-геология мөнәсәбәтләрендә иң уңайлы территорияләр сайлап алынырга тиеш, алар күп күләмдә инженер эзәрлеген, планлаштыру эшләрен һәм табигый тирәлекнең табигый торышын саклау буенча шактый чаралар таләп итми.

Торак зоналарны оештырганда, тулаем алганда, авылны зоналаштыру структурасын һәм структурасын, территориянең шәһәр төзелеше һәм табигый үзгәрчәкләрен исәпкә алырга, торак һәм жәмәгать төзелеше, урам - юл челтәре, гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләргә үзара бәйләнешле урнаштыруны тәмин итәргә кирәк.

4.2.8. Торак зоналарны сәламәтләндерү су, һава, туфрак һәм Югары тавыш, электромагнит һәм ра - диацион кырларның пычрану чыганакларын бетерү хисабына тәмин ителә.

Торак зоналарның аерым өлешләре чикләрендә урнаштыру өчен рөхсәт ителгән объектлар исемлегә Жир биләмәләреннән файдалану һәм жирлек төзү кагыйдәләре составында расланган шәһәр төзелеше регламентлары белән билгеләнә.

Торак зоналарны оештыру принциплары

4.2.9. Торак зоналарны оештыруның структур нигезе булып аларның функциональ-планлаштыру эгъзаларының характеры тора. Торак зоналар торак төзелеше участкаларына (бер фатирлы торак йорт участогы, торак комплекс участогы), торак төркемгә, микрорайонга, торак районга бүленә. 4.2.2. Бер фатирлы торак йортның участогы торак төркем, торак комплекс, торак микрорайон, торак район территориясендә урнашкан. Бер фатирлы торак йорт участогында халыкның жиңел автомобильләрен саклау өчен урыннар оештырылырга тиеш. Бер фатирлы торак йорт участогында каты коммуналь калдыкларны сортларга аеру һәм чүп-чар жыю өчен контейнерлар урнаштыру урыны оештырылырга тиеш.

4.2.10. Торак комплекс участогы торак микро - район, торак район, торак квартал территориясендә яисә аерым функциональ - планлаштыру берлеге рәвешендә урнашкан.

4.2.11. Торак комплекс участогы тәмин ителергә тиеш: 1)торак комплексның керү төркемнәренә, шул исәптән махсулаштырылган автомобиль транспорты (янгын, ашыгыч ярдәм, башка махсулаштырылган транспорт) өчен юллар; 2) участок территориясенә ике яки аннан да күбрәк яктан керү (чыгу) өчен төрле юллар булган урам.

4.2.12. Торак комплекс үз эченә алырга тиеш: торак керү төркемнәренә якын килүне тәмин итү өчен жәяүлеләр коммуникацияләре комплекс һәм участок территориясе буенча хәрәкәт итү урыннары; халык автомобильләрен кую урыннары; кунак автостоянкалары, эшләүче һәм килүчеләрнең автомобильләр кую урыннары; торак комплексында урнашкан учреждениеләр һәм предприятиеләр; түгәрәк эшчәнлеге өчен бүлмәләр, спорт белән шөгылләнү, көндәлек ихтияждагы сәүдә, туклану һәм көнкүреш хезмәтләре күрсәтү предприятиеләре; яшел үсентеләр урнаштыру өчен бүлмәләр һәм өслекләр; каты коммуналь калдыкларны сортларга аеру һәм чүп жыю өчен контейнерлар урнаштыру.

4.2.13. Торак комплекста урнаштыру рөхсәт ителә:

1) балалар бакчасы;

2) яшелләндерүнең барлык майданнары - торак комплексның түбәләрендә, террасаларында, кышкы бакчалары һәм атриумнары биналарында;

3) ижтимагый-эшлекле билгеләнештәге башка объектларның гомуми майданы торак комплекс төзелеше өчен гомуми майданының 20% тан да артмаган тәшкил иткән очракта. Яшелләндерелгән территорияләрдә яки яшелләндерелгән торак комплекс майданнары составында балалар һәм олылар уеннары өчен майданчыклар каралырга тиеш.

4.2.14. Торак төркем территориясе составына керергә тиеш:

1) торак төзелеше участкалары;

2) Социаль инфраструктура объектлары участкалары;

3) гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән рекреацион территория участкалары;

4) юл

Торак төркем территориясендә балалар бакчасы урнаштырылырга тиеш;

кунак автостоянкалары, торак төркем территориясендә урнашкан социаль инфраструктура объектларына килүчеләр, эшләүче һәм килүчеләрнең автомобильләр кую урыннары;

транспорт чаралары, шул исәптән махсулаштырылган автомобиль транспорты (янгын, ашыгыч ярдәм, башка махсулаштырылган транспорт)өчен дә.;

халыкның торак төркем территориясе буенча хәрәкәт итүен тәмин итү өчен жәяүлеләр коммуникацияләре.

4.2.15. Торак төркем территориясендә урнаштыру рөхсәт ителә:

1) гомуми белем бирү мәктәпләре участкалары;

2) ижтимагый-эшлекле билгеләнештәге башка объектлар участкалары, дини билгеләнештәге объектларны да кертеп, объект территориясе майданы 0,05 гектардан

артмаган очракта, объектларның гомуми мәйданы торак төркем территориясеннән 10 проценттан да артмаган, ә мондый объектлар төзелешенң гомуми мәйданы өлеше - торак төркем территориясендә төзелешнң гомуми мәйданының 20 проценттан да артмаган өлеше.;

3) торак группада яшәүчеләрнң жиңел автомобильләрән саклау өчен биналар, корылмалар участоклары;

4) велосипед юллары.

4.2.16. Торак район территориясендә торак төзелеш торак микрорайоннар, торак микрорайоннар һәм торак төркемнәр, торак микрорайоннар, торак төркемнәр һәм торак төзелеш участоклары рәвешендә формалашырга мөмкин. Торак район территориясе составына торак төзелеш участкалары керергә тиеш;

ижтимагый-эшлекле төзелеш участкалары, шул исәптән социаль инфраструктура объектлары участкалары;

рекреацион территорияләр (скверлар, бульварлар, бакчалар, парклар);

район территориясендә коммуналь хезмәт күрсәтү объектлары участкалары;

район әһәмиятендәге, жирле әһәмияттәге урамнар, юллар.

Торак район территориясендә урнаштырылырга тиеш: район, жирле әһәмияттәге урамнар чөлтәре, район халкына транспорт хезмәте күрсәтүне тәмин итә торган юллар чөлтәре;

торак төркемнәр һәм микрорайоннар территорияләрендә урнаштыру мәжбүри булган социаль инфраструктура объектлары, шулай ук музыка һәм сәнгать мәктәпләре, күп функцияле мәдәни үзәкләр, физкультура-сәламәтләндрү комплекслары, балалар-яшүсмерләр спорт комплекслары, территориаль поликлиникалар, универсаль сәүдә үзәкләре, махсулаштырылган кибетләр, комплекслы көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, рестораннар, кафелар, социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләре.;

халыкның торак район территориясе буенча хәрәкәт итү өчен жәяүлеләр коммуникацияләре, алар халыкның жәмәгать транспорты тукталышларына, массакуләм йөрү объектларына һәм территорияләренә куркынычсыз хәрәкәт итүне тәмин итә;

жиңел автомобильләрне саклау урыннары;

эшләрче һәм торак булмаган объектларга килүчеләрнң жиңел автомобильләр куя урыннары; велосипед юллары. Торак район территориясендә, дини билгеләнештәге объектларны, житештерү билгеләнешендәге объектларны, Транспорт һәм инженерлык инфраструктураларын да кертеп, ижтимагый-эшлекле билгеләнештәге башка объектлар участкаларын урнаштыру рөхсәт ителә. Торак район территориясендә районара һәм шәһәр әһәмиятендәге урамнарны һәм юлларны урнаштыру;

тиз йөрешле һәм тышкы транспортның жир өсте линия объектларын урнаштыру рөхсәт ителми.

4.2.17. Төзелеш характеры нигезендә торак пунктның торак зонасы чикләрендә түбәндәге Төзелеш төрләре бүленә:

азкатлы торак төзелеш - биеклектәге 3 катка кадәр булган күпфатирлы торак йортлар белән индивидуаль усадыба төзелеш;

3 катка кадәр биеклектәге блокланган торак йортлар төзү.

Жирле шартларга бәйлә рәвештә, төзелешнң әлегә төрләре, кагыйдә буларак, дифференцияләнә: торак пункт системасында урнаштыру буенча, ужайлылык дәрәжәсе буенча, архитектура һәйкәлләрненң булу һәм сакланышы буенча, төзелешнң тарихи чоры буенча һ. б. Төзелеш төрләре һәр торак пунктка карата бүленә һәм аларны оештыруга карата таләпләр жирдән файдалану һәм жирлектә төзелеш кагыйдәләре белән ныгытыла.

4.2.18. Тирэ - юньне төзүне оештыру аларның конкрет спецификасын - тирәлекнең шәһәр төзелеше потенциалын, районда яшәүче халыкның социаль төркемнәренә ихтыяжны, көнкүрешне оештыруның милли үзенчәлекләрен, шулай ук инвалидларның һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәренә ихтыяжларын өйрәнүне таләп итә. Искәрмә: Инвалидларның һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәренә тулы канлы тормыш эшчәнлегә өчен шартлар ВСН 62-91* һәм СНиП 35-01-2001 таләпләренә туры китереп кабул ителә.

4.2.19. Тарихи зоналар төзелешен формалаштыруга торак пункт үсешенә функциональ һәм архитектура-пространство үзенчәлекләрен, аның тарихи - мәдәни традицияләрен ачыклаучы һәм әйләнә-тирә район тибына туры китереп төзелешне реконструкцияләүгә таләпләр һәм рекомендацияләр билгели торган тарихи - шәһәр төзелеше тикшеренүләре булырга тиеш. Торак фонды саклана яки сүтелергә тиешле торак күләмен, аның икътисадый һәм тарихи кыйммәтен, техник торышын, сакланышын исәпкә алып, билгеләнгән тәртиптә башкарырга кирәк.

4.2.20. Барлыкка килгән торак төзелешен реконструкцияләү планлаштыру структурасын һәм урамнар челтәрен тәртипкә салуны, жәмәгать хезмәте күрсәтү системасын камилләштерүне, территорияне яшелләндерүне һәм төзекләндерүне, торак һәм ижтимагый биналарны модернизацияләүне һәм капитал ремонтлауны күздә тотарга тиеш. Реконструкцияләнгән торган мохитне оештырганда, шәһәр кварталларын ачучы, алар чикләрендә хезмәт күрсәтүче учреждениеләрне, шул исәптән ябык жәяүлеләр галерияларын урнаштыру, шулай ук жәяүлеләр элементләре системасы белән берләштерелгән майданчыклар һәм скверлар рәвешендә рекреацион жыелма пространстволар булдыру зарур.

Жирлекнең норматив параметрлары

4.2.21. Торак зоналарны оештыру өчен торак фондының тыгызлыгы нормалаштырыла (4.2.23-4.2.32);

төрле функциональ билгеләнештәге майданчыкларның минималь күләме (4.2.27); яшелләндерелгән территорияләрнең майданы (4.2.41);

көндәлек һәм периодик хезмәт күрсәтү объектларының һәркем өчен мөмкин булуы (5.1.8); автомобильләрне саклау урыннары белән тәмин итү (5.2.10);

биналар арасында ераклык (4.2.36-4.2.40); төзелешнең катлы булуы (4.2.33);

индивидуаль торак төзелеше өчен участокның минималь күләме (4.2.35);

торак йортлардан усадьба төзелешендәге хужалык корылмаларына кадәр минималь ара (4.2.39 - 4.2.40);

азкатлы төзелеш зонасында коймалар (коймалар) (4.2.42);

торак йортларда торак йортларда торак булмаган торак объектларны урнаштыру шартлары (4.2.43);

беренче катларда, шулай ук төп урамга чыга торган торак йортларның подвалларында һәм цоколь катларында урнашкан керү төркемнәренә карата таләпләр (4.2.50);

лоджий һәм балконнарның пыяласы (4.2.54);

жир өсте массакүләм транспортының тукталыш пунктларына кадәр жәяүлеләр юлларының озынлыгы (ераклыгы) (5.2.164);

тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау таләпләре (6.12 бүлек).

4.2.22. Төзелеш тыгызлыгының төп күрсәткече-квартал төзелеше өчен коэффициенты - барлык биналар һәм корылмаларның квартал майданына мөнәсәбәте

4.2.23. Брутто һәм нетто тыгызлыгы аерыла. Бруттоның тыгызлыгы-барлык катлардагы биналарның һәм корылмаларның квартал, микрорайон майданына мөнәсәбәте. Нетто

тыгызлыгы-биналарның барлык торак катларының гомуми майданының кварталның торак территориясе майданына мөнәсәбәте.

4.2.24. Квартал төзелеше коэффициенты - барлык биналар һәм корылмаларның квартал майданына карата төзелеше өчен майданнар суммасының чагыштырмасы, ул 5 нче таблицада китерелгән күрсәткечләрдән дә артык булмаска тиеш.

Торак төзелеше тибына карап квартал төзелеше коэффициентын билгеләү

Төзелеш төрләре	Квартал төзелеше коэффициенты
Аз катлы блоклы төзелеш (1-2 кат)	0,3
Йорт яны кишәрлекләре булган йортлар төзү (1-3 кат)	0,2

4.2.25. Микрорайонның торак зонасы түбәндәге территорияләрдән тора:

автомобильләр кую өчен майданчыклар;

физкультура һәм спорт корылмалары;

торак биналар;

яшеллек;

өлкәннәр өчен ял итү;

мәктәпкәчә һәм кече мәктәп яшендәге балалар уеннары өчен майданчыклар;

этләрне урамда йөртү өчен майданчыклар;

юллар, тротуарлар, хужалык майданчыклары.

4.2.26. Микрорайонның ижтимагый зонасына керә:

мәктәпкәчә белем бирү оешмалары;

гомуми белем бирү оешмалары;

хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре.

4.2.27. Күпфатирлы йортларның магистральара территориясендә (кварталларда) урнашкан төрле функциональ билгеләнештәге майданчыкларның минималь рөхсәт ителгән күләмен 6 нчы таблица буенча кабул итәргә кирәк.

4.2.28. Социаль, массакуләм һәм дәрәжәле торак төзелеше өчен микрорайонның ижтимагый зонасы территориясенә барлык элементларының күләме элге нормативка 4 нче кушымтаның 2, 3, 4 нче таблицалары буенча кабул итәргә кирәк.

4.2.29. Фатир алды һәм йорт яны участоклары булган төзелеш кварталларында, шул исәптән блокланган төзелештә, бакча-дача төзелешләрендә, майданчыкларның чагыштырма күрсәткечләрен киметергә кирәк:

балалар уеннары өчен-50 процентка (бу майданчыкларны аерым комплекс рәвешендә, мәсәлән, ижтимагый үзәк каршында урнаштырып);

автомашиналарны магистральара территориядә (ин - дивидуаль участоктан тыш) кую өчен-50 процентка (нигездә, ижтимагый үзәк каршында);

этләрне урамда йөртү өчен-70 процентка.

6 нчы таблица

Төрле функциональ билгеләнештәге майданчыкларны урнаштыру параметрлары

Майданчыклар билгеләнеше	майданчыкның бер кеше өчен /кв. метр/ чагыштырма күләме	бер майданчыкның уртача күләме, кв. метр	торак йортларның жәмәгать биналарының тәрәзәләренә кадәр

			ераклығы\ метрлар
Мәктәпкәчә һәм мәктәп яшендәге балаларга уеннар өчен	0,7	30	12
Өлкәннәр өчен ял итү	0,1	10	12
Физкультура белән шөгыйльләнү өчен	2,0	100	40/10*
Хужалык максатлары өчен	0,01	10	20
Этләрне урамда йөртү	0,2	25	40
Машиналар кую өчен	0,8		

* Искәрмә - әгәр дә спорт майданчыкларындагы тавыш бүлмәләрдәге тавыш нормасыннан артмый икән (ябык майданчыклардан файдаланганда яки майданчыкларны урнаштырганда өстәл теннисы үзәге).

Искәрмә:

1. Балалар өчен уен майданчыклары мәжбүри тәртиптә индивидуаль эшләнгән яки типик альбомнар буенча кабул ителә торган жиһазлар белән жиһазландырылырга тиеш. Жиһазлар проекты майданчык участок төзелеше проекты составында эшләнә.

2. Чүп-чар жыючылар өчен хужалык майданчыкларының иң ерак торак бинага керү урыннарыннан (чүп-чар үткәргече булган йортлар өчен) 100 метрдан да артмаска һәм 50 метрны (чүп-чар үткәргечсез йортлар өчен) урнаштырырга кирәк. Чүп жыю майданчыкларына подъездлар куелырга тиеш, хезмәт күрсәтүче чүп-чар ташучы транспортына маневрларга мөмкинлек бирә.

3. Чүп жыю майданчыкларынан балалар уеннары, өлкәннәр ялы өчен майданчыкларга кадәр ераклык халыкны һәм физкультура майданчыкларын кимендә 20 метр кабул итәргә кирәк.

4.2.30. Аерым торучы инженер корылмалары (трансформатор подстанцияләре, насос станцияләре, котельныйлар һ.б.) мөстәкыйль участокларга ия булырга тиеш. Инженерлык корылмаларын башка билгеләнештәге участоклар чикләрендә саклау һәм урнаштырганда, бу корылмаларга тоткарлыксыз якин килүне, шулай ук аларның нормаль эшләвенә башка шартларын күздә тотарга кирәк.

4.2.31. Социаль торак өчен торак белән тәмин ителешенә исәп-хисап нормативын бер кешегә 20 кв.метр, массакуләм торак өчен - 30 кв. метр, дәрәжәле торак өчен - 60 кв. метр кабул итәргә кирәк. Социаль торак төзелеше өчен микрорайонның (квартал) торак зонасы территориясенә барлык элементларының күләмен 4 нче кушымтаның 2 нче таблицасы буенча, массакуләм торак төзү өчен - 4 нче кушымтаның 3 нче таблицасы буенча, престижлы торак төзү өчен - 4 нче кушымтаның 4 нче таблицасы буенча кабул итәргә кирәк.

Искәрмә: мәктәпкәчә һәм кече мәктәп яшендәге балалар өчен уеннар, олылар өчен ял итү, этләрне урамда йөртү өчен территорияләр яшелләндерелгән территорияләрдә урнашырга мөмкин.

4.2.32. Торак фондның һәм микрорайон (квартал) территориясендә яшәүчеләрнең исәп-хисап җыелмасын 7 һәм 8 таблицаларда кабул итәргә киңәш ителә.

7 нче таблица (кв.метр/гектар)

Микрорайон (квартал) торак фондының тыгызлыгы

Торак тибы	Этаж													
	2 нче	3 нче												
тыгызлыгы														
Социаль торак	4701	5939												
Массакуләм торак	4788	6079												
Дәрәжәле торак	4879	6226												
тыгызлыгы														
Социаль торак	3579	4422												
Массакуләм торак	3630	4499												
Дәрәжәле торак	3681	4579												
Искәрмә: төрле катлы биналар төзегәндә торак фондының тыгызлыгын уртачагармония формуласы буенча кабул итәргә кирәк: $a_1 \ a_2 \ a_3$ $— \ + \ — \ + \ — \ + \ .$ П ₁ \ п ₂ \ п ₃														
П ₁ , п ₂ , п ₃ ул: a_1, a_2, a_3 - микрорайон торак фондының кв.метрларда тыгызлыгы, 5 нче таблица буенча билгеләнә торган биналарның кабул ителгән катларына карап, микрорайонның барлык торак биналарының гомуми мәйданыннан процентларда катлылык проектында кабул ителгән торак биналарның гомуми мәйданы; п ₁ , п ₂ , п ₃ -микрорайондагы торак фондының тыгызлыгы. П ₁ , п ₂ , п ₃ – микрорайонның торак фондының кв. м. тыгызлыгы.														

8 нче таблица (кеше \гектар)

Микрорайон (квартал) халкының тыгызлыгы

Торак белән тәэмин ителеш	Этаж													
	2 нче	3 нче												
20,0 бер кешегә кв.метр (социаль торак)	150	195												
30,0 бер	100	130												

кешегә кв.метр (массакуләм торак)															
60,0 бер кешегә кв.метр (дәрәжәле торак)	50	65													

4.2.33. Торак төзелешенәң этажлылыгы архитектура - композицион, социаль-көнкүреш, гигиена, демографик таләпләрне, социаль базаның үзенчәлекләрен һәм инженерлык жиһазларының дәрәжәсен исәпкә алып, техник - икътисадый исәп-хисап нигезендә билгеләнә.

4.2.34. Жирлекнең блокланган һәм индивидуаль усадьба төзелешендә жир кишәрлекләре мәйданы, жирле үзидарә органнары карары нигезендә (торак пункт структурасында төзелеш урнаштыруга бәйлә рәвештә дифференциация белән) һәм 42.13330.2011 СПНЫ исәпкә алып кабул ителә. Блокланган азкатлы төзелештә фатир яны участогының минималь күләме 30 кв.метрны, авыл жирлегенәң усадьба төзелешендә 1200 кв. метрны кабул итәргә рөхсәт ителә.

4.2.35. Торак, торак һәм ижтимагый биналар арасындагы ераклыкны инсоляциягә (СанПиН) таләпләр нигезендә кабул итәргә кирәк 2.2.1/2.1.1.1076-01 («янғын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент»2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон).

4.2.36. Торак һәм жәмәгать биналары өчен өзлексез инсоляциянең нормалаштырыла торган дөвамлылыгы фатир тибына, биналарның функциональ билгеләнешенә, шәһәрнең планлаштыру зоналарына, географик киңлегенә карап дифференцияләнә: Татарстан Республикасы өчен 22 марттан 22 сентябрьгә кадәр көнгә 2 сәгатьтән дә ким түгел.

Торак биналарда инсоляция дөвамлылыгы 1-3 бүлмәле фатирларның бер бүлмәсеннән дә ким булмаска тиеш. Тулай торак биналарында торак бүлмәләренәң кимендә 60 проценты инсоляцияләнергә тиеш. Инсоляция дөвамлылыгының өзелүе рөхсәт ителә, шул вакытта бер чор 1,0 сәгатьтән дә ким булмаска тиеш. Шулай ук вакытта нормалаштырыла торган инсоляциянең суммар озынлыгы һәр зона өчен 0,5 сәгатькә артырга тиеш. Ике бүлмәле һәм өч бүлмәле фатирларда һәм өч бүлмәле фатирларда (дүрт һәм аннан да күбрәк бүлмә) инсоляция дөвамлылыгын 0,5 сәгатькә киметү рөхсәт ителә, анда өч бүлмәледән дә ким булмаган бүлмә инсоляцияләнә, шулай ук шәһәрнең генераль планнары белән билгеләнгән Үзәк, тарихи зоналарында урнашкан торак төзелешен реконструкцияләгәндә.

4.2.37. Торак, ижтимагый һәм административ биналар, корылмалар һәм сәнәгать оешмаларының корылмалары һәм корылмалары арасындагы янғынга каршы араларны, янғын куркынычы классына карап, 87 таблица һәм әлеге нормативка 10 нчы кушымтаның 2-6 нчы таблицалары нигезендә кабул итәргә кирәк.

4.2.38. Усадьба төзелеше районнарында араны кабул итәргә кирәк (СП 42.13330.2011): торак бина тәрәзәләреннән күрше участка урнашкан хужалык корылмаларына кадәр-10 метрдан да ким түгел;

участок чигеннән торак йорт диварына кадәр-кимендә 3 метр;

участок чикләреннән хужалык корылмаларына кадәр - 1 метрдан да ким түгел;

үзәкләштерелгән канализация булмаганда бәдрәфтән күрше йорт диварларына кадәр ара - 12 метрдан да ким түгел;

үзэклэштерелгэн канализация булмаганда бэдрэфтэн су белэн тээмин итү чыганагына (кое) кадэр ара 25 метрдан да ким түгел.

4.2.39. Хужалык сараен, гаражны, мунча, теплицаны, «фатирдагы торак йортлар» СНИП талэплэрен үтэп, 31-02-2001 нче номерлы йортлар, санитар һәм янгынга каршы нормаларны үтэү, шулай ук хужаларның үзара ризалыгы буенча күрше участокларда хужалык корылмаларын блоклау рөхсэт ителэ (СП 42.13330.2011).

Искәрмә. Торак пункт чикләре чикләрендә урнашкан шәхси төзелеш участкалары территориясендә йорт хайваннары өчен биналар төзү жирле үзидарә органнары карары буенча, санитар-эпидемиологик күзэтчелек органнары белән килештергәндә рөхсэт ителэ.

4.2.40. Торак зоналарның яшеллэндерелгән территорияләре торак төркемнәр, микрорайоннар, торак районнарны яшеллэндерүнең бердәм системасы рәвешендә формалаштырыла. Яшеллэндерү системасы жәяүлеләр һәм транспорт коммуникацияләре буенда яшел үсентеләр (газоннар, гади агач һәм куаклар утырту), торак төзелеше участкаларыннан читтә яшеллэндерелгән майданчыклар (спорт, спорт-уен, этләрне урамда йөртү һ.б.), гомуми кулланылыштагы яшеллэндерү объектлары (скверлар, бульварлар, микрорайон бакчалары). Торак район төзелеше кысаларында төрле билгеләнештәге яшеллэндерелгән территорияләрнең чагыштырма авырлыгы (төзелеш территориясен яшеллэндерү дәрәжәсе) 25 проценттан да ким булмаска тиеш (микрорайон территориясенен гомуми майданын да кертеп). Торак районда гомуми файдаланудагы яшеллэндерелгән территорияләрнең майданы 6 кв.метрдан да ким булмаска тиеш.

Күпфатирлы торак зонаның (микрорайон) яшеллэндерелгән территориясенен майданы (гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының участкаларын исәпкә алмыйча) квартал территориясенен кимендә 25 процентын тәшкит итәргә тиеш. Яшеллэндерелгән территориянең аерым участкалары майданына ял итү, балалар уеннары өчен майданчыклар, жәяүлеләр юллары кертелә, әгәр алар участокның гомуми майданының 30 проценттан да артмаганын били.

Гомуми белем бирү оешмасы территориясен яшеллэндерү аның территориясенен кимендә 50 процентын тәшкит итә. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары территорияләрен яшеллэндерү территориясенен кимендә 50 процентын тәшкит итәргә тиеш. Агачлар 15 метрдан да ким булмаган арада, ә куаклар оешма бинасыннан 5 метрдан да ким булмаган санда утырта. Гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары территорияләрен урман һәм бакча массивлары белән чиктә урнаштырганда яшеллэндерү майданын 10 процентка киметергә рөхсэт ителә. 1 гектар яшеллэндерелә торган майданга агач һәм куаклар утырту нормалары торак зоналарда 9 нчы таблицада китерелгән (Россия Федерациясе шәһәрләрендә яшел үсентеләрне булдыру, саклау һәм карап тоту кагыйдэләре).

9 нчы таблица

Торак зоналарда агач һәм куаклар утырту нормалары

Яшеллэндерелгән территория	1 гектар майданда агачлар саны	1 гектар майданда куаклар саны
Торак районнар һәм микрорайоннар бакчалары	180 - 200	1440 - 1600
Торак территорияләр	150 - 170	750 - 850
Балалар бакчалары участкалары	180 - 220	1440 - 1760
Мәктәп участкалары	100 - 120	1000 - 1200

Торак биналарның йорт яны территориясен яшеллэндергәндә торак йортларның диварларыннан алып 5 метр диаметрлы агач кәүсәсенә кадәр ара 5 метрдан да ким булмаска тиеш. Зуррак зурлыктагы агачлар өчен ара 5 метрдан, куаклар өчен 1,5 метр булырга тиеш. Куакларның биекlege беренче каттагы биналарның Түбән якларыннан артмаска тиеш (СанПиН 2.1.2645-10). Проектлана торган торак төзелеше участогы чиге һәм урман массивының якин - тирә ягы арасында ераклык Федераль закон таләпләренә туры килә. 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы "янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент" ны кимендә 50 метр кабул итәргә кирәк, ә бер-ике катлы ин - дивидуаль төзелеш өчен - кимендә 15 метр.

4.2.42. Азкатлы төзелеш зонасындагы коймалар (коймалар) кызыл линияләр һәм жир бүлеп бирү чиге буенча (жир кишәрлекләренә чикара чикләре буенча) катгый билгеләнергә тиеш. Койманың биекlege (койманың биекlege, тарихи барлыкка килгән төзелешләрне, мәдәни мирас объектларын һәм территорияль зоналарны саклау таләпләрен исәпкә алып, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре белән регламентлана. Янгынга каршы техника һәм хезмәт транспорты аша узуны тәмин итү максатларында бирелә торган жир кишәрлекләре чикләре һәм аларның киртәләре (коймалары) урман массивлары (утыртмалары) чикләреннән кимендә 5 метр ераклыкта урнашырга тиеш. Коймалар һәм башка кулланылучы киртәләр пөхтә булырга тиеш: кирәк булганда, буялган, чистартылган, пычрактан чистартылган, юешлыклар, зарарланган участоклар, вертикальдән читкә тайпылышлар, чит наклейкалар, белдерүләр һәм язулар юк. Койма буенда чүп-чар жыелу, төзелеш яки башка материалларны Озак вакытка туплау рөхсәт ителми.

Шәхси (урам) коймаларын буяуның төсле карары районның архитектура һәм шәһәр төзелеше органнары белән килештерелергә тиеш. Торак йортларда төзелгән-төзелмәгән торак булмаган объектларны урнаштыру шартлары 31-107-04 СП," күп фатирлы торак биналарның архитектура-планлаштыру чишелешләре", СанПин 2.4.1.3049-13" мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының эш режимын төзүгә, карап тотуга һәм оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр", СП 42.13330.2011 "СНиП 2.07.01-89" шәһәр төзелеше. Шәһәр һәм авыл жирлекләрен планлаштыру һәм төзү"темасына түгәрәк өстәл узды.

Яңа төзелгән торак булмаган объектларны урнаштыру «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы федераль закон, СНиП 21-01-97*, СНиП 31-01-2003, СНиП 31-06-2009, СНиП 21-02-99*, ППБ 01-03 таләпләренә туры китереп рөхсәт ителә.

4.2.43. Типологик төркемнәр һәм күпфатирлы торак йортларга (блокланган) предприятиеләр һәм ижтимагый әһәмияттәге учреждениеләрдән тыш) тәкъдим ителә торган номенклатура әлеге нормативларга (СП 31-107-2004) 4 нче кушымтаның 6 нчы таблицасында бирелгән.

4.2.44. Урам-юл челтәре, жәмәгәт пассажир транспорты челтәре, жәяүлеләр юлы озынлыгы, жәяүлеләр хәрәкәте һәм торак зонаны планлаштырганда һәм төзегәндә инженерлык тәминаты «Транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы зоналары» (4.6) бүлекләре таләпләре нигезендә проектланьрга тиеш (4.6), «Транспорт инфраструктурасы «(5.3) һәм» инженерлык инфраструктурасы " (5.4) әлеге нормативлар.

4.2.45. Торак төзелеше кварталлары һәм квартал эчендәге юллар территорияләре территориясенә керү юлларын проектлау СНиП 2.07.01*таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.

4.2.58. Авыл жирлекләрендә торак йорт тәрәзәләреннән терлек һәм кош - корт өчен сарайлар блокларына кадәр санитар өзеклекләр 15 метрдан да ким түгел, 8 блокка кадәр - 25 метрдан да ким булмаган күләмдә кабул ителә. Блокланган сарайлар төзү мәйданы терлекләр өчен 800 кв. метрдан артмаска тиеш. Сарайлар төркемнәре һәм биналар

арасындагы ераклыкны 87 нче таблица һәм 10 нчы кушымтаның 2-6 нчы таблицалары нигезендә кабул итәргә кирәк.

4.3. Ижтимагый-эшлекле зоналар, катнаш зоналар гомуми таләпләр

4.3.1. Ижтимагый-эшлекле зоналар сәламәтлек саклау, мәдәният, сәүдә, жәмәгать туклануы, социаль һәм коммуналь-көнкүреш билгеләнешендәге объектлар, һөнәри белем бирү оешмалары һәм югары белем бирү оешмалары, административ, фәнни-тикшеренү учреждениеләре, дини биналар, эшлекле, финанс билгеләнешендәге объектлар, автомобиль транспорты тукталышлары, гражданның тормыш-көнкүрешен тәмин итүгә бәйлә башка объектлар урнаштыру өчен билгеләнгән.

4.3.2. Ижтимагый-эшлекле зоналарны формалаштыру барлык тарихи кыйммәтле шәһәр формалаштыручы факторлар: планлаштыру, төзелеш, композицияләр, төрле киңлекләр (ирекле, төзелгән, яшелләнделгән) арасындагы мөнәсәбәтләр, күләмле-пространство структурасы, фрагментарь һәм руинилләштерелгән шәһәр төзелеше мирасы һ. б.) сакланышын тәмин итү шартларында башкарыла.

Ижтимагый үзәкләрнең һәм ижтимагый-эшлекле зона объектларының структурасы һәм типологиясе

4.3.3. Ижтимагый үзәкләрнең саны, составы һәм урнашуы жирлек составындагы торак пунктның зурлыгын, аларның халыкны күчерү системасында һәм формалаштырыла торган хезмәт күрсәтү үзәкләре системасында ролен исәпкә алып кабул ителә. Жәмәгать үзәгендә урнашырга планлаштырылган биналарның һәм корылмаларның классификациясе проектлаганда икътисади максатчан карарлар сайлауга ярдәм итә.

Проектлаштырыла торган биналарны билгеле бер хезмәт күрсәтү дәрәжәсенә кертү түбәндәге шартлар нигезендә башкарылырга тиеш:

хезмәт күрсәтүләргә ихтыяж формалаштыручы халыкның социаль-демографик структурасы буенча: авыл жирлегендә халык саны;

халык саны торак пункт яки аерым планлаштыру элементлары;

күрсәтелә торган хезмәтләрне куллану ешлыгы буенча:

Даими - көндәлек; кирәк булган саен-вакыт-вакыт яки эпизодик;

төп урнашу урыны буенча: муниципаль районның, шәһәр округының административ үзәге яки муниципаль районның эре торак пункты;

жирлекнең административ үзәге яки жирлекнең эре торак пункты;

торак пункты яки аерым планлаштыру элементлары.

4.3.4. Ижтимагый - эшлекле зонадагы объектларның структурасын һәм типологиясен, ижтимагый үзәк формалашу урынына карап, әлеге нормативка 3 нче кушымта нигезендә кабул итәргә киңәш ителә.

4.3.5. Күп функцияле ижтимагый зона чикләрендәге территорияләр нисбәтен кабул итәргә кирәк: жәмәгать төзелеше участкалары-40 проценттан да ким түгел; торак төзелеше участкалары-25 проценттан да артмый;

житештерү объектлары участкалары - 10 проценттан да артмый. Шулай ук вакытта торак йорт участогындагы торак булмаган фонд өлеше ижтимагый - эшлекле территория чикләрендә 60 процентка кадәр тәшкил итәргә мөмкин.

Искәрмә: күп функцияле ижтимагый зоналар чикләрендә аерым участкаларны төзү коэффициенты 1,0% ка житәргә мөмкин.

Ижтимагый-эшлекле зона төзелешенә норматив параметрлары

4.3.6. Ижтимагый-эшлекле зоналарны планлаштыру һәм төзү әлеге бүлек таләпләрен, шулай ук әлеге нормативларның «торак зоналар» бүлеген исәпкә алып башкарыла.

4.3.7. Хезмэт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләренен саны һәм сыйдырышлылыгы, жир кишәрлекләре күләмен ижтимагый-эшлекле зонада, аларны урнаштыру, объектның функциональ билгеләнешеннән чыгып, әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 3, 4 нче таблицалары нигезендә, социаль нормативлар буенча билгеләргә кирәк.

3 нче кушымтаның 3, 4 нче кушымталарында күрсәтелмәгән объектлар өчен исәп-хисап мәгълүматларын проектлауга биремдә билгеләргә кирәк. Торак пунктның ижтимагый-эшлекле зонасында урнашкан биналарның саны, составы һәм сыйдырышлыгы билгеләгәндә, ижтимагый үзәкнең әһәмиятен исәпкә алып, башка торак пунктлардан килгән биналарны өстәмә рәвештә исәпкә алырга кирәк.

4.3.8. Ижтимагый-эшлекле зона территориясен куллануның интенсивлыгы объектларның төрләре белән билгеләнә һәм әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 3, 4 нче таблицаларында китерелгән Параметрлар белән регламентлана. Ижтимагый-эшлекле зона территориясен куллануның интенсивлыгы төзелеш тыгызлыгы (мең кв. метр/га) һәм территориянең төзелеше проценты белән билгеләнә. Төрле функциональ билгеләнештәге биналар биләгән территория төзелеше тыгызлыгын, төзелешнең планлаштырылуын, үзәкнең әһәмиятен исәпкә алып, тәкъдим ителә торган нормативларга туры китереп, 10 нчы таблицада күрсәтелгән мәгълүматларны исәпкә алып, кабул итәргә кирәк.

10 нчы таблица

Территория төзелеше тыгызлыгын билгеләү

Комплекс төрләре	Төзелешнең тыгызлыгы (мең кв. метр гомуми мәйданы/гектар), кимендә			
	торак пунктлар			
	зур		урта һәм кече	
	буш территорияләрдә	реконструкция вакытында	буш территорияләрдә	реконструкция вакытында
Мәдәни-ял комплекслары	5	5	5	5

4.3.9. Ижтимагый-эшлекле зонада биналарны кызыл линияләрдән чигенеп урнаштырырга кирәк. Биналарны кызыл линия буенча урнаштыру барлыкка килгән корылманың реконструкциясе шартларында рөхсәт ителә.

4.3.10. Ижтимагый-эшлекле зонада, аның күләменә һәм планлаштырылган - Көнчыгыш оешмасына карап, гомумшәһәр үзәгенең нигезен тәшкил итүче ижтимагый киңлекләр (төп урамнар, майданнар, жәяүлеләр зоналары) системасы формалаша.

Шул ук вакытта Үзәк биналарына, транспорт тукталышларына һәм яшелләндерелгән рекреация майданчыкларына якин килүне тәэмин итүче бердәм жәяүлеләр зонасы булдырыла.

4.3.11. Ижтимагый-эшлекле зонаның инженерлык инфраструктурасы объектларын һәм челтәрләрен урнаштыру әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы зоналары» бүлегенә таләпләргә нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

4.3.12. Транспорт инфраструктурасы объектларын урнаштыру һәм жиңел автомобильләр кую өчен машина-урыннар санын исәпләү әлеге нормативларның «транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлегенә, шулай ук әлеге бүлек таләпләргә нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

Сатып алынган автостоянкаларны жәяүлеләр хәрәкәтеннән читтә һәм ижтимагый-эшлекле зона объектларынан 100 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнаштырырга кирәк.

4.3.13. Ижтимагый-эшлекле зона территорияләрен яшелләндерүнең минималь мәйданын «рекреацион зоналар» бүлегенә таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк.

4.3.14. Ижтимагый - эшлекле зоналарның экологик куркынычсызлыгы (тавыш та керми, атмосфера һавасы, туфрак, радиоактив пычрану дәрәжәсе буенча) элеге нормативларның «эйләнә-тирә мохитне саклау» бүлеге таләпләре нигезендә тәэмин ителә.

4.3.15. Ижтимагый-эшлекле зоналарда куркынычсызлык шартлары «янгың куркынычсызлыгы " бүлеге нигезендә тәэмин ителә.

Торак һәм ижтимагый биналар арасындагы минималь ераклыкны инсоляция һәм яктырту исәпләүләре, янгыңга каршы таләпләрне һәм санитар өзеклекләрне исәпкә алу нигезендә кабул итәргә кирәк. Жәмәгать һәм торак биналарны инсоляциялүгә һәм яктыртуга карата таләпләр элеге нормативларның «эйләнә-тирә мохитне саклау» бүлегендә китерелгән.

4.3.16. Азкатлы торак төзелеше территориясенә ижтимагый үзәге мәдәният, сәүдә-көнкүреш хезмәте күрсәтү, административ, физкультура-сәламәтләндрү һәм ял итү биналары һәм корылмалары урнаштыру өчен билгеләнгән. Ижтимагый үзәктә илләрнең - майданчыкларның (ял, спорт, күчмә хезмәтләр күрсәтү өчен) һәм жәяүлеләр юлларының үзара бәйләнешле системасын булдырырга кирәк. Жәмәгать үзәге кысаларында транспорт чараларының гомуми стоянкасын күздә тотарга кирәк.

Катнаш зоналар

4.3.17. Катнаш зоналар, кагыйдә буларак, торак пунктларның һәм кварталларның торак һәм житештерү корылмалары өстенлек иткән өлешләрендә формалаша. Моннан тыш, мондый зоналарда жәмәгать объектларын, бизнес объектларын, ял итү сферасын, уку йортларын урнаштыру да рөхсәт ителә. Катнаш зоналарның житештерү объектлары параметрлары 5 гектардан артмаган жир участогы белән чикләнә;

атмосфера һавасының, өслек һәм жир асты суларының пычрануы булмау;

тавыш, вибрация, электромагнит һәм ионизациялүче нурланышлар булмау;

атмосфера һавасының, өске һәм жир асты суларының пычрануы булмау;

төзелеш өчен билгеләнгән нормалардан артык; санитар-саклау зоналарының күләме 50 метрдан да артмый;

4.3.18. Катнаш зоналар территорияләре өчен нормалаштырыла: чикләрдә урнаштыру өчен рөхсәт ителгән житештерү объектлары параметрлары зоналар; санитар-гигиеник һәм янгыңга каршы тору буенча эйләнә-тирәлекнең куркынычсызлыгы шартлары таләп; автомобильләр кую урыннары белән тәэмин итү; тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау һәм куллану таләпләре.

4.3.19. Предприятиеләрнең эйләнә-тирәлеккә тискәре экологик йогынтысын бетерү катнаш зоналар формалаштыру өчен мәжбүри булып тора. Барлыкка килгән торак һәм производство төзелешен үзгәртеп кору һәм басулар аша урнаштыруны тәртипкә салганда, предприятиеләрнең жирдән файдалану чикләрен киңәйтү рөхсәт ителми. Предприятиеләрне техник яктан яңадан жиһазландыру эйләнә-тирә мохитнең начараюына һәм аның санитар-яклау зонасын арттыруга ярдәм итәргә тиеш түгел. Предприятиеләрнең яшәү тирәлегенә йогынты ясауның барлык төрләре рөхсәт ителгән концентрациягә (алга таба - ПДК) һәм рөхсәт ителгән чик дәрәжәгә (алга таба - ПДУ) кадәр киметелергә тиеш.

Искәрмә: производствоның зарарлы йогынтысын бетерү мөмкин булмаган очракта, предприятие милекчеләрен аның куәтен киметергә мәжбүр итәргә кирәк, яңадан профильләштерү яки участокны бушатырга мәжбүр итүче шартлар тудыру.

4.3.20. Катнаш зоналарда, санитар - гигиеник таләпләрне һәм житештерү корылмаларынан алып торак йортларга кадәр зооветеринария аермаларын үтәгәндә, төрле специализациядәге крестьян-фермер хужалыклары (шул исәптән 50 метрдан артмаган санитар-саклау зоналары булган терлекчелек фермалары), шулай ук авыл хужалыгы чималын эшкәртү, техникага хезмәт күрсәтү предприятиеләре, традицион һөнәрчелек остаханәләре һ. б. урнаштырга мөмкин. Шәһәрнең усадьба төзелеше районнарының катнаш

зоналарында, санитар-эпидемиологик күзәтчелек органнары белән килештереп, мини-фермалар урнаштыру рөхсәт ителә.

4.4. Житештерү зоналары

4.4.1. Жирлекнең житештерү зоналары күбесенчә сәнәгать предприятиеләрен, производстволарның санитар классификациясенә бәйле рәвештә, фәнни - житештерү, коммуналь-складларны урнаштыру өчен билгеләнгән сәнәгать зоналарын үз эченә ала. Әйләнә-тирә мохитне саклау функцияләрен башкаручы житештерү объектларының санитар-яклау зоналары мондый объектлар урнашкан зоналар составына кертелә.

4.4.2. Житештерү территорияләре Параметрлар буенча аерыла: житештерүнең зарарлы булуы-I, II, III, IV, V класслар (зыянны киметү буенча);

биләгән территория зурлыгы: 0,5 гектарга кадәр; 0,5-5,0 гектар;

5,0 - 25,0 гектардан артык;

25,0 - 200,0 гектар һәм аннан күбрәк;

территорияне куллану интенсивлыгы: төзелеш тыгызлыгы коэффициенты - 2,5-3,0; 1,0-2,0; 1,0-кимрәк; төзелеш коэффициенты - 0,4 - 0,5; 0,3 - 0,4; 0,3-0,4; 0,3 кимрәк;

эш белән тәмин ителүчеләр саны: 50гә кадәр кеше; 50-500 кеше; 500-5000 кеше; 5000 кеше;

- 10000 кеше; 1000нән артык кеше;

йөк әйләнешенә зурлыгы (килү яки китү) буенча ике йөк агымы-кабул ителә): автомобильләр / тәүлек - 2гә кадәр; 2дән 40ка кадәр;

40 тоннадан артык. ел - 40; 40-100 мең; 100 меңнән артык;

кулланыла торган ресурслар күләме-100 меңнән артык; су куллану (тәүлегенә мең куб. метр) - 5 кадәр; 5 тән 20гә кадәр;

20дән артык, жылылык куллану (Гкал/сәгать) - 5кә кадәр;

5тән 20гә кадәр; 20дән артык.

4.4.3. Житештерү зоналарын оештыру өчен: экологик куркынычсызлык нормалаштырыла; житештерү объектларын урнаштыруга карата шәһәр төзелеше таләпләре;

яшел утыртмалар, ижтимагый кинлекләр белән шөгыйльләнүче территорияләр;

санитар-саклау зоналарын оештыруга карата шартлар һәм таләпләр;

киртәләр материалларына, реклама урнаштыруга карата таләпләр;

завод алды зонасына карата таләпләр;

сәнәгать объектларын дизайнга һәм төзекләндерүгә карата таләпләр.

Житештерү зоналары структурасы, предприятиеләр классификациясе һәм аларны урнаштыру

4.4.4. Яңа житештерү предприятиеләрен төзү һәм гамәлдәгеләрен киңәйтү өчен житештерү зонасы, аэроклиматик характеристикаларны, жир рельефын, атмосферада сәнәгать ташлаулары таралу закончалыкларын, атмосфераның пычрану потенциалын, торак, рекреацион зоналарга, халыкның күпләп ял итү зоналарына карата районның территориаль планлаштыру схемасына, район жирлекләренә генераль планнарына туры китереп, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре таләпләре нигезендә проектлана.

4.4.5. Житештерү зоналарын, сәнәгать узелларын, предприятиеләрне (алга таба - житештерү зонасы) һәм алар белән бәйле чүп-чарларны, калдыкларны, чистарту корылмаларын авыл хужалыгы өчен яраксыз яисә авыл хужалыгы өчен яраксыз жирләрдә урнаштырырга кирәк. Мондый жирләр булмаганда, начар сыйфатлы авыл хужалыгы жирләрендә участоклар сайлап алына ала. Житештерү зонасын һәм урман фонды жирләрендә урман инфраструктурасы булдыруга бәйле булмаган объектларны урнаштыру, Россия Федерациясе Урман кодексының 21 статьясындагы 1 пункттында күрсәтелгән объектлардан

тыш, тыела. Файдалы казылма ятмалары майданнарында житештерү зонасын урнаштыру Жир асты байлыктарының дәүләт фонды белән идарә итүнең федераль органы - жир асты байлыктарынан файдалану буенча Федераль агентлык яки аның территориаль органнары рөхсәте белән рөхсәт ителә.

4.4.6. Предприятиеләрнең чүп-чар, шлам жыю урыннарын, калдыктарны туплау урыннарын урнаштыру аларны утильләштерү мөмкин булмавын нигезләгәндә генә рөхсәт ителә, шул ук вакытта житештерү зоналары өчен үзәкләштерелгән (төркем) чүплекләргә күздә тотарга кирәк. Алар өчен участкаларны, санитар нормаларны үтәп, предприятиеләр территориясеннән читтә һәм су белән тәэмин итүнең жир асты чыганактарын санитар саклау зонасының II поясында урнаштырырга кирәк.

Сланец, тычкан, кургаш, терекөмеш һәм башка ягулык һәм токсик матдәләр булган отваллар торак һәм ижтимагый биналардан һәм корылмалардан санитар-яклау зонасы белән аерылырга тиеш.

4.4.7. Елгаларның һәм сулыкларның су саклау зоналарында житештерү зоналарын су һәм табигать саклау законнары нигезендә су объектларын пычратудан, чүпләнүдән һәм ташландык суларны агызудан саклау белән тәэмин итүче корылмалар белән жиһазландырганда урнаштыру рөхсәт ителә.

Елгаларның һәм башка сулыкларның яр буе кишәрлекләрендә житештерү зонасын урнаштырганда, предприятиеләр майданчыктарының планлаштырылган билгеләре, су агымының терәге һәм качып йөрүен исәпкә алып, исәпләгәчтән 0,5 метрга артыграк, шулай ук гидротехник корылмаларга йөкләнешләр һәм йогынты буенча таләпләр нигезендә билгеләнә торган дулкынның исәп-хисап биеклегеннән куылырга тиеш. Исәп-хисап горизонтында халык хужалыгы һәм оборона эһәмияте булган предприятиеләр өчен суның иң югары дәрәжәсен кабул итәргә кирәк, 100 елга бер тапкыр, калган предприятиеләр өчен - 50 елга бер тапкыр, ә 10 елга кадәр эксплуатацияләү срогы булган предприятиеләр өчен - 10 елга бер тапкыр.

4.4.8. Житештерү зонасын урнаштыру рөхсәт ителми: рекреацион зоналар составында; махсус сакланыла торган территорияләр жирләрендә, шул исәптән:

барлык билбауларда эчәргә яраклы су чыганактарын санитар саклау зоналарында, санитар, тау-санитар саклау округлары зоналарында, дэвалау-савыктыру урыннарында - һәм курортларда;

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының " Мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкәрләргә) дәүләт саклавы өлкәсендә Татарстан Республикасы дәүләт органы белән килештермичә саклау зоналарында мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкәрләргә) саклау зоналарында;

актив карст, оползней, утыру яки өслек жимерелү зоналарында, алар төзелеш һәм Предприятиеләрне эксплуатацияләү белән янарга мөмкин;

кулланучылар хокуктарын яклау һәм кеше иминлеген өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан)буенча Идарәсе тарафыннан билгеләнгән срокларга кадәр, органик һәм радиоактив калдыктар белән пычранган кишәрлекләрдә; су басу зоналарында һәм гидротехник корылмалар жимерелү нәтижәсендә, катастрофик су басу мөмкин булган зоналарда.

4.4.9. Әйләнә-тирә мохиткә йогынты ясау чыганактары булган сәнәгать объектлары һәм житештерүләр, корылмалар өчен, әйләнә-тирә мохиткә бүлеп бирелә торган пычраткыч матдәләргә егәрлегенә, шартларына, характерына һәм санына бәйле рәвештә, әйләнә-тирә мохиткә бүлеп бирелә торган пычраткыч матдәләргә, барлыкка килә торган тавышның, вибрациянең һәм башка зарарлы физик факторларның күләменә бәйле, шулай ук сәнәгать объектларының һәм производстволарның санитар классификациясе нигезендә аларның

яшәу тирәлегенә һәм сәламәтлегенә тискәре йогынтыны киметү буенча күздә тотылган чараларны исәпкә алып, әйләнә-тирә мохиткә:

I класслы предприятиеләр өчен-1000 метр;

II класслы предприятиеләр өчен-500 метр;

III класслы предприятиеләр өчен - 300 метр;

IV класслы предприятиеләр өчен - 100 метр;

V класслы предприятиеләр өчен - 50 метр.

Санитар-саклау зоналары күләмнәре 2.2.1/2.1.1.1200-03 СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнде.

4.4.10. Санитар-саклау зонасының якынча күләме, атмосфера һавасының (фонны исәпкә алып) һәм атмосфера һавасына физик йогынты дәрәжәләрен исәпкә алып, көтелә торган пычрану исәп-хисабы белән, СанПиН таләпләренә туры китереп, табигый тикшеренүләр һәм үлчәү нәтижәләре белән расланган санитар - яклау зонасы проекты белән нигезләнәргә тиеш. 2.2.1/2.1.1.1200-03 к

4.4.11. Атмосфера һавасының аерым чисталыгын таләп итүче предприятиеләрне атмосфера һавасы пычрану чыганаclarы булган күрше предприятиеләргә карата жилнең жил ягыннан урнаштырырга кирәк түгел.

4.4.12. Азык - төлек һәм азык-төлек эшкәртү сәнәгате предприятиеләре төзү өчен жир кишәрлеге сайлау һәм бирү мәжбүри катнашуда башкарылырга тиеш.

Кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе санитар-техник корылмаларга һәм коммуналь билгеләнештәге жайланмаларга карата өстенлек бирүче жилләр өчен һәм атмосфера һавасын пычрату чыганагы зарарлы һәм күңелсез ис торган матдәләр булган технологик процесслар булган предприятиеләргә карата, аерым яктан, торак һәм ижтимагый биналарга карата ачык яктан проектлана.

4.4.13. Балыкчылык предприятиеләрен проектлау санитар-гигиена һәм ветеринария-санитария нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә туры китереп башкарыла һәм бары тик Татарстан Республикасы буенча ветеринария һәм фитосанитар күзәтчелек буенча Федераль хезмәт органнары белән килешеп кенә рөхсәт ителә. Балык хужалыгы предприятиеләре өчен жир кишәрлекләре бирүне СН 455-73 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

4.4.14. Атмосфера һавасы, су объектлары, туфрак пычрату чыганаclarы, шулай ук тавыш, вибрация, электромагнит һәм радиоактив йогынтылар чыганаclarы булган житештерү зоналарын әлеге нормативларның «әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлегә таләпләре нигезендә урнаштырырга кирәк.

4.4.15. Санитар классификациядән тыш, житештерү предприятиеләре һәм объектлары кайбер характеристикаларга ия һәм аларның параметрлары буенча аерыла, шул исәптән: биләгән территориянең зурлыгы буенча:

участок: 0,5 гектарга кадәр; 0,5 - 5,0 гектар; 5,0-25,0 гектар;

зона: 25,0-200,0 гектар;

территорияне куллануның интенсивлыгы турында:

төзелешнең тыгызлыгы (кв. метр/гомуми мәйданы капитал объектларның гомуми мәйданы гектары): 25 000 - 30 000; 10 000 - 20 000; кимендә 10 000;

% төзелеш (%): 60 - 50; 50 - 40; 40 - 30, ким 30; саны буенча

эшләүче: 50гә кадәр кеше; 50-500 кеше; 500-1000 кеше; 1000-4000 кеше; 4

000-10 000 кеше; 10 000 артык кеше;

йөк әйләнеше зурлыгы буенча (килү яки китү):

автомобильләр тәүлеккә: 2гә кадәр; 2дән 40ка кадәр; 40 тоннадан артык;

елына: 40 ка кадәр; 40тан 100 000 кадәр; 100 000 артык; кулланыла торган ресурслар зурлыгы буенча:

су кулланы (тәүлегенә мең куб. метр): 5 кадәр; 5 тән 20гә кадәр; 20дән артык;

жылылык кулланы (Гкал/сәгать): 5кә кадәр; 5тән 20гә кадәр; 20дән артык.

Торак пунктларның территорияләре транспорт һәм инженер ресурслары белән тәмин итү буенча производство территорияләре ихтыяжларына туры килергә тиеш.

Житештерү зоналарын ижтимагый-эшлекле зоналарга тоташтыру полосасында житештерү зоналарының ижтимагый-административ объектларын, шул исәптән аларны ижтимагый үзәкләр һәм зоналар булдыруга кертеп, урнаштырырга кирәк;

торак зоналарга тоташу полосасында житештерү - су зонасы чигендә чукрак коймалар урнаштырырга кирәкми. Торак районның коммунал объектларын, төрле типтагы автостоянкаларны, яшел үсентеләрне урнаштыру өчен, санитар-яклау зонасы составына керүче полосадан файдалану киңәш ителә;

житештерү зоналарының автомобиль һәм тимер юллары янындагы полосада күпләп сату һәм хезмәт күрсәтүче предприятиеләр, зур склад биналары, зур габаритлы подъездлар, борылыш мәйданчыклары таләп иткән компактлы житештерү зонасы участкаларын урнаштырырга киңәш ителә.

4.4.16. Житештерү территорияләре параметрлары жирдән файдалану һәм шәһәр округы территорияләрен төзү кагыйдәләренә, экологик куркынычсызлык, территорияләренә кулланы күләме һәм интенсивлыгы буенча буйсынырга тиеш.

4.4.17. Житештерү зоналарын урнаштырганда, вакытның минималь чыгымнары булган очракта, аларның торак районнары белән рациональ бәйләнешен тәмин итәргә кирәк.

Сәнәгать зонасы

4.4.18. Жирлекнең сәнәгать зоналары территорияләре сәнәгать предприятиеләрен яңадан кору, үзгәртеп кору, модернизацияләү өчен яңа мөмкинлекләр урнаштыру өчен билгеләнгән.

Сәнәгать зоналары территориясендә ярдәмче-ярдәмче хезмәтләр, инженер һәм транспорт белән тәмин итү, мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү системалары белән сәнәгать предприятиеләрен урнаштырырга кирәк (П.4.13330.2011).

4.4.19. Сәнәгать зоналарын урнаштырганда, аларның яшәү урыннарыннан эш урыннарына кадәр йөрү өчен вакыт сарыф иткәндә торак зоналар белән үзара бәйләнешен тәмин итәргә кирәк (бер якка) хезмәткәрләрнең 90 проценты өчен (бер якка) 40 минуттан да артмаска тиеш (42.13330.2011 СП 11.2 п.42.13330.2011).

4.4.20. Сәнәгать зонасы территориясендә сәнәгать зонасы предприятиеләрендә эшләүче автомобильләр кую урыннары, сәнәгать зонасы объектларына килүчеләр, шулай ук сәнәгать зонасы территориясендә урнашкан предприятиеләрнең житештерү эшчәнлеге белән бәйле вакытлыча яшәүче гражданныр оештырылырга тиеш.

4.4.21. Сәнәгать зонасы территориясендәге керү төркемнәреннән жир өсте жәмәгать транспорты тукталышларына кадәр һәм автомобильләрнең парковка урыннарына кадәр максималь ераклыкны 400 метрдан да артмаска тиеш.

4.4.22. Инвалидлар һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре хезмәтен, производство, административ - көнкүреш һәм башка ярдәмче биналарга керү юлларын пандуслар белән тәмин итү мөмкинлеге каралган сәнәгать зонасы объектларында (18.13330.2011 СП 5.15 п.) жиһазландырырга кирәк.

4.4.23. Сәнәгать үзәген төзүнең яки реконструкцияләүнең беренче һәм киләсе чиратлары проектлаштырылырга һәм төзелеп беткән комплекс буларак төзелергә тиеш.

Гомумузел объектлары, транспорт һәм инженерлык челтәрләре һәм эшчеләргә социаль хезмәт күрсәтү объектлары. Эшләтеп жибәерү комплексы компактлы, бердәм мәйданчыкта, сәнәгать предприятиеләре чикләре арасында нигезсез өзеклекләрсез урнашырга тиеш.

Эшләтеп жиберү комплексына һәм сәнәгать үзәген төзүнең һәр чиратына планлаштыру проектын эшләргә кирәк (п.5.3 СП 18.13330.2011).

4.4.24. Сәнәгать зоналары территориясеннән файдалануның күләме һәм интенсивлыгы дәрәжәсе, житештерү үзенчәлекләренә карап, шәһәр структурасында зоналарны урнаштыру шартларын һәм шәһәр территориясендәге төрле участокларның шәһәр төзелеше кыйммәтен исәпкә алып, кабул ителергә тиеш.

4.4.26. Сәнәгать зоналарының функциональ-Планлаштыру эшен кварталлар рәвешендә (кызыл линия чикләрендә) күздә тотарга кирәк, алар кысаларында төп һәм ярдәмче производстволар урнашкан, предприятиеләрнең тармак характеристикаларын, аларны урнаштыруга карата санитар-гигиена һәм янгынга каршы таләпләрне, йөк әйләнеше һәм транспорт төрләрен, шулай ук төзелешнең чиратлылыгын исәпкә алып (42.13330.2011 СП 8.4 п.).

4.4.27. Сәнәгать предприятиеләре һәм башка житештерү объектлары майданчыклары, учреждениеләр һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре биләгән Территория сәнәгать зонасы территориясенә кимендә 60 процентын тәшкил итәргә тиеш (п.8.4 п. 42.13330.2011).

4.4.28. Сәнәгать зонасы территориясенә эш белән тәмин ителеше сәнәгать предприятиеләре майданнары майданнарының һәм алар белән бәйлә объектларның коймалар (кишәрлек чикләре) чикләрендә, шулай ук тышкы килү юллары һәм резерв участоклары белән мәшгуль булган майданны шәһәрнең Генераль планы белән билгеләнгән сәнәгать зонасы территориясенә гомуми майданына кертеп, хезмәт күрсәтү учреждениеләренә чагыштырмасы процентларда билгеләнә. Билгеләнгән территорияләр предприятиеләр майданчыкларында һәм башка объектларда резерв участокларын үз эченә ала (п.8, 4 п.42.13330.2011).

4.4.29. Сәнәгать предприятиесе участогының норматив күләме, әлеге нормативка 5 нче кушымтаның 1 нче таблицасы нигезендә, сәнәгать предприятиеләре майданчыклары төзелешенә норматив тыгызлыгы күрсәткеченә карата, аның төзелеше майданына тигез рәвештә кабул ителә.

4.4.1. Биналар һәм корылмалар астында урнашкан майданның сәнәгать зонасы өчен кишәрлек (квартал) майданына мөнәсәбәтен 11 нче таблица (СП 42.13330.2011) нигезендә алырга кирәк.

11 нче таблица

Территориаль зоналар участокларын төзүнең тыгызлыгы күрсәткечләре

Территориаль зоналар	Төзелеш коэффициенты	Төзелеш тыгызлыгы коэффициенты
Сәнәгать зонасы	0,8	2,4
Фәнни-житештерү*	0,6	1,0
Коммуналь-склад	0,6	1,8

* Тәжрибә кырларын һәм полигоннарын, резерв территорияләрен һәм санитар-яклау зоналарын исәпкә алмыйча

4.4.30. Сәнәгать зонасы илләрендәге ижтимагый-административ территорияләрдәге комплекслы төзекләндерү эшләрен оештыру һәм төзекләндерү эшләрен үз эченә ала "завод алды" зонасы, жәяүлеләр коммуникацияләрен оештыру һәм төзекләндерү, предприятиеләр территорияләрен яшелләндерүнең өлеше, социаль - коммуналь инфраструктура объектлары комплексын оештыру, кыска вакытлы ял итү зоналарын оештыру.

4.4.31. Завод алды зонасын административ, төп житештерү бинасы яисә сәнәгать зонасының керү төркеме янында, житештерү зоналары территорияләре эчендә, шулай ук алар янәшәсендәге ижтимагый территорияләрдә, аларны да кертеп, шәһәр жәмәгать зоналары янындагы полосада урнаштырырга кирәк. Төзекләндерү элементларын яшелләндерү һәм урнаштыру өчен 40 – 50 процент бүлеп бирергә кирәк.

Завод алды зонасы территориясенә 50 проценты (МНГПИ аналоглары буенча-1.13.01-08 "Иркутск шәһәрен шәһәр төзелеше проектлаштыруның жирле нормативлары»).

Сәнәгать объектларының завод алды зоналары күләмнәрен 12 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк (П.5.8 СП 18.13330.2011).

12 нче таблица

Объектларның завод алды зоналары күләмнәре

Эшчеләр саны, мең кеше	Жир кишәрлекләре, гектарлар күләме
0,5кә кадәр	0,8
0,5тән 1 гә кадәр	0,7
1дән 4кә кадәр	0,6
Искәрмә: объект өч сменада эшлөгәндә беренче һәм икенче сменаларда эшләүчеләр санын исәпкә алырга кирәк. Беренче һәм икенче сменаларда эшләүчеләр саны бер сменада проект санын ике тапкыр арттыру буларак исәпләнә.	

4.4.32. Жәяүлеләр коммуникацияләрен сәнәгать зонасы территориясә буенча, бигрәк тә юллар, йөк һәм башка махсус транспорт хәрәкәте өчен җайланмалар һәм корылмалар белән кисешкән яки кисешкән урыннарда, кешеләрнең тоткарлыксыз һәм куркынычсыз хәрәкәт итүен тәэмин итүне исәпкә алып урнаштырырга кирәк.

Жәяүлеләр коммуникацияләре буенда яшелләндерүне газон һәм чәчәк түтәлләре, гади куаклар һәм агачлар утырту рәвешендә проектларга киңәш ителә. Сәнәгать зонасы территориясендә рекреация объектларын, кагыйдә буларак, кыска вакытлы ял итү өчен зоналар рәвешендә формалаштырырга кирәк. Кыска вакытлы ял итү зоналарын житештерү эшчәнлегенә тискәре йогынтысыннан максималь дәрәжәдә якланган территориядә урнаштырырга кирәк. Предприятиеләр территориясен яшелләндерү өлешен кимендә 20 процент кабул итәргә кирәк.

Жир кишәрлеген яшелләндерү өчен, предприятиеләр бүлеп бирә торган зарарлы матдәләргә каршы торучанлыкны һәм аларның санитар-яклау һәм декоратив үзенчәлекләрен исәпкә алып, үсемлекләрнең жирле төрләрен кулланырга кирәк.

Азык - төлек сәнәгәте объектлары, житештерү процесслары төгәл булган цехлар, шулай ук һава, компрессор һәм мотор сынау станцияләре территорияләрендә мамык, җепселле матдәләр һәм сүнгән орлыклар чәчәк атканда аерып торучы агач үсентеләрен куллану тыела. Ылыслы токым агачларын норматив янгынга каршы аралар чикләрендә утырту рөхсәт ителми (18.13330.2011 СП 5. 62 П.).

4.4.33. Сәнәгать зонасы территориясендә Сәламәтлек саклау учреждениеләре (даруханәләр, медпунктлар), жәмәгать туклануы предприятиеләре, көндәлек кирәк - яраклар белән сәүдә итү предприятиеләре, көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләрен үз эченә алган социаль инфраструктура объектларының сәнәгать зонасы территориясендә эшләүчеләр өчен кирәкле булган барлыкка кадәр-баскычлар комплексын урнаштырырга кирәк.

4.4.34. Торак территорияләргә кушылу полосасын, кагыйдә буларак, торак зонаның коммуналь объектларын, күп катлы га - ражларны, төрле типтагы стоянкаларны, яшел утыртмаларны урнаштыру өчен файдаланырга кирәк. Предприятиеләрне һәм башка

житештерү объектларын урнаштырганда эйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә таләпләр үтәлә: туфрактарны, өслек һәм жир асты суларын, атмосфера һавасын пычратуны булдырмау, табигый мохитне торгызу, табигый ресурслардан рациональ файдалану һәм янадан торгызу, экологик куркынычсызлыкны тәмин итү чаралары. Житештерү һәм хезмәт күрсәтү объектларының куркынычлылык дәрәжәсе законнарда билгеләнгән тәртиптә билгеләнә.

4.4.35. Санитар-яклау зоналары зарарлы матдәләргә чистарту һәм зарарсызландыру, сәнәгать зонасы чигендә тавыш дәрәжәсен киметү буенча барлык техник һәм технологик чаралар үткәргәннән соң зарарлы матдәләр концентрациясенә рәхсәт ителгән чик дәрәжәләргә һәм тавышның рәхсәт ителгән иң чик дәрәжәләргә тәмин ителмәсә, күздә тотарга кирәк. Сәнәгать предприятиеләренә санитар-яклау зоналары күләмнәре СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнә 2.2.1/2.1.1.1200-03 алар предприятиеләр ташлаган зарарлы матдәләргә таралу исәп-хисаплары белән раслана. Сәнәгать предприятиеләре төркемнәргә өчен, барлык чыганактарның суммар ташлауларын һәм физик йогынтысын, шулай ук гамәлдәге предприятиеләр өчен лаборатор күзәтүләргә еллык циклы нәтижәләргә исәпкә алып, бердәм санитар-яклау зонасы билгеләнә (п.8. 6 СП 42.13330.2011).

4.4.36. Предприятиеләргә санитар-яклау зоналары участкалары предприятиеләр территорияләргә составына кертелми һәм әлегә зоналар территориясендә төзелә торган объектларны урнаштыру өчен бирелгә мөмкин. Санитар-яклау зонасы чикләрендә урнаштырырга рәхсәт ителә торган объектлар исемлегенә Санпинда күрсәтелгән 2.2.1/2.1.1.1200-03 (V бүлек).

4.4.37. Житештерү зоналары һәм санитар-яклау зоналары чикләрендә торак биналарны, кунакханәләргә, тулай торакларны, бакча-дача төзелешен, гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмаларын, медицина оешмаларын, ял йортларын, спорт корылымаларын, сәнәгатьнең азык-төлек тармактары предприятиеләргә, азык-төлек чималының күпләп сату складларын, эчә торган суны эзәрләү һәм саклау өчен су корылымалары комплексларын, производствога хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган башка ижтимагый биналар һәм корылымаларны урнаштыру рәхсәт ителми. Санитар-яклау зоналары территориясә рекреацион максатлар һәм авыл хужалыгы продукциясен житештерү өчен файдаланылырга тиеш түгел. Санитар-яклау зонасы күләме предприятиеләргә санитар-яклау зонасы проектын эшләгәннән соң киметелгә мөмкин (п. 8.2 СП 42.13330.2011).

4.4.38. Азык - төлек, медицина, фармацевтика һәм башка тармактар-санитар - яклау зонасы булган сәнәгать предприятиеләргә 100 метрга кадәр сәнәгать зоналары территориясендә зарарлы производстволары булган металлургия, химия, нефть химиясә һәм сәнәгатьнең башка тармактары предприятиеләргә белән, шулай ук аларның санитар - яклау зоналары чикләрендә урнаштырырга кирәк түгел (42.13330.2011 СП 8.3 п.).

4.4.39. Предприятие янындагы эйләнә-тирә мохитне саклау бәйле сәламәтләндерү, санитар-яклау зоналарын төзекләндерүгә дә кертеп, зыянлы чүпкәләр булган предприятие хисабына тормышка ашырыла (п. 42.13330.2011).

4.4.40. Санитар-яклау зоналарын яшелләндерүнең минималь мәйданын зонаның киңлегенә карап, 13 нче таблица нигезендә кабул итергә кирәк (П.8.6 СП 42.13330.2011).

13 нче таблица

Санитар-яклау зоналарын яшелләндерү мәйданы

Санитар-яклау зонасының киңлегенә, метр	Яшелләндерүнең минималь мәйданы-процент
300гә кадәр	60

300дән 1000гә кадәр	50
1000нән 3000гә кадәр	40
3000нән	20
Яшелләнדרү майданы предприятиенен санитар-яклау зонасы проекты нигезендә арттырылырга мөмкин	

Торак һәм ижтимагый-эшлекле зоналар ягыннан санитар-яклау зоналарында киңлектәге агач-куак утыртмалары полосасын күздә тотарга кирәк

50 метрдан да ким түгел, ә зона киңлегенә 100 метрга кадәр булганда - 20 метрдан да ким түгел (п. 8.6. СП 42.13330.2011).

4.4.41. Тарих һәм мәдәният һәйкәлләре булган житештерү объектларын реконструкцияләгәндә аларның тарихи йөзен саклау буенча чараларны күздә тотарга кирәк (П. 8.13330.2011).

Фәнни-житештерү зоналары

4.4.42. Фәнни-житештерү зоналары территорияләре гамәлдәге фән һәм фәнни хезмәт күрсәтү учреждениеләрен, лаборатория, тәҗрибә-конструкторлык, эксперименталь, техник-гамәлгә кергән объектларын, алар белән бәйле һөнәри белем бирү оешмаларын һәм югары белем бирү мәгариф оешмаларын, технопаркларга, фәнни паркларга, бизнес-инкубаторларга, инновацияләр инкубаторларына, шулай ук хезмәт күрсәтә торган объектлар: кунакханәләр, учреждениеләр һәм предприятиеләр, транспорт һәм инженерлык корылымаларын урнаштыру өчен билгеләнгән (п. 8.8 СП 42.13330.2011)

4.4.43. Фәнни-житештерү зонасы өчен биналар һәм корылымалар астында биләгән майданның (квартал) майданына мөнәсәбәтән әлегә нормативка 5 нче кушымтаның 1 нче таблицасы нигезендә алырга кирәк (СП 42.13330.2011).

4.4.44. Фәнни-житештерү зоналарының составын, аерым элементларны урнаштыру шартларын, шулай ук аларның санитар-яклау зоналарының зурлыгын, тәҗрибә производстволарының әйләнә-тирә мохиткә йогынтысы факторларын исәпкә алып, билгеләргә кирәк. 50 метрдан артык киңлектәге санитар-яклау зоналарын таләп итми торган тәҗрибәле производстволар булганда, фәнни-житештерү зоналарында катнаш төзелеш зоналары тибы буенча аларны формалаштырып, торак төзелешен урнаштырырга рөхсәт ителә (п.8 СП 42.13330.2011).

4.4.45. Технопарклар гамәлдәге предприятиеләр базасында яки яңа төзелә торган объектлар рәвешендә алдынгы технологияләрнең тәҗрибә полигоны буларак формалаштырыла. Технопаркларны оештыруга карата таләпләр проектлау биреме белән билгеләнә.

Коммуналь-склад зонасы

4.4.46. Коммуналь-склад зоналары территорияләре азык-төлек (азык-төлек, ит һәм сөт) сәнәгәте предприятиеләрен, гомумтовар (азык-төлек һәм азык-төлек булмаган), махсус складларны (суыткыч, бәрәңге, яшелчә, жиләк-жимеш саклагычларын), шәһәр халкына коммуналь, транспорт һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләрен урнаштыру өчен билгеләнгән (п.8.13330.2011).

Транспорт төеннәрендә һәм автомобиль юллары буенда күп катлы жир һәм жир асты стоянкалары, гаражлар, коммуналь-склад объектлары урнаштырылган югары интенсивлыктагы коммуналь - склад зоналарын формалаштыру зарур.

4.4.47. Халыкка хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган логистик һәм склад комплекслары системасын торак пунктлардан читтә, аларны тышкы транспорт төеннәренә якынайтып формалаштырырга кирәк.

Дәүләт резервлары, нефть һәм нефть продуктлары складлары, сыекландырылган газлар, шартлаткыч материаллар һәм көчле агулы матдәләрнең базис складлары, азык-төлек,

фураж һәм сәнэгать чималы базис складлары, Урман һәм төзелеш материалларының ағач ташу базис складлары складларын, шулай ук торак пунктлардан һәм махсус сакланыла торган территорияләрдән читтә дә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

4.4.48. Коммуналь - склад зоналары территорияләрендә тузан чыгара торган материалларының ачык складларын, калдыкларын урнаштыру рөхсәт ителми.

4.4.49. Биналар һәм корылмалар астында биләгән мәйданның коммуналь-склад зонасы өчен участок (квартал) мәйданына мөнәсәбәтен әлегә нормативка 5 нче кушымтаның 1 нче таблицасы нигезендә алырга кирәк (СП 42.13330.2011).

4.4.50. Шәһәр халкына хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән складларның жир участоклары күләме 10 - 13 (СП 42.13330.2011) таблицалары нигезендә кабул ителә.

Бәрәңге, яшелчә һәм жиләк-жимеш саклагычлары өчен санитар-саклау зоналары күләме 50 метрдан да ким булмаска тиеш (п.8.13330.2011).

4.4.1. Халыкка турыдан-туры хезмәт күрсәтү белән бәйлә булмаган склад комплексларын торак пункттан читтә, жирлекнең аерым склад районнарында, санитар, янгынга каршы һәм махсус нормаларны үтәгәндә тышкы транспорт төеннәренә якынлаштырырга кирәк (п. 42.13330.2011).

4.4.2. Махсус нормалар һәм аларны беренче төркем нефть һәм нефть продуктары складлары, нефть һәм нефть продуктары складлары, нефть һәм нефть продуктары, сыекландырылган газ складлары, шартлаткыч материаллар складлары, көчле агулы матдәләрнең базис складлары, азык-төлек, фураж һәм сәнэгать чималы, урман ташу базалары, Урман һәм төзелеш материалларының базис складлары өчен күздә тотыла (п.8.9 п. 42.13330.2011).

4.4.57. Жирлекнең яшел зонасында ағач һәм куак үсемлекләре питомникларын һәм шәһәрне утырту материалы белән тәэмин итүне исәпкә алып, чәчәк-оранжеремия хужалыкларын күздә тотарга кирәк. Питомникларның мәйданы 80 гектардан да ким булмаска тиеш. Питомникларның мәйданы бер кешегә 3-5 кв. метр исәбеннән кабул итәргә кирәк. Чәчәк-оранжер хужалыкларының гомуми мәйданы бер кешегә 0,4 кв. метр исәбеннән кабул итәргә кирәк.

15 нче таблица

1 мең кешегә махсус складларның, жир кишәрлекләренен сыйдырышылыгы һәм күләме

Махсуслаштырылган складлар	Складларның махсуслаштырылган сыешылыгы	жир кишәрлекләренен күләме, кв. метр
Суыткычлар бүлү (ит һәм ит продуктары, балык һәм балык продуктары, май, хайваннар мае, сөт продуктары һәм йомырка саклау өчен)	27	190* 70
Жиләк-жимеш саклау урыннары	17	1300* 610
Яшелчә саклагыч	54	
Бәрәңге саклагычлары	57	

1. Бәрәңге, яшелчә, жиләк-жимеш үстерү һәм эзерләү районнарында складларның сыйдырышлылыгы һәм, димәк, жир кишәрлекләренәң мәйданы 0,6 коэффициенты белән кабул ителә.

2. Бәрәңге һәм жиләк-жимеш саклагычларының сыйдырышлылыгын һәм саклагычлар өчен жир участкалары күләмен шәһәрләрдән тыш саклауны оештыру хисабына киметергә кирәк, аның өлеше республикалар, крайлар, өлкәләр һәм федераль әһәмияттәге шәһәрләр сәүдә идарәсе органнары тарафыннан билгеләнә.

4.58. Коммуналь-склад объектлары өчен санитар-саклау зоналары күләме СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 нигезендә билгеләнә .

4.4.59. Төрле билгеләнештәге складларның жир кишәрлекләренәң мәйданнары һәм күләме 14-17нче таблицалар нигезендә кабул итергә рәхсәт ителә.

16 нчы таблица

1 мең кешегә вахта һәм экспедиция бистәләре өчен складлар сыйдырышлылыгы

Складлар, үлчәү берәмлеге	Бистәләр өчен складлар сыешлылыгы	
	вахта	экспедицияләре
Коры азык-төлек, куб. метр	0,3	3,5
Суыткычлар, тонна	0,01	0,1
Яшелчә саклау урыннары, бәрәңге саклагычлары, жиләк-жимеш саклау урыннары, тонна	0,5	0,5
Искәрмә: коры азык-төлек һәм суыткычлар складларының нормасы вахта һәм еллык запасларыннан чыгып, экспедиция бистәләре өчен билгеләнгән. Яшелчә, бәрәңге һәм жиләк-жимеш саклау нормалары еллык запартан чыгып билгеләнгән.		

17 нче таблица

1 мең кешегә төзелеш материаллары складларының һәм каты ягулык складларының жир участкалары күләме

Складлар	Жир кишәрлекләре складлары, кв. метр
Төзелеш материаллары складлары (кулланучылар)	300
Каты ягулык складлары белән өстенлекләре:	
күмер	300
утын	300

Жирлекнең житештерү зонасы

4.4.60. Жирлекнең житештерү зонасын, мөмкин булганча, торак зонага карата, жирнең рельефы буенча түбәнрәк булган яктан урнаштырырга кирәк.

Житештерү зонасын оештырганда объектлар һәм корылмаларны берьяклы урнаштыру

белән бер майданчыкта тупларга кирәк.

4.4.61. Авыл хужалыгы предприятиеләре майданчыкларын төзүнең тыгызлыгы СНиП II-97-76 буенча санитар, ветеринария һәм янгынга каршы таләпләрдән һәм технологик проектлау нормаларынан чыгып кабул ителергә тиеш.

4.4.62. Авыл хужалыгы житештерүләре һәм объектлары өчен санитар-яклау зоналары һәм торак төзелешенә кадәр санитар өзекләр 2.2.1/2.1.1.1.100 СанПиН нигезендә билгеләнә.

Зур санитар-саклау зоналарын таләп итә торган житештерү объектларын торак зонадан аеруча еракта урнашкан житештерү территориясә өлешендә башка житештерү объектларына (агулы химикатлар складларынан тыш) урнаштырырга кирәк. Алар арасындагы аерма-торак зонасы гамәлдәге СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200 таләпләрен исәпкә алып, зыянлы класслы азрак объектларны урнаштыру рөхсәт ителә.

4.4.63. Житештерү объектларын урнаштырганда, әлеге нормативларның 6 бүлеге таләпләрен исәпкә алып, туфрак, өслек һәм жир асты сулары, атмосфера һавасының пычрануын булдырмау чараларын күздә тотарга кирәк.

4.5. Рекреацион зоналар

4.5.1. Рекреацион зоналар составында гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр, массакуләм ял итү зоналары, аеруча саклаулы табигать территорияләре зоналары, урманнар, скверлар, парклар, бакчалар, күлләр, сусаклагычлар, пляжлар, шулай ук ял, Туризм, физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнү өчен файдаланыла торган һәм файдаланыла торган башка территорияләр бүленергә мөмкин.

4.5.2. Рекреацион зоналар территориясендә рекреацион, сәламәтләндерү һәм табигать саклау объектларын эксплуатацияләүгә бәйлә булмаган гамәлдәге сәнәгать, коммуналь-склад һәм башка объектларны төзү һәм киңәйтү рөхсәт ителми (42.13330.2011 СП 9.1 п.).

4.5.3. Торак пункттагы яшел үсентеләрне, аның зурлыгын һәм әһәмиятен, аның планлаштыру структурасын, архитектура-пространство композициясен һәм жирле шартларны исәпкә алып, бердәм система рәвешендә күздә тотарга кирәк.

Торак пунктның яңа территорияләрен проектлаганда һәм реконструкцияләгәндә гамәлдәге яшел үсентеләрне максималь рәвештә саклауны һәм куллануны күздә тотарга кирәк.

4.5.4. Торак пункт төзелеш чикләрендә төрле билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләрнең чагыштырма авырлыгы (төзелеш территориясенә яшелләндерелгән булуы) 55 проценттан да ким булмаска тиеш, торак район территориясә чикләрендә - 25 проценттан да ким булмаска тиеш (микрорайон (квартал) территориясенә гомуми майданы (42.13330.2011 п.).

1 километрдан артык киңлектәге санитар-саклау зоналары булдыруны таләп итүче предприятиеләр белән шәһәрләрдә төзелеш территориясен яшелләндерү дәрәжәсен кимендә 15 процентка арттырырга кирәк.

Гомуми кулланылыштагы яшелләндерелгән территорияләр

4.5.5. Гомуми кулланылыштагы яшелләндерелгән территорияләр-шәһәр төзелеш нормалаштыру объектлары-парклар, бакчалар, скверлар, бульварлар, яр буйлары һәм халыкның кыска вакытлы ял итү урыннары рәвешендә тәкъдим ителгән.

4.5.6. Шәһәр территориясендә урнашкан парклар, бакчалар, бульварлар, скверлар, яшелләндерелгән территорияләр майданы кимендә кабул ителергә тиеш (9.14 П. 42.13330.2011):

6 кв. метр/кеше-торак районнар өчен;

10 кв. метр/кеше-гомумшәһәр территорияләре өчен.

Шәһәр урманнарының булган массивларын шәһәр урман паркларына әйләндерергә һәм аларны югарыда күрсәтелгән гомуми файдаланудагы территорияләргә өстәмә рәвештә бер кешегә 5 кв. метрдан да ким булмаган күләмдә исәбеннән кертергә кирәк (п.9. 14 СП 42.13330.2011).

4.5.7. Гомуми кулланылыштагы яшеллэндерелгән территорияләр структурасында 0,5 километр киңлектәге эре парклар һәм урман парклары кимендә 10 процент тәшкил итәргә тиеш (п.9. 15 СП 42.13330.2011).

4.5.8. Гомуми кулланылыштагы яшеллэндерү объектлары майданнарын кимендә кабул итәргә кирәк:

парклар-15 гектар;

торақ районнарын парклары-10 гектар; бакчалар-3 гектар;

скверлар-0,5 гектар.

Реконструкция шартлары өчен күрсәтелгән күләмнәр киметелергә мөмкин (42.13330.2011 СП 9. 4 п.).

4.5.9. Яңа рекреацион объектны проектлау һәм рекреацион зоналарның гамәлдәге территорияләрен реконструкцияләү иң чик рекреация йөкләнешенә яқынча дәрәжәсе һәм 17 нче таблица нигезендә һәркем файдалана алырлык радиусы белән бәйлә булырга тиеш.

4.5.10. 10-50 кеше/гектардагы урман паркларында бер тапкыр бирелә торган килүчеләр арасында юл - тропик челтәрне, аларның хәрәкәтен оештыру өчен, ә кыр капларында - туфрақ саклау утыртмаларын, шул исәптән бер тапкыр 50 кеше һәм аннан күбрәк кеше урман ландшафтын паркка әверелдерү чараларын (СП 42.13330.2011 п.9.16) күздә тотарга кирәк.

4.5.11. Парк-күп функцияле яки махсулаштырылган рекреацион эшчәнлек юнәлешендәге, халык күпләп ял итә торган, кагыйдә буларак, 10 гектардан да ким булмаган күләмдә рекреацион эшчәнлек алып баручы территория. Реконструкция шартларында парк территориясенә зурлығы гамәлдәге шәһәр төзелешә вазгыятә белән билгеләнә.

Ландшафт композициясенә күпчелек элементларына карап болын, су, балалар, спорт, этнография һәм башка билгеләнештәге парклар, башкарыла торган структур-планлаштыру функциясенә карап, төрлә яшәтәге һәм төрлә ял төрләрендәге халык ихтыяжларын канәгатьләндерү йөзеннән, шәһәркүләм күп функцияле Парклар һәм торақ районнарын (микрорайоннарын) парклары аерып тора.

4.5.12. Парк территориясә элементларының чагыштырмасын паркның гомуми майданының 10% ын кабул итәргә кирәк:

яшел үсентеләр һәм сулыклар территорияләре - 65 - 70; аллеялар, юллар, майданчыклар-25-28;

биналар һәм корылмалар - 5-7.

4.5.13. Парк территориясенә функциональ оештырылышын 18 нче таблица нигезендә проектларга кирәк.

4.5.14. Керү радиусы булырга тиеш:

парклар өчен-жәмәгать транспортында 20 минуттан артык түгел;

торақ районнарын (микрорайоннар) парклары өчен-15 минуттан да артык түгел яки 1200 метр жәяүлеләр йөри ала (9.15 СП 42.13330.2011 п.).

18 нче таблица

Яңа рекреацион объектның үтемлелеген билгеләү һәм гамәлдәге территорияләренә рекреацион зоналарны реконструкцияләү

Рекреацион объектның тибы	Иң чик рекреацион йөкләмә - бер тапкыр керә торган кешеләр саны, кеше/гектар	Радиуска керә алырлык

Урманнар:		
караңгы ылыслы	1 - 3 артык түгел	
аксыл ылыслы	3 артык түгел	
киң яфраклы катнаш	8 артык түгел	
Урман аланнары	20 артык түгел	
Урман парклары	10 артык түгел	транспортка 15 - 20 минут
Болын парклары	10 артык түгел	транспортка 15 - 20 минут
Гидропарклар	10 артык түгел	транспортка 15 - 20 минут
Парклар	100 артык түгел	1200 - 1500 м
Парклар , ял урыннары	70 артык түгел	транспортка 15 - 20 минут
Бақчалар	100 артык түгел	400 - 600 м
Скверлар	100 артык	300 - 400 м
Бульварлар	100 артык	300 - 400 м
<p>1. Рекреация объекты территориясендә рекреацион йөкләнешнең төрле дәрәжәләре булган зоналар бүленергә мөмкин.</p> <p>2. Фактик рекреация йөкләнеше көтелүче үлчәмнәр белән билгеләнә һәм формула буенча исәпләнә:</p> $R = \frac{N}{S}$ <p>кайда:</p> <p>R-рекреацион нагрузка, кеше/гектарга; N - рекреация объектларына килүчеләр саны, кеше; S-рекреацион территория мәйданы, гектар.</p> <p>3. Рекреация территориясендә бер үк вакытта торучы кешеләр саны рекреация объектыннан файдалану мөмкинлеге радиусында яшәүче халык санының 10-15 процентын кабул итәргә тәкъдим ителә.</p>		

4.5.15. Парк территориясендә комплекслы төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлеге түбәндәгеләрне үз эченә ала: төп юлларның каты өслеге, өслекләрнең бәйләнеше элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп-чар өчен кече контейнерлар, майданчыклар жиһазлары, яктырту жиһазлары. Күпфункцияле парк территориясендә төзекләндерү элементларын үз эченә ала: каты төрләр төп юллар һәм майданчыкларны (спорт һәм балалар майданчыкларыннан тыш) каплау (плитка куәте), өслекләрне бәйләү элементлары, яшелләндерү, декоратив-гамәли бизәү элементлары, су жайланмалары (сулыклар, фонтаннар), эскәмияләр, чүп - чар өчен кече контейнерлар, койма (парк, ат - тракцион зоналары, аерым майданчыклар яки үсентеләр), майданчыклар жиһазлары, урам техник жиһазлары («су» арбасы, «туңдырма»), яктырту жиһазлары, архитектура-декоратив яктырту жайланмалары, парк зонасы турында мәгълүмат бирүче паркта, гомумән алганда,.

Парк территориясен функциональ оештыру

19 нчы таблица

Ккуллану төрләре буенча паркның функциональ зоналары	Жир участкаларының күләме	
	паркның гомуми мәйданынан %	кв.метр/кешегә

Мәдени-агарту чаралары зонасы	3 - 8	10 - 20
Массакуләм чаралар зонасы (тамаша, аттракционнар һ. б.)	5 - 17	30 - 40
Парк территориясен функциональ оештыру	10 - 20	75 - 100
Балалар ял итү зонасы	5 - 10	80 - 170
Йөрү зонасы	40 - 75	200
Хужалык зонасы	2 - 5	-

4.5.16. Яшелләнדרүнең төрле төрләрән һәм алымнарын куллану киңәш ителә: вертикаль (Пергола, трельяжлар, шпалерлар), мобиль (контейнерлар, вазоннар), агачлардан, куаклардан декоратив композицияләр, әлеге климат зонасы өчен хас үсемлекләр төрләрән кулланып чәчәк бизәү, шулай ук үсемлекләрнең экзотик төрләрән махсус паркларда куллану.

4.5.17. Бакча рекреацион эшчәнлекнең чикләнган жыелмасы белән чикләнган территориядән гыйбарәт, ул күбесенчә халыкның йөрү һәм көндәлек ял итү өчен билгеләнган, ул, кагыйдә буларак, 3-5 гектар мәйданны били. Реконструкция шартларында бакча территориясенә зурлыгы гамәлдәге шәһәр төзелешә ситуациясә белән билгеләнә.

4.5.18. Соотношение элементлары бакчасы кабул итәргә тиеш, артык процент гомуми мәйданы бакчасы:

яшел үсентеләр һәм сулыклар территорияләре - 80 - 90; аллеялар, юллар, мәйданчыклар-8-15;

биналар һәм корылмалар - 2-5.

4.5.19. Микрорайон (квартал) проектлаганда, гомуми кулланылыштагы яшелләнדרелгән территорияләрне микрорайон бакчасы рәвешендә формалаштырырга киңәш ителә.

Микрорайон (квартал) бакчасы өчен 4.7.17 пунктта китерелгән бакча элементларының чагыштырмасын үзгәртү рөхсәт ителә.

бакча территориясендә юлларны плитка белән каплау, өслекләрне бәйләү элементлары, яшелләндрү, эскәмияләр, чүплекләр, урам техник жиһазлары (арбалар), яктырту жиһазлары бар.

4.5.21. Бульвар һәм жәяүлеләр аллеялары урам һәм елга буйларындагы линия формасындагы яшелләндрелгән территорияләрдән гыйбарәт.

Бульварлар һәм жәяүлеләр аллеяларын жәяүлеләр хәрәкәтенә массакуләм агымнары юнәлешендә күздә тотарга кирәк (42.13330.2011 с. 9. 21 п.).

Бер озын буйлы жәяүлеләр аллеясы булган бульварлар киңлегенә, ким дигәндә, урнаштырылган 5 метрны кабул итәргә кирәк:

урамнар буенча-18;

урамның бер ягында машиналар йөрү өлешә һәм төзелеш арасында-10 (9.21 п. 42.13330.2011).

Бульварның киңлегә һәм озынлыгы минималь нисбәтен 1: 3 тән дә ким булмаска тиеш.

4.5.22. Бульварга керү системасы өстәмә рәвештә аның озын яклары буенча 250 метрдан да артык түгел, ә интенсив хәрәкәт булган урамнарда-жәяүлеләр кичүә белән бәйләнештә оештырыла. Торак урамнар буйлап 18-30 метр киңлектәге бульвар полосаларын проектларга кирәк.

4.5.23. Бульвар территориясә элементларының нисбәтен, аның киңлегенә карап, 20 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

Бульвар территориясә элементларының чагыштырмасы

20 нче таблица

Бульварның киңлеге, метр	Территория элементлары (гомуми майданның проценты)		
	Яшел утыртмалар	аллеялар, юллар	корылмалар
18 - 25	70 - 75	30 - 25	-
25 - 50	75 - 80	23 - 17	2 - 3
50 артык	65 - 70	30 - 25	кимендә 5

4.5.24. Сквер көндәлек кыска вакытлы ял итү һәм халыкның транзит йөреше өчен билгеләнгән, гадәттә 0,5 тән алып 2,0 гектарга кадәр зурлыктагы компактлы яшелләндерелгән территориядән гыйбарәт.

4.5.25. Сквер территориясе элементларының нисбәтен таблицада кабул итәргә кирәк

Сквер территориясе элементлары нисбәте

21 нче таблица

Скверлар урнашкан:	Территория элементлары (гомуми майданның проценты)	
	яшел үсентеләр һәм сулыклар территорияләре	аллея, юллар, майданчыклар, кече формалар
Шәһәр урамнарында һәм майданнарында	60 - 75	40 - 25
Торак районнарда, торак урамнарда, биналар арасында, аерым биналар каршында	70 - 80	30 - 20

бульвар һәм скверлар территорияләре юлларны һәм майданчыкларны каты өслекле өслекләр, өслекләрне бәйләү элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп - чар өчен кече контейнерлар, яктырту жиһазлары, архитектура-декоратив яктырту жиһазлары белән үз эченә ала.

Юллар өслеген, нигездә, плитка куәте рәвешендә проектларга, капламның колористик чишелешен, декоратив-гамәли бизәлеш элементларын, Түбән декоратив киртәләр урнаштыруны күздә тотарга киңәш ителә.

4.5.27. Биналар һәм корылмалардан яшел үсентеләргә кадәр ераклыкны 22 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

22 нче таблица

Биналар һәм корылмалардан яшеллеккә кадәр ераклык

Бина, корылма	Бина, корылма арасы, метр, бинадан, корылмадан, корылмадан алып үзөккө кадэр	
	агач кәүсәсе	куак
Бинаның тышкы дивары һәм корылмалары	5,0	1,5
Трамвай полотносы кырые	5,0	3
Тротуар һәм бакча юлы	0,7	0,5
Жирле әһәмияттәге урамнарның машина йөрү өлеше, юл читендәге ныгытылган полосадан тыш, яки канау бровкасы	2,0	1,0
Яктырту челтәре, трамвай, күпер таянычы һәм таянычы	4,0	-
Терраса һ. б.	1,0	0,5
Табан яки стенаның эчке чиге	3,0	1,0
Жир асты челтәрләре:		
газүткәргеч, канализация	1,5	-
жылылык челтәре (канал, тоннель стенкасы)	2,0	1,0
суүткәргеч, дренаж	2,0	-
көч кабеле һәм элемент кабеле	2,0	0,7
<p>Искәрмә:</p> <p>1. Китерелгән нормалар ябалдаш диаметры 5 метрдан артмаган агачларга карый һәм ябалдашлары зуррак диаметрлы агачлар өчен арттырылырга тиеш.</p> <p>2. Биналар янында утыртыла торган агачлар торак һәм ижтимагый биналарның яктыртылышына комачауламаска тиеш (42.13330.2011 СП 9.5 п.).</p>		

4.5.28. Гомуми файдаланудагы яшелләнделергән территорияләр кече архитектура формалары: фонтан һәм бассейннар, баскычлар, пандуслар, терәк стеналар, беседкалар, яктырткычлар һ.б.белән жиһазландырылырга тиеш (42.13330.2011 СП 9.22 п.).

4.5.29. Ландшафт-рекреацион территорияләрнең (юллар, аллеялар, сукмаклар) юл челтәрен, тукталыш пунктларына, уен һәм спорт майданчыкларына кыска араларны билгеләүне исәпкә алып, жәяүлеләрнең төп юллары юнәлешләренә туры китереп, мөмкин булганча, мөмкин кадәр тайпылышлар белән трассаларга кирәк.

4.5.30. Юл киңлегенә 0,75 метр булырга тиеш (бер кешенең хәрәкәт полосасының киңлегенә) (9.23 СП 42.13330.2011 п.).

4.5.31. Шәһәрләрнең Яшел зоналарында агач һәм куак үсемлекләре питомникларын һәм шәһәр һәм авыл жирлекләре төркемнәрен утырту материалы белән тәмин итүне исәпкә алып, чәчәк-оранжерия хужалыкларын күздә тотарга кирәк. Питомникларның майданы 80 гектардан да ким булмаска тиеш.

Питомникларның майданы, халыкның гомуми файдаланудагы яшелләнделергән территорияләр белән тәмин ителеше дәрәжәсенә, санитар - яклау зоналары күләменә, бакчачылык ширкәтләренә үсешенә, табигый-климат һәм башка жирле шартлар

үзенчәлекләренә бәйле рәвештә, 3-5 кв.метр исәбеннән кабул ителергә тиеш. Чәчәк-оранжер хужалыкларының гомуми мәйданы бер кешегә 0,4 кв. метр исәбеннән кабул итәргә кирәк (п.9. 24 СП 42.13330.2011).

Ял итү зоналары

4.5.32. Массакүләм ял һәм коену өчен файдаланыла торган су объектларын рекреацияләү зоналарын проектлаганда, аларны урнаштыру урынын сайлау билгеләнгән тәртиптә килештерелә. Шулай ук вакытта түбәндәге таләпләрне исәпкә алырга кирәк:

су объекты суның сыйфаты һәм территориянең санитар торышы санитар-эпидемиологик һәм гигиена таләпләренә туры килүе;

суга уңайлы һәм куркынычсыз карашлар урнаштыру мөмкинлеге; рекреация зонасына керү юллары булу яки аларны урнаштыру мөмкинлеге;

куркынычсыз рельеф су объектының уңайлы гидравлик режимы; тискәре һәм куркыныч процессларның барлыкка килү мөмкинлеге булмау

(оползней һ. б.) ("су объектларын рекреацияләү зоналарына гигиеник таләпләр»ГОСТ 17.1.5.02-80).

4.5.33. Су объектларын рекреацияләү зонасы, жирле шартларны исәпкә алып, портлардан һәм Порт корылмаларыннан, гидротехник корылмалардан, агынты суларны агызу урыннарыннан, шулай ук башка пычрану чыганаclarыннан ераграк торырга тиеш.

Рекреация зонасы санитар-саклау зоналарыннан читтә һәм әйләнә-тирәлекнең пычрану чыганаclarына һәм тавыш чыганаclarына карата (ГОСТ 17.1.5.02-80 «су объектларын рекреацияләү зоналарына гигиеник таләпләр») урнаштырылган булырга тиеш.

4.5.34. Ял итү зоналарында урнашкан пляжлар (елга һәм күлләр) территорияләре күләме бер кешегә 8 кв.метрдан да ким булмаска тиеш, балалар өчен - бер кешегә 4 кв. метрдан да ким булмаска тиеш.

Елга һәм күл пляжлары өчен яр буе полосасының минималь озынлыгын бер кешегә 0,25 метрдан да ким булмаска тиеш (п.9. 32 СП 42.13330.2011).

4.5.35. Пляжларга бер тапкыр килүчеләр саны пляжларны бер үк вакытта йөкләү коэффициентларын исәпкә алып исәп тотарга кирәк:

санаторийлар-0,6-0,8;

ял һәм туризм учреждениеләре - 0,7-0,9; балаларның ял итү һәм сәламәтләндерү учреждениеләре - 0,5 - 1,0; жирле халык өчен гомуми файдалану - 0,2;

юлламасыз ял итүчеләр-0,5 (42.13330.2011 П.9.32).

4.5.35. Ял итү зонасы территориясендә түбәндәгеләр проектларга кирәк: медицина хезмәте күрсәтү пункты, коткару станциясе, жәяүлеләр юллары, инженерлык жиһазлары (эчә торган су белән тәмин итү, ташландык суларны агызу, пычранган өслек агып төшүдән саклау), яшелләндерү, чүп-чар жыюлыклар, күлгә өемнәре, жәмәгать бәдрәфләре (ГОСТ 17.1.5.02 - 80 «су объектларын реакцияләү зоналарына гигиеник таләпләр»).

4.6. Транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы зоналары

4.6.1. Инженерлык һәм транспорт инфраструктурасы зоналары тимер юл, автомобиль, елга, дингез, һава һәм труба үткәргеч транспорт, элемент объектлары һәм инженерлык жиһазлары өчен билгеләнгән.

4.6.2. Жирлек территориясендә транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы объектларын урнаштырганда, санап үтелгән объектларның торақ, Ижтимагый төзелешкә һәм жирлекнең рекреацион зоналарына зыянлы йогынты чыганаclarыннан норматив аермаларны билгеләү белән тәмин ителә торган зыянлы йогынтыны булдырмауны күздә тотарга кирәк. Норматив өзеклекләр СанПин 2.2.1/2.1.1.1.2 нигезендә билгеләнә.

Халык иминлегенә турыдан-туры йогынты ясаучы Корылмалар һәм коммуникацияләр шәһәр һәм авыл жирлекләреннән читтә урнашкан.

4.6.3. Корылмалар һәм транспорт коммуникацияләре, элемент, инженерлык жиһазлары

бүлөп бирелгән чиклөрдөгө территорияләр объектларның техник һәм эксплуатацион характеристикаларын исәпкә алып формалаштырыла.

4.6.4. Әлеге территорияләрне оештыруга карата таләпләр һәм проектлаштырганда кулланырга кирәк булган норматив документлар исемлегә әлеге нормативларның 5.2 һәм 5.3 бүлекләрендә китерелгән.

4.6.5. Корылмаларга һәм коммуникацияләргә һәм аларның санитар-яклау зоналарына бүлөп бирелгән чиклөрдөгө территорияне төзөклөндөрү буенча бурычлар корылмаларның милекчеләренә йөклөнә.

4.7. Авыл хужалыгы кулланылышы зоналары. Гомуми таләпләр

4.7.1. Торак пунктлар территорияләре чикләрендә урнаштырыла торган функциональ зоналар составына авыл хужалыгы кулланышы зоналары (шул исәптән авыл хужалыгы жирләре зоналары), шулай ук авыл хужалыгы билгеләнешендәге һәм авыл хужалыгы, дача хужалыгы, бакчачылык, авыл хужалыгы билгеләнешендәге объектларны, шәхси ярдәмче хужалыкны үстерү өчен билгеләнгән зоналар кертеләргә мөмкин.

4.7.2. Дача хужалыгы, бакчачылык, яшелчәчелек, шәхси ярдәмче хужалык алып бару өчен билгеләнгән яңа төзелә торган объектларны шәһәр округы һәм жирлекләре территориясе чикләрендә торак пунктлардан читтә урнаштырырга киңәш ителә.

4.7.3. Авыл хужалыгы билгеләнешендәге һәм авыл хужалыгы, дача хужалыгы, бакчачылык, шәхси ярдәмче хужалык алып бару, үсеш өчен билгеләнгән зоналарны кертү хисабына торак пунктлар чикләрен үзгәртү

авыл хужалыгы билгеләнешендәге объектларны, жирлекнең генераль планына үзгәрешләр кертү юлы белән, 2 өлешләрдә билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырырга тәкъдим ителә.

- Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексының 24 статьясындагы 14 статьясы.

4.7.4. Авыл хужалыгы жирләре зоналары-ул, кагыйдә буларак, торак пунктлардан читтә урнашкан жирләр, сөрүлекләр, печәнлекләр, көтүлекләр, ятаклар, күпьяллык үсемлекләр (бакчалар һ.б.) биләп торган жирләр.

4.7.5. Авыл хужалыгы билгеләнешендәге объектлар - авыл хужалыгы продукциясен житештерү, саклау һәм беренчел эшкәртү өчен файдаланыла торган биналар, корылмалар, корылмалар биләп торган зоналарга шулай ук авыл хужалыгы юллары, коммуникацияләр, агач-куак үсеше белән шөгыйльләнүче жирләр дә керә.

4.7.6. Авыл хужалыгы зоналары, төп максатчан билгеләнештән тыш, төп функцияле житештерү өчен файдаланыла ала:

интенсив бакчачылык һәм яшелчәчелек;

фәнни-белем бирү зоналары белән төп функцияләре; фәнни тикшеренүләр;

югары белем бирү, фәнни тикшеренүләр; махсус белем бирү.

4.7.7. Авыл хужалыгы кулланышындагы зоналарда профильле тармаклар үсешенә бәйле булмаган максатларда барлык төр авыл хужалыгы жирләрен алу чикләненә. Әлеге зоналарда авыл хужалыгының төп тармакларын үстерү шартларына тискәре йогынты ясый торган житештерү эшчәнлегенә барлык төрләре максималь дәрәжәдә чикләненә.

Авыл хужалыгы билгеләнешендәге объектларны урнаштыру зоналары (житештерү зонасы)

Гомуми таләпләр

4.7.8. Жирлекнең һәм торак пунктларның житештерү зоналарын территорияль планлаштыру документлары нигезендә урнаштырырга кирәк.

4.7.9. Жирлекнең һәм торак пунктларның (алга таба-житештерү зоналары) житештерү зоналарында терлекчелек, кошчылык һәм жәнлекчелек предприятиеләрен, Авыл хужалыгы продукциясен саклау һәм эшкәртү, авыл хужалыгы машиналарына һәм машиналарына ремонт, техник хезмәт күрсәтү һәм аларны саклау, төзелеш атлары эзерләү предприятиеләрен урнаштырырга кирәк- жирле материаллардан эшләнмәләр һәм

детальләр, машина сынау станцияләре, ветеринария учреждениеләре, теплицалар һәм парниклар, промысел цехлары, матди складлар, транспорт, энергетика һәм башка объектлар, шулай ук житештерү зонасы объектларының эчке һәм тышкы элементларен тәмин итүче коммуникацияләр.

4.7.10. Россия Федерациясе Жир кодексы нигезендә житештерү зоналарын һәм алар белән бәйлә коммуникацияләргә урнаштыру өчен

авыл хужалыгы өчен яраклы булмаган жирләрдә яисә начар сыйфатлы авыл хужалыгы жирләрендә сайларга кирәк.

4.7.11. Күпеллек жыләк-жимеш үсентесе, саклагыч урманнар белән шөгыйльләнгән сөрүлекләрдә, жирләрдә житештерү зоналарын урнаштыру аерым очрақларда рөхсәт ителә.

4.7.12. Житештерү зоналарын урнаштыру рөхсәт ителми:

жир асты байлыктарыннан файдалану буенча Федераль агентлык яки аның территориаль органнары рөхсәтәннән башка файдалы казылма ятмалары ятмалары мәйданчыкларында; предприятиеләргә, биналарны һәм корымаларны төзү һәм эксплуатацияләү өчен янарга мөмкин булган оползня зоналарында;

эчәргә яраклы су чыганақларын санитар саклау зоналарында;

дәвалау-савықтыру урыннарын һәм курортларны санитар, тау-санитар саклау округларының барлык зоналарында;

яшел зоналар жирләрендә;

жир участоқларында пычранган органик һәм радиоактив һәм эш итү вакыты чыкканга кадәр сроклары билгеләнгән Идарәсе күзәтчелек буенча Федераль хезмәт өлкәсендә кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлегенә буенча Татарстан Республикасы (Татарстан) һәм Идарәсе буенча Федераль хезмәтнең ветеринария һәм федераль - тосанитарному күзәтчелек итү буенча Татарстан Республикасында;

махсус сакланыла торган табигый территорияләр жирләрендә, шул исәптән мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында, мәдәни мирас объектларын дәүләт саклавы өлкәсендә Татарстан Республикасы дәүләт органы рөхсәтәннән башка.

4.7.13. Авыл хужалыгы предприятиеләрен, биналарны һәм корымаларын махсус сакланыла торган территорияләргә сак зоналарында урнаштыру рөхсәт ителә, әгәр ниятләнгән объектларны төзү яки аларны эксплуатацияләү табигать шартларын бозмаса һәм аларның сакланышына янамаса.

Ниятләнгән объектларны урнаштыру шартлары аерым саклана торган табигать территорияләргә булган барлык йортлар белән килештерелгә тиеш.

4.7.14. Сулыкларның су саклау зоналарында, су объектларын су һәм табигать саклау законнары нигезендә пычратудан, чүпләндүдән һәм ташландык суларны агызудан саклауны тәмин итүче корымалар белән жиһазланганда, житештерү зоналарын урнаштыру рөхсәт ителә.

4.7.15. Елгаларның һәм сулыкларның яр буге кишәрлекләрендә житештерү зоналарын урнаштырганда зоналарның планлаштырылган тамгалары, су агымының терәк һәм качып йөрүен, шулай ук дулкынның һәм аның нагонының биеклеген исәпкә алып, су горизонтыннан 0,5 метрга югарырак кабул ителәргә тиеш.

10 елдан артык эксплуатация срогы булган предприятиеләр өчен исәп-хисап горизонты өчен суның иң югары дәрәжәсен, 50 елга бер тапкыр кабатлану ихтималы булган, 10 елга кадәр - 10 елга бер тапкыр кабул итү зарур.

Авыл хужалыгы предприятиеләрен сулыкларның яр буге участоқларында урнаштырганда һәм предприятиеләр белән турыдан-туры бәйләнмәгән очрақта, киңлегенә 40 метрдан да ким булмаган яр буге полосасын күздә тотарга кирәк.

4.7.16. Радио - станцияләр, шартлаткыч матдәләр складлары, көчле тәэсир итүче агулы матдәләр һәм башка предприятиеләр һәм махсус билгеләнештәге объектлар урнашкан

районда житештерү зоналарын урнаштырганда проектлана торган зоналардан ераклык. күрсәтелгән объектларның санитар-саклау зоналарын үтәгәндә гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк (СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03).

4.7.17. Атмосферага шактый күләмдә төтен, тузан яки начар ис бүлеп бирә торган авыл хужалыгы предприятиеләре, житештерү зоналары табигый жил белән тәэмин ителмәгән территорияләрдә булырга рөхсәт ителми.

4.7.18. Житештерү зоналарында минераль ашламалар складларын һәм үсемлекләргә саклау өчен химик чараларны урнаштырганда сулыкларга зарарлы матдәләр эләкмәскә тиешле чаралар үтәргә тиеш.

Минераль ашламалар һәм үсемлекләргә саклау өчен химик чаралар складларын балык хужалыгы сулыкларынан кимендә 2 километр ераклыкта урнаштырырга кирәк. Аеруча кирәк булган очракта, балык һәм су биологик ресурсларын саклау өлкәсендә территорияль органнар белән килештерелгән очракта, күрсәтелгән складлардан балык хужалыгы сулыкларына кадәр ераклыкны киметү рөхсәт ителә.

Минераль ашламалар һәм үсемлекләргә саклау өчен, химик чаралар складлары өчен СанПиН таләпләренә туры китереп санитар-яклау зоналары оештыруны күздә тотарга кирәк.(2.2.1/2.1.1.1200-03)

4.7.19. Жирлекнең житештерү зонасын торак төзелешенә карата мөмкин булган яктан, жир рельефы буенча түбәнрәк булырга кирәк.

Житештерү зонасын оештырганда объектлар һәм корылмаларны мөмкин кадәр торак зонага карата берьяклы урнаштырылган бер майданчыкта тупларга кирәк.

Житештерү зоналары территорияләре гомуми чөлтәрдәге тимер яисә автомобиль юлларына, шулай ук елгаларга бүленергә тиеш түгел.

4.7.20. Житештерү зоналарын планлаштыру һәм төзегәндә алдан карарга кирәк:

селитор зонасы белән планлаштырылган бәйләнеш;

бер жир кишәрлегендә авыл хужалыгы һәм сәнәгать-сәнәгать предприятиеләрен икътисади яктан максатчан кооперацияләү һәм гомуми ярдәмче һәм хезмәт күрсәтү объектларын оештыру;

комплекслы технологик һәм инженер-техник таләпләргә үтәү һәм табигый - климат, геологик һәм башка жирле шартларны исәпкә алып, бердәм архитектура ансамблен төзү; житештерү калдыклары һәм агымнары белән пычранудан әйләнә-тирә мохитне саклау чаралары;

авыл хужалыгы предприятиеләренә житештерү зонасын киңәйтү мөмкинлеге.

Житештерү зоналарын төзүнең норматив параметрлары

4.7.21. Житештерү зонасы территориясен куллануның интенсивлыгы авыл хужалыгы предприятиеләре майданчыкларын төзүнең тыгызлыгы белән билгеләнә.

Житештерү зонасы авыл хужалыгы предприятиеләре майданчыкларын төзүнең минималь тыгызлыгы күрсәткечләре элекке нормативларга 5 нче кушымтаның 2 нче таблицасында каралганнан да ким булмаска тиеш.

4.7.22. Авыл хужалыгы предприятиеләрен, биналарны һәм корылмаларны урнаштыру өчен жир кишәрлеге майданы, төзелешнең минималь тыгызлыгы нормативын исәпкә алып, проектлауга бирем буенча билгеләнә.

4.7.23. Авыл хужалыгы предприятиеләрен, биналарны һәм житештерү зоналарын урнаштырганда алар арасында төзелеш тыгызлыгынан, санитар, ветеринария, янгынга каршы таләпләрдән һәм технологик проектлау нормаларынан чыгып, мөмкин булган минималь ара билгеләргә кирәк.

4.7.24. Авыл хужалыгы предприятиеләре биналарынан һәм корылмаларынан янгынга каршы ераклыкны " янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент «2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә кабул итәргә

кирәк.

Тәрәзә проемалары аша яктыртыла торган биналар арасындагы ераклык каршы биналарның иң биекләреннән (карнизның өске өлешенә кадәр) ким булмаска тиеш.

4.7.25. Әйләнә - тирә мохиткә зарарлы матдәләр бүлеп бирү чыганагы булган авыл хужалыгы предприятиеләре, биналар һәм корылмалар санитар - яклау зоналары белән әлеге нормативларга 5 нче кушымта таләпләре нигезендә кабул ителә торган торак һәм ижтимагый биналардан аерылырга тиеш.

Санитар-яклау зоналары территориясә жирдән файдаланудан алынмый һәм авыл хужалыгы ихтыяждлары өчен максималъ файдаланылырга тиеш.

Санитар-саклау зоналары күләме, шулай ук аларның территориясендә объектлар, биналар һәм корылмалар урнаштыру шартлары СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнә 2.2.1/2.1.1.1200-03 к

4.7.26. Киңлеге 100 метрдан артык булган санитар-яклау зоналары чигендә селитеб зонасы ягыннан 30 метрдан да ким булмаган киңлектәге агач-куак утыртмалары полосасы каралырга тиеш, ә зона киңлеге 50 дән 100 метрга кадәр - киңлеге 10 метрдан да ким булмаган полоса.

4.7.27. 500 метрдан артык булган предприятие һәм объектларны авыл торак пунктларының житештерү - су зоналарының торак зонасыннан аерымланган жир кишәрлекләрендә, аерым яктан башка житештерү объектларына (агулы химикатлар складларыннан тыш) урнаштырырга кирәк. Санитар-саклау зоналары күләме 500 метрдан артып киткән предприятиеләр һәм объектлар арасында аермада һәм торак зонасы арасында, фармацевтика предприятиеләре өчен дару препаратлары, дару чаралары һәм (яки) дару формалары, чимал һәм ярымпродуктлар житештерү объектларыннан тыш, санитар классификация буенча азрак дәрәжәдәге куркынычлылык объектларын урнаштыру рөхсәт ителә.; сәнәгатьнең азык-төлек тармаклары, азык-төлек чималының һәм азык-төлек продуктларының күпләп сату складлары, эчә торган суны әзерләү һәм саклау өчен сууткәргеч корылмалар комплексы, алар продукциянең сыйфатына йогынты ясый ала.

4.7.28. Проектлана торган авыл хужалыгы предприятиеләрен, авыл торак пунктларының житештерү зоналары биналарын һәм корылмаларын әлеге объектлар өчен бертөрле булган житештерү процессларының, санитария, зооветеринария һәм янгынга каршы таләпләрнең, йөк әйләнешенең, төрләрнең үзенчәлекләре нигезендә берләштерергә кирәк хезмәт күрсәтүче транспорт, су, жылылык, электр энергиясә куллану, шул ук вакытта участкалар оештыру:

предприятиеләр майданчыклары;

ярдәмчә житештерү һәм складларның гомуми объектлары.

4.7.29. Авыл хужалыгы предприятиеләре майданчыкларын түбәндәге функциональ зоналарга бүлүгә кирәк:

житештерү; коммуналь-склад.

Күрсәтелгән зоналарга бүлү проектлаштыру һәм төзелешнең конкрет шартларын исәпкә алып башкарыла.

Авыл хужалыгы предприятиеләре майданчыкларын проектлаганда аларны урнаштыру нормаларын исәпкә алырга кирәк.

4.7.30. Минераль ашламалар һәм үсемлекләрне саклау өчен химик чаралар складларын торак, жәмәгать һәм житештерү биналарына карата жаваплы яктан урнаштырырга кирәк.

4.7.31. Сәнәгать нигезендә терлекчелек һәм кошчылык фермалары, ветеринария учреждениеләре һәм сөт, ит һәм йомырка житештерү предприятиеләрен башка авыл хужалыгы объектларына һәм селитет территориясенә карата жаваплы яктан урнаштырырга кирәк.

Терлекчелек һәм кошчылык предприятиеләрен проектлаганда терлек азыгы цехларын һәм

тупас азык складларын урнаштыру технологик проеклаштыруның тиешле нормалары буенча кабул ителергә тиеш.

4.7.32. Ветеринария учреждениеләрен (ветсанпропускниклардан тыш), ат абзарларын, ачык типтагы тирес саклагычларны терлекчелек һәм кошчылык биналарына һәм корылмаларына карата ачык яктан урнаштырырга кирәк.

4.7.33. Теплицалар һәм парникларны жир өслегеннән 1,5 метрдан да ким булмаган грунт суларының иң югары дәрәжәсе булган көньяк яки көньяк-көнчыгыш склоннарда проекларга кирәк.

Теплицаларның һәм парникларның жир участкаларын планлаштырганда төп корылмаларны функциональ билгеләнеше буенча (теплицалар, парниклар, жылытыла торган грунтлы майданчыклар) төркемлەرگә кирәк, шул ук вакытта йөрү һәм узу системасы да каралырга тиеш.

4.7.34. Авыл хужалыгы продукциясе складларын һәм саклагычларын, санитар-саклау зоналарын исәпкә алып, жир өслегеннән 1,5 метрдан да ким булмаган, иң югары жылләтелә торган жир кишәрлекләрендә урнаштырырга кирәк.

Авыл хужалыгы продукциясен (яшелчә, бәрәңге, сөт, терлек һәм кош-корт, йон, май культураларын беренчел эшкәртү өчен биналар һәм бүлмәләр СНиП 2.10.02-84 таләпләренә туры китереп проеклана.

4.7.35. Ярдәмче житештерү объектларын проеклаганда авыл хужалыгы предприятиеләренә житештерү һәм ярдәмче биналарын, технологик, төзелеш һәм санитар нормаларны үтәп, берләштерергә кирәк.

Трансформатор подстанцияләре һәм 6-10 кВ көчәнеше бүлү пунктлары, вентиляция камералары һәм жайланмалары, янмый торган сыеклыклар һәм газлар күчерү буенча насослар, жиңел кабынучы складлардан тыш, арадаш чыгым складлары.

янучан сыеклыклар һәм газларны житештерү биналарына яки алар янына куелган биналарга проекларга кирәк.

4.7.36. Авыл хужалыгы предприятиеләре территорияләренә хезмәт күрсәтүче янғын деполары 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы «янғын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» Федераль законның 17 бүлеге таләпләре нигезендә проеклана.

Янғын деполары гомуми челтәр юлларына чыккан жир кишәрлекләрендә проеклана.

Янғын депосының урнашу урынын, 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы «янғын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» Федераль законның 76 статьясы белән билгеләнгән торак пунктта чакыру урынына беренче бүлекчәнең килү вакытын һәм аларда эшләүче предприятиеләргә хезмәт күрсәтү радиусын исәпкә алып, сайларга кирәк: А, Б һәм В - 2 километр, Г һәм 4 километр.

Күрсәтелгән радиус арткан очракта, авыл хужалыгы предприятиеләре майданчыкларында 1 автомобильгә янғын постын күздә тотарга кирәк. Янғын постын житештерү яки ярдәмче биналарга урнаштырырга рөхсәт ителә.

4.7.37. Ачык һавада яки жылытыла торган биналарда эш урыннарыннан санитар-көнкүреш биналарына кадәр ераклык (жыештырулардан тыш) 500 метрдан артмаска тиеш.

4.7.38. Авыл хужалыгы предприятиеләренә, шул исәптән терлекчелек һәм кошчылык ширкәтләренә, житештерү зонасындагы майданчыкларны койма белән әйләндереп алуны проеклауга бирелгән задание нигезендә карарга кирәк.

4.7.39. Авыл хужалыгы предприятиеләре майданының төп керү пункттын төп якин килүне яки подъездны күздә тотарга кирәк.

Авыл хужалыгы предприятиеләренә 5 гектардан артык майданчыгы кимендә ике керү юлы булырга тиеш, алар арасында коймалар периметры буенча 1500 метрдан да артмаска тиеш.

4.7.40. Керү пунктлары алдында әлеге пункттан файдаланучы 1 эшчегә 0,15 кв.метр

исәбеннән (иң зур сменада) майданчыкларны күздә тотарга кирәк.

4.7.41. Гражданнарга караган автотранспортны кую өчен майданчыклар түбәндәгеләрне күздә тотарга кирәк: исәп - хисап чорына - 2 автомобиль, перспективага-ике чиктәш сменада эшләүче 100 автомобиль. Әлеге майданчыкларның жир участкалары күләмен 1 автомобильгә 25 кв.метр исәбеннән кабул итәргә кирәк.

4.7.42. Төзелештән һәм катламнардан буш булган участкаларда, шулай ук предприятие майданы периметры буенча яшелләндерүне күздә тотарга кирәк. Яшелләндерү өчен билгеләнгән участкаларның майданы авыл хужалыгы предприятиеләре майданының кимендә 15 процентын, ә төзелеш тыгызлыгы 50 проценттан да ким булмаган очракта - 10 проценттан да ким булмаска тиеш.

Биналар һәм корымалардан агач һәм куакларга кадәр ераклыкны 40 нчы таблица буенча алырга кирәк.

4.7.43. Яшел үсентеләр полосаларының киңлеген 23 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк
23 нче таблица

Яшел утыртмаларның киңлеген билгеләү

Полоса	Полосаның киңлеген ким дигәндә, метр
Агачлар гади яки куаклар белән бер рәттә утыртылган газон: бер рәтле утырту; ике рәтле утырту	5
Бер рәтле газонда куакларның биеклеге: 1,8 метрдан артык; 1,2 дән 1,8 метрга кадәр; 1 1,2 метр 0,8 кадәр	1,2 0,8
Агачларны төркемләп яки куртиналап утырткан газон	4,5
Куакларны төркемләп яки куртиналап утырткан газон	3
Газон	1

4.7.45. Авыл хужалыгы предприятиеләрендә яшелләндерү зоналарында иң күп сменада эшләүче 1 кв. метр исәбеннән хезмәт ияләренәң ял итү өчен ачык төзекләндерелгән майданчыкларны күздә тотарга кирәк.

4.7.46. Житештерү зонасының тышкы транспорты һәм юл челтәре барлык авыл хужалыгы предприятиеләре һәм селитер зонасы белән транспорт элементларын тәэмин итәргә һәм әлеге нормативларның, шулай ук әлеге бүлекнең 5.12.156 п.таләпләренә туры килергә тиеш.

4.7.47. Тимер юл транспортын проектлаганда авыл торак пунктларының селитеб зонасы чикләрендә предприятиеләрнең тимер юл юлларын урнаштыру рөхсәт ителми.

Авыл хужалыгы предприятиеләре биналарына тимер юллар кертү тупик булырга тиеш. Үтәли тимер юл ввондлары тиешле нигезләмәләр булганда гына рөхсәт ителә.

4.7.48. Авыл хужалыгы предприятиеләре биналарынан һәм корымаларынан гомуми тимер юлның көзгесенә кадәр, шулай ук майдан эчендәге тимер юллар көзгесенә кадәр ераклыкны СНиП II - 97-76 нчы таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк.

4.7.49. Автомобиль юлларын һәм тротуарларны проектлаганда авыл хужалыгы предприятиеләре майданчыкларында транспорт һәм жәяүлеләр юлларын, инженерлык

челтэрлэрен, яшеллэндерү полосаларын, шулай ук янгынга каршы биналар һәм корылмалар арасында янгынга каршы, санитар һәм зоо - ветеринария араларын иң күп санда урнаштыру шартларыннан файдаланырга кирәк.

4.7.50. Бина һәм корылмалардан машина-автомобиль юлларының машиналар йөрү өлешенә кадәр ераклыкны 24 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

24 нче таблица

Биналардан һәм корылмалардан автомобиль юлларының йөрү өлешенә кадәр ераклыкны билгеләү

Биналар һәм корылмалар	Ара ,метр
Биналарның тышкы кырыйлары: бинага керү урыны булмаганда , бинаның озынлыгы 20 метрга кадәр; шулай ук 20 метрдан артык. ; электрокарлар, автокарлар, автопогрузчиклар һәм ике насослы автомобильләр өчен бинага керү мөмкинлеге булганда; бинага 3 күчәрле автомобильләр кергән очракта	1,5 3 8 12
Предприятие мәйданчыклары коймалары	1,5
Эстакадалар терәкләре, яктырту баганалары, мачталар һ. б. коймалары	0,5
Предприятиенен саклана торган өлеше коймалары	5
Параллель рәвештә урнашкан колея юллары 1 520 мм	3,75

4.7.51. 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» Федераль законның 98 статьясы таләпләре нигезендә Биналарга, корылмаларга һәм корылмаларга янгын сүндерү автомобильләренен, шул исәптән янгын сүндерү автомобильләренен килүе тәмин ителергә тиеш:

биналарның, корылмаларның һәм корылмаларның бөтен озынлыгы буенча:
бер яктан-бина, корылма яки корылма киңлегенә 18 метрдан да артмаганда;
ике яктан-18 метрдан артык киңлектә, шулай ук ябык һәм ярымсакланган ишегалларны урнаштырганда;
барлык яктан-10 000 кв. метрдан артык мәйданлы яки 100 метрдан артык киңлектәге биналар өчен.

Шул ук вакытта янгын сүндерү автомобильләренен йөрү өлеше яки планлаштырылган өслектән биналарның диварларына кадәр ераклык бер метрдан да артмаска тиеш.:

25-биналарның биеклегенә 12 метрдан да артмаган;
8-биналарның биеклегенә 12 метрдан артык булса да, 28 метрдан да артык түгел; 10-биналарның биеклегенә 28 метрдан артык.

Автомобиль юлларының йөрү өлешенән ераклыкны 2008 елның 22 июлендәге «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» № 123 - ФЗ Федераль законның

67 статьясы таләпләрен үтәгәндә арттырырга рәхсәт ителә.

4.7.52. 2008 елның 22 июлендәге Федераль закон таләпләре нигезендә

№ 123-ФЗ "Янғын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент" янғынга каршы су белән тәмин итү чыганагы булган сулыкларга, шулай ук янғын сүндерү өчен кулланыла торган корылмаларга янғын автомобильләрен сүндерү өчен мәйданчыклар белән подъездларны, аларны урнаштыру һәм 12¹² метрлы су алуны күздә тотарга кирәк.

4.7.53. Тышкы транспорт элементләре һәм житештерү зонасындагы юллар челтәре элге нормативларның «транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлгегә таләпләре нигезендә нормалаштырыла.

4.7.54. Житештерү зоналары авыл хужалыгы предприятиеләре мәйданчыкларында инженер челтәрләрен бердәм инженерлык коммуникацияләре системасы буларак проектларга кирәк.

4.7.55. Авыл хужалыгы предприятиеләрен хужалык-эчәргә яраклы, житештерү һәм янғынга каршы су белән тәмин итү системасын проектлаганда су чыгымы житештерү технологиясе һәм элге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы зоналары» бүлгегенә («су белән тәмин итү» бүлекчәсе) таләпләре нигезендә кабул ителә.

4.7.56. Тышкы челтәрләрен һәм канализация корылмаларын проектлаганда, су бассейныннан өске суларны бүлеп бирүне күздә тотарга кирәк.

4.7.57. Электр тапшыру, элемент һәм башка линия корылмалары линияләрен, авыл хужалыгы жирләре булмаган территориядән коммуникацияләрдән ирекле файдалану тәмин ителсен өчен, юллар, урман полосалары кырлары чикләре буенча урнаштырырга кирәк.

4.7.58. Инженерлык челтәрләрен проектлаганда элге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы зоналары» бүлгегенә таләпләрен үтәргә кирәк.

4.7.59. Авыл торак пунктларының житештерү зоналарын реконструкцияләгәндә күздә тотарга кирәк:

бер жир кишәрлегендә житештерү объектлары концентрациясе;

реконструкцияләнгән торган һәм яңа авыл хужалыгы предприятиеләрен урнаштыру өчен жир кишәрлекләрен ачыклап, житештерү зоналарын планлаштыру һәм төзү;

аз хәрәкәтләнүче юлларны һәм Юлларны бетерү;

алга таба үсеш өчен жир кишәрлекләре булмаган вак һәм искергән предприятиеләрен һәм объектларны, шулай ук селитет зонасына, күрше предприятиеләр һәм әйләнә - тирә мохиткә тискәре йогынты ясый торган предприятиеләр һәм объектларны юкка чыгару.;

житештерү территорияләрен һәм санитар-яклау зоналарын төзекләндерү, төзелешнең архитектура дәрәжәсен күтәрү;

автомобиль транспорты өчен мәйданчыклар оештыру.

4.7.60. Авыл хужалыгы предприятиеләрен һәм житештерү зоналары объектларын киңәйтү өчен жир кишәрлекләрен резервлау элге предприятиеләренә яисә объектларның читтәгә мәйданнары исәбенә рәхсәт ителә.

4.7.61. Авыл хужалыгы предприятиеләре мәйданчыкларында жир кишәрлекләрен резервлауны тиешле техник - икътисадый нигезләнгәндә проектлау-тикшерү биремнәре нигезендә күздә тотарга рәхсәт ителә.

4.7.62. Махсулаштырылган умартачылык хужалыкларын проектлау махсулаштырылган умартачылык хужалыклары (фермалар) өчен ветеринария-санитария кагыйдәләре һәм аларны проектлаштырганда һәм төзегәндә СССР Авыл хужалыгы министрлыгының Баш ветеринария идарәсе тарафыннан 04.12.1974 ел, № Баш ветеринария идарәсе тарафыннан расланган таләпләр, 15.12.1976 ел, СССР Авыл хужалыгы министрлыгының Баш ветеринария идарәсе тарафыннан расланган бал кортларын карап тотуның ветеринария - санитария кагыйдәләре, 15.12.1976 ел, № Баш ветеринария идарәсе- 17.08.1998 ел, № 13-4-2/1362 Россия Федерациясе Авыл хужалыгы һәм азык-төлек министрлыгының Ветеринария

департаменты тарафыннан расланган бал кортларының авыруларын, агуларын һәм төп корткычларын кисәтү һәм бетерү.

4.7.63. Махсулаштырылган умартачылык хужалыкларын урнаштыру Татарстан Республикасы буенча ветеринария һәм фито - санитария күзәтчелеге буенча Федераль хезмәт органнары белән килештереп гамәлгә ашырыла.

Махсулаштырылган умартачылык хужалыклары ябык режимда эшли. Чит кешеләрнең житештерү зоналарына керү, шулай ук хужалыкларга хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган теләсә кайсы транспорт төре керү тыела.

4.7.64. Умартачылык хужалыкларын территорияль аерымланган зоналарга: административ-хужалык, стационар умарталыклар (товар, репродуктив һәм карантинлы) һәм даими күченү урыннарына бүлүнә исәпкә алып проектларга кирәк.

Административ-хужалык зонасында бал, бал эшкәртү, оя һәм тары эзерләү, ашлама эзерләү, умарталарны саклау, умарталарны саклау өчен элмәләр, тары һәм инвентарь, ветеринария пункты һәм санитар үткөрү урыны (бал, воск эшкәртү, тукландыру цехлары керү юлында) урнашкан.

Умарталыклардан административ-хужалык зонасына кадәр аерма 5000 метрдан да ким булмашка тиеш.

4.7.65. Умарталарны (ояларны) урнаштыру шартлары һәм тәртибе жир законнары, ветеринария-санитария таләпләре нигезендә билгеләнә, ә урман кишәрлекләрендә урнашкан умарталар (умарталар) өчен - Россия Федерациясе Урман кодексы нигезендә.

Умарталар территорияләре кимендә ераклыкта урнаштырыла:

500 метр-шоссе һәм тимер юллардан, пилорамалардан, югары вольтлы электр тапшыру линияләреннән;

1000 метр - терлекчелек һәм кошчылык корылмаларыннан;

5000 метр - кондитер һәм химия сәнәгате, аэродром, хәрби полигоннар, радиолокацион, радио-һәм телевизион станцияләр һәм башка микродулкынлы нурланышлар чыганаclarыннан.

Күчмә умарталар стационар умарталардан 1500 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнашкан.

Умарталарның күләме һәм умарталарның саны жирле шартларга бәйле рәвештә билгеләнә.

Умарталар арасындагы ераклык 3 метрдан да ким булмашка тиеш, кортлар янәшәсендә - кимендә 10 метр.

4.7.66. Умартачылык хужалыклары биналары һәм корылмалары арасындагы ераклыкны, технологик һәм планлаштыру таләпләренә бәйле рәвештә, аларны арттыру зарурлыгы килеп чыкмаса, янгынга каршы аермалар белән тигез кабул итәргә кирәк.

4.7.67. Крестьян (фермер) хужалыгы (алга таба - фермер хужалыгы) гомуми милкендә булган һәм житештерү һәм башка хужалык эшчәнлеген (авыл хужалыгы продукциясен житештерү, эшкәртү, саклау, ташу һәм сату) бергәләп гамәлгә ашыручы гражданныр берләшмәсеннән гыйбарәт.

Фермер хужалыгы бер гражданин булдырылырга мөмкин.

4.7.68. Фермер хужалыклары төзү һәм аларның эшчәнлегенә «крестьян (фермер) хужалыгы турында " 2003 елның 11 июнендәге 74-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләренә нигезендә жайга салына.

4.7.69. Фермер хужалыгы эшчәнлегенә төп төрләре-авыл хужалыгы продукциясен житештерү һәм эшкәртү, шулай ук аларны ташу (ташу), үзәбез житештергән авыл хужалыгы продукциясен саклау һәм сату.

Фермер хужалыкларын проектлаганда әлегә бүлекнең норматив таләпләренә, шулай ук әлегә нормативларның тиешле бүлекләренә таянып эш итәргә кирәк.

4.7.70. Гамәлдәге авыл хужалыгы предприятиеләре, умарталар, фермер хужалыклары һәм авыл хужалыгы билгеләнешендәге башка объектлар базасында, шулай ук авыл торак пунктлары территорияләрендә кунак йортлары урнаштыру мөмкин.

Авыл Кунак йорты-авыл торак пунктына туристик максатлар белән килгән гражданны урнаштыру чарасы (табигый, тарихи, социаль-көнкүреш һәм башка объектларны рухи һәм башка ихтыяжларны канәгатьләндерү, тормыш эшчәнлеген саклап калу, физик көчләрне торгызу һәм үстерү максатларында куллану) һәм вакытлыча яшәү урынында чыганақлардан керем алу белән бәйлә эшчәнлек белән шөгыльләнү максатыннан башка.

Мәрхүмне күмү өчен зиратлар территорияләрендә жир участогы күләме жирле үзидарә органы тарафыннан үлгән ир яисә хатынның яқын туганының шул ук жир кишәрлегендә жирләүне гарантияләү өчен билгеләнә.

4.7.71.авыл кунак йортын уңайлы экологик шартлары булган территорияләрдә, магистраль Транспорт һәм инженерлык коммуникацияләреннән, әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясый торган сәнәгать предприятиеләреннән һәм башка объектлардан, шулай ук тавыш һәм начар ис чыганақларыннан еракта урнаштырырга кирәк.

Авыл Кунак йорты уңайлы подъезд, төзекләндерелгән территория, автотранспорт чараларын саклау урыны булырга тиеш.

Авыл кунак йортын СНиП 31-01-2003, СНиП 31-02-2001, СНиП 2.07.01-89*, шулай ук әлегә нормативларның «авыл жирлекләре торак пунктларын төзүнең норматив Параметрлары» бүлегендә проектларга кирәк.

4.8. махсус билгеләнештәге зоналар

Гомуми таләпләр

4.8.1.жирлекнең махсус билгеләнештәге зоналары составына зиратлар, крематорий, жирләү, житештерү һәм куллану калдыкларын урнаштыру (саклау һәм күмү) объектлары һәм әлегә зоналарны бүлеп бирү юлы белән генә тәмин ителергә мөмкин һәм башка функциональ зоналарда рөхсәт ителми торган башка объектлар керә ала.

4.8.2. махсус билгеләнештәге зонада урнашкан предприятиеләр, житештерүләр һәм объектлар өчен, әйләнә-тирә мохиткә бүлеп бирелә торган пычраткыч матдәләренең егәрлегенә, характерына һәм санына карап, санитар классификация нигезендә, СанПиН таләпләренә туры китереп, санитар-яклау зоналары билгеләнә 2.2.1/2.1.1.1200-03 янында

Санитар-яклау зоналарын оештыру әлегә нормативларның «әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлеге таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

4.8.3. Санитар-саклау зоналары махсус билгеләнештәге территорияләрдән, мәгълүмати билгеләр чикләрен мәжбүри билгеләү белән, аерып тора.

Зиратларны урнаштыру зоналары

4.8.4.зиратларны, биналарны һәм корылмаларны урнаштыру, киңәйтү һәм реконструкцияләү «жирләү һәм жирләү эше турында» 1996 елның 12 гыйнварындагы 8-ФЗ номерлы Федераль закон, СанПин 2.1.1279-03 һәм әлегә норматив таләпләренә туры китереп гамәлгә ашырыла.

4.8.5. зиратларны территорияләрдә урнаштыру рәхсәт ителми:

минераль су чыганаclarын үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү һәм санитар саклау зоналарының беренче һәм икенче поясы;

закарстованные, белән чыгу куәтле явым-төшем токымнары һәм урыннар туплау водоносных горизонтов;

грунт сулары торышы белән жир өслегеннән 2 метрдан кимрәк, алар биеклектә, шулай ук авыру һәм жимерелүгә дучар булган сазлыклы урыннарда.;

халык тарафыннан хужалык-көнкүреш ихтыяжлары, су коену һәм мәдәни-савыктыру максатлары өчен файдаланыла торган ярларда, күлләрдә, елгаларда һәм башка ачык сулыкларда.

4.8.6. зиратны урнаштыру өчен жир кишәрлеген сайлау түбәндәге факторларны санитар-эпидемиологик бәяләү нигезендә башкарыла:

санитар-эпидемиологик хәл;

шәһәр төзелеше һәм Ландшафтлы зоналаштыру; геологик, гидрогеологик һәм гидрогеохимик мәгълүматлар; туфрак - географик һәм туфракның үзлегеннән чистартылуы;;;

эрозия һәм пычрату миграциясе потенциалы; транспорт үтемлелеге.

Зират өчен бирелгән Участок түбәндәге таләпләргә туры килергә тиеш.:

халык тарафыннан хужалык - эчәргә яраклы һәм көнкүреш максатларында грунт сулары кулланганда торак пунктның ачык йортлары бар.;

затопление;

грунт сулары максималь халәтле жир өслегеннән кимендә 2,5 метр дәрәжәдә булырга тиеш. Жир өслегеннән 2,5 м биеклектәге жир участогы кремациядән соң жирләү өчен зират урнаштыру өчен генә кулланылырга мөмкин;

Аның 1,5 метр тирәнлектәге коры, коры туфрагы бар, туфракның дымлылығы 6-18% тәшкил итә.;

торак пункт Кабардино тигезлегендә урнашкан.

4.8.7. зиратны урнаштыру расланган проект нигезендә башкарыла.:

зиратны әйләнә-тирә мохитне саклауны тәэмин итү чаралары белән урнаштыру урынының нигезлелеге;

традицион типтагы зиратлар өчен су алу катламы булу; дренаж системасы; территорияне чүп-чардан чистарту;

санитар-яклау зонасын оештыру һәм төзекләндерү; яшел утыртмаларның холкы һәм майданы; керү юлларын һәм автостоянкаларны оештыру;

жирләүләренң гомуми майданы 65-70% тан да ким булмаска тиеш.;

зиратны функциональ зоналарга бүлү (зират периметры буенча керү юллары, ритуаль,

административ-хужалык, зират, Яшел саклау урыннары);

канализация, су белән тәэмин итү, жылылык, электр белән тәэмин итү, территорияне төзекләндерү.

4.8.8. зират өчен жир кишәрлеге күләме конкрет торак пунктта яшәүчеләр санын исәпкә алып билгеләнә, ләкин 40 гектардан артмый, шул ук вакытта халык санының перспективалы үсеше, үлем коэффициенты, жирләү хезмәте күрсәтүнең гамәлдәге объектлары булу, кабул ителгән жирләү схемалары һәм ысуллары, жир кишәрлеге нормалары исәпкә алына.

4.8.9. Федераль хәрби мемориаль зират өчен жир кишәрлегенең күләме анда күмелгән урыннарның күздә тотылган саныннан чыгып билгеләнә һәм 40 гектардан да артып китәргә мөмкин. Һәлак булучыны (вафат булучыны) күмү өчен мемориаль зират территориясендә жир кишәрлеге 5 кв.метр тәшкил итә.

4.8.10. Яңа төзелә торган жирләү урыннары селитеб территориясе чикләреннән кимендә 300 метр ераклыкта урнаштырылырга тиеш.

4.8.11. Үлгән жирнең гәүдәсен (калдыкларын) кабергә күмү юлы белән зиратларны түбәндәге ераклыктарга урнаштыралар: торак, ижтимагый биналардан, спорт-савыктыру һәм шиһаханә-курорт зоналарыннан:

100 метр - зират мәйданы 10 гектар һәм аннан да кимрәк; 50 метр - авыл, ябык зиратлар һәм мемориаль комплекслар өчен; су белән тәэмин итүнең үзәкләштерелгән чыганагы су алу корылмаларыннан, су чыганагын санитар саклау зоналары поясларының һәм фильтрлау вакытының ераклыгы житәрлек булуын раслап, кимендә 1000 метр; коелар, каптажлар, чишмәләр һәм су белән тәэмин итүнең башка табигый чыганакалары файдаланыла торган авыл торак пунктларында зиратлар һәм торак пункт арасында грунт сулары агымы буенча югарырак санитар-саклау зонасы туфрак суларын чистарту нәтижәләре һәм лаборатория тикшеренүләре мәгълүматлары нигезендә тәэмин ителә.

4.8.12. Санитар-яклау зоналары территориясе планлаштырылырга, төзекләндерелергә һәм яшелләндерелергә, транспорт һәм инженерлык коридорлары булырга тиеш. Яшелләндерү проценты үсемлекләр дөньясының территориянең су режимын көйләүдә катнашу шартларыннан чыгып исәпләү юлы белән билгеләнә.

4.8.13. зиратларның, күмү билгеләнешендәге биналарның һәм корылмаларның санитар-яклау зоналары территорияләрендә күрсәтелгән объектларга хезмәт күрсәтү белән бәйлә булмаган биналар һәм корылмалар төзү рөхсәт ителми, моңа культ һәм йола объектларыннан тыш. Санитар-яклау зоналары һәм зиратлар территориясендә үзәкләштерелгән хужалык-эчәр су белән тәэмин итү челтәрләрен салу тыела.

4.8.14. Зиратларда, башка биналарда һәм жирләү өчен билгеләнгән урыннарда су белән тәэмин итү системасын күздә тотарга кирәк. Су белән тәэмин итүнең һәм канализациянең үзәкләштерелгән системалары булмаганда, шахта коеларын су сибү һәм санитария нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә туры китереп, чүп таптыру тибындагы жәмәгать бәдрәфләрен төзү рөхсәт ителә.

4.8.15. Зиратлар, биналар һәм күмү корылмалары участокларында кимендә 20 метр киңлектәге яшел үсентеләр зонасы, автокатафалклар һәм автотранспорт стоянкалары, чүп жыю урналары, чүп-чар жыю мәйданчыклары, аларга якин килү юллары булган чүп-чар жыю мәйданчыклары каралган.

4.8.16. зиратларны күчәргәндә һәм күмгәндә территорияләренә һәм участокларны

рекультивацияләү зарур. Торак территорияне планлаштыру өчен юк ителә торган урыннардан грунтлар файдалану рөхсәт ителми. Күмү урыны территориясен куллану аны күчәргәннән соң егерме ел узгач рөхсәт ителә. Бу очракларда жирләү урыны территориясен бары тик яшел утыртмалар астында гына кулланырга мөмкин. Бу территориядә биналар һәм корылмалар төзү тыела. Зиратлар күчәргәннән соң санитар-яклау зоналарының, шулай ук зират чоры тәмамланганнан соң яңа каберлекләр өчен ябык зиратларның күләме үзгәрешсез кала бирә.

4.8.17. Матәм йолалары йортлары торак төзелеш чикләрендә һәм торак зоналарыннан читтә урнашкан жир кишәрлекләрендә гамәлдәге яисә яңадан проектлана торган зиратлар, коммуналь зоналар территорияләрендә урнаштыралар. Матәм йолалары йортларыннан торак биналарга, дэвалау, балалар, белем бирү, спорт-савыктыру, мәдәни-агарту учреждениеләре һәм социаль тәмин итү учреждениеләре территорияләренә кадәр ераклык матәм йоласы характерын исәпкә алып регламентлаштырыла һәм кимендә 100 метр булырга тиеш.

Терлек базларын урнаштыру зоналары

4.8.18. Терлек каберлекләре (биотермик чокырлар) биологик калдыкларны (хайван һәм кош үләннәрен), терлек сую пунктларында, чүп аулауларда, ит эшкәртү оешмаларында, базарларда, сәүдә оешмаларында һәм башка оешмаларда ачыкланган ветеринария конфискатларын яндыру яисә күмү өчен билгеләнгән; хайванның азык-төлек һәм азык булмаган чималын эшкәрткәндә алына торган башка калдыкларны. Терлек зиратлары (биотермик чокырлар) Россия Федерациясә Баш дәүләт ветеринария-спекторы тарафыннан расланган биологик калдыкларны жыю, утильләштерү һәм юкка чыгару буенча ветеринария-санитария кагыйдәләре таләпләренә туры китереп проектлана 04.12.1995 № 13-7-2/469.

4.8.19. Терлекчелек базын яисә аерым торган биотермик чокырны төзү өчен жир кишәрлеген сайлау һәм бирү жирле үзидарә органнары Татарстан Республикасы буенча Ветеринария һәм фитосанитар күзәтү буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы буенча идарәсенә санитар-эпидемиологик бәяләмәсә һәм кулланучылар хокукларын яклау өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча идарәсенә әлегә объектларны урнаштыруга тәкъдим итүе буенча жирле үзидарә органнары үткәрә.

4.8.20. Жир каберлекләрен (биотермик чокырларны) 600 кв.метрдан да ким булмаган коры жир участогына урнаштыралар. Грунт суларының тору дәрәжәсә жир өстеннән кимендә 2 метр булырга тиеш.

4.8.21. Санитар-яклау зонасы күләме үлэт базыннан (биотермик чокырдан) түбәндәгеләргә кадәр: торак, жәмәгать биналары, терлекчелек фермалары (комплекслары) - 1000 метр; терлек һәм көтүлекләр - 200 метр;

Аларның категориясенә карап, автомобиль, тимер юллар - 50 - 300 метр.

4.8.22. Дәүләт ветеринария оешмалары территориясендә урнашкан биотермик чокырлар ярдәмче корылмалар составына керә. Ветеринария оешмалары чокыры һәм житештерү биналары арасындагы әлегә территориядәге ераклык регламентлаштырылмый.

4.8.23. Махсус сакланылучы территорияләрдә (шул исәптән махсус сакланылучы табигать территорияләрендә, су саклау зоналарында, су белән тәмин итү чыганакларын саклау зоналарында) терлек каберлекләрен (биотермик чокырларны) урнаштыру катгый тыела.

4.8.24. Территорияне терлек каберлегә (биотермик чокыр) капкалы 2 метрдан да ким булмаган биеклектәге саңгырау койма белән проектлыйлар. Бөтен периметр буйлап

койманың эчке ягыннан тирэн траншея проектлана 0,8 - 1,4 метр һәм киңлеге 1,5 метрдан ким булмаган һәм траншея аша күчеш күпере.

4.8.25. Үлем базы янында хайваннарның үле гәүдәләрен ачу, дезинфекция чараларын, инвентарларны, махсус киемнәрне һәм инструментларны саклау өчен бина проектлылар.

4.8.26. Үлем базларына (биотермик чокырларга) әлеге нормативларның «Транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлеге таләпләренә туры китереп, килү юллары каралган.

4.8.27. Татарстан Республикасы Баш дәүләт ветеринария инспекторы рәхсәтәннән аерым очрақларда, соңгы күмү вакытыннан соң: биотермик чокырга кимендә 2 ел узды; жир чокырына - 25 елдан да ким булмаган. Сәнәгать объекты азык-төлек һәм азык-төлек продуктларын кабул итү, житештерү һәм эшкәртү белән бәйлә булырга тиеш түгел.

Житештерү һәм куллану калдыклары белән эш итү объектларын урнаштыру зоналары

4.8.28. Житештерү һәм куллану калдыкларын туплау, саклау, күмү һәм зарарсызландыру объектларын урнаштыруны «Житештерү һәм куллану калдыклары турында» 1998 елның 24 июнендәге 89-ФЗ номерлы, «Экологик экспертиза турында» 1995 елның 23 ноябрәндәге 174-ФЗ номерлы, «Житештерү объектларының сәнәгать куркынычсызлыгы турында» 1997 елның 21 июлендәге 116-ФЗ номерлы, СНиП 2.01.28-85, СанПиН 42-128-4690-88, СанПин 2.1.7.1322-03, СанН 2.2.2.2.1.1.1-1200 номерлы федераль законнар таләпләрен исәпкә алып, Россия Федерациясе Дәүләт комитетының торак-коммуналь комплексларын төзү һәм «Куркыныч житештерү объектларының сәнәгать куркынычсызлыгы турында» 2003 елның 21 июлендәге 152-01-ФЗ номерлы карарын, калдыкларны чистарту һәм эксплуатацияләү өчен билгеләнгән территорияләргә чистарту һәм эксплуатацияләү тәртибе турында 152.1.2.1.6 номерлы карарларын раслау хакында Россия Федерациясе Төзелеш министрлыгы тарафыннан.

Калдыклар белән эш итү объектларын урнаштыру бары тик сәнәгать һәм башка махсус билгеләнгән урыннарда гына мөмкин.

4.8.29. Калдыкларны урнаштыру объектларын төзү калдыклар белән эш итү өлкәсендә федераль башкарма хакимият органнары тарафыннан үз компетенцияләре нигезендә бирелгән рәхсәтләр нигезендә гамәлгә ашырыла. Калдыкларны урнаштыру объектлары төзелеше урынын билгеләү Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән тәртиптә махсус (геологик, гидрологик һәм башка) тикшеренүләр нигезендә гамәлгә ашырыла.

Эксплуатацияләнүе калдыклар белән эш итүгә бәйлә предприятиеләрне, биналарны, төзелешләрне, корылмаларны һәм башка объектларны төзү, реконструкцияләү, консервацияләү һәм бетерү шәһәр төзелеше эшчәнлегенә, дәүләт экспертизасы турындагы законнар нигезендә уздырыла торган дәүләт экспертизасының уңай бәяләмәсе булганда рәхсәт ителә. Калдыкларны урнаштыруга һәм зарарсызландыруга бәйлә объектларның проект документациясе «Экологик экспертиза турында» 1995 елның 23 ноябрәндәге 174-ФЗ номерлы Федераль законның 11 статьясы нигезендә дәүләт экология экспертизасы объекты булып тора.

4.8.30. Торак пунктлар, элемент, курорт, дөвалау-савыктыру, рекреация зоналары чикләрендә, шулай ук саклау зоналарында, жир асты су объектларының су жыю майданнарында калдыкларны күмү тыела, алар эчәр өчен һәм хужалык-көнкүрешне су белән тәмин итү максатларында файдаланыла. Файдалы казылмалар ятмалары урыннарында һәм тау эшләрен алып бару урыннарында, әгәр файдалы казылмалар ятмалары урыннарын пычрату һәм тау эшләрен алып баруның иминлегенә куркыныч барлыкка килсә, калдыкларны күмү тыела. Калдыкларны урнаштыру объектларының дәүләт реестрына кертелмәгән объектларда калдыклар урнаштыру тыела.

4.8.31. Житештерү һәм куллану калдыкларын саклау һәм күмү объектларын житештерү һәм куллану калдыкларын (чүп яндыру һәм чүп эшкәртү объектлары) зарарсызландыру объектлары белән комплекста урнаштырырга кирәк.

4.8.32. Калдыклар белән эш итү объектларының санитар-яклау зоналары күләмнәре Россия Федерациясенә Баш дәүләт санитария табибының 2007 елның 25 сентябрендәге 74 номерлы «СанПиН 2.2.1/2.1.1200-03 «Санитар-яклау зоналары һәм предприятиеләрнең, корылмаларның санитария классификациясе» СанПиН 2.2.1.1.1200-03 санитария-эпидемиология кагыйдәләренә яңа редакциясен һәм нормативларын гамәлгә кертү турында» карары белән билгеләнә.

Житештерү калдыкларын урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары

4.8.33. Житештерү калдыкларын урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары (алга таба - объектлар) житештерү калдыкларын озак вакытлар саклау, аларны күмү һәм зарарсызландыру өчен, аларны эксплуатацияләүнең бөтен чорына һәм ябылганнан соң халыкның санитар-эпидемиологик иминлеген тәмин итү шарты белән билгеләнгән. Житештерү калдыкларын урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары СанПиН 2.1.1322-03, СНИП 2.01.28-85, СанПиН 2.2.1.1.1200-03 таләпләре нигезендә проектлана.

4.8.34. Объектларны, норматив санитар-яклау зоналарын тәмин итеп, торак зонасыннан читтә һәм аерымланган территорияләрдә урнаштырырга кирәк. Объектлар торак төзелешенә карата үлчәнгән яктан урнаштырылырга тиеш.

4.8.35. Объектларны урнаштыру рөхсәт ителми: су чыганаclarын санитар саклау зоналары территориясендә; дөваллау-савыктыру урыннарын һәм курортларны саклау зоналарында; халыкның күпләп ял итү зоналарында һәм дөваллау-савыктыру учреждениеләре территориясендә; ял итү зоналарында; су йөртүчән офыкларны аерып алу урыннарында; сазланучы һәм су белән тәмин ителә торган территорияләрдә; билгеләнгән су саклау зоналары чикләрендә сулыклар һәм су агымнары чикләрендә.

4.8.36. Токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү буенча полигоннар шулай ук түбәндәгеләрне урнаштыру рөхсәт ителми: файдалы казылмалар ятмалары майданнарында жир асты байлыкларыннан файдалану буенча федераль агентлык яисә аның территориаль органнары рөхсәтәннән башка; актив карст зоналарында; оползнев зоналарында; эчәргә яраклы суның жир асты чыганаclarын тукландыру зонасында; рекреацион зоналар территорияләрендә; урманнар, урман парклары һәм башка яшел утыртмалар белән шөгылләнү өчен билгеләнгән, аларны яклау һәм санитария-гигиена функцияләрен үтәүче һәм халыкның ял итү урыны булган жирләрдә; Кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеген өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәт билгеләгән сроклар агымына кадәр органик һәм радиоактив калдыклар белән пычранган участкаларда.

4.8.37. Токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү буенча полигоннарны проектлаштырырга кирәк: торак пункт территориясенә карата пропорциональ яктан (өстенлек итүче юнәлештәге жилләр өчен); әйләнә-тирә мохитне пычратуны булдырмый торган чараларны һәм инженерлык чишелешләрен гамәлгә ашыру мөмкин булган майданчыкларда; эчәргә яраклы суны, балык үрчетү хужалыкларын су жыю урыннарыннан түбәнрәк; хужалык өчен булмаган яисә авыл хужалыгы өчен яраксыз жирләрдә йә авыл хужалыгы жирләрендә иң начар сыйфатлы жирләрдә; аз профильле грунтлар (балчык, суглинкалар, сланецлар) булган участкаларда гидрогеологик шартларга туры китереп, грунт сулары ятмалары, алар иң югары

күтөрелгәндә, полигонны эксплуатацияләгәндә су күтөрөлүен исәпкә алып, күмүче калдыкларның аскы дәрәжәсенән 2 метрдан да ким түгел. Полигон урнаштыру өчен участок жир асты сулары ятмалары дәрәжәсе 2 метрдан артыграк булган территорияләрдә түшәлә торган токымнарның фильтрациясе коэффициенты 10(-6) сантиметр/секундка; авыл хужалыгы билгеләнешендәге жирләрдән кимендә 2 километр ераклыкта, файдаланыла торган жирләрдән ераклыкта, файдаланыла торган территорияләрдә урнаштырылырга тиеш. Азык-төлек продуктлары житештерү өчен файдаланылмый торган техник культуралар үстерү.

Уңайсыз гидрогеологик шартларда сайлап алынган майданчыкта грунт сулары дәрәжәсенә таләп ителә торган кимүен тәмин итә торган инженерлык чараларын күздә тоту зарур.

Утырту грунтларында полигоннарны урнаштыру грунтларның утыру үзлекләрен тулысынча бетерү шарты белән рөхсәт ителә.

4.8.38. Объект участогы күләме калдыкларның житештерүчәнлегә, төре һәм куркынычы классы, эшкәртү технологиясе, 20 - 25 елга исәпләнгән эксплуатацияләү срогы һәм аннан соңгы калдыкларны файдалану мөмкинлегә белән билгеләнә.

4.8.39. Объектлар участокларының функциональ зоналаштыру объектның билгеләнүенә һәм сыйдырышлылыгына, калдыкларны эшкәртү дәрәжәсенә бәйле һәм аннан да ким булмаска тиеш. 2 зона (административ-хужалык һәм житештерү зоналары).

4.8.40. Объектлар территориясендә калдыкларны яндыру, юу корылмалары, машина механизмнарын пропаркалар һәм зарарсызландыру өчен автоном котельня, махсус жайланмалар урнаштыру рөхсәт ителә.

4.8.41. Токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннары составында түбәндәгеләрне күздә тотарга кирәк: токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводы; токсик сәнәгать калдыкларын күмү участогы; токсик сәнәгать калдыкларын ташу өчен билгеләнгән махсус автотранспорт стоянкасы.

4.8.42. Объект территориясендә калдыкларны урнаштыру СанПиН 2.1.1322-03, токсик сәнәгать калдыклары таләпләре нигезендә шулай ук СНИП 2.01.28-85 таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

4.8.43. Токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводын калдыкларны төп тәмин итүче предприятиедән мөмкин кадәр кыска арага урнаштырырга кирәк.

4.8.44. Токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводында төзелешнең нәтижәлелегә 30 проценттан да ким булмаска тиеш. Завод биналарының, корылмаларының һәм биналарының составы СН2.01.28-85 бүлегенә таләпләре нигезендә билгеләнә.

4.8.45. Токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводының санитар-яклау зонасы күләмнәре һәр конкрет очракта атмосфера һавасының көтелгән пычрануын һәм атмосфера һавасына физик йогынтыны исәпләп чыгару һәм алга таба табигый тикшеренүләр һәм үлчәүләр үткәру белән билгеләнә.

4.8.46. Токсик сәнәгать калдыкларын күмү участогын (алга таба - күмү участогын) әлеге нормативларның 4.8.73 - 4.8.74 п. таләпләре нигезендә урнаштырырга кирәк. Жирләү участогы территориясендә корылмаларны проектлау СНИП 2.01.28-85 бүлегенә таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

4.8.47. Санитар-яклау зонасы жирләрдән торақ пунктларга һәм ачык сулыкларга кадәр, шулай ук мәдәни объектларда кулланыла торган объектларга кадәр. Сәламәтләндерү максатларында, жирле шартларны исәпкә алып билгеләнә, әмма кимендә 3000 метр. Күмү участогының санитар-яклау зонасында токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру буенча завод урнаштыру, махсуслаштырылган автотранспорт һәм пычратылган яңгыр һәм

дренаж суларын суырту жайланмалары урнаштыру рөхсәт ителә.

4.8.48. Жирләү участкаларын якын араларга урнаштырырга кирәк:

200 метр - авыл хужалыгы жирләреннән, гомуми челтәрдәге автомобиль һәм тимер юллардан;

50 метр - ял итү максатларында файдалану өчен билгеләнмәгән урман һәм урман утыртмалары чикләреннән.

4.8.49. Махсулаштырылган автотранспортның тукталышын, кагыйдә буларак, токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводы белән янәшә урнаштырырга кирәк. Махсулаштырылган автотранспорт стоянкасының санитар-яклау зонасы күләмнәре СанПиН 2.2.1/2.1.1.1.1200-03 таләпләре нигезендә кабул ителә.

4.8.50. Махсус машиналарны һәм тейнерларны чистарту, юу һәм зарарсызландыру өчен корылмалар административ-көнкүреш биналарынан 50 метрдан да ким булмаган ераклыктагы полигонның житештерү зонасынан чыкканда урнаштырылырга тиеш.

4.8.51. Завод урнаштыру һәм туктап тору өчен торак пунктның житештерү зонасында булмаганда, токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоны объектларын бер майданчыкта урнаштыру рөхсәт ителә.

4.8.52. Житештерү калдыкларын урнаштыру объектлары су белән тәмин итүнең, канализациянең, чистарту корылмаларының (локаль) үзәкләштерелгән челтәрләре белән тәмин ителергә тиеш, шул исәптән өске агымны һәм дренаж суларын «Инженерлык инфраструктурасы зонасы» бүлеге таләпләренә туры китереп чистарту өчен дә.

4.8.53. Объектларга килү юллары әлеге нормативларның «Транспорт инфраструктурасы зонасы» бүлеге таләпләренә туры китереп проектлана.

Каты коммуналь калдыкларны урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары

4.8.54. Каты коммуналь калдыклар полигоннары (алга таба - ТКО) КККны изоляцияләү һәм зарарсызландыру өчен билгеләнгән махсус корылмалар булып тора һәм халыкның санитар-эпидемиологик иминлеген гарантияләргә тиеш. Полигоннар зурлыгы ягыннан теләсә нинди торак пунктлар өчен оештырылырга мөмкин. Торак пунктлар төркемнәре өчен үзәкләштерелгән полигоннарны проектлау тәкъдим ителә.

ТКО полигоннары 2.1.7.1038-01, Россия Федерациясе Төзелеш министрлыгы тарафыннан расланган каты коммуналь калдыклар өчен полигоннарны проектлау, эксплуатацияләү һәм рекультивацияләү инструкцияләре таләпләре нигезендә проектлана.

4.8.55. ТКО полигоннары торак зонадан читтә, аерымланган территорияләрдә норматив санитар-яклау зоналарын тәмин итеп урнаштырыла. Жир кишәрлеген биргәндә полигонны эксплуатацияләү срогы һәм әлеге территорияне хужалык куллану (рекультивация) өчен яраклы хәлгә кайтару чаралары билгеләнә.

4.8.56. Санитар-яклау зонасы - 500 метр компостирование участкалары; камилләштерелгән чүплекләр - 1000 метр тәшкил итә. Санитар-яклау зонасы күләме, табигый тикшеренүләр һәм үлчәүләрне алга таба башкарып чыгып, атмосферада зарарлы матдәләрне тарату исәбе белән төгәлләштерелергә тиеш. Зона чикләре, әгәр ул норматив зона чикләреннән чыкса, 1 ПДК изолициясе буенча билгеләнә. Санитар-яклау зонасында яшел үсентеләр булырга тиеш.

4.8.57. полигоннарны урнаштыру рөхсәт ителми: су чыганакларын һәм минераль чыганакларны санитар саклау зоналары территориясендә; курортларны саклауның барлык зоналарында; ярык токымнар өстенә чыгу урыннарында; су йөртүчән офыкларны аерып алу урыннарында; халыкның күпләп ял итү һәм сәламәтләндерү учреждениеләре

урнаштыру урыннарында. ТКО полигонын урнаштыру өчен участокны сайлаганда климаны исәпкә алырга кирәк. урында географик һәм туфрак үзенчәлекләре, урынның геологик һәм гидрологик шартлары. ТКО полигоннары балчыклар яки авыр сугиналар табылган участкаларда урнаша, ә грунт сулары 2 метрдан артык тирәнлектә ята. 1 метрдан артык тирәнлектәге сазлык полигоны һәм ачыкчлар рәвешендәге грунт сулары чыккан участкалар өчен файдаланылмый.

4.8.58. ТКО полигоны калдыкларның атмосфера явым-төшемнәрен юу мөмкинлеген һәм алар янәшәсендәге жир майданнарын һәм ачык сулыкларны пычратуны юкка чыгаручы тигез территориядә урнашкан. Чокырлар территориясендә, аның өске катламнарыннан башлап, жир кишәрлеген ТКО полигоннарына бүлөп бирү рәхсәт ителә, бу әлеге суларны ачык сулыкларга чыгару өчен өстәмә таулы каналлар урнаштыру юлы белән өске суларны жыю һәм чыгаруны тәмин итәргә мөмкинлек бирә.

4.8.59. Полигон үзара бәйләнгән ике территорияль өлештән: ТКО төзүдә эшләүче территориядән һәм хужалык-көнкүреш объектларын урнаштыру өчен территориядән проектлаштыралар.

4.8.60. Хужалык зонасы персонал өчен көнкүреш бинасын, машиналар һәм механизмнар урнаштыру өчен стоянкаларны урнаштыру өчен проектлана. Персонал өчен кирәкле күләмдә эчә торган һәм хужалык-көнкүрешне су белән тәмин итү, ризык кабул итү бүлмәсе, әлеге нормативларның «Инженерлык инфраструктурасы зонасы» бүлегенә таләпләренә туры китереп туалет тәмин итү күздә тотыла.

4.8.61. Хужалык зонасы территориясә бетонлаштырыла яисә асфальтлана, яктыртыла, жиңел киртәгә ия.

4.8.62. ТКО полигонының бөтен территориясә периметры буенча 2 метрдан артык тирәнлектә жиңел киртә яки киптерү траншеясы проектлана яисә биекlege 2 метрдан да артмый. Полигон коймасында житештерү-көнкүреш бинасы янындагы шлагбаум ясала.

4.8.63. Полигоннан чыкканда чүп ташучыларның йөрү өлеше өчен бетон ванна жайланмасы белән контроль-дезинфекцияләү жайланмасы каралган. Ванна күләмнәре чүпчар ташу калдыкларын эшкәртүне тәмин итәргә тиеш.

4.8.64. Полигонның яшел зонасында контроль скважиналар проектлана, шул исәптән: бер контроль скважина - грунт сулары ташкыны буенча полигоннан югарырак, 1 - 2 скважина жир асты суларына ТКО туплануын исәпкә алу өчен полигоннан түбәнрәк.

4.8.65. Грунт суларының һәм өске суларның сыйфатын контрольдә тоту буенча корылмаларның автотранспорт өчен керү юллары булырга тиеш.

4.8.66. ТКО полигоннарына әлеге нормативларның «Транспорт инфраструктурасы» бүлеге таләпләре нигезендә килү юллары проектлана.

Кар жыю пунктларын урнаштыру зоналары

4.8.67. Торак пунктлар территорияләреннән кар-боз катламын жыю, саклау һәм утильләштерү, шул исәптән юллардан, ясалма корылмалардан (күперләрдән, эстакададан, юлүткәргечләрдән) пычранган кар катламын жыю, саклау һәм утильләштерү өчен махсус корылмалар - кар чистарту пунктлары күздә тотылырга тиеш. Кар яву пунктлары канализация системасына тоташтырылган «коры» кар өемнәре һәм кар эретү шахталары рәвешендә булырга мөмкин.

Кар жыю пунктларын проектлауны 218.5.001-2008 БДМның тармак юл методик документын кардан саклау һәм чистарту буенча методик тәкъдимнәр нигезендә, селитеб территорияләреннән, предприятиеләр майданчыкларыннан өслекне жыю, чыгару һәм

чистарту системаларын исәпләү буенча тәкъдимнәр һәм аны су объектларына чыгару шартларын билгеләү 28.12.2005 "Су белән тәэмин итүнең, канализациянең, гидротехник корылмаларның һәм инженерлык геологиясенә фәнни-технологик институты" (ФГУПИ ВОДЕО) федераль дәүләт унитар предприятиесе тарафыннан расланган су объектларына чыгару шартларын билгеләү, шулай ук әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә норматив документлар белән тәэмин итү өлкәсендә норматив документлар нигезендә гамәлгә ашырырга кирәк.

4.8.68. Кар көрәү пунктлары һәм аларның урнашу урыннары түбәндәге шартлардан чыгып исәпләнә: кар чыгару эшләренең оперативлыгын тәэмин итү; кар чыгарганда транспорт чыгымнарын минимальләштерү; читкә чыгарылырга тиешле кар күләмнәрен; канализация коллекторларының һәм чистарту корылмаларының куәтләренең үткөрү сәләтен; аларга каршылыксыз транспорт килү тәэмин ителеше.

4.8.69. Су объектларының су саклау зоналарында, боз капламы өслегендә һәм су объекты территориясенә сулык жыелмасында, шулай ук жир асты инженерлык челтәрләрендә «коры» кар яктырткычлары урнаштыру рөхсәт ителми.

4.8.70. Кар жыю пунктларыннан алып торак төзелешенә кадәр санитар-яклау зонасы күләмен кимендә 100 метрга кабул итәргә кирәк.

4.8.71. Карны «коры» итеп яктырту өчен бирелгән участок: каты өслекле; рельефка кар сулары эләкми торган бөтен периметр буйлап өем; су жыю лотоклары һәм кар суларын локаль чистарту корылмаларына күчерү системасы; бөтен периметр буйлап койма; контроль-үткөрү пункты булырга тиеш. Карлы суларны канализациягә ташлау локаль чистарту корылмаларын алдан чистартып, норматив күрсәткечләргә кадәр башкарылырга тиеш.

4.8.72. Кар эретү шахталары (камералар) конструкциясендә барлык кышкы чорда агып төшә торган карны эретү, шулай ук кар суларын норматив күрсәткечләргә кадәр чистарту күздә тотыла.

4.8.73. Кар чистарту территориясен жәй көне автотранспорт стоянкасын (парковкасын) оештыру яисә башка максатлар өчен файдалану рөхсәт ителә.

4.9. Хәрби объектлар һәм башка режимлы территорияләр зоналары

4.9.1. Хәрби объектлар һәм башка режим территорияләре зоналары махсус режим урнаштырылган хәрби һәм башка объектларны урнаштыру өчен билгеләнгән.

Жирлекнең режимлы территорияләре зоналарыннан файдалану тәртибе, жирлекнең махсус нормативлары һәм төзү кагыйдәләре нигезендә жирле үзидарә органнары белән килештереп, федераль башкарма хакимият органнары һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан билгеләнә.

5. Жирлек инфраструктурасын формалаштыру

5.1. Социаль инфраструктура

5.1.1. Социаль инфраструктура учреждениеләренә, предприятиеләренә һәм оешмаларына гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, медицина оешмалары, социаль тәэмин итү оешмалары, яшьләр белән эшләү учреждениеләре, спорт һәм физкультура-сәламәтләндерү учреждениеләре, мәдәният һәм сәнгать учреждениеләре, сәүдә, жәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, идарә оешмалары һәм учреждениеләре, проект оешмалары, кредит-финанс учреждениеләре һәм

элементә предприятиеләре, фәнни һәм административ оешмалар һәм башкалар керә (алга таба - учреждениеләр һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре). Милекнең барлык төрләренә һәм төрләренә хезмәт күрсәтү предприятиеләрен шәһәр төзелеше вазгыятен, шәһәр округы, жирлек составындагы торак пунктларның планировка структурасын, бердәм хезмәт күрсәтү системасын булдыру максатларында торак районнарға һәм микрорайоннарға (кварталларға) бүлүнә исәпкә алып урнаштырырга кирәк.

5.1.2. Учреждениеләрнең һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләренең саны һәм сыйдырышлылыгы, аларның жир кишәрлекләре күләмнәрен әлеге нормативларға N 3 нче кушымтасының 4 нче таблицасында китерелгән социаль тәмин ителешнең социаль нормативлары буенча кабул итәргә кирәк. Жир кишәрлекләренең санын, аларның сыйдырышлылыгын, зурлыгын, микрорайон (квартал) һәм торак районына хезмәт күрсәтү учреждениеләрен һәм предприятиеләрен урнаштыруны исәпләгәндә, халыкның төрле социаль төркемнәренә, шул исәптән физик мөмкинлекләре чикләнгән кешеләрнең ихтияжларын канәгатьләндерү зарурлыгынан чыгып, әлеге нормативларға карата кимендә 4 нче таблицада китерелгән 3 нче кушымтаның социаль нормативларын кабул итәргә кирәк.

Учреждениеләрнең һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләренең сыйдырышлылыгы, аларны урнаштыру һәм әлеге нормативларға N 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасында күрсәтелмәгән жир кишәрлекләре күләмнәрен проектлауга йөкләмә буенча билгеләргә кирәк.

5.1.3. Авыл торак пунктларында вакытлыча яшәү шарты белән бакчачылык, яшелчәчелек берләшмәләренең, дача хужалыкларының һәм торак фондының сезонлы халыкка хезмәт күрсәтү учреждениеләрен исәпләү 1 000 кешегә исәпләгәндә түбәндәге күрсәткечләр буенча кабул итәргә рөхсәт ителә: сәүдә учреждениеләре - 80 кв.метр сәүдә мәйданы; көнкүреш хезмәте күрсәтү учреждениеләре - 1,6 эш урыны; янгын депосы - 0,2 янгын сүндерү автомобиле.

5.1.4. Хезмәт күрсәтү системасын формалаштырганда учреждениеләр һәм объектлар, шул исәптән көндәлек, педагогик һәм эпизодик хезмәт күрсәтүнең түбәндәге дәрәжәләре күздә тотылырга тиеш: көндәлек хезмәт күрсәтү - халыкка атнасына кимендә бер тапкыр килүче учреждениеләр һәм предприятиеләр, яки халыкның яшәү һәм эшләү урыннарына турыдан-туры якын жирдә урнашкан учреждениеләр һәм предприятиеләр; вакытлы хезмәт күрсәтү - халыкка кимендә айга бер тапкыр килүче учреждениеләр һәм предприятиеләр; эпизодик хезмәт күрсәтү - халыкка айга кимендә бер тапкыр килгән учреждениеләр һәм предприятиеләр (махсулаштырылган уку йортлары, хастаханәләр, универмагинар, театрлар, концерт һәм күргәзмә заллары һ.б.). Хезмәт күрсәтү төрләре буенча объектлар исемлегә кушымтаның 4 нче таблицасында китерелгән. Әлеге нормативларға карата №3.

5.1.5. Көндәлек хезмәт күрсәтү объектларын микрорайон (квартал) территориясенә башка функциональ билгеләнештәге территорияләр эйләнәсендә урнаштырыла торган торак, катнаш торак төзелеш төркеме проектлаганда һичшиксез урнаштыру. Төркем микрорайон составында урнашкан очракта, көндәлек хезмәт күрсәтү объектлары һәм алар белән тәмин ителеш күрсәткечләре периодик хезмәт күрсәтү объектлары белән тәмин ителешнең суммар күрсәткечләренә керә.

5.1.6. ориентир буенча исәпләүләр өчен учреждениеләрнең һәм предприятиеләрнең аз катлы торак төзелеш территорияләрендә хезмәт күрсәтү саны һәм сыйдырышлылыгы күрсәткечләре 28 нче таблица нигезендә кабул ителәргә рөхсәт ителә.

**Аз катлы торак төзелеше территорияләренә хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм
предприятиеләренә санын һәм сыйдырышлылыгын билгеләү**

Учреждениеләр һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре	Күрсәткечләр	Жир участкаларының күләмнәре
1000 кешелек мәктәпкәчә белем бирү оешмалары	Демографик структура буенча 1 - 6 яшьлек яшь төркеменә 85 проценты чикләрендә - якинча 52; 100 процент күләмдә колачлау - якинча 62 процент.	Ясле-бакчалар сыйдырышлылыгы 1 урынга туры килә: 100 урынга кадәр - 40, 100 дән артык - 35, ясле-бакчалар комплексында 500 урыннан артык урын
1000 кешелек гомуми белем бирү оешмалары	Демографик структура буенча 7 - 18 яшьлек яшь төркеменә 100 процентын - якинча 91 процентын колачлый.	Гомуми белем бирү оешмасында, укучыларда: 1 укучыга 40 тан артык 400 - 50 кв. метр; 1 укучыга 400 дән артык 500 - 60 кв. метрга кадәр; 1 укучыга 600 дән 800 - 40 кв. метрга кадәр; 1 укучыга 800дән артык 1100 - 33 кв. метрга кадәр; 1 укучыга 1100 - 1500 - 21 кв. метрдан артык; 1500 дән 2000 - 1 укучыга 17 кв. метрга кадәр; 2000-16 кв. метрдан артык 1 укучыга
Спорт-ял итү комплексы, 1000 кешегә гомуми мәйдандагы кв.метр	300	1 объектка 0,2 - 0,5 гектар
Амбулатор-поликлиника учреждениеләре: поликлиникалар, сменага 1000 кешегә; амбулаторияләр, гомуми мәйданның кв.метры	22 50	сменага 100 йөрешкә 22 50 0,1 гектар булса да, объектка 0,5 гектар туры килә. Объектка 0,2 гектар
Аптекалар, 1000 кешегә	50	объектка 0,2 - 0,4 гектар

гомуми майданның кв.метры		
Аптека киосклары, гомуми майданы 1000 кешегә кв.метр	10	объектка 0,05 гектар
Көндәлек сәүдә предприятиеләре, 1000 кешелек сәүдә майданының кв.метры: азык-төлек кибетләре	Барлығы - 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә, шул исәптән 70 кв.метр - хезмәт күрсәтү радиусы чикләрендә, калган майдан - муниципаль район чикләрендә.	объектка 0,2 - 0,3 гектар
азык-төлек булмаган кибетләр	Барлығы - 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә, шул исәптән 30 кв.метр - хезмәт күрсәтү радиусы чикләрендә, калган майдан - хезмәт күрсәтү радиусы чикләрендә, муниципаль район чикләрендә	объектка 0,2 - 0,3 гектар

Көнкүрешне тикшерү, 1000 кешегә эш урыннары бирү предприятиеләре	2	объектка 0,15 гектар
Хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре	Жир кишәрлекләре күләмнәре	Күрсәткечләр
Элемтә бүлеге объекты	1	объектка 0,1-0,15 гектар
Банк бүлеге, гомуми майданның кв.метры 1000 кешегә	40	объектка 0,1-0,15 гектар
Тәртип саклау буенча сайлау пункты, объектлар	1	объектка 0,1-0,15 гектар
Административ үзидарә үзәге	1	объектка 0,1-0,15 гектар

Искәрмә: 1. Гомуми белем бирү оешмалары түбәндәгеләрне урнаштыра: төп һәм урта гомуми белем бирү - халык саны кимендә 2 мең кеше булган жирлекләрдә, башлангыч гомуми белем бирү - халык саны кимендә 500 кеше. 2. Поликлиникаларны урнаштыру яқындагы торак массивлары территориясендә, норматив файдалану мөмкинлегенә үтәлгәндә, күздә тотылырга мөмкин.

5.1.8. Аз катлы торак төзелеш территорияләрендә хезмәт күрсәтүне оештыру өчен, шәһәр һәм авыл торак пунктларында оешмаларны, учреждениеләрне һәм предприятиеләрне, күбесенчә беренче һәм цоколь (мәктәпкәчә мәгариф оешмаларынан тыш) катларда урнашкан һәм торак йортларының торак өлешләреннән аерымланган биналарын урнаштырган индивидуаль эшчәнлек формасын кулланып, урнаштыру рөхсәт ителә. Шулай ук вакытта төзелгән учреждениеләрнең гомуми мәйданы 150 кв. метрдан артмаска тиеш. Күрсәтелгән учреждениеләр һәм предприятиеләр үзәктә эшләү әһәмиятенә ия булырга һәм торак белеменә үзәк өлешенә урнаштырылырга мөмкин.

5.1.9. Автомобильләрне ремонтлау һәм прокатлау буенча төзелгән һәм кушып төзелгән остаханәләр, көнкүреш техникасын ремонтлау, шулай ук ритуаль хезмәт күрсәтүләр биналары белән торак зонасы чигендә урнаштырырга кирәк.

5.1.10. Халык сәламәтлегенә зарарлы йогынты ясый торган төзелгән предприятиеләрне (рентген кабинетлары, аппаратлар (СанПиН 2.6.1.1192-03 таләпләренә нигезендә стоматологик таләпләрдән тыш), төзелеш материаллары кибетләрен, мәскәү-химик һ.б. кибетләрен урнаштыру кече катлы төзелеш территориясендә рөхсәт ителми.

5.1.11. Авыл торак пунктлары территориясендә учреждениеләрне һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләрен һәр торак пунктта беренче зарури объектларга бүлүнә, 50 кешедән башлап, жирлекнең административ үзәгендә урнашкан югары дәрәжәдәге база объектларын күздә тотарга кирәк. Авыл халкына көндәлек хезмәт күрсәтү объектлары исемлегенә әлегә нормативларга 3 нче кушымтаның 3 нче таблицасы нигезендә билгеләнә.

5.1.12. Учреждениеләр һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре тарафыннан тиешле дәрәжәдә тәэмин ителешенә, халыкның категорияләре буенча колачлау дәрәжәсен һәм жир кишәрлекләре күләмнәрен исәпләү әлегә нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә билгеләнә. Әлегә нормативларга 3 нче кушымтада күрсәтелмәгән учреждениеләр һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре өчен жир кишәрлекләренә санын, сыйдырышлылыгын, урнашу шартларын һәм күләмнәрен проектлауға йөкләмә буенча билгеләргә кирәк.

5.1.13. Авыл торак пунктларында учреждениеләрнең һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләренә санын, составын һәм сыйдырышлылыгын билгеләгәндә өстәмә рәвештә зонада урнашкан башка торак пунктлардан килүче халыкны өстәмә рәвештә 30 минуттан да артык булмаган урынга күчәргә кирәк.

5.1.14. Авыл торак пунктларында хезмәт күрсәтү объектларын проекткаганда, аларны көндәлек, вакытлы һәм эпизодик хезмәт күрсәтү объектларына бүлү системасын исәпкә алырга кирәк.

5.1.15. Көндәлек (якынча) хезмәт күрсәтүнең социаль әһәмиятле объектларының минималь тәэмин ителешенә объектлары исемлегенә һәм исәп күрсәткечләре 30 нчы таблицада китерелде.

**Көндөлөк (якынча) хезмэт күрсөтүнөң социаль эһәмияткэ ия объектларының исемлеге
һәм минималь тээмин ителешенөң исәп күрсөткөчлөрө**

Предприятиеләр һәм учреждениеләр	үлчәмнәр	Минималь тээмин ителеш
Мәктәпкәчә мәгариф оешмалары	урын 1000 кешегә	Демографик структура буенча 1 - 6 яшь төркеменөң 85 процентын колачлау
Гомуми белем бирү оешмалары	урын 1000 кешегә	демографик структура буенча 7 - 18 яшьлек яшь төркеменөң 100 процентын колачлый
Азык-төлек сәүдә мәйданы кибетләрө	кв.метр 1000 кешегә	Барлығы - 4 нче кушымта таблицасы нигезендә № 3, шул исәптән 100 кв.метрга кадәр чикләрендә 2000 метр хезмэт күрсөтү радиусы, калган мәйдан - хезмэт күрсөтү радиусыннан читтә, муниципаль район чикләрендә
азык-төлек булмаган кибетләр	кв.метр 1000 кешегә	Барлығы - 4 нче кушымта таблицасы нигезендә № 3, шул исәптән 200 кв.метрга кадәр чикләрендә 2000 метр хезмэт күрсөтү радиусы, калган мәйдан - хезмэт күрсөтү радиусыннан читтә, муниципаль район чикләрендә
Гомуми тукландыру предприятиесе	урын 1000 кешегә	8
Элемтә бүлеге объекты	торак төркеменә объектлар	1
Банк бүлеге	гомуми мәйданның кв.метры 1000 кешегә	1
Көнкүрөш предприятиеләрө хезмэт күрсөтү (мастерские, ателье,	эш урыннары 1000 кешегә	2

парикмахерскийлар һ.б.лар.)		
Аптекалар	1000 кешегә гомуми мәйданның кв.метры	1
Кабул итү пунктлары (химик чистарту)		
Мәдәният учреждениеләре	1000 кешегә гомуми мәйданның кв.метры	50
Көндәлек хезмәт күрсәтү спорт- тренажер залы	1000 кешегә гомуми мәйданның кв.метры	70-80
Тәртип саклау пункты	торақ төркемгә гомуми мәйданның кв.метры	10
Ижтимагый бәдрәфләр	приборлар 1000 кешегә	1

5.1.16. Һәр торақ пунктта яшәүчеләрне беренче чиратта кирәкле хезмәтләр белән тәмин итү жәяү йөрү мөмкинлеге чикләрендә 30 минуттан да артмаска тиеш (2-2,5 километр). Хезмәт күрсәтүнең югары дәрәжәдә, шул исәптән вакыт аралыгында, жәяүлеләр өчен транспорт үтемлелеге 60 минуттан да артмаган жирлек чикләрендә яки муниципаль район үзәгендә-учреждениеләрне һәм периодик хезмәт күрсәтү предприятиеләрен концентрацияләү үзәгендә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

5.1.17. Авыл торақ пунктларында хезмәт күрсәтү Радиусы: мәктәпкәчә оешмаларга-500 метр;

гомуми белем бирү оешмалары:

I дәрәжә укучылары өчен-2 километрдан да артык булмаган жәяүлеләр һәм 15 минуттан да артмаган (бер якка) транспорт үтемлелеге;

укуның II һәм III баскычларында укучылар өчен-4 километрдан да артык түгел һәм 30 минуттан да артык түгел (бер якка) транспорт үтемлелеге.

II - III дәрәжәдәге укучыларга хезмәт күрсәтүнең иң чик радиусы 15 чакрымнан артмаска тиеш;

сәүдә, жәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре-2000 метр; поликлиникалар, амбулаторияләр, фельдшер-акушерлык пунктлары һәм даруханәләр - жәяүлеләр өчен 30 минуттан да артык түгел.

5.1.18. Транспорт хезмәте оешмадан 1 километрдан артык ераклыкта яшәүче авыл гомуми белем бирү оешмалары укучылары тиеш. Укучыларны йөртү балаларны йөртү өчен билгеләнгән транспортта башкарыла.

Укучыларның тукталышта жыю урынына иң чик жәяүле якын килүе 500 метрдан да артмаска тиеш.

Щищ транспорт тукталышы өч яктан киртәләнеп алынган түшәм белән жиһазландырылган, юлның машиналар йөрү өлешенә киртә куелган, юл ягыннан кимендә 250 метрга кадәр каты өслеккә ия.

Транспорт хезмәте күрсәтүнең иң чик күрсәткечләреннән артык ераклыкта, шулай ук начар һава шартлары вакытында транспорт белән тәмин ителмәгән очракта, мәктәп яны интернаты гомуми сыйдырышлы урыннарның 10 проценты исәбеннән (СП 42.13330-2011) күздә тотыла.

5.1.19. Тиешле санитар - гигиена һәм янгынга каршы таләпләр буенча хезмәт күрсәтү учреждениеләрен һәм предприятиеләрен урнаштырганда куркынычсызлык шартлары «әйләнә-тирә мохитне саклау» һәм «янгын куркынычсызлыгы» бүлекләре таләпләре нигезендә тәмин ителә.

5.1.20. Торак биналарның, гомуми белем бирү мәктәпләренең, мәктәпкәчә оешмаларның һәм дөвалау оешмаларының жир кишәрлекләре чикләреннән авыл жирләрендәге жир кишәрлекләре һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре чикләренә кадәр минималь ара торак пунктларда инсоляция һәм яктырту, янгынга каршы һәм көнкүреш өзекләрен үтәү, әмма таблицада кимендә китерелгән 31 пунктны исәпкә алу нигезендә кабул итәргә кирәк.

31 нче таблица

Торак биналарның, гомуми белем бирү, мәктәпкәчә белем бирү һәм медицина оешмаларының жир кишәрлекләре чикләреннән минималь ераклыктар

Оешма, учреждение һәм хезмәт күрсәтү оешмаларының жир участкалары чикләре	Учреждениеләр биналарынан хезмәт күрсәтү предприятиеләре һәм урыннары,		
	кызыл сызык	чик торак биналарның жир кишәрлекләре	гомуми белем бирү, мәктәпкәчә белем бирү һәм медицина оешмаларының жир кишәрлекләре чикләрен билгеләү турында
Мәктәпкәчә белем бирү һәм гомуми белем бирү оешмалары (бина стеналары)	10	инсоляция, яктырту нормалары буенча. янгынга каршы таләпләргә туры килә	
Икенчел чималның кабул итү пунктлары	-	20	50
Янгын депосы	10	50	50
Традицион каберлекләр зиратлары гомуми мәйданы-1 гектар: 10га кадәр;	6	100	500

10нан 20гә кадәр; 20-40	6 6	300 500	500 500
Крематорий: эзерлек һәм йола бэйрәмнәреннән цесслар белән бер камералы Мич; мичләр саны бердән артык	6 6	500 1000	500 1000
Ябык зиратлар (соңгы күмелгәннән соң 25 ел узгач) һәм мемориаль комплекслар, Колумбия, кремациядән соң жирләү өчен зиратлар	6	100	100
<p>Искәрмә:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының участоклары жайга салынмый торган лируемым хәрәкәте. 2. Икенчел чималның кабул итү пунктларын яшел үсентеләр белән изоляцияләргә кирәк. аларга автомобиль транспорты өчен керү юлларын күздә тоту. 3. Яна урнашкан хастаханәләрнең участоклары турыдан-туры магистральләргә урамнар буйлап. 			

5.1.21. Территориаль планлаштыру документларын һәм территорияне планлаштыру буенча документларны эзерләгәндә социаль әһәмиятле объектларның төп төрләрен гамәлдәге норматив документлар таләпләренә туры китереп, шулай ук әлеге нормативларның 5.1.28 - 5.1.34 п.таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.

5.1.22. Социаль әһәмиятле объектлар территорияләреннән сәнәгать, коммуналь, авыл хужалыгы предприятиеләренә, транспорт юлларына һәм магистральләргә кадәр ераклык күрсәтелгән объектларның һәм корылмаларның санитар-яклау зоналарына карата таләпләр нигезендә билгеләнә.

Объектларны санитар-саклау зоналары территориясендә урнаштыру рөхсәт ителми.

5.1.23. 5.1.27 пункттында күрсәтелгән объектлар территориясенә керү һәм керү, хужалык корылмаларына юллар, чүп жыю өчен контейнер майданчыгына керү әлеге нормативларның «транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлегә таләпләре нигезендә проектлана. Хезмәт күрсәтү предприятиеләре территориясенә керү һәм керү, юллар, хужалык корылмаларына керү юллары,

5.1.24. Социаль әһәмияткә ия объектлар территориясә аша магистраль инженерлык коммуникацияләре (су белән тәэмин итү, канализация, жылылык белән тәэмин итү, электр белән тәэмин итү) узарга тиеш түгел.

Объектларны инженерлык белән тәэмин итү әлеге нормативларның "инженерлык инфраструктурасы зоналары" бүлегә таләпләре нигезендә проектлана.

5.1.25. Оешмалар, учреждениеләр һәм предприятиеләр урнаштырганда куркынычсызлык шартлары нормалаштырыла торган санитар - гигиена һәм янгынга каршы таләпләр буенча «әйләнә-тирә мохитне саклау» һәм «янгын куркынычсызлыгы» бүлекләре таләпләре нигезендә тәэмин ителә.

5.1.26. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналарын урамнардан, кварталара юллардан ерак булган торак микрорайоннарның, атмосфера һавасының пычрану дәрәжәсен санитар кагыйдәләр һәм нормативлар таләпләренә туры килә торган ераклыкка квартал эчендәге

территорияларендә урнаштырырга кирәк. Мәктәпкәчә оешма участогы чигеннән алып юлга кадәр кимендә 25 метр булырга тиеш.

Мәктәпкәчә оешмалар объектлары төзү өчен жир кишәрлекләре санитар кагыйдәләргә туры килү-килмәү турында санитар-эпидемиологик бәяләмә булганда бирелә.

Жирлектәге катлаулы рельефларда балалар өчен су басу һәм пычрану очраklarын кисәтү өчен мәктәпкәчә белем бирү оешмасы участогыннан ташкын һәм яңгыр сулары чыгаруны күздә тотарга кирәк.

Аэрация шартлары буенча, мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының участоклары зур тизлек белән йөрүче жил агымнары, аэродинамик күлгәдә урнашкан.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының төрләре 2.4.1.2660-10 СанПиН нигезендә билгеләнә.

5.1.27. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары белән минималь тәмин ителеш әлеге нормативка 3 нче кушымта нигезендә кабул ителә.

Жир кишәрлегенен майданы әлеге нормативларга 3 нче кушымта таләпләре нигезендә кабул ителә.

5.1.28.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналары торак төзелеше зонасында, предприятиеләреннән, корылмаларның һәм башка объектларның санитар-саклау зоналарыннан, санитар өзеклекләр, гаражлар, автостоянкалар, автомагистральләр, тимер юл транспорты объектлары, очып китү һәм һава транспорты утырту маршрутларыннан читтә урнашырга тиеш.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналарын урнаштырганда, инсоляциянең норматив дәрәжәләрен тәмин итү һәм биналарны һәм уен майданчыкларын табигый яктырту өчен, торак һәм ижтимагый биналардан санитар аермалар сакланырга тиеш.

Яңа төзелә торган мәктәпкәчә белем бирү оешмалары объектларын аерым торучы бинада урнашырга киңәш ителә. Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының сыйдырышлыгы проектлау биреме белән билгеләнә.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналары аерым торучы, торак йортларга, административ һәм ижтимагый билгеләнештәге биналарга (сәнәгать предприятиеләреннән административ биналарыннан тыш), шулай ук торак йортларга һәм торак йортларга, административ ижтимагый билгеләнештәге биналарга (сәнәгать предприятиеләреннән административ биналарыннан тыш) корылган булырга мөмкин.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларын торак йортларга, встроено-янкорма биналарга (яки янкорма), балалар өчен мөстәкыйль керү һәм автотранспорт өчен чыгу урыны булган аерым әйләндерелгән территория булганда, урнаштырырга рөхсәт ителә.

5.1.29. Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы бинасы өч катлы булырга тиеш. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналарының өченче катларында өлкән яшьтәге балалар өчен төркемнәр, шулай ук балалар белән эшләү өчен өстәмә бүлмәләр урнаштырырга киңәш ителә. 3 яшькә кадәр балалар өчен төркем ячейкалары 1 нче катта урнашкан..

5.1.30. Мәктәпкәчә оешма территориясендә түбәндәге функцияләр - милли зоналар бүлеп бирелә:

уен зонасы; хужалык зонасы.

Уен һәм хужалык зонасы арасындагы ара 3 метрдан да ким булмаска тиеш.

5.1.31. Уен зонасы үз эченә ала:

төркем майданчыклары - һәр төркем өчен индивидуаль майданчыклар-кече һәм кече яшьтәге (3 яшькә кадәр) һәм мәктәпкәчә яшьтәге 1 балага 9 кв.метрдан да ким булмаган (3-7 яшь) һәм төркем изоляциясе принцибын үтәп, физкультура майданчыгы (бер яки берничә).

Ясле яшьтәге балалар өчен төркем майданчыклары әлеге төркемнәр биналарыннан чыгу якында урнашкан.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының төркем һәм физкультура майданчыкларының инсоляциясе давамлылыгы инсоляциягә һәм торак һәм жәмәгать биналары һәм территорияләрнең кояшны саклауга гигиеник таләпләр нигезендә билгеләнә (СанПиН 2.4.1.30049-13).

Балаларны кояштан һәм явым-төшемнән саклау өчен һәр төркем майданчыгы территориясендә бер балага 1 кв. метрдан ким булмаган күләгәле түшәмә урнаштыралар. 15 кешедән ким булган төркемнәр өчен күләгәдәге гөмбәзнен майданы 20 кв. метрдан да ким булмаска тиеш.

Күләгә күләгә күләгәсен агач яки башка төзелеш материалларыннан эшләнгән, балаларның сәламәтлеге өчен зыянсыз булган идән белән жирдән 15 сантиметрдан да ким булмаган арада жиһазландырырга киңәш ителә.

Ясле һәм мәктәпкәчә яшьтәге балалар өчен күләгәле түтәлләр өч яктан киртәләр, койманың биеклеге 1,5 метрдан да ким булмаска тиеш.

Ясле яшьтәге балалар өчен ясалма түшәмнәр мәктәпкәчә белем бирү оешмасы бинасына урнаштырырга һәм йөрүне яки йокыны оештыру өчен верандлар буларак файдаланырга рөхсәт ителә. Биналарга өстәлә торган күләгә күләгәсе түшәмнәр төркем ячейкаларының бүлмәләрен алыштырырга һәм табигый яктылыкны киметергә тиеш түгел.

5.1.32. Хужалык зонасы ашханәнен житештерү бүлмәләренә керү ягыннан урнашырга һәм урамнан мөстәкыйль керү мөмкинлеге булырга тиеш.

Барлыкка килгән (тыгыз) шәһәр төзелеше шартларында урамнан мөстәкыйль рәвештә керү рөхсәт ителә. Хужалык зонасы территориясенә мөстәкыйль рәвештә керү мөмкинлеге булмаган очракта автотранспорт хужалык майданчыгына керү мөмкинлеге мәктәпкәчә белем бирү оешмасында балалар булмаган чорда гамәлгә ашырыла.

Хужалык зонасы территориясендә урын-жир кирәк-яраklarын киптерү һәм келәм эшләнмәләрен чистарту өчен урыннар каралырга тиеш.

Хужалык зонасы территориясендә яшелчә саклагычларын урнаштыру мөмкин.

Хужалык зонасында бинадан 15 метрдан да ким булмаган ераклыкта чүп-чар жыю майданчыгы булдырыла. Каты өслекле майданчыкта капкалар белән контейнерлар куела. Майданның зурлыгы контейнерлар нигезенә майданыннан артып китәргә тиеш. Чүп-чар һәм азык-төлек калдыкларын жыю өчен башка махсус ябык конструкцияләрдән, шул исәптән аларны мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясе белән чиктәш жирдә торак төзелешенә контейнер майданчыкларында урнаштыру рөхсәт ителә.

5.1.33. Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясен яшелләндерүне территория майданының кимендә 50 процентыннан, төзелештән ирекле файдаланудан күз алдында тота. Яшел үсентеләр төркемле майданчыкларны бер-берсеннән һәм хужалык зонасыннан төркем майданчыклары бүлгә өчен файдаланыла. Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясен

Урман һәм бакча массивлары белән чиктә урнаштырганда яшелләндерү майданын 10 процентка киметергә рөхсәт ителә.

Агачлар 15 метрдан да ким түгел, ә куаклар мәктәпкәчә белем бирү оешмасы бинасыннан 5 метрдан да ким булмаган арада утыртыла. Территорияне яшелләндергәндә, агулы жиләк-жимешле агачлар һәм куаклар утыртылмый, балалар арасында агуланулар, шулай ук төпчек куаклар барлыкка килүне кисәтү максатыннан үткәрелә.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясе периметр буенча койма һәм яшел үсентеләр белән әйләндереп алынган.

5.1.34. Мәктәпкәчә оешма биналары салкын һәм кайнар су белән тәмин итү, канализация системалары белән жиһазландырылырга тиеш. Су белән тәмин итү һәм мәктәпкәчә оешмаларны канализация үзәкләштерелгән булырга тиеш.

Торак пунктта (салкын һәм кайнар) үзәкләштерелгән су белән тәмин итү булмаганда, мәктәпкәчә белем бирү оешмасында азык-төлек блогына, медицина блогы бүлмәләренә, кер юу бүлмәсенә, барлык төркем ячейкаларына су бирү тәмин ителә.

Канализацияләnmәгән районнарда мәктәпкәчә оешмалар биналары, чүп-чар һәм локаль чистарту корылмалары урнаштырылган очракта, эчке канализация белән жиһазландырылачак.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналары жәмәгать биналарында һәм корылмаларда жылылык, вентиляция һәм кондиционерлау таләпләренә туры китереп жылыту һәм вентиляция системалары белән жиһазландырыла. Күчмә жылыту приборларын, шулай ук инфракызыл нурланышлы жылыткычларны куллану рөхсәт ителми.

5.1.35. Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясенә керү һәм керү юллары, хужалык корылмаларына керү юллары, чүп-чар жыю өчен контейнер майданчыгы (асфальт, бетон һ.б.) булырга тиеш.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясендә терәк - хәрәкәт аппараты бозылган балалар өчен юл һәм тротуарларны читләтү 5 проценттан да артмый, ә аларның киңлегенә - 1,6 метрдан да ким түгел. Борылышта һәм һәр 6 метр саен алар ял итү өчен майданчыкларга ия булырга тиеш.

Суқырлар һәм начар күрүчеләр өчен мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясендә балалар хәрәкәте иминлегенә өчен йөрү юлларының киңлегенә 3 метрдан да ким булмауска һәм ике дәрәжәдәге коймага ия булырга тиеш: 90 сантиметр биеклектә перила һәм 15 сантиметр биеклектә планка.

Коймалар балалар йөрешенә вакытында каршылыкка дучар булган барлык әйберләр: агачлар, куаклар, баганалар һ. б. өчен каралган.

Борылышлар янында, тыкрыклар янында, биналар янында, баганалар янында һәм башка каршылыктан соң, юллар зур Күлле катлам структурасына ия булырга тиеш. Асфальт юлларның киңлегенә карап, рухи профильне булырга тиеш (юл уртасы як тарафларыннан 5-15 сантиметрга күтәрелә).

5.1.36. Яңа төзелә торган гомуми белем бирү оешмалары биналары шәһәр урамнарыннан ерактагы торак микрорайоннарның квартал эчендәге территорияләрендә, кварталара юлларда атмосфера һавасының пычрануы дәрәжәсенә санитар кагыйдәләр һәм нормативлар таләпләренә туры килүен тәмин итә торган ераклыкка (СанПиН 2.4.2821-10) урнашкан.

5.1.37. Гомуми белем бирү оешмаларының минималь тээмин ителеше элге нормативка 3 нче кушымта нигезендә кабул ителә.

5.1.38. Яңа төзелә торган гомуми белем бирү оешмаларының сыйдырышлыгы бер сменадагына укырга исәпләнергә тиеш (СанПиН 2.4.2821-10).

аның буенда да яшел үсентеләр бар.

Участокны яшелләндерү кимендә исәп-хисаптан күздә тотыла

5.1.39. Участок территориясе 1,5 метр биеклектәге койма белән әйләндереп алынырга һәм аның буенда яшел үсентеләр булырга тиеш.

Участокны яшелләндерү аның территориясенендә кимендә 50 проценты исәбеннән күздә тотыла. Гомуми белем бирү оешмасы территориясен Урман һәм бакча массивлары белән чиктә урнаштырганда яшелләндерү майданын 10 процентка киметергә рөхсәт ителә.

Агачлар - 15 метрдан да ким булмаган, ә куаклар гомуми белем бирү оешмалары биналарыннан 5 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнашырга тиеш.

Яшелләндерүдә агулану барлыкка килүне кисәтү максатыннан, агулы жиләк-жимешле агачлар һәм куаклар утыртылмый.

5.1.40. Гомуми белем бирү оешмасы территориясендә түбәндәге зоналар бүлеп бирелә: ял итү зонасы, физкультура-спорт һәм хужалык зоналары. Укыту-тәҗрибә зонасы бүлеп бирү рөхсәт ителә.

Укыту-тәҗрибә зонасын оештырганда физкультура-спорт зонасын һәм ял зонасын кыскарту рөхсәт ителми.

34 нче таблица

Функциональ зоналарның майданын билгеләү

	Зоналар	Берәмлек үлчәү	Мәгариф оешмаларында майдан					
			башлангыч гомуми белем бирү	төп гомуми белем бирү	урта гомуми белем бирү оешмаларында һәм интернат оешмаларда			
			1 объект (4 сыйныф)	1 объект (9 сыйныф)	1 объект (11 сыйныф)	2 объект (22 сыйныф)	3 объект (33 сыйныф)	4 объект (22 + 22 сыйныф)
1	Физкультура-спорт	1 класслы зонага	850/213	5450/605	5610/510	6140/280	7760/235	7920/180

	зонасы	кв. метр						
2	Учебн о- опытна я	1 класслы зонага кв. метр	240/60	1008/112	1200/1 09	1430/65	1980/60	2508/57
3	Ял	1 класслы зонага кв. метр	480/120	700/78	700/78	1400/64	2100/64	2800/64
4	Хужал ык	1 класслы зонага кв. метр	500/125	500/56	500/45	625/28	750/23	750/17
	Оешмага барлыгы	1 класслы зоналар буенча кв. метр	2070/51 8	7658/851	8010/7 28	9595/43 6	12590/3 82	13378/318

5.1.15. Традицион типтагы интернат-оешмаларның сыйдырышлыгы 300 урыннан артмаска тиеш, балалар йортларының оптималь сыйдырышлыгы - 60 урын.

5.1.16. Жир кишәрлеге коры, Яхшы жилле һәм башка төрле булырга, кимендә ике керү юлы (төп һәм хужалык), уңайлы керү юллары һәм 1,6 метр биеклектәге койма булырга тиеш.

5.1.17. Участокны яшеллэндерү интернат учреждение территориясенең гомуми майданының 50 проценттан да ким булмаган өлешен исәпкә алып күздә тотыла.

Периметр буенча кингеге 6 метр, икенче яктан - 1,5 метр булган яшел үсентеләр полосасын күздә тотарга кирәк.

Агачлар 10 метрдан да ким булмаган, куаклар бинадан 5 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнашырга тиеш.

Яшеллэндерүдә агулану барлыкка килүне кисәтү максатыннан, агулы жиләк-жимешле агачлар һәм куаклар утыртылмый.

5.1.18. Интернат оешмаларның жир кишәрлегендә түбәндәге функциональ зоналар проектлана:

төзелеш зонасы; физкультура-спорт; Укыту-тәҗрибә зонасы;
ял зонасы; хужалык зонасы.

Торак биналарның майданы һәм составы, СП 2.4.990 - 00 таләпләренә туры китереп билгеләнә.

Тыгыз төзелеш шартларында бина урнашкан очракта, жир кишәрлегенә зоналары составы проекткага бирем белән билгеләнә.

Функциональ зоналарның мәйданы исәп - хисап күрсәткечләре буенча 31 нче таблица нигезендә 1 нче сыйныфка кабул итәргә киңәш ителә.

5.1.45. Катнаш типтагы интернат-оешмаларда мәктәпкәчә яшәтәге балалар өчен төркем мәйданчыклары зонасы бүлөп бирелә. Төркем мәйданчыгы мәйданы 1 балага 7,2 кв. метр исәбеннән кабул ителә.

5.1.46. Авыл торак пунктларында урнашкан интернат оешмалары өчен әлеге учреждениеләргә якин урнашкан ярдәмче хужалык өчен зона бүлөп бирелә. Шул ук вакытта ярдәмче хужалыклардан торак биналарга кадәр ераклык жирле шартларны исәпкә алып, Кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе территориаль бүлгеге белән килештерелә.

5.1.47. Физкультура-спорт зонасы мәйданчыкларын урнаштыру һәм жиһазлау балаларның үсүенә һәм яшенә туры килергә һәм уеннар һәм дәрәсләр вакытында балаларның травма алу мөмкинлеген булдырмау тиеш.

Физкультура-спорт зонасын интернат оешмалары биналарының уку биналары тәрәзәләре ягыннан урнаштырырга кирәк түгел.

Туплы уеннар һәм спорт снарядлары ыргыту өчен мәйданчыкларны бина тәрәзәләреннән 25 метрдан да ким булмаган арага урнаштырырга кирәк; 3 метр биеклектәге мәйданчыклар киртәләгәндә, алардан ераклык 15 метрга кадәр киметелергә мөмкин, физкультура-спорт шөгыйльләренә башка төрләре өчен мәйданчыклар 10 метрдан да ким булмау тиеш.

5.1.48. Ял зонасы яшелләндерелергә һәм тавыш чыганаclarыннан ерак урнашырга тиеш (спорт мәйданчыклары, машина кую урыннары, остаханәләр).

5.1.49. Хужалык зонасы мәйданын 1 кешегә 3 кв.метр исәбеннән кабул итәргә кирәк.

Хужалык зонасын төркем һәм физкультура мәйданчыкларыннан еракта урнашкан жир кишәрлегә чигендә урнаштырырга һәм калган территориядән яшел үсентеләр белән аерырга кирәк.

Хужалык зонасы урамнан мөстәкыйль рәвештә керү мөмкинлегенә булырга тиеш.

Хужалык зонасы территориясендә түбәндәгеләр урнашырга мөмкин: ягулыкның төп саклагычы булган котельный, су белән тәмин итү корылмалары (үзәк су белән тәмин итү булмаганда), машина кую урыннары, яшелчә саклау урыны, склад бүлмәләре.

5.1.50. Хужалык зонасында чүп-чар жыючылар өчен интернат учреждение бинасыннан 25 метрдан да ким булмаган арада бетонлы мәйданчык каралырга тиеш. Мәйданның зурлыгы чүп-чар жыю жайланмасы нигезенә мәйданы һәр яктан 1,5 метрдан артмаска тиеш.

5.1.51. Интернат оешмаларын су белән тәмин итү һәм канализация үзәкләштерелгән булырга тиеш, жылылык белән тәмин итү - жирле котельныйлардан.

Автоном жылыту системасын куллану рөхсәт ителә.

Үзәкләштерелгән су белән тәмин итү һәм канализация челтәрләре булмаганда, жирле су белән тәмин итү һәм канализация системалары проектлаштырыла.

5.1.52. Балаларга өстәмә белем бирүне оештыру (балалар ижаты йортлары, яшь техниклар станциясе, яшь туристлар, балалар-яшүсмерләр спорт мәктәпләре, балалар

сәнгать мәктәпләре, музыка, сәнгать, хореография мәктәпләре) торак пунктлар территорияләрендә урнаштырырга кирәк.

5.1.53. Балаларга өстәмә белем бирү оешмалары, шулай ук аларның жир кишәрлекләре майданнары әлеге нормативларга 9 нчы кушымта нигезендә билгеләнә.

Мәктәптән тыш учреждениеләрдән файдалану мөмкинлеге радиусы авыл торак пунктлары өчен - проектлауга бирем буенча кабул ителә. Тәкъдим ителә торган транспорт үтемлелеге-30 минуттан да артык түгел (бер якка).

5.1.54. Балаларга өстәмә белем бирү оешмалары биналарыннан кызыл линиягә кадәр, торак һәм ижтимагый биналар стеналарына кадәр ераклыкны гомуми белем бирү мәктәпләре биналары өчен дә кабул итәргә кирәк.

5.1.55. Участок территориясе 1,2 - 1,5 метр биеклектәге койма белән яисә яшел үсентеләр белән әйләндереп алынган булырга тиеш.

Участокны яшелләндерү аның территориясенә кимендә 50 проценты исәбеннән күздә тотыла.

Яшелләндерүдә агулану барлыкка килүне кисәтү максатыннан, агулы жиләк-жимешле агачлар һәм куаклар утыртылмый.

5.1.56. Чүп жыючыларны хужалык зонасында бинаның тәрәзәләреннән һәм ишекләреннән кимендә 25 метр ераклыкта урнаштырырга кирәк.

5.1.57. Дәвалау-профилактика оешмалары (алга таба - ЛПО) СанПин 2.1.3.2630-10 таләпләренә туры китереп урнаштырыла.

ЛПО урнаштыру участогында санитар-химик, микробиология, паразитологик күрсәткечләр, радиацион фактор буенча туфрак гигиена нормативларына туры килергә, атмосфера һавасында зарарлы матдәләр микъдары, электромагнит нурланышлар, тавыш, вибрация, инфракузук дәрәжәләре гигиена нормативларыннан артмаска тиеш.

5.1.58. Психиатрия, йогышлы, шул исәптән туберкулез профилендәге стационарлар торак төзелеш территориясеннән кимендә 100 метр ераклыкта урнашкан. 1000 һәм аннан да күбрәк койкага күрсәтелгән профильле стационарларны яшел зонада урнаштыру мәслихәт.

5.1.59. ЛПО участогында аның белән бәйлә булмаган оешмалар биналары урнашырга тиеш түгел. ЛПО территориясендә яки аңа якин булган жирдә амбулатор тикшеренүгә килгән пациентларның яшәү өчен кунакханәләр яки пансионатлар, һәм/яки озатып йөрүче затларның яшәү шартларын күздә тоту максатка ярашлы.

5.1.60. Торак һәм жәмәгать биналарында аерым керү урыны булган очракта урнаштыру рөхсәт ителә:

сменага 100 кеше килү мөмкинлеге булган амбулатор-сырхауханә ЛПОлары, шул исәптән фельдшер-акушерлык пунктларын, көндөзгә стационарлар булган оешмаларны да кертеп;

стоматология кабинетлары, стоматология амбулатория-поликлиника оешмалары, шул исәптән үз составларында көндөзгә стационарлар булган.

Торак биналарның цоколь катларында урнаштыру рөхсәт ителә:

табибларны кабул итү бүлмәләре (1 метрдан да ким булмаган тирәнлектә һәм табигый яктырту коэффициентының нормалаштырылган әһәмиятен саклаганда);

стоматология медицина оешмалары, фельдшер-акушерлык пунктлары, амбулаторияләр.

5.1.61. Торак һәм жәмәгать биналарында дерматологның амбулатор-сырхауханә консультатив кабул итүеннән соң, йогышлы (шул исәптән туберкулез) авыруларга ярдәм күрсәтүче ЛПОларны урнаштыру рөхсәт ителми.

Торак биналарда алкогольле һәм наркотикларга бәйлеләктән жәфа чигүче затларга ярдәм күрсәтү өчен ЛПО урнаштыру рөхсәт ителми.

Торак биналарда һәм аларга корылган биналарда микробиологик лабораторияләр (бүлекләр), магнит - резонанс томографиясе бүлекләрен урнаштыру рөхсәт ителми.

Иони-нурланыш чыганаclarын файдаланучы оешмаларны урнаштыруга карата таләпләр радиацион куркынычсызлык нормалары һәм эшчәнлекнең бу төренә карата санитар-гигиена таләпләре нигезендә билгеләнә.

5.1.62. Медицина оешмаларының сыйдырышлыгы, шулай ук аларның жир кишәрлекләре майданнары әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә билгеләнә.

Авыл торак пунктлары өчен-әлеге нормативларның 5.1.23 пункты буенча медицина оешмаларының үтемлелеге радиусы кабул ителә.

5.1.63. ЛПО участогын планлаштыру һәм зоналаштыруда функциональ зоналарның катгый изоляциясен үтәргә кирәк.

Стационар территориясендә йогышлы булмаган авырулар өчен дөвалау корпуслары, бакча - парк, патолого-анатомия корпусы, хужалык һәм инженер корылмалары бар.

Йогышлы авырулар корпусы башка корпуслардан яшел үсентеләр полосасы белән аерылып тора.

Ритуаль зона булган патология-анатомия корпусы палата бүлекләре тәрәзәләреннән, шулай ук ЛПО янында урнашкан торак һәм ижтимагый биналардан күренергә тиеш түгел. ЛПО ритуаль зонасына аерым керү каралырга тиеш.

5.1.64. Йогышлы, тире-венерология, акушерлык, балалар, психо - соматик, радиология бүлекләре, күппрофильле медицина оешмалары составына керүче аерым биналарда урнашкан.

5.1.65. ЛПО территориясе дөвалау-саклау режимын тәэмин итү зарурлыгыннан чыгып төзекләндерелергә, яшелләндерелгән, коймаланган һәм яктыртылган булырга тиеш.

Яшел үсентеләр һәм газоннар майданы стационар майданының кимендә 50 процентын тәшкил итәргә тиеш.

5.1.66. ЛПОның хужалык зонасы территориясендә тәрәзәләрдән кимендә 25 метр ераклыкта каты өслекле һәм урам ягыннан керү юлы булган калдыклар өчен контейнер майданчыгы урнаштыралар. Майданчыкның күләме контейнерлар нигезенең майданыннан барлык яктан да 1,5 метрга артып китәргә тиеш. Контейнер майданчыгы читтән керүчеләрдән койма һәм япма белән уратып алынырга тиеш.

Медицина оешмаларының калдыклары белән эш итү гамәлдәге норматив документлар таләпләренә туры китереп башкарыла.

5.1.67. Житештерү территорияләрендә сәламәтлек саклау учреждениеләре сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнашалар һәм СП 44.13330.2011 нигезендә исәпләнә.

5.1.68. Даруханәләр аерым торучы азкатлы биналарда урнашырга, торак һәм жәмәгать биналарына янәшә торган ижтимагый биналарның беренче катларына кертелергә мөмкин.

Даруханэнең авыл торак пунктларында бер территориядә яки бер бинада, эмма аерым керү урыны булган шәхси ярдәмче хужалык комплексы урнаштыру максатка ярашлы.

Даруханэләрнең жир участогының мәйданын әлеге нормативларга 3 нче номерлы кушымта нигезендә кабул итәргә кирәк.

Даруханэләргә керү мөмкинлеге радиусын әлеге нормативларның 5.1.85 пункты нигезендә кабул итәргә кирәк.

Ашыгыч медицина ярдәме станцияләрен (подстанцияләрен), ашыгыч медицина ярдәме күрсәтүнең күчмә пунктларын, фельдшер - акушерлык пунктларын проектлаштырганда жир кишәрлеген урнаштыру, аларның санын, радиусын, урнаштыруны әлеге нормативка 9 нчы кушымта нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.1.69. Авыл торак пунктлары территориясендә яшьләр белән эшләү буенча республика һәм муниципаль учреждениеләрне (яшьләр сәясәтенең күппрофильле учреждениеләре) урнаштыру каралырга тиеш.

5.1.70. Яшьләр белән эшләү буенча республика һәм муниципаль учреждениеләренә түбәндәге төрләре булырга мөмкин:

күппрофильле яшүсмерләр, яшьләр, яшүсмерләр һәм яшьләр клублары яшәү урыны буенча;

профильле һәм тар махсулаштырылган учреждениеләр (клублар, үзәкләр), шул исәптән яшь гаилә клублары, яшь сайлаучы клублары, компьютер клублары яки интернет - клублар, хәрби-патриотик эзләнү клублары һ. б. лар.

5.1.71. Муниципаль берәмлектә яшьләр санының уртача күрсәткече буенча халыкның гомуми санынан 25% һәм муниципаль берәмлек яшьләренең гомуми санынан 10% тәшкил итә:

авыл жирлекләре өчен - яшәү урыны буенча бер күппрофильле үзәк (клуб) яки гамәлдәге мәдәният учреждениеләре, өстәмә белем бирү оешмалары базасында яшьләр белән эшләү бүлеге (сектор) яисә яшьләр белән эшләү буенча берничә (кимендә ике) төрле тар профильле һәм (яки) яшьләр белән эшләү буенча махсулаштырылган учреждениеләр базасында яшьләр белән эшләү бүлеге (клуб).

5.1.102. Учреждениенең гомуми мәйданынан чыгып, күпфункцияле яки күппрофильле муниципаль учреждение (үзәк, клуб) эшчәнлегенең якинча норматив күрсәткечләре 33 һәм 34 нче таблицаларда китерелгән.

33 нче таблица

Күпфункцияле яки күппрофильле муниципаль учреждение эшчәнлегенең якинча норматив күрсәткечләре (гомуми мәйданы-300 кв. метрга кадәр)

Учреждениенең гомуми мәйданы	кимендә 1000 кв.метрда	100 - 200 кв.метр	200 - 300 кв.метр
Шул исәптән техник бүлмәләр	30 кв.метрга кадәр	30 - 60 кв.метр	60 - 120 кв.метр
Дәресләр өчен кабинетлар саны	кимендә 2	2 - 3	3 - 5

Студияларда, секцияларда, берләшмәләрдә яшъ төркемнәренәң гомуми саны (алты көнлек эшлэгәндә һәм төркемнәң уртача составында 12-15 кеше)	6 - 10	10 - 15	15 - 20
Шөгылльәнүчеләр саны	70 – 120 кеше	120 -180 кеше	180 - 240 кеше

34 нче таблица

Күпфункцияле яки күппрофильле муниципаль учреждение эшчәнлегенәң яқынча норматив күрсәткечләре (гомуми мәйданы-300 кв. метрдан артык)

Учреждениенәң гомуми мәйданы	300 - 1400 кв.метр	400 - 800 кв.метр	800 кв. метрдан артык
Шул исәптән техник бүлмәләр	120 - 160 кв.метр	120 - 160 кв.метр	240 кв.метрдан артык
Дәресләр өчен кабинетлар саны	5 - 7	7 - 15	кимендә 15
Студияларда, секцияларда, берләшмәләрдә яшъ төркемнәренәң гомуми саны (алты көнлек эшлэгәндә һәм төркемнәң уртача составында 12-15 кеше)	20 - 25	25 - 60	кимендә 60
Шөгылльәнүчеләр саны	240 - 360 кеше	300 - 800 кеше	800дән артык кеше (1 кв. метр 1 кешегә исәпләү хисабыннан)

5.1.103. Сәүдә, жәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләренәң минималь тәэмин ителешә әлегә нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә, шулай ук авыл торак пунктлары өчен 29 нчы таблица буенча кабул ителә.

Сәүдә, жәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләренәң һәркем өчен мөмкин булган радиуслары кабул ителә:

авыл торак пунктлары өчен-әлегә нормативларның 2.3.47 пункты буенча.

5.1.104. Сәүдә, жәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләренәң жир участоклары мәйданы әлегә нормативка 3 нче кушымта нигезендә билгеләнә.

5.1.105. Торак биналарның цоколь, беренчә һәм икенчә катларында, кешегә тискәре йогынты ясый торган объектлардан тыш, сәүдә, жәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү объектларын урнаштыру рөхсәт ителә.

Жәмәгать туклануы предприятиелерен торак биналарның йорт яны территориялерендә урнаштыру рөхсәт ителми.

5.1.106. Житештерү территориялерендә ябык һәм ачык челтәрләргә хезмәт күрсәтү предприятиеләре булырга тиеш.

Ябык челтәрдәге жәмәгать туклануы предприятиеләре сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнашкан һәм СНиП 44.13330.2011 нигезендә, хезмәткәрләр санын исәпкә алып, исәпләнә:

сменага 200 дән артык кеше эшлэгән очракта ярымфабрикатларда эшләүче ашханәне (нигезлэгәндә, чималга эшләүче ашханәләрне күздә тотарга рөхсәт ителә) күздә тотарга кирәк;

сменага эшләүчеләр саны 200 кешегә кадәр булганда-ашханә-өләшү;

сменага эшләүчеләр саны 30 кешедән ким булганда, азык кабул итү бүлмәсе ачу рөхсәт ителә.

5.1.107. Житештерү зоналары һәм торак районнар территорияләре чигендә урнашкан ачык челтәр оешмалары күрсәткечләре якин-тирә районнар халкына 35 нче таблица буенча эшләүчеләрне исәпкә алу коэффициенты белән исәпләнә. Мондый территорияләрдәге челтәр составына сәүдә-көнкүреш, спорт, Саклык банкы, элементә бүлекләре, шулай ук офислар һәм автосервис объектлары керә.

35 нче таблица

Житештерү зоналары һәм торак районнар территорияләре чигендә урнашкан ачык челтәр учреждениеләре күрсәткечләре

Нисбәт: эшләүче (мен кеше)	Коэффициент	Радиус чикләрендә исәп-хисап күрсәткечләре (1000 хезмәт күрсәтү)			
		сәүдә, азык-төлек сату	кв.метр азык-төлек товарларны сату мәйданнары	ижтимагы туклану урыны	көнкүреш хезмәт эш урыннары
0,5	1	70	30	8	2
1	2	140	60	16	4
1,5	3	210	90	24	6

5.1.108. Базарларны торак төзелеше булган районнарда, сәүдә үзәкләре составында, транспорт магистральләре, шәһәр транспорты тукталышлары, автобус һәм тимер юл вокзаллары (станцияләр) янында урнаштырырга киңәш ителә.

Жәмәгать транспорты тукталышларынан алып ваклап сату базарларына кадәр жәяүлеләр йөри ала торган радиус 250 метрдан артмаска тиеш.

Базар территориясендә күчеш озынлыгы 400 метрдан, базарның иң ерак объектлары арасы 400 метрдан, базарның теләсә кайсы ноктасыннан алып жәмәгать бәдрәфенә кадәр ара 200 метрдан артмаска тиеш.

5.1.109. Базарларның жир участоклары күләмен шәһәр төзелеше хәленнән һәм тәэмин итүнең исәп - хисап күрсәткечләреннән чыгып, проект карары белән билгеләргә кирәк.

Жир участоклары күләмен, сыйдырышлылыгына карап, ваклап сату базары (комплекс) сәүдә майданының 1 кв. метрына 7дән 14 кв. метрга кадәр кабул итәргә кирәк:

сәүдә майданы 600 кв. метр булганда -14 кв. метр;

сәүдә майданы 3000 кв. метрдан артык булганда -7 кв. метр.

5.1.110. Территориядән рациональ файдалану мөмкинлеген исәпкә алып, базарның иң чиктәге сәүдә майданын 1000 кешегә исәпләнгән сәүдә майданынан 24 кв. метр исәбеннән проектларга кирәк.

Бер сәүдә урыны майданы 3 нче кушымта таләпләре нигезендә әлегә нормативларга туры килә һәм сәүдә майданының 6 кв. метрын тәшкил итә.

Гражданныр өчен сәүдә урыны майданы 1,5 кв. метрдан да ким булмаган майданны тәмин иткәндә лотокларда сезонлы сәүдә оештыру рөхсәт ителә.

Сәүдә урыннары ябык ваклап сату базарында (бинада, корылмада), шулай ук ваклап сату базарының ачык майданчыгында проектлана ала.

Ваклап сату базарында товар житештерүчеләр тарафыннан товарлар сату эшчәнлеген гәмәлгә ашыру өчен сәүдә урыннары саны муниципаль берәмлек администрациясе тарафыннан билгеләнә, әмма сәүдә урыннарының гомуми саныннан кимендә 50% булырга тиеш.

5.1.111. Ваклап сату базарларының территорияләрендә төзелешнең минималь тыгызлыгын кимендә 50 процентын тәмин итәргә киңәш ителә.

5.1.112. 2013 елның 1 гыйнварыннан базарларда, авыл хужалыгы базарларыннан һәм авыл хужалыгы кооперативларыннан тыш (ә 2015 елның 1 гыйнварыннан - авыл хужалыгы базарларында, авыл хужалыгы кооператив базарларында һәм авыл хужалыгы кооперативларында) товарлар сату (эшләр башкару, хезмәтләр күрсәтү) эшчәнлеген оештыру өчен бары тик ваклап сату базары биналары комплексы булган биналар, корылмалар гына кулланылырга тиеш. Күрсәтелгән максатларда вакытлы биналарны, корылмаларны куллану тыела. Әлегә вакытка кадәр базарларда капитал биналар, корылмалар белән беррәттән вакытлы корылмалар да кулланылырга мөмкин.

5.1.113. Базарлар хезмәт күрсәтүче персонал һәм килүчеләр өчен автомобильләрне вакытлыча саклау (парковка) урыннары белән тәмин ителәргә тиеш.

Автомобильләрне вакытлыча саклау урыннары белән тәмин итү, ваклап сату базарлары территориясендә автотранспорт стоянкасы зоналарын (автостоянкалар) урнаштыру, шулай ук автостоянкалардан ераклык, керү һәм алардан чыгу юлларын әлегә нормативларның «транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлегә таләпләре нигезендә проектларга кирәк.

5.1.114. Жиңел автомобильләр кую өчен кирәкле машина урыннарының исәп-хисап саны 1 сәүдә урынына яки 10 кв. метр сәүдә майданына 1 машина урыны исәбеннән проектлана.

Ижтимагый-эшлекле зоналарда урнашкан базарларда сәүдә майданы күләме 1000 кв. метрга кадәр булганда, машина урыннарының исәп-хисап саны 100 нче таблица нигезендә проектлана һәм 50 сәүдә урынына 25 машина урыны тәшкил итә.

Базарны проектлаганда аерым торучы бинада хезмәт күрсәтүче персонал һәм килүчеләр өчен транспортны парковкалау майданчыгын автомобиль юлларының йөрү өлеше ягыннан күздә тотарга кирәк. Майданчык торак биналарның йорт яны территориясендә урнашырга

тиеш түгел. Автомобиль кую урыннарыннан базарның теләсә кайсы ноктасына кадәр ераклык 400 метрдан да артмаска тиеш.

Автомобильләрне вакытлыча саклау урыны майданын исәпләгәндә, ул базарның гомуми майданына кертелми.

5.1.115. Чүп-чар һәм азык-төлек калдыкларын жыю майданчыкларын базарның хужалык зонасында сәүдә зонасы чикләреннән кимендә 25 метр ераклыкта урнаштырырга кирәк.

5.1.116. Ваклап сату базары территориясә төзекләндерелгән, яшелләндерелгән һәм коймаланган булырга тиеш.

5.1.117. Ваклап сату базарларын су белән тәмин итү һәм канализацияләү - ТЭЦ, район яки жирле котельныйлар, автоном чыганақлардан жылылык белән тәмин итү бәяләре булырга тиеш.

Ваклап сату базарларын су белән тәмин итү һәм канализация үзәкләштерелгән, жылылык белән тәмин итү - ТЭЦ, район яки жирле котельный, автоном чыганақлардан булырга тиеш,

Ваклап сату базарлары территориясендә хужалыкны эчәр су белән тәмин итү, көнкүреш һәм производство канализациясенә аерым системаларын, яңгыр канализациясен төзәргә кирәк.

5.1.118. Торак пунктлар территориясендә 1000 кешегә 3 кв.метр исәбеннән авыл хужалыгы продукциясә белән ярминкәне оештыру өчен вакытлыча майданчықлар булдырырга кирәк.

5.2. Транспорт инфраструктурасы

5.2.1. Урам-юл чөлтәрләр системасы жирлекнең планлаштыру структурасының нигезен тәшкил итә һәм барлык функциональ зоналар, башка жирлекләр белән уңайлы, тиз һәм куркынычсыз транспорт элементларен тәмин итүгә юнәлдерелгән.

5.2.2. Транспорт инфраструктурасы корылмалары һәм коммуникацияләре барлык функциональ зоналар составына таяна ала.

Житештерү территорияләре составына керүче транспорт инфраструктурасы зоналары транспорт инфраструктурасы объектларын һәм корылмаларын, шул исәптән тимер юл, автомобиль, су һәм һава транспорты корылмалары һәм коммуникацияләрен, шулай ук санитар - яклау зоналарын, санитар өзеклекләр, махсус саклау зоналарын, мондый объектлар өчен төзелеш чикләүләрен бигели.

5.2.3. Татарстан Республикасын тотрыклы үстерү максатларында транспорт проблемаларын хәл итү торак пунктлар чикләренә транзит агымнарын чыгару белән тышкы элементларнең үсеш алган транспорт инфраструктурасын булдыруны һәм автомобильчөләргә хезмәт күрсәтүнең югары дәрәжәсен тәмин итүне күздә тотта.

Жирлекнең генераль планын эшләгәндә шәһәр округының, жирлекнең һәм аның янәшәсендәге территориянең планлаштыру структурасы белән транспорт һәм урам-юл чөлтәренең үзара бердәм системасын бәйләнештә күздә тотарга кирәк.

Авил жирлекләрендә яшәүчеләр өчен яшәү урыннарыннан алып житештерү объектларына кадәр авыл хужалыгы предприятиесә чикләрендә хәрәкәт итү (жәяүлеләр яки транспорт кулланып) өчен вакыт 30 минуттан артмаска тиеш.

5.2.4. 2015 елга кадәр исәп-хисап чорына автомобильләр саны 1000 кешегә 286 жиңел автомобиль, 2025 елга кадәр исәп - хисап чорына 420 жиңел автомобиль кабул ителә.

Тышкы транспорт

5.2.5. Тышкы транспорт (тимер юл, автомобиль, су һәм һава - душ) урам - юл челтәре һәм шәһәр транспорт төрләре белән үзара бәйләнештә, пассажирлар йөртүнең уңайлылыгын, транспорт корылмаларын һәм коммуникацияләрне төзүнең һәм эксплуатацияләүнең куркынычсызлыгын, шулай ук жирле һәм транзит ташуларның рациональлеген тәмин итә торган комплекслы система буларак проектларга кирәк.

5.2.6. Тышкы транспорт корылмаларына һәм коммуникацияләренә жир бүлеп бирү, гамәлдәге нормалар нигезендә, билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

Бу жирләрдән файдалану һәм куркынычсызлыкны тәмин итү режимы дәүләт күзәтчелегенә тиешле органнары тарафыннан билгеләнә.

5.2.7. Корылмаларны һәм тышкы транспорт объектларын нормаль эксплуатацияләүне тәмин итү максатларында гамәлдәге законнар нигезендә сак зоналары билгеләнә.

5.2.8. «Россия Федерациясендә автомобиль юллары һәм юл эшчәнлеге турында һәм Россия Федерациясенә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында» 2007 елның 8 ноябрәндәге 257-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә, автомобиль юллары аларның әһәмиятенә карап:

федераль әһәмияттәге автомобиль юллары;

региональ яисә муниципальәра әһәмияттәге автомобиль юллары;

жирле әһәмияттәге автомобиль юллары;

шәхси автомобиль юлларына бүленә.

5.2.9. СНИП 2.05.02-85 таләпләре нигезендә* автомобиль юллары, аларның билгеләнешенә һәм хәрәкәтнең исәп-хисап интенсивлыгына карап, I-а, I-б, II, III, IV һәм V категорияләренә бүленә.

5.2.10. Автомобиль юллары өчен, торақ пунктлар чикләрендә урнашкан автомобиль юлларынан тыш, юл бие полосалары билгеләнә.

Автомобиль юлларының классына һәм (яки) категориясенә карап, юл бие полосасының киңлегә үсеш перспективаларын исәпкә алып, һәр юл бие полосасының киңлегә күләмдә билгеләнә:

I һәм II категория автомобиль юллары өчен-75 метр;

50 метр - III һәм IV категорияле автомобиль юллары өчен;

25 метр-V категорияле автомобиль юллары өчен;

5.2.11. Федераль, төбәк яки муниципаль, жирле әһәмияттәге автомобиль юлларының юл бие полосалары чикләрен билгеләү яисә мондый юл бие полосаларының чикләрен үзгәртү турында карар юл хужалыгы өлкәсендә дәүләт хезмәтләре күрсәтү һәм дәүләт милке белән идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыручы башкарма хакимиятнең федераль органы, Татарстан Республикасы башкарма хакимиятенең вәкаләтле органы, жирле үзидарә органы тарафыннан кабул ителә.

Федераль, төбәк яки муниципальәра, жирле әһәмияттәге автомобиль юлларының юл бие полосаларын билгеләү һәм алардан файдалану тәртибе Россия Федерациясе Хөкүмәте,

Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенен иң югары башкарма органы, жирле үзидарә органы тарафыннан билгеләнә ала.

5.2.12. Автомобиль юлларын проектлау Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы, «Россия Федерациясендә автомобиль юллары һәм юл эшчәнлеге турында һәм Россия Федерациясенен аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында» 2007 елның 8 нче ноябрәндәге 257-ФЗ номерлы Федераль закон, СНиП 2.05.02-85*таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

Юллар категорияләрен билгеләгәндә, план элементларын проектлаганда, озын һәм аркылы профильләрен проектлаганда 20 елга тигез кабул итәргә кирәк. Исәп-хисап чорының башлангыч елы эчендә юл проектын (яки юлның мөстәкыйль участогы) эшләп бетерү елын кабул итәргә кирәк.

5.2.13. Автомобиль юллары трассасын салу, ясалма һәм юл бие корылмаларын урнаштыру урыннарын, житештерү базаларын, подъезд юлларын һәм башка вакытлыча корылмаларны билгеләү, төзелеш ихтыяжлары өчен, әйләнә-тирә мохиткә минималь йогынтыны исәпкә алып, үтәлгә тиеш:

автомобиль юллары трассаларын Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасы белән билгеләнгән транспорт зонасында салырга кирәк;

трассаның авыл хужалыгы жирләрендә чөчү әйләнеше кырлары һәм хужалыклар чикләре буенча сузарга кирәк;

елгалар, күлләр һәм трассаның башка су объектлары буйларында алар өчен билгеләнгән

Су саклау зоналары һәм яр бие саклау полосалары эшләре артыннан салу зарур; курортлар, ял йортлары, пансионатлар, шәһәр читендәге балалар учреждениеләре һ. б. урнашкан районнарда трассаларны алар тирәсендә билгеләнгән санитар зоналардан читтә салырга кирәк;

автомобиль юллары трассасының урман массивлары буенча, урманнарны саклау һәм экологик тикшеренүләрен исәпкә алып, просекларны һәм янгынга каршы өзеклекләрен, предприятие һәм урманчылыкларның чикләрен файдаланып, мөмкин булган кадәр сузарга кирәк;

аеруча саклана торган табигый территорияләр зоналары буенча трассалар салу рөхсәт ителми.

Юлга аркылы булган сазлык аша автомобиль юлларын проектлаганда (юл трассасына кадәр) су белән тәэмин ителгән горизонтта СНиП 2.05.02-85*таләпләренә туры китереп чаралар күрергә кирәк.

5.2.14. I, II, III категорияле автомобиль юллары торак пунктларны урап үтеп, аларга керү юллары белән проектлаштырырга кирәк. Торак пунктларны карап чыкканда, мөмкин булганча, юлларны жил искән яктан сузарга кирәк.

Автомобиль юлларының жир катламын юл кырые сызыгынан төзелешкә кадәр булган ераклыкны таблицада китерелгән 38 нче пункттан да ким булмаган санда кабул итәргә кирәк.

38 нче таблица

Автомобиль юлларының жир катламының юл кырые сызыгынан төзелешкә кадәр ераклык

Автомобиль юлары категориясе	Жир полотносы юл кырые сызыгыннан ераклык, метрдан да ким түгел	
	торақ төзелешенә кадәр	бакчачылык, яшелчәчелек, дача берләшмәләренә кадәр
I, II, III	100	50
IV	50	25

Корылмаларны тавыштан саклау өчен әлеге нормативларның 6.5 нче бүлеге нигезендә шушы яклау чараларын, шул исәптән 10 метрдан да ким булмаган юл буенда тавыш саклау жайланмалары һәм яшел үсентеләр полосасын күздә тотарга кирәк.

5.2.31. Автомобиль юлары буенда хәрәкәт интенсивлыгы кимендә 4 000 прив.берәмлек/тәүлек житә торган участокларда, ә велосипед хәрәкәте яки мопедларның интенсивлыгы бер юнәлештә 200 велосипедка (мопедка) житә һәм 30 минут эчендә иң интенсив хәрәкәт булганда яки тәүлегенә 1000 берәмлек булганда, велосипед юларын күздә тотарга кирәк.

Велосипед юлары, кагыйдә буларак, бер яклы хәрәкәт өчен 2,2 метр киңлектә мөстәкыйль жир өслегендә, юл астында яки сулыклардан читтә, шулай ук махсус төзелә торган бермаларда (аерым очрақларда - машиналар йөрү өлешеннән 1 метрдан да ким булмаган арада) проектларга кирәк.

Бер полосалы велосипед юлары, кагыйдә буларак, юлның өске ягында (жәйге чорда булган жылларне исәпләгәндә), ә ике полосалы юлларның ике ягында да булырга тиеш. Кысан шартларда һәм күпер корылмаларына якин килгәндә юл читендә велосипед юлары оештырырга рөхсәт ителә. Бу очрақларда юл читләрен ныгытылган (край) полосасы артында урнашкан 0,20 - 0,25 метр биеклектәге бордюры, ә юлларны бордюрының вертикаль чигеннән 0,75 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнаштырырга кирәк.

Халык саныннан чыгып, торақ пунктларга якин килү урыннарында велосипед юларының якинча озынлыгын 39 нчы таблица буенча билгелиләр.

39 нчы таблица

**Торақ пунктларга якин килү юлында
велосипед юларының якинча озынлыгы**

Халык саны, меңнән артык кеше	500дән артык	500 - 250	250 - 100	100 - 50	50 - 25	25 - 10
Велосипед юлы озынлыгы, километрларда	15	15 - 20	10 - 8	8 - 6	6 - 3	3 - 1

Халык саны 10 меңнән артык булган торақ пунктлары бер-берсеннән аз гына (10 километрга кадәр) ерак булса, алар арасында велосипед юлын күздә тотарга кирәк.

5.2.32. Велосипед юллары юл буе полосасында (жирдэн файдаланучылар белән килешенеп) урнашкан. Велосипед юлының параллель рәвештә автомобиль юлы полотнасына туры килүе мәжбүри түгел.

Велосипед юлларының төп хисап параметрлары 40 нчы таблицада китерелгән.

40 нчы таблица

Велосипед юлларының төп исәпләү параметрлары

Норма буенча параметрлар	Тәкъдим ителгән саннар	
	яңа төзелештә	төзекләндерүдә һәм кысынкы шартларда булган минималь
Хәрәкәтнең исәп-хисап тизлеге,	25	15
Машиналар йөрү өлешенең киңлеге, метрларда, хәрәкәт өчен:		
берьяклы	1,0	0,75
ике полосалы	1,75	1,50
ике полосалы һәм каршы яктан килүче хәрәкәт белән	2,50	2,00
Жәяүлеләр һәм велосипед хәрәкәтләре бүленгән велосипед юлы	4,00*(1)	3,25*(2)
Жәяүлеләр һәм велосипед хәрәкәтләрен бүлмичә генә велосипед	2,50*(3)	2,00*(4)
Велосипед полосасы	1,20	0,90
Велосипед юлының юл кырыйларының киңлеге, метрларда	0,5	0,5
Криваяларның иң аз радиусы - метрларда:		
вираж булмаганда	50	15
виражны урнаштырганда	20	10
Вертикаль криваясының иң аз радиусы, метрларда:		
кабарынкы	500	400
батынкы	150	100
авышлыкның иң югары буе, %	60	70
йөрү өлешенең аркылы авышлыгы, %	20	20
авышлыкның виражы, радиуста, %, 10 - 20 метр	40 метрдан артык	30
20 - 50 метр	30	20
50 - 100 метр	20	15 - 20
габариты буенча биекlege, метрларда	2,50	2,25
ян каршылыгына кадәр минималь ераклык, метрларда	0,50	0,50

- * (1) жаяулар өчен юлның киңлеген 1,5 метр, велосипед юлы - 2,5 метр.
- * (2) жаяулар өчен юлның киңлеген 1,5 метр, велосипед юлы - 1,75 метр.
- * (3) хәрәкәт интенсивлыгы булганда сәгатенә 30 велосипедтан артаган һәм сәгатенә 15 жаяу.

5.2.33. Автомобиль юлларын проекткаганда юл буенча автомобиль хәрәкәтенә тулысынча хезмәт күрсәтүгә тәмин итүче, хәрәкәт иминлеген һәм автомобиль транспорты эшенең нәтижелелен арттыруга ярдәм итүче предприятиеләр һәм корылымнар карала.

5.2.34. Автомобиль юлына бүлеп бирелгән полоса чикләрендә юл сервисы объектларын урнаштыруны территорияне планлаштыру документлары һәм техник регламентлар таләпләргә нигезендә башкарырга кирәк. Автомобиль юлының юл буй полосалары чикләрендә юл сервисы объектларын урнаштыру автомобиль юлы хужасының язмача ризалыгы булганда гәмәлгә ашырылырга тиеш.

Автомобиль юлын юл сервисы объектлары белән тәмин итү автомобиль юлында күрүчәнлекне, юл хәрәкәте иминлеген башка шартларын, шулай ук автомобиль юлын һәм анда урнашкан корылымнарны һәм башка объектларны эксплуатацияләү һәм карап тоту шартларын начарайтырга тиеш түгел.

Юл сервисы объектлары транспорт чараларының тукталыш урыннары һәм тукталышлары, шулай ук аларга автомобиль юлынан керү мөмкинлеген тәмин итү максатларында подъездлар, съездлар һәм кушымалар белән жиһазландырылырга тиеш. Автомобиль юлы башка автомобиль юлы янында булганда подъездлар һәм съездлар күчмә-тизлек полосалары белән жиһазландырылырга һәм юл хәрәкәте иминлеген тәмин итү максатларында автомобиль юлын төзекләндерү элементлары белән жиһазландырылырга тиеш.

5.2.35. Функциональ әһәмияткә ия булган автосервис предприятиеләргә һәм объектлары өч хезмәт күрсәтү төркеменә бүленергә мөмкин:

пассажирлар ташу; хәрәкәттәге состав; йөк ташу.

Пассажирларга хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән автосервис предприятиеләренә һәм объектларына автобус тукталышлары, пассажирлар автостанцияләргә, автовокзаллар, кунакханәләр, мотельләр, кемпинглар, жәмәгать туклануы һәм сәүдә предприятиеләргә, ял мәйданчыклары, парковка керә.

Күчмә составка хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән предприятие һәм автосервис объектларына техник хезмәт күрсәтү станциясә (алга таба - СТО), автозаправка станцияләргә (алга таба - АЗС), юу пунктлары, эстакадалар, мәйданчыклар-стоянкалар керә.

Йөк ташуларга хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән автосервис предприятиеләренә һәм объектларына транспорт-экспедиция предприятиеләргә, йөк автостанцияләргә, контроль-диспетчерлык пунктлары, ял мәйданчыклары, парковка керә.

5.2.36. Автомобиль хәрәкәтенә хезмәт күрсәтү биналары һәм корылымнары һәм аларның комплекслары турыдан-туры юл янында яки торақ пунктның яисә табигать шартларының планлаштырылган чишелешләренә карап, аннан читтә булырга мөмкин.

Юл янындагы объектны проекткаганда, төп юлның машиналар йөрү өлешенән минималь ераклык 200-300 метр тәшкил итә.

Кагыйдә буларак, турыдан-туры юл янында проекткаларга кирәк булган корылымнарга түбәндәгеләр керә:

автобус тукталышлары;

ял майданчыклары;

майданчыклар-комплекслар каршында автотранспорт өчен тукталышлар, шулай ук юл янында урнашкан кибетләр һәм ижтимагый предприятиеләр һәм биналар янында; АЗС; СТО;

тикшерү-диспетчерлык пунктлары;

жәмәгать туклануы предприятиеләре;

юу пунктлары (АЗС һәм СТО комплексларында).

5.2.37. Пассажирлар өчен тукталыш һәм утыру майданчыклары һәм павильоннар автобус тукталышлары урыннарында булырга тиеш. Тукталыш майданчыкларының киңлеген - машина йөрү өлешенә төп полсаларының киңлегенә, ә озынлыгын-бер үк вакытта туктатыла торган автобусларның санына карап, әмма кимендә 10 метр кабул итәргә кирәк.

I-а категорияле юлларда автобус тукталышларын жир полотносы чикләреннән читтә урнаштырырга кирәк, куркынычсызлык максатларында аларны машиналар йөрү өлешеннән аерырга кирәк.

I категорияле юлларда автобус тукталышларын икенчесенә каршы урнаштырырга кирәк, ә II - V категорияле юлларда аларны якындагы павильоннар стеналары арасында 30 метрдан да ким булмаган ераклыкка урнаштырырга кирәк.

I-III категорияле юлларда автобус тукталышларын 3 километрдан да артык түгел, ә курорт районнарында һәм халык күп яши торган урыннарда 1,5 километрдан да күбрәк билгеләргә кирәк.

5.2.38. Ял итү, туристлык транспорты тукталышлары майданчыкларын I һәм II категория юлларында 15-20 километр, III категорияле юлларда 25-35 километр һәм IV категорияле юлларда 45-55 километрда каралырга тиеш.

Күрсәтелгән майданчыкларның сыйдырышлылыгы тәүлегенә 300000 транспорт берәмлегенә кадәр, 10-15 - II һәм III категорияле юлларда, 10 - IV категорияле юлларда хәрәкәт интенсивлыгы булганда I категорияле юлларда бер үк вакытта 20 - 50 транспорт берәмлегеннән дә ким булмаган тукталышка исәп тотарга кирәк. I категорияле юлларда ике яклы урнаштырылганда аларның сыйдырышлылыгы, югарыда күрсәтелгән саннар белән чагыштырганда, ике тапкыр кими.

Ял майданчыклары, туристлык транспорты тукталышлары яхшы урнаштырылган булырга тиеш.

Ял майданчыклары территориясендә бәдрәфләр, эчә торган су чыганаклары, чүп-чар жыю урыннары, азык кабул итү урыннары, автомобильләргә техник карау өчен Корылмалар һәм сүздә пунктлары каралырга мөмкин.

5.2.39. Автомобильләргә ягулык салу станцияләрен һәм юл стоянкаларын урнаштыру икътисадый һәм статистик эзләнүләр нигезендә башкарылырга тиеш.

АЗС егәрлеге һәм алар арасындагы араны хәрәкәт интенсивлыгына карап 41 нче таблица буенча кабул итәргә киңәш ителә.

41 нче таблица

АЗС егәрлеген һәм алар арасындагы араны билгеләү

Транспорт берэмлегенен хэрэкет интенсивлыгы /түүлегенэ	АЗС куэте, түүлек заправкасы	АЗСлар арасы, километрларда	АЗСларны урнаштыру
1000 нэн 2000гэ кадэр	250	30 – 40	берьяклы
2000 нэн 3000гэ кадэр	500	40 – 50	берьяклы
3000 нэн 5000гэ кадэр	750	40 – 50	берьяклы
5000 нэн 7000гэ кадэр	750	50 – 60	икеяклы
7000 нэн 20000гэ кадэр	1000	40 – 50	икеяклы
20000 нэн артык	1000	20 – 25	икеяклы

Искэрмэ: АЗСны урнаштырган вакытта, аның егэрлеге исэпкэ алынып, хезмэт күрсэтэ торган барлык юлларның озынлыгы, хэрэкет интенсивлыгы һәм бу участокларда башка исэп-хисап күрсэткечлэре белэн төгэллэштерелергэ тиеш.

АЗСларга булган ихтыяжны исэплэгэндэ, 20-40 километр озынлыктагы эре шәһэр торак пункттыннан беренче узышта шәһэр яны рейсларын башкаручы автомобильлэр 90 процентка якынын тәшкил итэ. Исэп-хисапларда беренче аралыкта заправкага мохтаж автомобильлэрнең өлеше якынча 50 процент тәшкил итэ, дип кабул итэргэ кирэк. Шунуң нигезендэ автотранспортның заправкаларга ихтыяжы 0,5 коэффициенты белэн кабул ителэ. Алга таба, эмма шундый торак пунктлардан 100 километр ераклыкта, заправкага мохтаж автомобильлэр өлеше гомуми хэрэкет интенсивлыгының 75 процентын тәшкил итэ. Бу очракта төзэтү коэффициенты-0,75. Юлның калган өлешендэ бөтен транспорт исэп-хисапка алына.

5.2.40. Юл полосаларында постлар санын, алар арасындагы ераклыкка һәм хэрэкет интенсивлыгына карап, 42 нче таблица буенча кабул итэргэ киңэш ителэ.

42 нче таблица

Юл йөрү урыннарында постлар санын билгеләү

Транспорт берэмлегенен хэрэкет интенсивлыгы /түүлегенэ	СТО постларының саны (алар арасындагы)					СТО урнашуы
	80	100	150	200	250	
1 000	1	1	1	2	3	берьяклы
2 000	1	2	2	3	3	берьяклы
3 000	2	2	3	3	5	берьяклы
4 000	3	3	-	-	-	берьяклы
5 000	2	2	2	2	3	икеяклы
6 000	2	2	3	3	3	икеяклы
8 000	2	3	3	3	5	икеяклы
10 000	3	3	3	5	5	икеяклы
15 000	5	5	5	8	8	икеяклы
20 000	5	5	8			икеяклы
30 000		8	махсус исэп-хисап буенча			икеяклы

АЗСларны юл СТОлары янында урнаштыруны күздэ тотарга кирэк.

5.2.41. Транзит мотельлэре һәм кемпингларның сыйдырышлығы (йокы урыннары) транспорт йөртүче автотуристлар санын һәм шәһәра һәм халыкара пассажирлар йөртү автомобильләренең хәрәкәт интенсивлығын исәпкә алып проектлауга задание буенча кабул итәргә кирәк. Торак пункты тирәсендә кунакханә учреждениеләренең сыйдырышлылығын исәпләгәндә, әлегә предприятиеләрдә каралучы торак пункты аша уза торган барлык автомобиль юлларының суммар интенсивлығыннан чыгып, ихтыяж булуын һәм ихтыяжны исәпкә алырга кирәк.

Мотельләр һәм кемпинглар арасында араны 500 километрдан да артык булдырмакка.

Мотельләре, шул исәптән СТО, АЗС, туклану һәм сәүдә пунктларын да комплекслы рәвештә проектларга кирәк.

Автомобиль сервисы объектларында, кирәк булганда, туклану һәм сәүдә пунктларын урнаштырырга кирәк.

Сәүдә һәм жәмәгать туклануы предприятиеләренең саны һәм сыйдырышлығы йөри торган автотуристларның санын, автомобильләренең хәрәкәт интенсивлығын, шулай ук якин-тирә торак пунктларда яшәүчеләренең ихтыяжларын исәпкә алып (алар булганда) проектларга кирәк.

5.2.42. Предприятиеләр һәм автосервис объектлары төзелеше өчен жир участокларының якинча мәйданы 43 таблицада күрсәтелгән.

5.2.43. Торак пункт территориясе аша гомуми чөлтәр юллары салынган очракта, аларны «урамнар һәм юллар чөлтәре» бүлекчәсе таләпләрен исәпкә алып, әлегә нормативларны проектларга кирәк. Шулай ук вакытта торак пункты аша уза торган гомуми чөлтәрдәге юл категориясе һәм параметрлары торак пункттан читтә юл категорияләренә һәм параметрларына туры килергә һәм (яки) хәрәкәт интенсивлығын исәпкә алып югарырак кабул ителергә тиеш.

43 нче таблица

Предприятиеләр һәм автосервис объектлары төзү өчен жир кишәрлекләренең якинча мәйданы

№	Предприятиеләр һәм автосервис объектлары	Жир кишәрлекләренең якинча мәйданы, гектарларда
1.	500 заправкылык стоянкасы булган автомобильләргә бензин салу станциясе (АЗС)	0,8
2.	1000 заправкылык стоянкасы булган автомобильләргә бензин салу станциясе (АЗС)	1,1
3.	10 пассажирга исәпләнгән автопавильон	0,08
4.	20 пассажирга исәпләнгән автопавильон	0,1
5.	Жиңел автомобильләр өчен 5 постка исәпләнгән СТО	бер постка 0,13
6.	Жиңел автомобильләр өчен 5тән 8 гә кадәр постка исәпләнгән СТО	бер постка 0,17
7.	10 кеше сыйдырышлы пассажир автостанциясе	0,45
8.	25 кеше сыйдырышлы пассажир автостанциясе	0,65
9.	50 кеше сыйдырышлы пассажир автостанциясе	0,75

10.	75 кеше сыйдырышлы пассажир автостанциясе	0,9
11.	5 автомобиль сыйдырышлы майданчык	0,03 - 0,08
12.	5 автопоезд сыйдырышлы майданчык	0,07
13.	Юл хәрәкәте иминлеге буенча Дәүләт инспекциясенәң юл-патруль хезмәте посты	0,1
14.	Трасса буе ял итү майданчыгы, карау эстакадасы, бәдрәф	0,01 - 0,04
15.	Трасса буе ял майданчыгы, сәүдә һәм жәмәгать туклануы предприятиеләре, бәдрәф	0,7 - 1,0
16.	АЗС, бәдрәф, сәүдә һәм жәмәгать туклануы предприятиеләре	1,5
17.	АЗС, СТО, сәүдә һәм жәмәгать туклануы предприятиеләре, юу пункты, ял итү бүлмәләре	3,5
18.	Кемпинг, АЗС, СТО, бәдрәф, медицина пункты, юу пункты, сәүдә һәм жәмәгать туклануы предприятиеләре, майданчык	5,0
19.	Мотель, кемпинг, майданчык-стоянка, бәдрәф, сәүдә һәм жәмәгать туклануы предприятиеләре, АЗС, СТО, юу пункты, медицина пункты	9,5
20.	Пассажир автостанциясе, майданчык-стоянка, сәүдә һәм жәмәгать туклануы предприятиеләре, ял итү бүлмәләре, юл хәрәкәте куркынычсызлыгы буенча Дәүләт инспекциясенәң юл-патруль хезмәте посты	0,45 - 0,9
21.	Автовокзал, майданчык-стоянка, сәүдә һәм жәмәгать туклануы предприятиеләре, медицина пункты, милиция пункты	1,8
22.	йөк автостанциясе, майданчык-стоянка, юу пункты, ял бүлмәсе, медицина пункты, бәдрәф	2,0 - 4,0

Искәрмә:

1. Комплексны проектлана торган артезиан скважинасыннан су белән тәмин иткәндә, күрсәтелгән майданга 1 гектар өстәргә кирәк.
2. Проектлана торган чистарту корылмаларына канализация агынтыларын күрсәтелгән вакытка ташлаганда, чистарту корылмаларының тибына карап, 0,4 - 1,0 гектар жирне өстәргә кирәк.
3. Котельныйны проектлаганда, комплекс майданына 0,4 тән 0,7 гектарга кадәр өстәргә кирәк.

5.2.48. Торбаүткәргечләрне урнаштыру һәм проектлау СНиП 2.05.06-85*, махсус ведомство норматив документлары һәм әлеге бүлек таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.

5.2.49. Магистраль торбаүткәргечләр өчен жирләр СН 452-73 таләпләренә туры килә. Магистраль жир өсте торбаүткәргечләре өчен жир полосаларының киңлегә билгеләнгән тәртиптә расланган проект белән билгеләнә.

5.2.50. Торбаүткәргеч трассасын проектлаганда инженер-геологик яктан иң уңайлы территорияләр сайлап алынырга тиеш.

Торбаүткәргеч трассасын сайлаганда торак пунктларның, сәнәгать һәм авыл хужалыгы предприятиеләренә, автомобиль һәм тимер юлларның һәм башка объектларның, проектлана торган торбаүткәргечнең перспективалы үсешен исәпкә алырга, шулай ук аны эксплуатацияләү чорында торба үткәргечләргә төзү һәм аларга хезмәт күрсәтү шартларын исәпкә алырга, магистраль торбаүткәргечләргә төзү һәм эксплуатацияләү барышында табигать шартларының үзгәрүен фаразларга кирәк.

5.2.51. СНиП 2.05.06-85 таләпләре нигезендә * эш шартларына, эретеп ябыштыру катнашмаларының бозылмый торган контроле күләменә һәм сынау басымы күләменә карап, магистраль торба үткәргечләр һәм аларның участкалары түбәндәге категорияләргә бүленә: В, I, II, III, IV.

Магистраль торбаүткәргечләр участкаларының категорияләрен 3* СНиП 2.05.06-85*таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.2.52. Магистраль торбаүткәргечләргә (газ үткәргечләргә, нефть үткәргечләргә) проектлаганда аларны жир асты юлы белән төзүне күздә тотарга кирәк.

Жир өслегә буенча насыпларга (жир өсте салу) яки терәкләргә (жир өсте салу) торба үткәргечләр сазлыклы урыннарда, шулай ук табигый һәм ясалма каршылыклар аша чыгу урыннарында сузыла. Шулай ук вакытта торба үткәргечләргә ышанычлы һәм куркынычсыз эксплуатацияләүне тәмин итүче махсус чаралар каралырга тиеш.

5.2.53. Жир өстендәге торба үткәргечләргә жир өстеннән яки юл өслегеннән алып түбәнә кадәр биектән СНиП II таләпләренә туры китереп, 0,5 метрдан да ким түгел итеп башкарырга кирәк-89-80*.

5.2.54. Торбаүткәргечләргә киртә аша үткәргәндә торбаның түбәннән яки пролет корылмасыннан ераклыкны кисешкән вакытта кабул итәргә кирәк:

чокыр һәм балок - 5 процентлы тәмин ителеш булганда, су дәрәжәсенә 0,5 метрдан да ким булмаган күләмдә;

боз керү мөмкин булган, суднолар йөрми торган, елгалар һәм зур чокырлар - 1 процентлы тәмин ителеш һәм боз йөрүнең иң югары горизонтыннан 0,2 метрдан да ким булмаган су дәрәжәсенә кадәр;

суднолар йөрешле елгалар, судно йөрешле елгаларда күпер асты габаритларын проектлауның нормалары һәм күперләргә урнашуына карата төп таләпләр белән билгеләнгән күләмнән дә ким түгел.

Суднолар йөрми торган елгаларда залом яки корчеход булганда торбаның түбәнлегенә яки пролет корылмаларының күтәрелүе һәр конкрет очракта аерым билгеләнә, ләкин югары су горизонты өстендә кимендә 1 метр булырга тиеш (бер процентлы тәмин ителеш буенча).

5.2.55. Жир асты торбаүткәргечен сузу тирәнлегенә, әйләнә-тирә мохитне саклау таләпләрен исәпкә алып, торбаүткәргеч эшенә ышанычлылыгын тәмин итүче конструктив карар белән билгеләнә.

5.2.56. Өөмнөрдө торбаүткөргөчлөр салганда су үткөргөч корылымаларын урнаштыру каралырга тиеш.

5.2.57. Торбаүткөргөчлөрне салу техник коридорда эшлөүчө яки проектлана торган магистраль торбаүткөргөчлөр белән бер үк вакытта яки параллель рәвештә башкарылырга мөмкин.

Магистраль торбаүткөргөчлөрнең техник коридоры астында бер трасса буенча параллель сузылган торбаүткөргөчлөр системасын аңларга кирәк.

Аерым очрактарда, техник-икътисади нигезләнгәндә һәм торбаүткөргөчлөр эшенең ышанычлылыгын тәмин итү шартларында, нефть үткөргөчлөрнең һәм газ үткөргөчлөрнең бер техник коридорында уртақ салу рөхсәт ителә.

5.2.58. Бер техник коридор чикләрендә продуктларны транспортлауның рөхсәт ителгән (суммар) күләмнәре һәм әлеге коридорлар арасында аралар билгеләнгән тәртиптә расланган нормалар һәм кагыйдәләр нигезендә билгеләнә.

5.2.59. Торак пунктлар, сәнәгать һәм авыл хужалыгы предприятиеләре, аэродром, диңгез һәм елга портлары, пристань һәм башка шундый ук объектлар территорияләрендә магистраль торба үткөргөчлөр салу рөхсәт ителми.

Барлык категориядәге автомобиль юллары күперләре буенча һәм электр кабельләре, элемент кабельләре һәм башка торбаүткөргөчлөр белән бер траншеяда, СНиП 2.05.06-85 п.3.8 пунктында каралган очрактардан тыш, торба үткөргөчлөр салу рөхсәт ителми.

5.2.60. Жир асты һәм жир өсте торбаүткөргөчлөр күчәреннән торак пунктларга, аерым сәнәгать һәм авыл хужалыгы предприятиеләренә, биналарга һәм корылымаларга кадәр ераклык торбаүткөргөчлөрнең классына һәм диаметрына, объектларның жаваплылыгы дәрәжәсенә һәм аларның куркынычсызлыгын тәмин итү зарурлыгына карап, «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» 22 июль, 2008 ел, № 123-ФЗ Федераль закон таләпләре нигезендә кабул ителергә тиеш.

Газ бүлү, компрессор һәм нефть эшкәртү станцияләреннән торак пунктларга, сәнәгать предприятиеләренә, биналарга һәм корылымаларга кадәр ераклыкны торбаүткөргөчнең классына һәм диаметрына, күрсәтелгән станцияләрнең категориясенә һәм аларның куркынычсызлыгын тәмин итү зарурлыгына карап, 2.05.06-85*СНиП 5 таблицасы таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.2.61. Проектлана торган һәм гамәлдәге торбаүткөргөчлөрнең үзара кисешүе аерым очрактарда магистраль торбаүткөргөчлөр күчәреннән торак пунктларга, сәнәгать предприятиеләренә һәм корылымаларына кадәр минималь араларны саклау мөмкин булмаган очракта рөхсәт ителә.

5.2.62. Магистраль торбаүткөргөчлөрнең 110 кВ һәм аннан да югарырак көчәнештәге электр үткөргөч линияләре белән кисешкән урыннарында 60 метрдан да ким булмаган почмак астында торбаүткөргөчлөрне жир асты сузуына каралырга тиеш.

5.2.63. Торбаүткөргөчлөрнең табигый һәм ясалма каршылыктар (елгалар, сусаклагычлар, каналлар, күлләр, күлләр, буалар, инешләр, ермактар һәм сазлыктар, чокырлар, балкалар һәм автомобиль юллары) аша чыгу юллары СНиП 2.05.06-85 таләпләре нигезендә проектлана.

5.2.64. Эксплуатацияләүнең нормаль шартларын тәэмин итү һәм магистраль торбаүткәргечләрне һәм аларның объектларын зарарлау мөмкинлеген булдырмау өчен алар тирәсендә сак зоналары, шул исәптән сак зоналары билгеләнә:

нефть, табигый газ транспортлый торган торбаүткәргеч трассалары буенда-шартлы линияләр белән чикләнгән, һәр яктан торбаүткәргеч көзеннән 25 метр ераклыкта уза торган жир участогы.;

күп катлы торбаүткәргеч трассалар буенда-югарыда күрсәтелгән ераклыктагы торбаүткәргечләр күчәреннән узучы шартлы линияләр белән чикләнгән жир участогы рәвешендә . ;

су асты кичү юллары буенда - су өслегеннән су кичкәге участогы рәвешендәге су өслегеннән параллель яссылыклар арасында төзелгән төбенә кадәр, һәр яктан 100 метр ераклыкка күчүнең көзгә жепләреннән тора торган су асты кичүләре буенда-һәр яктан 100 метр арага параллель яссылыклар арасында төзелгән төбенә кадәр.;

продукцияне транспортка әзерләү буенча технологик жайланмалар, баш һәм арадаш суырту һәм насос станцияләре, резервара парклары, компрессор һәм газ тарату станцияләре, продукция, атланмай һәм атланмай эстакадалары, газны саклау станцияләре, нефтьне жылыту пунктлары тирәсендә - әлеге объектлар территорияләре чикләреннән бөтен якка 100 метр ераклыкка чигеп торучы жир участогы рәвешендә.

5.2.65. Торбаүткәргечләрнең сак зоналарына кергән жир кишәрлекләре жирдән файдаланучылардан алынмый һәм аларны саклау зоналары буенча мәжбүри таләпләрне үтәп, билгеләү буенча кулланыла.

5.2.66. Торбаүткәргеч трассалары һәм табигый һәм ясалма киртәләр белән кисешү урыннары жир өслегеннән 1,5 - 2 метр биеклектәге, эмма 500 метрдан да ким булмаган, борылыш почмагында урнаштырыла торган мәгълүмат билгеләре белән билгеләнә.

5.2.67. Торба үткәргечләрнең сак зоналарында торбаүткәргеч транспорт предприятиесе язмача рөхсәтеннән башка тыела:

теләсә нинди биналар һәм корылмалар төзү. Аммиак үткәргеченнән 1000 метр ераклыкта массакүләм спорт ярышлары, тамашачылар катнашында ярышлар, һәвәскәр балыкчылык, вакытлыча кыр торакалары һәм теләсә кайсы билгеләнештәге корылмалар урнаштыру, терлекләргә утырту тыела;

барлык төр агач һәм куаклар утырту, материаллар туплау, Балык промыселлары кишәрлекләре бүлеп бирү, балык, су хайваннары һәм үсемлекләр чыгару, су бүлү;

торбаүткәргечләр трассасы, авто мобиль транспорт тукталышлары, тракторлар һәм механизмнар аша юллар һәм кичүләр кору;

мелиоратив жир эшләре, сугару һәм киптерү системалары житештерү;

төрле ачык һәм жир асты, төзелеш, монтаж һәм шартлаткыч эшләр житештерү, грунт планлаштыру;

геологик-төшерү, геологик-разведка, эзлү, геодезия һәм башка скважиналарны төзү, шурфлар һәм грунт пробаларын алу (туфрак үрнәкләреннән тыш) белән бәйлә эзләнү эшләре башкару.

5.2.68. Торбаүткәргечләрнең сак зоналарында торбаүткәргечләрне нормаль эксплуатацияләүгә яки аларга зыян китерүгә китерә торган гамәлләр башкару тыела, аерым алганда, :

мәгълүмат билгеләрен, контроль - үлчәү пунктларын урнаштыру, күмү һәм бозу; линия арматурасы, катод һәм дренаж саклау станцияләре, линия һәм күзәтү коелары һәм башка линия жайланмалары коймаларын бозу, краннар һәм задвижкаларны ачу һәм ябу, элементә, энергия белән тәмин итү һәм телемеханика торбаүткәргечләренә өзү яки кертү, электр энергиясе белән тәмин итү чараларын өзү яки кертү; чүплекләренә оештыру, кислоталар, тоз һәм селте эретмәләренә ватылуы; яр ныгыту корылмаларының, су үткәрү жайланмаларының, жир һәм башка корылмаларның (жайланмаларның) жимерелүеннән, ә әйләнә - тирә территориянең һәм әйләнә-тирәлекнең жимерелүеннән, транспортлана торган продукциянең авария хәлендәге ташлавыннан саклау мөмкинлегә бирә торган корылмаларының, жир һәм башка корылмаларның (жайланмаларның) жимерелүе; якорь ташларга, төшерелгән якорьлар, чылбырлар белән узу, тирәнәйтү һәм жир казу эшләре; ут кабызу һәм нинди дә булса ачык яки ябык ут чыганакалары урнаштыру.

5.2.69. Саклау зоналарында эшләренә оештыру һәм житештерү түбәндәгеләр тарафыннан гамәлгә ашырыла:

1992 елның 24 апрель 9 нчы номерлы Россия Дәүләт техник күзәтчеләге (Россия Федераль Тау һәм сәнәгать күзәтчеләге) карары белән расланган магистраль торбаүткәргечләренә саклау кагыйдәләре нигезендә.

Жирлек урамнары һәм юллары челтәре

5.2.70 .Авыл торак пункты һәм авыл жирлегә чикләрендә урам челтәренә төп исәп-хисап параметрлары **53 нче таблица** нигезендә кабул ителә.

Авыл торак пункты һәм авыл жирлегә чикләрендә урам челтәренә төп исәп-хисап параметрлары

Авыл урамы һәм юллар категориясе	Төп билгеләнеш	Хәрәкәтнең исәп-хисап тизлегә, км/сәгать	Хәрәкәт полосасының киңлегә, метр	Хәрәкәт полосалары саны	Жәяүлеләр өчен тротуарның киңлегә, метр
Поселок юлы	Авыл жирлегенә тышкы челтәrlәре белән элементәсе	60	3,5	2	
Төп урам	Торак территорияләренә иҗтимагый үзәгә белән элементә	40	3,5	2-3	1,5-2,25
Торак төзелештә урам: төп	Торак территорияләр әчендә һәм төп урам белән	40	3,0	2	1,0-1,5

икенче дәрәжәдәге (тыкрык)	интенсив хәрәкәт юнәлешләре буенча элемтә Төп торак урамнар арасында элемтә Квартал тирәнлегендә урнашкан торак йортларның 40 урамы белән бәйләнеше	30 20	2,75 2,75-3,0	2 1	1,0 0-1,0
Шәхси жир участокларына хужалык юлы	Мал - туар узышы һәм йөк транспорты белән йөрү	30	4,5	1	

5.2.71 .Торак төзелеше территориясендә һәм аның авыруы зонасында урам челтәренә үткәрү мөмкинлеген 2015 елга кадәр исәпләнгән автомобиль дәрәжәсеннән чыгып билгеләргә кирәк - 1 000 кешега 325 жиңел автомобиль, 2025 елга кадәр исәпләнгән вакытка - 1 000 кешега 440 жиңел автомобиль.

5.2.72. Авыл жирлеге чикләрендәге торак пунктларны, бердәм ижтимагый үзәкләрне һәм житештерү зоналарын тоташтыручы юлларны мөмкин булганча хужалыклар яисә чәчү әйләнеше кырлары чикләре буенча салырга кирәк.

5.2.73 . Урамнарның кызыл линия чикләрендә киңлеген һәм аркылы профилен, аларны төзекләндерү дәрәжәсен, авыл торак пункты күләменә, фаразланучы хәрәкәт агымнарына, инженерлык коммуникацияләрен салу шартларына, тибына, катларына һәм төзелешнең гомуми архитектура-планлаштыру чишелешенә бәйле рәвештә, кагыйдә буларак, 15-25 метр чикләрендә билгеләргә кирәк.

Тротуарларны, төзелеш тибына карамастан, торак урамнарның ике ягы буенча да күздә тотарга кирәк.

5.2.74. Автотранспорт-портның икенче баскычлы урамнарында һәм бер полосалы хәрәкәте булган юлларда 7x15 метр зурлыктагы юл йөрү мәйданчыкларын, шул исәптән, машиналар йөрү өлешенә киңлеген, һәр 200 метр саен күздә тотарга кирәк.

Хужалык юлларын маллар куу белән бергә алып барырга рөхсәт ителә. Шул ук вакытта алар төп урамнарны кисәргә тиеш түгел. Хужалык юлларын каплау йөк автомобильләре, тракторлар һәм башка транспорт чаралары 5.2.74 .Авыл хужалыгы предприятиеләрендә һәм оешмаларда (алга таба - хужалык эчендәге юллар) хужалык эчендәге автомобиль юлларын, аларның билгеләнешенә һәм йөк ташуның исәп-хисап күләменә карап, 54 нче таблица нигезендә категорияләргә бүлүгә кирәк.

**Авыл хужалыгы предприятиеләрендә һәм оешмаларында хужалык эчендәге
автомобиль юллары категорияләре**

Авыл эчендәге юлларны билгеләү	йөк ташуның исәп-хисап күләме, мең тонна нетто, айга «пик»	Юл категориясе
Авыл хужалыгы предприятиеләренән һәм оешмаларның үзәк утарларын аларның бүлекләре, терлекчелек комплекслары, фермалар, продукция эзерләү, саклау һәм беренчел эшкәртү пунктлары һәм башка авыл хужалыгы объектлары белән тоташтыручы юллар, шулай ук авыл хужалыгы объектларын гомуми файдаланудагы юллар белән һәм үзара тоташтыручы автомобиль юллары, кыр ярдәмче һәм майдан эчендәге юллардан тыш	10 нан югарырак	I
	10 га кадәр	II
Юллар аерым авыл хужалыгы жирләренә яисә аларның состав өлешләренә транспорт хезмәте күрсәтү өчен билгеләнгән ярдәмче кырлар		III

5.2.75 Йөк ташуның исәп-хисап күләмен «пик» аена ике юнәлештә дә, хужалык эчендәге юл категориясен билгеләү өчен, авыл хужалыгы предприятиеләрен һәм оешмаларын киләчәктә (кимендә 15 елга) үстерү планнары нигезендә билгеләргә кирәк.

5.2.76 .Авыл хужалыгы жирләре майданы минималь һәм жир катламын, су бүлү каналларын һәм юлның һәр ягынан 1 метр киңлектәге саклау полосаларын урнаштыру өчен кирәк булган полосаны үз эченә алырга тиеш.

5.2.77 .Хужалык эчендәге юлларны проектлау өчен транспорт чаралары хәрәкәтенән исәп-хисап тизлеген 55 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

Хужалык эчендәге юлларны проектлау өчен транспорт чаралары хәрәкәтенән исәп-хисап тизлеге

Юл категориясе	исәп-хисап тизлек, км/сәг	
	төп	рөхсәт ителгән юл участокларында

		авыр	бик авыр
I	70	60	40
II	60	40	30
III	40	30	20

5.2.78 панның төп параметрларын һәм авыл эчендәге юлларның озайтылучанлыгын 56 нчы таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

56 нчы таблица

Авыл хужалыгы эчендәге юлларның озын профильле һәм планының төп параметрлары

Исәп-хисап чорындагы параметрлар планы һәм әһәмияте	хәрәкәт тизлегенең озайтылган профиле, км/сәг				
	70	60	40	30	20
Иң авыш уклон, %	60	70	80	90	90
Күз күремен исәпләү арасы, метр юл өслеге каршы яктан килүче автомобиль	100	75	50	40	25
	200	150	100	80	50
Иң кечкенә радиус, метрларда Планда профильле: кабарынкы кысынкы кысынкы авыр шартларда	200	150	80	80	80
	400	2500	1000	600	400
	2500	2000	1000	600	400
	800	600	300	200	100

5.2.79. Жир өслегенең һәм хужалык эчендәге юлларның йөрү өлешенең аркылы профильле төп параметрларын 57 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

57 нче таблица

Жир катламының аркылы профиленең һәм хужалык эчендәге юлларның йөрү өлешенең төп параметрлары

Аркылы профильнен параметрлары	Төрле категорияле юллар өчен		
	I	II	III
Хәрәкәт полосалары саны	2	1	1
Киңлеге, метр:			
Хәрәкәт полосалары	3	-	-
Машина йөрү өлеше	6	4,5	3,5
Жир полотносы	10	8	6,5
Юл буге	2	1,75	1,5
Юл буйларын ныгыту	0,5	0,75	0,5

Искәрмә:

1. II-с категорияле юллар өчен автопоездлар булмаганда яки даими булмаган хәрәкәттә йөрү өлеше киңлегә 3,5 метр, ә юл киңлегә - 2,25 метр (шул исәптән ныгытылган - 1,25 метр) кабул итәргә рөхсәт ителә.

2. Барьер тибындагы киртәләргә урнаштыру таләп ителгән юл участкаларында киң габаритлы авыл хужалыгы машиналарының (киңлегә 5 метрдан артык) даими хәрәкәтте булганда жир катламының киңлегә арттырылырга тиеш (юл кырыйларын киңәйтү хисабына).

3. Кыйммәтле авыл хужалыгы жирләрендә төзелә торган жир катламының киңлеген бертигез кабул итү рөхсәт ителә:

8 метр-I-с категорияле юллар өчен;

7 метр-II категорияле юллар өчен;

5,5 метр - III категорияле юллар өчен.

Кыйммәтле авыл хужалыгы жирләренә сугарулы, киптерелгән һәм башка мелиоратор жирләре, күпеллек жиләк-жимеш агачлары биләп торган участкалар, шулай ук югары табигый ундырышлы жирләр һәм аларга тиңләштерелә торган жир биләмәләре керә.

5.2.80. Киң габаритлы авыл хужалыгы машиналарының һәм транспорт чараларының даими хәрәкәтте күздә тотылган хужалык эчендәге юлларда, әлегә юл өчен кабул ителгән шундый ук юл өчен дә, бер юл кырыен һәм, димәк, жир катламын киңәйтү хисабына, өслекле юл разъезды өчен майданчыклар төзүне проектларга кирәк.

Майданчыклар арасындагы ераклыкны каршылыклы транспорт чарасы күперләренә тигез арада кабул итәргә кирәк, ләкин 0,5 километрдан да ким түгел. Шулай ук вакытта майданчыклар, кагыйдә буларак, кырларга чыгу урыннары белән бергә үрелеп барырга тиеш.

Жир катламының өске ягына чыгу өчен майданнарның киңлеген - 8, 10 һәм 13 метр, авыл хужалыгы машиналарының һәм транспорт чараларының киңлегә 3 метрға кадәр, киңлегә 3-6 метрдан һәм 6-8 метрдан артыграк, ә озынлыгы-машиналарның һәм транспорт чараларының (автопоездны да кертеп) озынлыгына карап, әмма 15 метрдан да ким түгел кабул итәргә кирәк. Бер полосалы машиналар йөрү өлешеннән разъезд майданына күчү участкалары 15 метрдан да ким булмаска тиеш, ә ике полосалы йөрү өлеше өчен - 10 метрдан да ким булмаска тиеш.

5.2.149. Юлларның бер һәм ике катлы юлларның аркылы уклоннарын СНиП 2.05.11-83 нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.2.150. Терлекчелек комплекслары, кошчылык фабрикалары, фермалар, теплица комбинатлары һәм башка шундый объектлар чикләрендә урнашкан майдан эчендәге юллар, билгеләнүенә карап, бүлгәргә кирәк.:

авыл хужалыгы объекты майданчыгы чикләрендә технологик һәм хужалык ташуларны, шулай ук майданчык территориясе чикләреннән читтә урнашкан хужалык эчендәге юллар белән элементна тәмин итә торган житештерү;

янгын сүндерү машиналарының һәм башка махсус транспорт чараларының (авто - һәм электрокарлар, автопогрузчиклар һ.б.) даими йөрүен тәмин итә торган ярдәмче чаралар.

5.2.152. Машиналар йөрү өлеше һәм майдан эчендәге юллар кырыйларының киңлеген, юллар билгеләнешенә һәм транспорт чаралары хәрәкәтен оештыруга бәйле рәвештә, 58 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

Машиналар йөрү өлешенең һәм майдан эчендәге юллар читләренең киңлегенә

Параметрлар	Юллар өчен параметрлар, метр	
	житештерү	ярдәмче
Транспорт хәрәкәте вакытында хәрәкәт итү өлешенең киңлегенә:		
Икеяклы	6,0	-
Берьяклы	4,5	3,5
Юл кырыеның киңлегенә	1,0	0,75
Юл кырыйларын ныгыту киңлегенә	0,5	0,5

5.2.153. Житештерү юлларының машиналар йөрү өлеше киңлеген тигез кабул итәргә рәхсәт ителә:

Тулы киңлеккә ныгытылган юл читләре белән 3,5 метр - гамәлдәге төзелешнең кысан шартларында;

58 нче таблица буенча ныгытылган юл читләре белән 3,5 метр-божра хәрәкәте, каршы хәрәкәт булмаганда һәм транспорт чараларын узганда;

Киңлегенә 1,5 метр булган бер ныгытылган юл читендәге һәм борт ташы белән - икенче яктан-транспорт чараларын каршы яки узып китү мөмкинлегенә һәм бер яклы тротуар урнаштыру кирәк булганда-4,5 метр.

Искәрмә: һәр борт ташы ягыннан юлларның йөрү өлешен өстәмә рәвештә 0,5 метрга киңәйтәргә кирәк.

5.2.154. Тракторлар, трактор поездлары, авыл хужалыгы, төзелеш һәм башка үзйөрешле машиналар хәрәкәте өчен хужалык эчендәге юллар аерым жир өслегенә проектларга кирәк. Бу юллар жәйге чорда хакимлек итүче жыллар өчен тиешле яктан эчке автомобиль юллары белән янәшә урнашырга тиеш.

5.2.155. Хәрәкәт полосасының һәм трактор юлының аерымланган жир полотносының киңлегенә, мөрәжәгать итүче хәрәкәт составы колейасы киңлегенә карап, 59 нчы таблица нигезендә билгеләнергә тиеш.

59 нчы таблица

Хәрәкәт полосасының киңлегенә һәм трактор юлының аерымланган жир полотносы

Транспорт чаралары, үзйөрешле һәм тагылма машиналар колейасенен киңлегенә, метр	Хәрәкәт полосасының киңлегенә, метр	Жир полотносы киңлегенә, метр
2,7 һәм кимрәк	3,5	4,5
2,7 дән 3,1 гә кадәр	4	5
3,1 дән 3,6 га кадәр	4,5	5,5
3,6 дан 5кә кадәр	5,5	6,5

Трактор юлларында (кирәк булганда) чыгу өчен майданчыклар урнаштыру рөхсәт ителә.

5.2.156. Хужалык эчендәге юлларны кисешү, тоташтыру һәм төзекләндерү СНиП 2.05.11-83 таләпләренә туры китереп проектлаштырырга кирәк.

5.3. Инженерлык инфраструктурасы

Инженерлык жиһазлары системасын оештыруның гомуми принциплары

5.3.1. Төзелештәге инженерлык жиһазлары системасын муниципаль берәмлекләренң территорияль планлаштыру документлары һәм су белән тәмин итү, канализация, жылылык, газ һәм электр белән тәмин итү схемалары нигезендә проектларга кирәк, ул билгеләнгән тәртиптә эшләнгән һәм расланган. Әлеге тармак схемаларында технологиянең, егәрлекнең, челтәрләренң күләмнәренң принципияль мәсьәләләре хәл ителергә, схеманы гамәлгә ашыруның чиратлылыгы буенча киңәшләр бирелергә тиеш. Проектларда ресурслардан нәтижәле файдалану, энергияне сак тоту ысулларынан файдалану, инженерлык корылмалары эшендә куркынычсызлыкны тәмин итү һәм жайга салу өчен заманча чараларны куллану мәсьәләләре чагылырга тиеш.

Искәрмә: тармак схемалары булган очракта, проектлаштыруның һәр этабы мөстәкыйль төгәлләнгән карар булып тора һәм шул ук вакытта торақ пунктның гомуми үсеш перспективасына органик рәвештә туры килергә мөмкин.

5.3.2. Су белән тәмин итү, канализация, жылылык һәм газ белән тәмин итү челтәрләрен һәм корылмаларын проектлаганда, гамәлдәге санитар нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә, шулай ук әлеге норматив таләпләренә туры килергә тиеш.

5.3.3. Инженерлык челтәрләрен һәм корылмаларны проектлаганда грунт сулары дәрәжәсен үзгәртү мөмкинлеген өйрәнүгә һәм бу үзгәрешләренң челтәрләренң эксплуатацион ышанычлылыгына йогынтысы зур игътибар бирелергә тиеш.

5.3.4. Тарихи катлаулы төзелештә урнашкан инженерлык жиһазлары объектлары, тиешле нигезләнгәндә, өлешчә яки тулысынча жир асты киңлегендә урнашырга мөмкин.

Су белән тәмин итү

5.3.5. Су белән тәмин итү системасын һәм системасын сайлауны торақ пункт үзәнчәлекләрен, суның төрле этапларында таләп ителә торган чыгымнарын исәпкә алып башкарырга кирәк.,

5.3.6. Торақ пунктны су белән тәмин итү системаларын проектлау, шул исәптән хужалык-эчә торган һәм житештерү су белән тәмин итү чыганақларын сайлау, су алу корылмаларын урнаштыру, шулай ук исәп-хисап чыгымнарын билгеләүне СНиП 2.04.01 - 85*, СНиП 2.04.02-84*, СНиП 2.07.01-89*, СанПиН 2.1.4.1074-01, СанПин 2.1.4.1175-02, ГОСТ 2761-84*, СанПиН 2.1.4.1110-02 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк. Торақ-граждан, житештерү билгеләнешендәге барлык объектлар, кагыйдә буларак, үзәкләштерелгән су белән тәмин итү системалары белән тәмин ителергә тиеш.

5.3.7. Торақ пунктның тәүлеклек уртача су куллануы, су сибүгә киткән чыгымнарны исәпкә алып, сәнәгать һәм авыл хужалыгы предприятиеләренң хужалык-көнкүреш ихтыяжлары һәм ихтыяжлары өчен су чыгымнары суммасы буларак билгеләнә. Торақ пунктны су белән тәмин итү системаларын проектлаганда халыкның хужалык-эчә торган ихтыяжлары өчен тәүлеклек уртача (бер ел эчендә) су куллану нормаларын әлеге

нормативларга 9 нчы кушымтаның 1 нче таблицасы таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

Суны аерым куллану жәмәгать биналарында хужалык-эчә торган һәм көнкүреш ихтияжларына, сәламәтләндерү учреждениеләре (санаторийлар, ял йортлары, туристик комплекслар, балалар лагерьлары һ.б.) өчен су чыгымнарыннан тыш, су чыгымнарын үз эченә ала.

Төрле категориядәге кулланучыларның аерым объектлары буенча хужалык-көнкүреш ихтияжларына су чыгымнары 2 нче таблицасының 9 нчы кушымтасының нормалары нигезендә билгеләнә

5.3.8. Гомумән алганда, яки аерым районнарда су белән тәмин итү системасын проектлаганда суның түбәндәге исәп-хисап чыгымнарына таянырга кирәк:

максималь тәүлеклек чыгымнары (куб. метр/тәүлек) - су - койма корылмаларын, су эзерләү станцияләрен һәм су саклау өчен савытларны исәпләгәндә;

максималь сәгать чыгымнары (куб. метр/сәгать) - суны саклау өчен су үткәргечләренә аерым торбалары буенча су бирә торган насос станцияләренәң максималь житештерүчәнлеген билгеләгәндә;;

максималь сәгать (л/с) - су үткәргечләргә су бирә торган насос станцияләренәң, су саклау сыешлыгыннан башка су белән тәмин итү системасының магистраль һәм бүлү торбаүткәргечләренәң максималь бирүен билгеләгәндә һәм күрсәтелгән торбаүткәргечләренә гидравлик исәпләгәндә суның секундлы чыгымнары;

коэффициентларны (Kmax) кабул итәргә кирәк: су куллануның тәүлеклек тигезсезлеге - 1,2; су куллануның сәгать тигезсезлеге - 1,4.

5.3.9. Исәп-хисап күрсәткечләре торақ пунктның су белән тәмин итү системаларын, шул исәптән тәкъдим ителә торган күрсәткечләр нигезендә аларның аерым структур элементларын, 67 таблицада китерелгән су куллану күләмен алдан исәпләүләр һәм проектлау өчен кулланыла.

67 нче таблица

Торақ пунктның су белән тәмин итү системаларын проектлау һәм куллану күләмен алдан исәпләүләр өчен исәп-хисап күрсәткечләре

Күрсәткеч	Үлчәү берәмлеге	Пунктларның территорияләре		
		суүткәргеч, кана- лизация һәм кайнар су белән тәмин ителгән	суүткәргеч, канализация белән тәмин ителгән	Су колонкаларыннан файдалана торган
Микрорайонның кеше тыгызлыгы	Кеше/ гектар	7,5-100	7,5-100	7,5-100

Су чыгымы	Литр/Суткага бер кешегә	230	150	50
Су куллану	Суткага куб/метр	1,7-23,0	1,1-15,0	0,4-5,0

5.3.10. Сәнэгать һәм авыл хужалыгы предприятиеләре, сәламәтлөндерү учреждениеләре ихтыяжлары өчен, шулай ук исәпкә алынмаган чыгымнар һәм су сибү чыгымнары СНиП 2.04.02 - 84*таләпләренә туры китереп аерым билгеләнә.

5.3.11. Су алу корылмаларының тибын һәм схемасын территориянең геологик, гидрогеологик һәм санитар шартларыннан чыгып сайларга кирәк.

Яңа су алу жайланмаларын проектлаганда һәм булган су алу жайланмаларын киңәйткәндә аларның күрше участокларда гамәлдәге һәм проектлана торган дозорлар белән үзара хезмәттәшлек шартлары, шулай ук аларның әйләнә - тирәлеккә (өслек агымы, үсемлек һ.б.) йогынтысы исәпкә алынырга тиеш.

Су алу корылмаларын, су куллануның перспективалы үсешен исәпкә алып, проектларга кирәк.

5.3.12. Сәнэгать предприятиеләрен житештерү белән тәэмин итү өчен чистартылган юынты суларны куллану мөмкинлеген карарга кирәк.

5.3.13. Су чөлтәrlәре бөжра белән проектлана. Тупиковые линия суүткәргечләр кулланьрга рөхсәт ителә:

житештерү ихтыяжларына су бирү өчен-аварияне бетерү вакытында су белән тәэмин итүдә өзеклек булган очракта;

хужалык-эчәргә яраклы ихтыяжларга су бирү өчен - торбалар диаметры 100 мм дан артык түгел;

янгынга каршы яки хужалык-янгынга каршы ихтыяжларга су бирү өчен, янгын сүндерү чыгымнарына карамастан-линияләрнең озынлыгы 200 метрдан да артмаган очракта.

Бина һәм корылмаларның эчке суүткәргеч чөлтәrlәре белән тышкы су чөлтәrlәрен бөжралау рөхсәт ителми.

5.3.14. Хужалык-эчәргә яраклы суүткәргечләрне эчәргә яраклы булмаган сыйфатлы су белән тәэмин итүче суүткәргечләр чөлтәrlәре белән тоташтыру рөхсәт ителми.

5.3.15. Янгынга каршы суүткәргеч 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» Федераль закон таләпләре нигезендә проектаньрга тиеш.

5.3.16. Хужалык-эчәргә яраклы һәм берләштерелгән житештерү - эчә торган суүткәргечләр проектларында СанПин 2.1.4.1110-02 таләпләренә туры китереп санитар саклау зоналарын күздә тотарга кирәк.

Су белән тәэмин итү һәм эчәргә яраклы су белән тәэмин итү чыганаclarын санитар саклау зоналары чикләре әлегә нормативларның 9 нчы кушымтасының 3 нче таблицасында китерелгән.

5.3.17. Магистраль суүткәргечләр төзү өчен жир бүлеп бирелгән полосаның киңлегә һәм жир кишәрлекләре майданы СН 456-73 таләпләренә туры китереп билгеләнә.

5.3.18. Суүткәргеч корылмалар урнаштыру өчен майданчыklar сайлау, шулай ук аларның территорияләрнен планлаштыру һәм төзү «инженерлык чөлтәrlәрен урнаштыру»

бүлекчәсе таләпләре һәм санитар саклау зоналарына карата таләпләр нигезендә башкарылырга тиеш.

Сулыкларның һәм сулыкларның яр буе участкаларында урнашкан суүткәргеч корылмалары майданчыкларының планлаштырылган тамгалары суның максималъ күләменнән 0,5 метрдан да ким булмаган күләмдә кабул ителергә тиеш.

5.3.19. Житештерүчәнлегенә карап, су әзерләү корылмаларын урнаштыру өчен якынча исәп-хисап күләме, тәүлегенә мең куб. метрны, проект буенча кабул итәргә кирәк, әмма аннан да артык түгел:

тәүлегенә 0,1 мең куб. метрға кадәр - 0,1 гектар;

0,1 дән 0,2 мең куб. метрға кадәр-0,25 гектар;

0,2 дән 0,4 мең куб. метрға кадәр-0,4 гектар;

0,4-0,8 мең куб. метрдан артык-тәүлегенә-1,0 гектар;

тәүлегенә 0,8 дән 12 мең куб. метрға кадәр-2 гектар;

тәүлегенә 12-32 мең куб. метрдан артык-3 гектар; көчле агулы матдәләрне саклау өчен чыгым складларын суүткәргеч корылмалар майданчыгында урнаштырырга кирәк, кешеләр даими рәвештә булган биналар һәм корылмалардан (склад хужалыгына карамаган) ; 30 метрдан да ким булмаган ераклыктагы сулыклардан

СНиП II нигезендә, кешеләр даими булмаган биналардан файдалану-89-80*- көчле агулы матдәләрне саклаганда торак, ижтимагый һәм житештерү биналарыннан (майданнан тыш) файдалану;

стационар сыешлыкларда (цистерналарда, танкларда) - 300 метрдан да ким булмаган арада; контейнерларда яки баллоннарда - 100 метрдан да ким булмаган арада.

Канализация

5.3.20.Торак пунктларның канализация системаларын проектлау 2.04.01 - 85* СНиП 2.04.03-85*, СНиП 2.07.01-89*таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.

Торак-граждан, житештерү билгеләнешендәге барлык объектлар, кагыйдә буларак, үзәкләштерелгән канализация системалары белән тәэмин ителергә тиеш.

Торак районның (гомумкомплавная, аерым, ярымысырлы) ташландык суларны аерым канализация вакытында сулыкларга ташлауны төшереп калдыруны исәпкә алып, техник-икътисадый чагыштыру нигезендә сайларга кирәк.

Санитар чистартуга, йогышсызландыруга дучар ителмәгән (су объектларына рөхсәт ителгән йогынты нормативларын һәм су объектларында зарарлы матдәләрнең рөхсәт ителгән концентрациясе нормативларын арттыруга юл куймаудан чыгып), шулай ук техник регламентларның таләпләренә туры килми торган агынты суларны агызу тыела.

5.3.21. Торак пунктларның канализация проектлары су белән тәэмин итү проектлары белән бер үк вакытта, су - куллану балансына һәм юынты суларны агызуга мәжбүри анализ белән эшләнәргә тиеш. Шулай ук вакытта чистартылган агынты, яңгыр суларын житештерү белән тәэмин итү һәм су сибү өчен куллану мөмкинлеген карарга кирәк.

5.3.22. Торак пунктларның канализация системаларын, шулай ук иһәптән аерым структур элементларны проектлаганда, көнкүреш суларын исәпләгәндә, тәүлеклек уртача тәүлеклеклек су бүлүне, территориягә су сибүгә һәм яшеллеккә су тотуны исәпкә алмыйча, уртача тәүлеклеклек су куллануга тигез кабул итәргә кирәк

утыртмалар.

Юынты суларны агызуны исәпләп чыгару (бер ел эчендә), су бүлү системасына бәйлә рәвештә, агынты суларның барлык төрләре буенча тәүлеклеклек уртача чыгымнар суммасы итеп билгеләргә кирәк.

Аерым торак һәм ижтимагый биналардан юынты суларның исәп-хисап чыгымнарын билгеләү өчен, тупланган чыгымнарны исәпкә алу кирәк булганда, СНиП 2.04.01-85* һәм әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 2 нче таблицасын кабул итәргә кирәк.

Сәнәгать һәм авыл хужалыгы предприятиеләреннән житештерү суларының уртача тәүлеклеклек чыгымнары, торак пунктның су белән тәмин итүнең гомуми уртача - төгәл суммасының 25 проценты күләмендә өстәмә рәвештә кабул ителә

Канализацияләnmэгән районнарда бер кешегә 25 л/тәүлегенә аерым су бүлүне кабул итәргә кирәк.

5.3.23. Торак пунктта агып жыела торган суларның исәпләнгән уртача тәүлеклек чыгымын әлеге нормативларның 5.4.23 п. буенча билгеләнә торган чыгымнар суммасы буларак билгеләргә кирәк.

Исәп-хисап күрсәткечләре торак пунктның канализация системаларын проектлау һәм су белән тәэмин итү күләмен алдан исәпләү өчен кулланыла.

5.3.24. Территориаль планлаштыру документларын эшлөгәндә, тәүлеклек уртача (бер елга) су бүлүне кабул итәргә рөхсәт ителә:

шәһәр торак пунктлары өчен - бер кешегә тәүлегенә 550 л; авыл торак пунктлары өчен - 1 кешегә 150 л.

Искәрмә: тәүлеклек уртача су бүлүне, территориянең жирле шартларына һәм төзекләндерү дәрәжәсенә карап, 10-20 процентка үзгәртү рөхсәт ителә.

5.3.25. Чагыштырмача су бүлү күләмен су бүлүнең түбәндәге коэффициентларын куллану белән билгеләргә киңәш ителә:

шәһәр торак пункты буенча уртача - 0,98; азкатлы төзелеш территориясә өчен-0,98,;

шәһәр жирлегә-1,0;

авыл жирлегә-0,9;

жирле сәнәгать булганда-0,8-0,9.

5.3.26. Торак пунктларның канализация системаларын, аларның резерв территорияләрен урнаштыру, шулай ук чистарту корылмаларын урнаштыруны СНиП 2.04.03-85 һәм СанПиН нигезендә башкарырга кирәк 2.2.1/2.1.1.1200-03 к

5.3.27. Кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлегә өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсә белән килештереп, үзәкләштерелгән канализация системасы булмаганда, атланмалы станцияләрне күздә тотарга кирәк. СНиП 2.04.03-85 таләпләренә туры китереп, СНиП 2.04.03 - 85 таләпләренә туры китереп, атланмай станцияләренә бүлеп бирелә торган жир кишәрлекләренә күләмнәрен СанПиН таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк. 2.2.1/2.1.1.1200-03 к

Атланмалы станцияләрне диаметрлы 400 мм диаметрлы канализация коллекторлары янында проектларга кирәк, шул ук вакытта агынты суларның саны.

коллектор буенча гомуми исәп-хисап чыгымының 20 проценттан артмаска тиеш.

5.3.29. Канализация корылмаларын төзү, планлаштыру, төзү һәм аларның территориясен төзекләндерү өчен майданчыкларны «инженерлык челтәрләрен урнаштыру» бүлегә таләпләре һәм санитар-саклау зоналары төзелешенә карата таләпләр нигезендә сайларга кирәк.

Шул ук вакытта өске суларны чистарту корылмаларын һәм канализацион явым-төшем жыелмаларын торак микрорайоннарда (кварталларда) һәм авыл территорияләрендә урнаштыру рөхсәт ителми.

Су бүлү системалары корылмаларын урнаштыру өчен участокларның якинча күләмен һәм алардан торак һәм ижтимагый биналарга кадәр ераклык 68 нче таблицада.

Су бүлү системалары корылмаларын урнаштыру өчен участокларның якынча күләме һәм алардан торак һәм ижтимагый биналарга кадәр ераклык

Объектның исеме	Участокның күләме, метр	Торак һәм ижтимагый биналарга кадәр ераклык,
Өслек сулары чистарту корылмалары	житештерүчәнлегенә һәм корылманың тибына карап	7.1.2 СанПиН таблицасы нигезендә 2.2.1/2.1.1.1200-03
Квартал эчендәге канализация насос станциясе	10x10	20
Тоннель коллекторлары шахталары тирәсендәге эксплуатация майданчыклары	20x20	кимендә 15 (коллекторларның күчәрләреннән)

Канализация чистарту корылмалары өчен жир кишәрлекләре күләме

Канализациянең чистарту корылмаларының житештерүчәнлегенә, мен куб. метр/тәүлек	Жир кишәрлекләре, гектарлар күләме		
	юынты суларны тирән чистарту биологик	юынты суларны тирән чистарту	юынты суларны тирән чистарту биологик буаларның ләм майданчыклары чистарту корылмалары
0,7 кадәр	0,5	0,2	-
0,7 дән 17 гә кадәр	4	3	3
17дән 40ка кадәр	6	9	6
40-130	12	25	20
130 дан 175 гә кадәр	14	30	30
175-280	18	55	-

Искәрмә: тәүлегенә 280 мен куб.метрдан артык житештерүчәнлегенә булган чистарту корылмаларының жир участкалары күләмнәрен кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлегенә өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча идарәсе белән килештерелгән проектлар буенча кабул итәргә кирәк.

Канализация чистарту корылмалары өчен санитар-яклау зоналары

Агынты суларны чистарту корылмалары	Чистарту корылмаларының исәп-хисап күрсәткечләре буенча метрлар ераклыгы, тәүлегенә мең куб. метр			
	0,2 гә кадәр	0,2 дән 50 кадәр	50 тән 280 гә кадәр	280 гә кадәр
Насос станцияләре һәм авария-жайга салу резервуарлары, локаль чистарту корылмалары	15	20	20	30
Явым-төшемнәрне саклап калу өчен катлам майданчыклары булган механик һәм биологик чистарту корылмалары, шулай ук су майданчыклары	150	200	400	500
Ябык биналарда явым-төшемне термомеханик эшкәртү белән механик һәм биологик чистарту корылмалары	100	150	300	400
Кырый:	200	300	500	1000
	150	200	400	1000
а) фильтрации; б) сугару	200	200	300	300
<p>Искәрмә:</p> <p>1. 0,5 гектарга кадәр фильтрация басулары өчен, коммуналь типтагы 1,0 гектарга кадәр сугару басулары өчен, житештерүчәнлеге 50 куб. метрга кадәр булган юынты суларны механик һәм биологик чистарту корылмалары өчен, 100 метр күләмдә санитар-яклау зоналары кабул итәргә кирәк.</p> <p>2. Тәүлегенә 15 куб. метрга кадәр үткәрерлек жир асты фильтрациясе кырлары өчен санитарно-яклау зоналарын 50 метр күләмдә кабул итәргә кирәк.</p> <p>3. Атланмалардан санитар-яклау зоналарының күләме 300 метрны кабул итәргә кирәк.</p> <p>4. Ачык типтагы өслек суының чистарту корылмаларынан торак территориягә кадәр санитар-яклау зоналарын - 100 метр, ябык типтагы 50 метр кабул итәргә кирәк.</p> <p>5. Сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнашмаган чистарту корылмаларынан һәм житештерү канализацияләренә насос станцияләреннән,</p>				

Житештерү һәм яңгыр канализациясенә чистарту корылмаларын, кагыйдә буларак, сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнаштырырга кирәк.

5.3.30. Канализациянең чистарту корылмалары өчен жир кишәрлекләре күләме таблицادا күрсәтелгән бәйләнешне кабул итәргә кирәк.

Локаль канализация системаларының чистарту корылмаларының жир участкалары күләмен грунт шартларына һәм агынты сулар санына карап кабул итәргә кирәк, ләкин 0,25 гектардан артык түгел.

Жир участоклары коймаланырга, төзеклэндерелергә һәм яшеллэндерелергә тиеш.

5.3.31. Канализация чистарту корылмалары өчен санитар-саклау зоналарын СанПиН таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк 2.2.1/2.1.1.1200-03.

5.3.32. Өске суларга бүлеп бирү бассейнан торак пункт территориясенә су агынтысы, яңгыр канализациясе челтәреннән Водоток һәм сулыкларны агызып, проектланьрга тиеш. Өске агынтыны тишек булмаган сулыкларга, юдырыла торган чокырларга, йомык ложбиналарга, сазланган территорияләргә проектлау рөхсәт ителми.

5.3.33. Территорияне планлаштыру һәм төзү проектлары өслек сулары агымының табигый шартларын максималь рәвештә саклауны күздә тотарга тиеш. Биналарны һәм корылмаларны өске суларны чыгаруны кыенлаштыра торган урнаштыру рөхсәт ителми.

5.3.34. Яңгыр канализациясен проектлаганда торак пунктлар территорияләре өчен яңгыр суларының исәп-хисап чыгымнарын СНиП 2.04.03-85* таләпләренә туры китереп билгеләргә кирәк.

Агынтыны оештыру рельефны оештыру мәсьәләләрен комплекслы хәл итү һәм ачык яки ябык су бирү жайланмалары: су үткәргеч торбалар (водостоклар), лотоклар, кюветлар, тиз агынтылар, яңгыр - кабул итү коелары булдыру белән тәмин ителергә тиеш.

Өслек сулары агымын проектлаганда СНиП 2.04.03-85, СНиП 2.07.01-89*, СанПиН 2.1.5.980-00 таләпләренә таянып эш итәргә кирәк.

5.3.35. Күп катлы төзелеш районнарында ябык типтагы яңгыр канализациясен проектларга кирәк. Ачык су бүлү жайланмаларын (канаулар, кюветлар, лотоклар) районнарда бер, ике катлы йортлар һәм авыл торак пунктларында, шулай ук урамнар, юллар, юллар һәм тротуарлар белән кисешкән урыннарда күперләр яки торбалар урнаштырылган парк территорияләрендә куллану рөхсәт ителә.

Рекреацион территорияләрдә яңгыр канализациясе һәм ачык типтагы дренаж челтәрләре рәвешендә өске һәм жир асты суларын бүлеп бирү системасын проектлау рөхсәт ителә.

Яңгыр канализациясе

5.3.36. Өске суларны ачык система буенча бүлеп бирү кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлегә өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча Идарәсе, су объектларын жайга салу һәм саклау, су биологик ресурсларын саклау органнары белән тиешле нигезләнган һәм килештерелгән очракта рөхсәт ителә.

5.3.37. Территорияне планлаштыру һәм төзү проектлары өслек сулары агымының табигый шартларын максималь рәвештә саклауны күздә тотарга тиеш. Биналарны һәм корылмаларны өске суларны чыгаруны кыенлаштыра торган урнаштыру рөхсәт ителми.

5.3.38. Яңгыр канализациясен проектлаганда торак пунктлар территорияләре өчен яңгыр суларының исәп-хисап чыгымнарын СНиП 2.04.03-85* таләпләренә туры китереп билгеләргә кирәк.

Агынтыны оештыру рельефны оештыру мәсьәләләрен комплекслы хәл итү һәм ачык яки ябык су бирү жайланмалары: су үткәргеч торбалар (водостоклар), лотоклар, кюветлар, тиз агынтылар, яңгыр - кабул итү коелары булдыру белән тәмин ителергә тиеш.

Өслек сулары агымын проектлаганда СНиП 2.04.03-85, СНиП 2.07.01-89*, СанПиН 2.1.5.980-00 таләпләренә таянып эш итәргә кирәк.

5.3.39. Күп катлы төзелеш районнарында ябык типтагы яңгыр канализациясен проектларга кирәк. Ачык су бүлү жайланмаларын (канаулар, кюветлар, лотоклар) районнарда бер, ике катлы йортлар һәм авыл торак пунктларында, шулай ук урамнар, юллар, юллар һәм тротуарлар белән кисешкән урыннарда күперләр яки торбалар урнаштырылган парк территорияләрендә куллану рөхсәт ителә.

Рекреацион территорияләрдә яңгыр канализациясе һәм ачык типтагы дренаж челтәрләре рәвешендә өске һәм жир асты суларын бүлеп бирү системасын проектлау рөхсәт ителә.

5.3.40. Өске суларны ачык система буенча бүлеп бирү кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча Идарәсе, су объектларын жайга салу һәм саклау, су биологик ресурсларын саклау органнары белән тиешле нигезләнган һәм килештерелгән очракта рөхсәт ителә.

5.3.41. Яңгыр каршылыкларын проектлау түбәндәге участокларда карала: озынча участокларда спусклар (күтәрелешләр);

юл чатларында һәм жәяүлеләр кичүендә өслекләр кушылдыгы ягынна түбәнәйтелгән урыннарда-озакка сузылган буш урыннар азагында; түбән урыннарда урамнарның пычкылары профиле булганда; урам, ишегалды һәм парк территорияләренең өске сулары агымнары булмаган урыннарында.

5.3.43. Яңгыр сулары агымын жайга салу өчен буалар яки резервуарларны проектларга, шулай ук ныгытылган чокырларны һәм эчәргә яраклы су чыганагы булмаган, коену һәм спорт өчен яраксыз һәм балык хужалыгы максатларында кулланылмаган буаларны кулланырга кирәк.

5.3.44. Эрозиягә дучар ителгән Торак төзелеше территорияләре (уклоннар һәм грунт характеристикалары буенча) кишәрлекләрендә өске суларны биналардан биналардан өстәмә рәвештә субүлгечнең гомуми системасына локаль бүлеп бирүне күздә тотарга кирәк.

5.3.45. СНиП 2.04.03 - 85*, СНиП 2.04.03-85 таләпләренә туры китереп, «юынты суларны чистарту корылмаларын проектлау», СанПиН 2.1.5.980-00 таләпләренә туры китереп чистартырга кирәк.

5.3.46. Өслек агынты чистарту корылмаларыннан алып торак төзелешенә кадәр санитар-яклау зонасын кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе һәм табигать саклау органнары белән килештереп, өске типтагы чистарту корылмалары өчен корылмалардан конструктив файдалану шартларына һәм корылмалардан ачык типтагы чистарту корылмаларына - 100 метр, ябык типтагы 50 метрны кабул итәргә кирәк.

Мелиоратив системалар һәм корылмалар гомуми таләпләр

5.3.47. Мелиорация (сугару һәм киптерү) системалары һәм корылмалары СНиП 2.06.03-85, СНиП 33-01 - 2003, СНиП 2.06.05-84, СНиП 2.06.06-85, СНиП 2.06.07-87, СНиП 2.06.04-82 һәм әлеге норматив таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.

5.3.48. Мелиоратив системаларны һәм корылмаларны проектлаганда, жирләрнең торышын контрольдә тоту өчен, күзәтчелек скважиналары челтәрен һәм су чыгымнарын үлчәү чараларын күздә тотарга кирәк. Сугару системасы мәйданы 20 мең гектардан артык булганда туфракның дымлылыгын һәм корылышын, сугару һәм дренаж суларының

сыйфатын тикшереп тору буенча лабораторияләр, шулай ук метеорологик станцияләр һәм су - баланс майданчыклары өстәмә рәвештә проектларга кирәк.

5.3.49. Мелиорация системаларында СНиП 2.06.03-85 таләпләренә туры китереп саклагыч урман утыртмаларын күздә тотарга кирәк.

5.3.50. Мелиорация системаларын урнаштырганда «әйләнә-тирә мохитне саклау турында» 2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль законның 43 статьясы таләпләрен үтәргә кирәк.

Сугару системалары

5.3.51. Сугару системасы составына түбәндәгеләр керә: сусаклагычлар, су алу һәм балык саклау корылмалары, табигый һәм ясалма су чыганакларында, отстойниклар, насос станцияләре, сугару, су жыю-жыю һәм дренаж челтәрләре, тау каналлары, челтәрдәге корылмалар, су сиптерү һәм су сиптерү машиналары, жайланмалар һәм жайланмалар, жирләрнең мелиоратив торышына контроль чаралары, электр белән тәмин итү һәм элемент объектлары, эрозиягә каршы корылмалар, эксплуатация хезмәтенен житештерү һәм торак биналары, юллар, урман саклау дамбалар.

5.3.52. Мелиоратив каналлар (сугару, су жыю, коллектор - дренаж) өчен жир полосаларын, төзелеш чираты нигезендә, гамәлдәге су һәм жир законнарын исәпкә алып, СН 474-75 таләпләренә туры китереп, авыл хужалыгы культуралары белән шөгылләнүче жирләргә бүлеп бирергә кирәк.

5.3.53. Балык хужалыгы сулыкларындагы су алу жайланмаларын проектлаганда, балык һәм су биологик ресурсларын саклау өлкәсендә территориаль органнар белән килештереп, балык саклау корылмаларын су алу корылмаларына элэгүдән саклау өчен урнаштыруны күздә тотарга кирәк. Балык саклау корылмалары белән су алу жайланмаларын Уылдык чөчү, кышлату чокырлары районнарында, интенсив миграция һәм личинкаларның һәм яшь балыкларның зур концентрациясе участкаларында, тыюлык зоналарында урнаштыру рөхсәт ителми.

5.3.54. Магистраль каналдан (торбаүткәргечтән, лотоктан), аның тармакларынан, төрле тәртипләрне бүлүче һәм сугаручы бүлгечләрдән торган сугару челтәрен канал һәм лоток рәвешендәге ябык торбаүткәргечләр рәвешендә проектларга кирәк.

5.3.55. Магистраль каналларда һәм бүлгечләрдә балк, чокырлар, жирле түбәнәю, сулыклар белән кисешкән урыннарда, ә су чыгымы белән бер секундка 5 куб.метрдан артык булган зур урыннарда урнашкан авария су агызу корылмаларын проектларга кирәк.

5.3.56. Су жыю-агызу челтәрен су сибү участкалары, чөчү әйләнеше басулары чикләре буенча, тальвеглар, лощиналар, чокырларны максималь файдаланып, түбәнәйтелгән урыннар буенча проектларга кирәк.

5.3.57. Су чыганакларында, Су кабул итү жайланмаларында, каналларда исәп - хисап чыгымнары һәм дәрәжәләренен күләмен, су жыю майданында суны формалаштыру үзенчәлекләрен исәпкә алып, 33-101-2003 СП нигезендә билгеләргә кирәк.

Киптерү системалары

5.3.58. Киптерү системаларын проектлаганда территориянең артык түбәнәюе һәм һәр су балансының зурлыгы билгеләнергә тиеш.

Киптерелә торган массивта артык дымлылануның сәбәпләренә бәйле рәвештә, шуны күздә тотарга кирәк:

өске суларны әйләнә-тирә су жыю майданынан - тау каналларын проектлау, тальвегтагы сулыкларда су агынтысын жайга салу юлы белән саклау;

язгы ташкын сулары белән сулыкларны һәм сулыкларны су басудан саклау - койма дамбаларын проектлау, сулыкларда ташкын суларын көйләү, елгаларның үткәрүчәнлек сәләтен арттыру, СНиП 2.06.15 - 85 таләпләрен исәпкә алып, Урта Чаллы су жыю майданчыклары арасында су бүленешен янадан бүлү юлы белән башкарыла.;

киптерелә торган массивта өске агымны ябу һәм ачык типтагы жайга салучы челтәрләрне проектлау юлы белән бүлеп бирү;

жир асты суларын тоту һәм киметү - тоту каналларын яки дренажларны проектлау, вертикаль дренаж скважиналарының линия системасын проектлау, системалы горизонталь дренажны куллану юлы белән; жир асты суларының дәрәжәләрен киметү өчен ябык киптерү челтәрен проектларга кирәк;

СНиП 2.06.15 – 85 нче таләпләрен исәпкә алып, яр бие дренажны яки вертикаль дренаж скважиналарының линия системасын проектлау юлы белән сулыклардан һәм сулыклардан фильтрацион суларны су басудан саклау.

5.3.59. Киптерү системасы составына түбәндәгеләр керә: су үткәргеч - емникның жайга салынулы өлеше, үткәрүче, койма һәм жайга салу челтәрләре, насос станцияләре, дамбалар, челтәрләрдәге Корылмалар, идарә һәм автоматлаштыру чаралары, жирләрнен мелиоратив торышын контрольдә тоту чаралары, электр белән тәмин итү һәм элемент объектлары, эрозиягә каршы корылмалар, эксплуатация хезмәтенен житештерү һәм торак биналары, юллар һәм урман саклау корылмалары.

5.3.60. Язгы һәм жәйге-көзгә сәбәпләр аркасында су басуга дучар ителгән елгаларны тотуда, бу төр авыл хужалыгы жирләре өчен рөхсәт ителгән жирләрдән, күл бие түбәнлекләрдә һәм сусаклагычларга янәшә торган су басу территорияләрендә вак-төяк зоналарны бетерү өчен, койма дамбалары белән киптерү системаларын проектларга кирәк.

5.3.61. Елгалар, күлләр, су саклау урыннары су белән жылытыла торган сукбай территорияләрдә, йомык иңкүлекләрне киптергәндә, тирән үткәргеч каналлар төзелешен булдырмас өчен, тиер һәм автомобиль юллары биеда, гамәлдәге су үткәргеч корылмаларын үзгәртеп коруның экологик максатка ярашсызлыгы булганда, насослар белән су суыртып алу дамбалары урнаштырмыйча, киптерү системаларын проектларга кирәк.

5.3.62. Авыл хужалыгы жирләрен киптерү өчен горизонталь дренажны проектларга кирәк. Вертикаль дренажны теләсә нинди егәрлектәге ком, торфяник, 2 метрга кадәр егәрлекле супесей һәм жиңел суглинкалар булган территорияне киптергәндә кулланырга рөхсәт ителә.

Авил хужалыгы жирләрен елгаларның, сусаклагычларның, күлләрнен фильтрация сулары белән су басудан саклау өчен вертикаль дренажны сызык системасын яки объектка керә торган жир асты суларын тоту өчен, аслык токымнары үткәргәндә, тәүлегенә 300 кв.метрдан да ким булмаган күләмдә кулланырга кирәк.

Санитар чистарту

5.3.63. Санитар чистарту объектлары булып йорт яны территорияләре, урам һәм

микрорайон юллары, мәдәни-көнкүреш объектлары, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар, парклар, скверлар, майданнар һәм башка жәмәгать кулланылышы урыннары, ял итү урыннары тора.

Эпидемия куркынычы югары булу һәм халык сәламәтлеге өчен куркыныч булу сәбәпле, чистартуның үзенчәлекле объектлары дип медицина учреждениеләре, бигрәк тә йогышлы, тире-венерология, туберкулез хастаханәләре һәм бүлекләре, ветеринария объектлары, пляжлар санарга кирәк.

5.3.64. Торак пунктлар территорияләрен санитар чистартуны Россия Федерациясе Төзелеш һәм торак-коммуналь комплекс буенча дәүләт комитетының 2003 елның 27 сентябрәндәге 170 номерлы карары белән расланган Торак фондын техник эксплуатацияләү кагыйдәләре һәм нормалары, шулай ук жирле үзидарә органнарының норматив хокукий актлары таләпләре нигезендә башкарырга кирәк.

5.3.65. Шәһәр төзелеше проектлаштырганда каты коммуналь калдыкларны туплау нормативлары кулланыла, алар Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты яки жирлекләренң һәм шәһәр округларының жирле үзидарә органнары тарафыннан билгеләнгән (Татарстан Республикасы законы белән аларга тиешле вәкаләтләр бирелгән очракта). Жыела торган коммуналь калдыкларның исәп-хисап саны даими (биш елга бер тапкыр) факттагы мәгълүматлар буенча төгәлләнергә, ә нормага төзәтмәләр кертелергә тиеш.

72 нче таблица

Коммуналь калдыкларны туплау нормалары

Коммуналь калдыклар төрләре	Коммуналь калдыклар саны елына 1 кешегә	
	кг	литр
Каты:	190 - 225 300 - 450	900 - 1000 1100 - 1500
суүткәргеч, канализация, үзәк жылылык һәм газ белән тәэмин ителгән торак биналардан; башка торак биналардан	280 - 300	1400 - 1500
Ижтимагый биналарны исәпкә алып, торак пункт-		2000 - 3500
Сыек изогребов (канализация булмаганда)	5 - 15	8 - 20
1. Искәрмә: 2. Калдыкларны туплау нормаларының зур әһәмиятен зур шәһәр торак пунктлары өчен кабул итәргә кирәк. 3. Зур габаритлы коммуналь калдыкларны туплау нормаларын каты коммуналь калдыкларның китерелгән күрсәткечләре составында 5 процент күләмендә кабул итәргә кирәк.		

5.3.66. Торак зоналарда йорт яны территорияләрендә каты коммуналь калдыклар өчен уңайлы подъездлы контейнерлар урнаштыру өчен махсус майданчыклар проектлана. Майданчык ачык һәм су үткәрә торган өслек белән проектлана.

Контейнерлар урнаштыру өчен майданчыклар торак йортлардан, балалар, дэвалау-профилактика учреждениеләреннән, спорт майданчыкларыннан һәм ял итү урыннарыннан ераграк торырга тиеш

халык саны 20 метрдан да ким түгел, ә 100 метрдан да артмый. Майданчыкларның күләме 13 нче таблица нигезендә кабул ителә һәм тиешле санда контейнерлар урнаштыруга исәпләнгән булырга тиеш, әмма 5-дән дә артык түгел.

Билгеләнә торган чүп жыючылар (контейнерлар) санын билгеләү өчен чүп жыючы халык саныннан, каты коммуналь калдыклар жыелу нормативларыннан, калдыкларны саклау срокларыннан чыгып эш итәргә кирәк. Чүп жыючыларның исәп-хисап күләме алар оешкан чорда каты коммуналь калдыкларның факттагы туплануына туры килергә тиеш.

5.3.67. Канализацияләnmәгән биналардан сыек калдыклар жыю өчен ишегалды юынтылыклары урнаштырыла, алар су үткәрә торган пычракка ия булырга тиеш. Ишегалды чүп-чарлары булганда, уртак әйбер булырга мөмкин. Пычрану тирәнлегенә грунт сулары дәрәжәсенә бәйле, әмма 3 метрдан да артык булырга тиеш түгел.

Ишегалды жыештырулары торак биналардан, мәктәпкәчә белем бирү, гомуми белем бирү оешмаларыннан, балалар уеннары һәм халык ялы өчен майданчыклардан 20 һәм 100 метрдан да ким булмаган ераклыктан ераграк торырга тиеш.

Үзәкләштерелмәгән су белән тәэмин итү шартларында ишегалды жыештыручылары коелардан һәм чишмәләрнең каптажларыннан 50 метрдан да ким булмаган ераклыкка ераграк торырга тиеш.

Шәхси йорт территориясендә чүп жыю урыннары, ишегалды бәдрәфләре һәм юын чокырлары торак милекчеләре тарафыннан билгеләнергә тиеш, аерма 8-10 метрга кадәр киметелергә мөмкин.

Чүп жыючылар, ишегалды бәдрәфләре һәм юыну чокырлары йорт биләмәсенен чикләреннән 4 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнашырга тиеш.

5.3.68. Дэвалау учреждениеләре территориясендә чүп жыючылар өчен майданчыкны дэвалау корпусыннан кимендә 25 метр һәм азык-төлек блогыннан кимендә 100 метр ераклыкта хужалык зонасында проектларга кирәк. Майданчыкның зурлыгы чүп жыючылар нигезенә барлык яктан да 1,5 метрдан артмаска тиеш. Майданчык каты өслеккә һәм урам ягыннан подъездга ия булырга тиеш.

Медицина һәм/яки фармацевтика эшчәнлеген гамәлгә ашырганда барлыкка килә торган калдыкларны жыю, вакытлыча саклау, транспортлау, зарарсызландыру һәм зарарсызландыру СанПин 2.1.7.2790 – 10нчы таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.

5.3.69. Базарлар территориясендә:

чүп жыючылар өчен хужалык майданчыкларын сәүдә урыннарыннан кимендә 30 метр ераклыкта проектларга кирәк;

базарларда канализациясез жәмәгать бәдрәфләрен сәүдә урыннарыннан кимендә 50 метр ераклыкта проектларга кирәк. Аларда исәп-хисап урыннары саны һәр 50 сәүдә урынына кимендә бер булырга тиеш.

5.3.70. Парклар территориясендә:

сменалы чүп - чар жыю урыннарын урнаштыру өчен бүлеп бирелгән участоклар белән хужалык зонасын ял итүчеләр күпләп жыела торган урыннардан (бию

мәйданчыклары, эстрада, фонтаннар, төп аллеялар, тамаша павильоннары һ. б.) 50 метрдан да ким булмаган санда проектларга кирәк.;

хужалык мәйданчыклары өчен контейнерлар санын 3 көн эчендә жыелган уртача калдыклардан чыгып билгеләргә ;

жәмәгать бәдрәфләрен ял итүчеләр күпләп жыела торган урыннардан 50 метрдан да ким булмаган арага бер урын исәбеннән чыгып проектларга кирәк.

5.3.71. Пляж территориясендә:

чүп-чар жыю өчен мәйданчыкларның күләме пляж мәйданының 3500-4000 кв. метрына 0,75 куб. метр сыйдырышлы бер контейнер исәбеннән исәп тотарга кирәк;

жәмәгать бәдрәфләрен 75 кешегә бер урын исәбеннән проектларга кирәк. Жәмәгать бәдрәфләреннән коену урынына кадәр ераклык 50 метрдан да ким булмаса һәм 200 метрдан да артмаса тиеш.

5.3.72. Каты коммуналь һәм сыек көнкүреш калдыкларын зарарсызландыру махсус билгеләнгән полигоннарда башкарыла. Каты коммуналь калдыкларны утильләштерү буенча полигоннарны һәм предприятиеләрне проектлау һәм урнаштыру элге нормативларның "махсус билгеләнештәге зоналар" бүлге таләпләре нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

5.3.73. Каты коммуналь калдыкларны утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру буенча предприятие һәм корылмаларның жир участоклары һәм санитар-яклау зоналары күләмен таблицада китерелгән 73тән дә ким булмаган санда кабул итәргә кирәк.

73 нче таблица

Каты коммуналь калдыкларны утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру буенча жир участоклары һәм санитар-яклау предприятиеләре һәм корылмалары күләмнәре

Предприятие һәм корылмалар	Жир кишәрлекләре күләме 1000 тонна каты көнкүреш калдыклары, калдыклар елына 1г елына 1 гектар	Санитар күләме- саклау зоналары исемлеге, метр
Чүп-чар яндыру һәм чүп-чар егәрлекле объектлар, елына мең тонна: 40-40; 40тан артык	0,05	1 000
Полигоннар *	0,02 - 0,05	500
Компостлау участкалары	0,5 - 1,0	500
Ассенизация басулары	2 - 4	1 000
Атланмай станцияләре	0,2	500
Чүп-чар төяү станцияләре	0,04	100
Каты коммуналь калдыклар чүпләкләре камилләштерелгән	0,3	1 000

* Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннарыннан тыш, су, аларны урнаштыру «зона» бүлге таләпләре нигезендә махсус рәвештә кабул итәргә Татарстан Республикасы Дәүләт Советы карарлары.

5.3.74 61 нче таблицада күрсәтелмәгән куллану калдыкларын транспортлау, утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру буенча предприятиеләрнең һәм корылмаларның санитар-яклау зоналары күләмнәрен санитар нормаларга туры китерергә.

Жылылык белән тәмин итү

5.3.75 торак - коммуналь хужалыкны, сәнәгать һәм башка оешмаларны жылылык белән тәмин итүнең тиешле дәрәжәсен тәмин итү максатларында, гамәлдәге жылылык белән тәмин итү системаларын проектлау һәм төзү, реконструкцияләү һәм үстерү Менделеевск муниципаль районының жылылык белән тәмин итү схемалары нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

Жылылык белән тәмин итүнең кабул ителгән схемасы түбәндәгеләрне тәмин итәргә тиеш: жылылык-энергиянең норматив дәрәжәсен;

СНиП 41-02-2003 таләпләренә туры китереп, ышанычлылык норматив дәрәжәсе; экологик куркынычсызлык;

куркынычсызлык эксплуатацияләү.

5.3.75 жылылык белән тәмин итү схемаларын эшләгәндә исәп-хисап жылылык йөкләнмәләре билгеләнә:

торақ пунктларны һәм гамәлдәге сәнәгать предприятиеләрен гамәлдәге төзү өчен - факттагы жылылык йөкләнеше буенча төгәлләштерелгән проектлар буенча;

торақ пунктларны һәм гамәлдәге сәнәгать предприятиеләрен гамәлдәге төзү өчен - факттагы жылылык йөкләнеше буенча төгәлләштерелгән проектлар буенча;

төп (профиль) житештерүне үстерүнең эреләндерелгән нормалары яисә шундый ук житештерү проектлары буенча сәнәгать предприятиеләре төзү планлаштырыла торган предприятиеләр өчен;

төзелешкә билгеләнүче торақ районнар өчен-жылылык нагрукаларын урнаштыру тыгызлыгының эреләнгән күрсәткечләре яисә биналарның һәм корылмаларның чагыштырма жылылык характеристикалары буенча.

5.3.77 жылылык йөкләнеше, СНиП таләпләренә туры китереп, жылылык белән тәмин итүнең ышанычлылыгы буенча кулланучылар категорияләрен исәпкә алып билгеләнә 41 -02-2003 ГОСТ Р 54954-2012.

5.3.78 жылылык энергиясенә торақ һәм жәмәгать биналарын жылылык белән тәмин итү һәм вентиляцияләү системаларына чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен әлегә нормативларга 9 нчы кушымтаның 8-10 нчы таблицалары буенча билгеләнә.

Торақ һәм ижтимагый биналарны кайнар су белән тәмин итү системасына электр энергиясенә чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен мәгълүматлар әлегә нормативларга 9 нчы кушымтаның 13 һәм 15 нче таблицалары буенча билгеләнә.

Торақ һәм ижтимагый басмаларны инженерлык белән тәмин итү системасына беренчел ягулыкның чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен мәгълүматлар әлегә нормативларга 9 нчы кушымтаның 18 һәм 19 нчы таблицалары буенча билгеләнә

5.3.79 торақ пунктлар территорияләрендә торақ һәм ижтимагый төзелешләренә жылылык белән тәмин итүне күздә тотарга кирәк:

үзекләштерелгән - котельный, жылылык һәм атом электростанцияләреннән; автоном, түбә котельныйларыннан, фатир жылылыгыннан децентрализациялэнгән - - генераторлар.

Яңа төзелеш районнарын жылылык белән тәмин итү системасын сайлау вариантларны техник-икътисады чыгыштыру нигезендә башкарылырга тиеш.

5.3.80 торак пунктлар территорияләрендә үзекләштерелгән жылылык белән тәмин итү чыганаclarын урнаштыру, кагыйдә буларак, коммуналь-склад һәм житештерү зоналарында, мөмкин булганча, жылылык йөкләнмәләре үзекләрендә башкарыла

Торак төзелештә жылылык белән тәмин итү чыганаclarын, жылылык пунктларын урнаштыру, СНИП таләпләренә туры китереп, атмосферада зарарлы пычраткыч матдәләр таралуның норматив дәрәжәсенә ирешү һәм исәп-хисап ясау чаралары белән акустик исәп-хисапларга нигезлэнгән булырга тиеш 41 -02-2003-СНИП 2.07.01-89*, СНИП 41-01-2003.

Торак-коммуналь төзелеш һәм торак булмаган зоналар өчен жылылык белән тәмин итү чыганаclarыннан туры килә торган аерым жылылык чөлтәрләре кулланырга кирәк.

Һәр район жылылык чыганаclarыннан жылылык чөлтәрләренә кулланучыларга икедән дә ким булмаган чыгарылуын күздә тотарга кирәк.

Техник нигезлэнгәндә, һәр кварталга төрле магистраль яки бүлү жылылык чөлтәрләреннән ике тапкыр файдалануга тапшыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.81. Котельныйларны урнаштыру өчен жир кишәрлекләре Түбән Кама муниципаль районының жылылык белән тәмин итү схемалары нигезендә сайлана.

Торак төзелеш районнарында урнашкан аерым торучы котельныйлар өчен жир кишәрлекләре күләмен 74 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

Жир участкалары коймаланырга, төзекләндерелергә һәм яшелләндерелергә тиеш.

74 нче таблица

Торак төзелеш районнарында урнашкан аерым торучы котельныйлар өчен жир кишәрлекләре күләме

Котельныйларның жылылык жытыштыру чыганаclarын, Гкал/сәг (МВт)	Жир участкалары, гектар, котельныйларның күләме:	
	каты ягулыкта	газ-мазут ягулыгында
5кә кадәр	0,7	0,7
5тән 10га хәтле (6дан 12гә хәтле)	1,0	1,0
10дан 50гә хәтле (12дән 58гә хәтле)	2,0	1,5
50дән 100гә хәтле (58дән 116га хәтле)	3,0	2,5
100дән 200гә хәтле (116дан 233ка)	3,7	3,0
200дән 400гә хәтле (233тән 466га)	4,3	3,5

Искәрмә:

1.Кулланучыларны кайнар су белән тәмин итүче котельныйларның, шулай ук тимер юл буенча ягулык китерү күздә тотыла торган котельныйларның жир участкалары күләмен 20 процентка арттырырга кирәк.

2.Золотшлакоталларны авыл хужалыгы өчен яраксыз жир кишәрлекләрендә селитет территориясеннән иштә урчаштыруны күздә тотарга кирәк. Агачны шөкәтләндерү

5.3.82 Жылылык белән тәмин итү чыганаclarыннан санитар-саклау зоналары күләмнәре СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнә 2.2.1/2.1.1.1200-03 к Якынча күләмнәр тәшкил итә:

жылылык электростанцияләреннән 600 МВт һәм аннан да күбрәк егәрлекле эквивалент электр энергиясе:

ягулык сыйфатында эшләүче күмер һәм мазут - 1000 метр; газ һәм Газ-Мазут ягулыгында эшләүче 500 метр; ТЭЦДАН һәм район жылылык котельняларыннан 200 Гкал һәм аннан да күбрәк: күмер һәм мазут ягулыгында эшләүче - 500 метр; газ һәм Газ - Мазут ягулыгында эшләүче - 300 метр; жылылык электростанцияләреннән-300 метр.

Каты, сыек һәм газ барлыкка китерүче ягулыкта эшләүче котельныйлар өчен санитар-саклау зонасы күләме һәр конкрет очракта атмосфера һавасы пычрану һәм атмосфера һавасына физик йогынты (тавыш, вибрация, электромагнит кыры һ.б.) йогынты исәпләүләре нигезендә, шулай ук натураль тикшеренүләр һәм үлчәү нәтижәләре нигезендә билгеләнә.

5.3.83. Компактлы торак пунктларда үзәкләштерелгән жылылык белән тәмин итү системасы булмаганда, халык тыгызлыгы 40 кеше/гектар булган бер, ике катлы торак йорт территорияләрендә торак һәм ижтимагый биналар төркеменә котельныйлардан автоном жылылык һәм жылылык белән тәмин итүне күздә тотарга рәхсәт ителә.

Автоном жылылык белән тәмин итү өчен индивидуаль котельныйлар (аерым торучы, төзелгән, төзелгән һәм тышкы урнаштыру казаннары (түбә) проектлана.

5.3.84. Түбә, встроенная-янкорма котельныйлар өчен санитар-яклау зонасы күләме билгеләнми. Күрсәтелгән котельныйларны урнаштыру һәр конкрет очракта атмосфера һавасы пычрану һәм атмосфера һавасына физик йогынты ясау исәп-хисаплары нигезендә, шулай ук табигый тикшеренүләр һәм үлчәү нәтижәләре нигезендә башкарыла.

5.3.85. Трассаларны һәм жылылык челтәрләрен салу ысулларын СНИП II нигезендә карарга кирәк-89-80*- СНИП 41-02-2003, СНИП 2.07.01-89*.

Жылылык трассаларын узу өчен, әлеге юнәлешләрдә махсус коммуникацион коридорлар бүлеп бирелә, алар үзара кисешүләр участокларын бетерү яки киметү максатларында башка инженерлык коммуникацияләрен салу мәнфәгатьләрен исәпкә алалар.

5.3.86. Торак төзелеше һәм торак булмаган зоналар өчен жылылык белән тәмин итү чыганаclarыннан туры килә торган аерым жылылык челтәрләрен проектларга кирәк.

5.3.87. Жылылык бирүдә өзеклекләр күзәтелми торган биналар (хастаханәләр, балалар тәүлек буге яши торган мәктәпкәчә оешмалар һ. б.) өчен жылылык белән тәмин итү системасын проектлаганда жылылык белән тәмин итүнең ышанычлылыгы түбәндәге карарларның берсе белән тәмин ителергә тиеш:

бинаны тулысынча жылытуны тәмин итә торган резерв жылылык чыганаclarын, шул исәптән электр энергиясен кулланып, проектлау; төрле жылылык челтәрләреннән ике яклы туклану.

5.3.88. Жылылык челтәрләрен урнаштыру «инженерлык челтәрләрен урнаштыру» бүлекчәсе таләпләре нигезендә башкарыла.

Газ белән тәмин итү

5.3.89. Яңаларын проектлау һәм төзү, гамәлдәге газ бүлү системаларын реконструкцияләү һәм үстерү СНИП 42-01-2002, ПБ 12-529-03 һәм генераль газ белән тәмин итү схемасы таләпләре нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

торак-коммуналь хужалыкны, сәнэгать һәм башка оешмаларны газлаштыру буенча республика программалары нигезендә Татарстан Республикасын газификацияләү.

5.3.90. Магистраль газүткәргечләр төзү өчен жир бүлеп бирелгән юлның киңлегә һәм жир кишәрлекләре майданы СН 452-73 таләпләренә туры китереп билгеләнә.

Торак пунктлар территориясендә магистраль газүткәргечләр урнаштыру рөхсәт ителми. Магистраль газүткәргечләрдән санитар аермалар СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнә 2.2.1/2.1.1.1200-03 к

5.3.91. Транспортлана торган газның эш басымы буенча газ үткәргечләрне классификацияләү 75 таблицасында китерелгән.

75 нче таблица

Транспортлана торган газның эш басымы буенча газ үткәргечләрне классификацияләү

Кан басымы буенча газ үткәргечләрне классификацияләү		Транспортлана торган газ төре	Газүткәргечтә эш басымы, МПа
Югары	I нче категорияле	Табигый	0,6 дан 1,2 гә кадәр
		Сыекландырылган углеводород газы	0,6 дан 1,6 га кадәр
	I A категорияләр	Табигый	ТЭЦ территориясендә газ-турбина һәм пар-газ энергетика жайланмаларына карата 1,2%
	II нче категорияле	Табигый һәм сыекландырылган	0,3 тән 0,6 га кадәр
Урта		Табигый һәм сыекландырылган	0,005 тән 0,3 гә кадәр
Түбән		Табигый һәм сыекландырылган	0,005 гә кадәр

5.3.92. Эчке газүткәргечләрдә һәм газ кулланучы жайланмалар каршында газ басымы түбәндәге күрсәткечләрдән артмаска тиеш:

газ басымы зурлыгы житештерү таләпләренә бәйле булган житештерү биналарында-1,2 МПа;

башка житештерү биналарында-0,6 МПа;

сәнэгать предприятиеләренә көнкүреш биналарында - аерым торучы, житештерү биналарына янкормаган һәм бу биналарга төзелгән-0,3 МПа; административ биналарда-0,005 МПа; котельныйларда-0,005 МПа.:

житештерү предприятиеләре территориясендә аерым торучы-1,2 МПа, шул ук шәһәр торак пункты территориясендә - 0,6 МПа, янкорма, төзелгән һәм түбә житештерү биналары-0,6 МПа, янкорма, төзелгән һәм түбә ижтимагый, административ һәм көнкүреш биналары-0,3 МПа;

тезелгән, төзелгән һәм түбәле торак биналар 0,005 МП; ижтимагый биналар (СНиП 2.08.02-89 таләпләре нигезендә газ жиһазларын урнаштыру рөхсәт ителми торган биналардан тыш) складтагы - 0,005 МП; торак биналар - 0,003 МП.

5.3.93. Газ бүлү системасы тиешле күләмдә һәм кирәкле параметрлар буенча газ бирүне тәмин итәргә тиеш.

Билгеләнгән тәртиптә расланган газ кулланучылар өчен, аларның исемлеге газдан ягулык сыйфатында файдалану һәм газ белән тәмин итүнең өстенлекле хокукы булган газ үткәргечләрне куллану юлы белән яки башка ысуллар белән өзлексез газ белән тәмин ителергә тиеш.

Кулланучылар газ чыгымнарын билгеләргә тиеш:

сәнәгать предприятиеләре өчен гамәлдәге предприятиеләрнең сораштыру кәгазьләре, яңа һәм реконструкцияләнгән торган яки шундый ук предприятиеләрнең проектлары, шулай ук эреләнгән күрсәткечләр буенча;

гамәлдәге торак-коммуналь сектор өчен СНиП 2.04.08-87*нигезендә.

Газ жылылыгы белән газ куллануның эреләнгән күрсәткечен проектлаганда 34 МДж/куб. метр (8000 ккал/куб. метр) кабул итәргә рөхсәт ителә:

үзәкләштерелгән кайнар су белән тәмин итү булганда-1 кешегә елына 120 куб. метр;

газ жылыткычлардан кайнар су белән тәмин иткәндә-бер кешегә елына 300 куб. метр;

кайнар су белән тәмин ителмәгән очракта-1 кешегә 18 куб. метр ; кайнар су белән тәмин ителмәгән очракта (авыл торак пунктларында) - 1 кешегә 220 куб.метр.

5.3.94. Газ бүлү станцияләре һәм газ тутыру станцияләре (алга таба - ГНС) торак пунктлардан, шулай ук аларның резерв территорияләреннән читтә урнашырга тиеш.

Газ өстәмә пунктлар (алга таба - ГНП) торак пунктларның селитебтан читтә, кагыйдә буларак, торак төзелешенә карата өстенлек бирүче юнәлештәге жилләре өчен жил билгеләнгән яктан урнашырга тиеш.

5.3.95. ГНС жир кишәрлекләренең күләме, житештерүчәнлегенә карап, проект буенча кабул итәргә кирәк, әмма житештерүчәнлек станцияләре өчен дә түгел:

Елына 10 мең тонна - 6 гектар;

елына 20 мең тонна - 7 гектар; елына 40 мең тонна - 8 гектар.

ГНС урнаштыру өчен мәйданчыкны, федераль закон таләпләре нигезендә, 10 метр киңлектәге янғын полосасы коймаларын һәм урман массивларына кадәр минималь ераклыкны исәпкә алып, күздә тотарга кирәк.

2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы "янғын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент".

5.3.96. Газ өстәмә пунктларның һәм баллоннарның төгәл складларының жир участоклары күләмнәрен 0,6 гектардан да арттырмаска тиеш.

5.3.97. Газ бүлү челтәрендә газ басымын киметү һәм жайга салу өчен газ жайга салу пунктлары (алга таба - ГРП), блоклы газорегуль - торак пунктлары (алга таба - ГРПБ) һәм шкафлар (алга таба - ШРП) проектлана.

5.3.98. ГРПНЫ аерым торучыларга урнаштырырга кирәк; газлаштырыла торган житештерү биналарына, котельныйларга һәм ижтимагый биналарга, житештерү характерындагы бүлмәләргә кертелгән;

бер катлы газлаштырыла торган житештерү биналары һәм котельные (подвал һәм цоколь катларында урнашкан биналардан тыш);

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының " С0 класслы жылылык белән тәмин итүче I һәм II дәрәжәдәге газификацияләнүче житештерү биналары катламнарында жылылык белән тәмин итүче С0 класслы ут - чыдамлык;

сәнәгать предприятиеләре территориясендәге асылмалы коймалар урнаштырылган биналардан тыш.

ГРПБНЫ аерым торучыларга урнаштырырга кирәк.

ШРП аерым торучы Терәкләрдә яки тышкы стеналарда урнаштыра, алар газ белән тәмин итү өчен билгеләнгән.

5.3.99. Газ бүлү станциясе, баш ГРП һәм ГРП коймаларыннан биналар һәм корылмаларга кадәр ераклык керү газүткәргеченә классына карап кабул ителә:

$P = 1,2$ МПа керү басымы булган баш ГРПДАН, шәһәр округы, шәһәр жирлеге составындагы торак пунктлар территориясеннән газүткәргечләр салганда-15 метр;

$P = 0,6$ МПа-10 метр.

5.3.100. Газүткәргечләрдән һәм газ - тарату челтәренә башка объектларыннан күрше объектларга кадәр янгынга каршы ераклыктар «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент " 2008 елның 22 июлендәге 123 - ФЗ номерлы Федераль законның өч таләбе нигезендә билгеләнә.

5.3.101. Торак пунктларда аерым торучы ГРП, ГРПБ һәм ШРП, СНИП II таләпләренә туры китереп, биналардан һәм корылмалардан ким булмаган ераклыкта урнашырга тиеш.- 89- 80* к

Кысан шартларда биналардан һәм корылмалардан сәгатенә 10 000 куб. метрга кадәр үткөрү мөмкинлеге булган газ регулятор пунктларына кадәр араны 30 процентка киметү рөхсәт ителә.

Торак пунктларда аерым торучы ГРП, ГРПБ һәм ШРП дан ераклык

76 нчы таблица

ГРП, ШРП кертүдә басымы, МПа	ГРПБ, га газ	Аерым торучы ГРП, ГРПБ һәм ШРП-нан ераклык, метр:				
		Биналар һәм корылмалар	тимер (якындагы кадәр)	юллар рельска	автомобиль юллары, (читенә))кадәр)	һава электр линияләре
0,6 кадәр	10	10	10	5	1,5 биектән дә	
0,6 дан 1,2 гә	15	15	15	8	ким түгел	

Искәрмә:

- Ераклыкны ГРП, ГРПБ яки ШРП биналарының тышкы диварларыннан, ә жиһазлар ачык майданчыкта урнашканда - коймадан алырга кирәк.
- Таблицаның таләпләре шулай ук аерым торучы биналарда яки аерым торучы Терәкләрдә шкафларда урнашкан газ чыгымын исәпкә алу төеннәренә дә кагыла.
- Газ басымы 0,3 МПа кадәр булганда аерым торучы ШРПТАН биналар һәм корылмаларга кадәр ара нормалашмый.

5.3.102. Тышкы газүткөргөчлөрнө, резервуарларны, сыекландырылган углеводород газының баллон жайланмаларын проектлау һәм аларны урнаштыру «инженерлык челтэрлэрэн урнаштыру» бүлекчәсә таләплэрэнә туры китереп гамәлгә ашырылырга.

5.3.103. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, хастаханәләр, гомуми белем бирү оешмалары, санаторийлар, жәмәгать, административ һәм көнкүреш биналары биналарының диварлары һәм түбәләрә буенча барлык басымнарның газ үткөргөчлэрэн транзит белән салу тыела.

Нигезлэнгән очрактарда бер торак бина диварлары буенча 100 м диаметрлы уртача басымнан да югарырак булмаган, С0 класслы ут төрлелеге III дәрәжәдән дә ким булмаган һәм түбәдән 0,2 метрдан да ким булмаган ераклыкта газүткөргөчлөрнө транзит белән салу рөхсәт ителә.

А һәм Б категорияле биналар, диварлар буенча, өстендә һәм астында, ГРП биналарыннан тыш, барлык басымнарны газ үткөргөчләрә салу тыела.

5.3.104. Газ бүлү челтэрләрә, резервуар һәм баллон жайланмалары, газ тутыру станцияләрә һәм сыекландырылган углеводород газының башка объектлары сәнәгать куркынычсызлыгы өлкәсендә норматив документлар таләпләрә нигезендә проектланырга һәм корылырга тиеш.

5.3.105. Газ бүлү челтэрләрә объектлары өчен сак зоналары күләмнәрә һәм алар чикләрэндә урнашкан жир кишәрлеклэрэн куллану шартлары Россия Федерациясә Хөкүмәтенәң 2000 елның 20 ноябрәндәгә 878 номерлы карары белән расланган газ бүлү челтэрлэрэн саклау кагыйдәләрә белән билгеләнә.

Газ бүлү челтэрлэрәнәң саклык зоналарына керүчә жир кишәрлеклэрэндә тыела:

торак, ижтимагый-эшлеклә һәм житештерү билгеләнешендәгә объектларны төзү; эксплуатация оешмалары белән килешенеп, газүткөргөчлөрнө алдан чыгармыйча гына аларда урнашкан күперләрнә, коллекторларны, автомобиль һәм тимер юлларны сүтү һәм реконструкцияләрә;

яр ныгыту корылмаларын, су үткөргөч жайланмаларын, жир һәм башка корылмаларны, газ бүлү челтэрлэрэн жимерүдән саклый торган корылмаларны жимерергә;

тану билгелэрэн, контроль - үлчәрү пунктларын һәм башка газ бүлү челтэрлэрэн күчәрү, зарарлау, салу һәм юк итү;

чүплекләр һәм складлар урнаштырырга, кислоталар, тоз, селтелочей һәм башка химик актив матдәләр эретмәләрә агызырга;

сак зоналарын киртәләрә һәм киртәләрә, эксплуатация оешмалары персоналының газ бүлү челтэрлэрәнә керүенә, газ бүлү челтэрлэрәнә хезмәт күрсәтүнә үткөрүгә һәм зыяннарны бетерүгә каршы тору;

вә ул жәһәннәм утын урнаштырырга якин булды.;

базлар урнаштырырга, туфрактны авыл хужалыгы һәм Мелиоратор - орудияләр һәм 0,3 метрдан артык тирәнлектәгә механизмнар белән эшкәрттергә.;

ГРП һәм газ бүлү челтэрәнәң башка биналары, жир асты коелары люклары капиткаларын һәм ишеклэрэн ачарга, элементә, яктырту һәм телемеханика системаларын электр белән тәэмин итүнә кертергә яки өзәргә;

газ бүлү чөлтөрлөрө биналарына чит айберлөр, баскычлар, баскычлар агызып, аларны жир өсте газүткөргөчлөрөнө, киртэлөрөнө, киртэлөрөнө бэйлөргө һәм беркетергө, аларга керергө;газ бүлү чөлтөрлөрөнө үз белдегөң белән тоташырга.

Газ бүлү чөлтөрлөрөнөң саклау зоналарында хужалык эшчәнлеге, жир участогы өслөгөн бозу башкарыла, һәм 0,3 метрдан артык тирәнлеккә туфрак эшкөртү газ бүлү чөлтөрлөрөнөң эксплуатацион оешмасының язма рөхсәте нигезендә башкарыла.

5.3.106. Халык белән торак пунктларның газ бүлү системалары 100 мең кеше газ бүлүнөң технологик процессы белән дистанцион идарә итү һәм газ куллануны ком - мерик исәпкә алуның автоматлаштырылган системалары белән жиһазландырылырга тиеш. 100 мең кешедән ким булган торак пунктларга газ бүлү системаларын газ бүлүнөң технологик процессы белән дистанцион идарә итү һәм газ куллануны коммерция исәбенә алу буенча автоматлаштырылган системалар белән тәмин итү турында карар эксплуатацияләүче оешмалар яисә заказчы тарафыннан кабул ителә.

5.3.107. Күп катлы торак биналарны һәм корылмаларны жылылык белән тәмин итү һәм кайнар су белән тәмин итү өчен ябык яну камерасы булган жылылык генераторларын проектлау рөхсәт ителә. Жылылык генераторларын урнаштыру СНиП 41-01-2003, СНиП 42-01-2002, СП 41-08-2004, СП 42-101-2003 таләплөрөнә туры китереп башкарыла.

Яну продуктлары вертикаль төтен юллары аша бирелергә тиеш.

Выброс төтен шул ук вакытта башкарырга кирәк югарырак түбәсе бина.

Биналарның тышкы конструкцияләре аша яну продуктларын турыдан-туры ташлау рөхсәт ителми.

5.3.108. Компактлы азкатлы торак пунктлар территориясендә газ белән тәмин итү объектларын проектлауны «азкатлы торак төзелеше территориясендә инженерлык чөлтөрлөрө һәм корылмалар» бүлеге таләплөрө нигезендә гамәлгә ашырырга кирәк.

Электр белән тәмин итү

5.3.109. Торак пунктны электр белән тәмин итүне проектлаштырганда электр чыганаclarына электр нагрукасын билгеләүне 34.20.185-94, СП 31-110-2003 рд таләплөрө һәм «ФСК ЕЭС» ААЖ нең 2006 елның 2 июнендәге техник сәясәте турындагы Нигезләмә нигезендә, ГОСТ Р 54954-2012 башкарырга кирәк.

Торак пунктларда электр куллануның эреләнгән күрсәткечлөрөн электр куллану нормаларына туры китереп кабул итөргә рөхсәт ителә (әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 4 нче таблицасы).

Алдан исәп-хисап ясау өчен авыл территориясенөң чагыштырма исәп-хисап йөклөнешенөң эреләнгән күрсәткечлөрөн 77 нче таблица буенча кабул итөргә рөхсәт ителә.

5.3.110. Торак һәм жәмәгать биналарының һавасын кондиционацияләү системасына электр энергиясенөң чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен белешмәләр әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 11 һәм 12 нче таблицалары буенча билгеләнә (ГОСТ Р 54954-2012).

Торак биналарның һәм жәмәгать биналарының жәмәгать зоналарын яктырту системасына электр энергиясенөң чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 15 һәм 16 нчы таблицалары буенча билгеләнә (фатирларны яктырту өчен энергия чыгымнары 15 нче таблица күрсәткечлөрөнә

кертелмэгэн, чөнки бу системалар проект һәм төзелеш оешмаларының жаваплылығы предметы булып тормый.)

Биналарны Инженерлык белән тәмин итү системасына электр энергиясенә чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен мәгълүматлар әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 17 нче таблицасы буенча билгеләнә.

77 нче таблица

Авыл территориясенә чагыштырма исәп-хисап йөкләнешенә эреләнгән күрсәткечләре

Халык саны, мең кеше	Торак пункт					
	плитәлә	табигый газда, Зт /кешек нприродномгазе,		стационар электр плитәләре белән, кВт/кеше		
	тулаем алганда, торак пункт буенча	шул исәптән: үзәк төзелеш микрорайоннар ы (кварталлары)		тулаем алганда, торак пункт буенча	шул исәптән: үзәк төзелеш микрорайоннар ы (кварталлары)	
50дән артык	0,46	0,62	0,41	0,55	0,72	0,51
3 - 50	0,43	0,55	0,40	0,52	0,65	0,50
Кимендә 3	0,41	0,51	0,39	0,50	0,62	0,49

торган кулланучылар исәпкә алынмаган.

Әлеге кулланучыларны таблица күрсәткечләренә исәпкә алу өчен түбәндәге коэффициентларны кертергә кирәк: газ плитәләре булган торак пункт өчен - 1,2 - 1,6; электр плитәләре булган торак пункт өчен - 1,1 - 1,5.

Коэффициентларның зур әһәмиятләре үзәккә, азрак - нигездә торак төзелеше микрорайоннарына (кварталларга) карый.

6. Шәһәр үзәгенә төрле административ учреждениеләр, уку, фәнни, проект оешмалары, сәүдә предприятиеләре, жәмәгать туклануы предприятиеләре, тамаша предприятиеләре һ. б. күп кенә территорияләр керә. Искәрмә:

1. Әһәмияттәге чагыштырма электр нагрузок китерелгән шинам 10(6) кВ туклану үзәкләре.
2. Торак фондта газ һәм электр плитәләре булган очракта, чагыштырма йөкләмәләр аларның нисбәтенә пропорциональ рәвештә билгеләнә.
3. Торак пунктта гомуми майдан белән факттагы тәмин ителеш хисаплылыктан аерылып торган очрактарда, таблицада китерелгән мәгълүмләренә факттагы тәмин ителешнең исәп-хисапка карата мөнәсәбәтенә тапкырларга кирәк.
4. Таблицада китерелгән күрсәткечләр торак һәм жәмәгать биналарының (административ, уку, фәнни, дөвалау, сәүдә, тамаша, спорт), коммуналь предприятиеләрнең, транспорт хезмәте күрсәтү объектларының (автомобильләренә ябык һәм ачык стоянкалары), тышкы яктыртуның йөкләнешен исәпкә ала.
5. Таблицада вак сәнәгать кулланучылары (4 пунктта санап үтелгән искәрмәләрдән тыш), кагыйдә буларак, шәһәр бүлү челтәрләре буенча туклана

5.3.111. Татарстан Республикасында электр белән тәмин итү системаларын үстергәндә, электр челтәрләре киләчәктә, урта көчәнешнең югарырак классларына күчүне исәпкә алып, проектларга кирәк (6-10 кВ.нан 20 - 35 кВ. га кадәр).

5.3.112. Электр энергиясен бүлүнәч көчәнеш системасын сайлау, перспективалы электр йөкләнешләренә үсешен анализлауны исәпкә алып, Татарстан Республикасының бүлү электр челтәре комплексы (алга таба - РСК) челтәрләренә перспективалы үсешә схемасы нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

5.3.113. 35-200 кВ һәм 6-10 кВ көчәнеше белән урта көчәнеш челтәрләрен югарырак көчәнешкә күчерү мәсьәләсә тиешле техник-икътисадый нигезләү нигезендә электр белән тәмин итү объектларына проект документациясен әзерләгәндә хәл ителергә тиеш.

5.3.114. Проектлаганда челтәр объектларын реконструкцияләү (торгызу) буенча зур күләмле эшләр башкарганда, гамәлдәге РСК челтәрләрен урта көчәнешнең югары классына күчерү вариантларын карарга кирәк.

5.3.115. Торак пунктларның электр челтәрләренә киеренкелегә исәп-хисап чоры һәм энергия системасында көчәнешләр системасы чикләрендә аларны үстерү концепциясен исәпкә алып сайлана: 35-110 -220 -500 яки 35-110-330-750 кВ.

Электр белән тәмин итү системасының көчәнеше, энергия трансформациясә баскычларының иң аз санын исәпкә алып, сайлап алынырга тиеш. Якын арада үсеш чорында 35-110/10 кВ көчәнешләр системасы максатка иң ярашлы булып тора.

Авыл торак пунктларында проектлаштырганда, тиешле техник-икътисадый нигезләнгәндә, челтәрләргә 35 кВ көчәнешкә күчерү вариантын күздә тотарга кирәк.

5.3.116. Торак пунктларны электр белән тәмин итүне проектлаганда, проектлана торган территорияләрдә урнашкан төп электроприемниклар (категорияләр буенча) исемлегә нигезендә, аның ышанычлылыгын тәмин итүгә карата таләпләрне исәпкә алырга кирәк.

Беренче категорияле электроприемниклары - электроприемниклары, электр белән тәмин итүнең өзеклегә кешеләр тормышы өчен куркыныч, Дәүләт иминлегә өчен дә куркыныч, шактый матди зыян, катлаулы технологик процессның жимерелүе, коммуналь хужалыкның, элементә һәм телевидение объектларының аеруча мөһим элементларының эшләвен бозу. Беренче категорияле электроприемниклары нормаль режимнарда электр энергиясә белән ике бәйсез резервлаучы туклану чыганаclarыннан тәмин ителергә тиеш, һәм аларны электр белән тәмин итүнең бер туклану чыганаclarыннан электр белән тәмин итүне өзү бары тик туклануны автомат рәвештә торгызу вакытында гына рөхсәт ителергә мөмкин.

Беренче категорияле электроприемниклар составынан аерым электроприемниклары төркемә аерылып тора, аларның өзексез эшләве кешеләрнең гомеренә, шартлауларга һәм янгынарда куркыныч янамасын өчен кирәк. Беренче категорияле электроприемникларының махсус төркемә электр белән тәмин итү өчен өченче бәйсез туклану чыганаclarыннан өстәмә туклану каралырга тиеш.

Икенче категорияле электроприемниклары - электроприемниклары, алар электр белән тәмин итү өзеклегә продукциянең күпләп чыгарылуына, эшчеләрнең, механизмнарның һәм сәнәгать транспортының массакүләм торышына, шәһәр һәм авыл халкының нормаль эшчәнлеген бозуга китерә.

Өченче категорияле электроприемниклары-беренче һәм икенче категория билгеләмәләренә туры килми торган калган электроприемниклары.

5.3.117. Электр белән тәэмин итүнең ышанычлылыгы буенча алар категориясе булган торак пунктлардан файдаланучыларның төп электр кабул итү жайланмалары исемлегенә РД 34.20.185-94, 2 нче номерлы кушымтасы таләпләренә туры китереп билгеләнә.

5.3.118. Электр белән тәэмин итү шартлары буенча электр белән тәэмин итүне проектлау проектанан торган территориянең төп массасына карата башкарыла. Аларда югары категорияле аерым электроприемниклары яки беренче категорияле махсус төркем булса, электр белән тәэмин итүне проектлау өчкө электроприемникларын электр белән тәэмин итүнең таләп ителә торган ышанычлылыгын булдыру буенча кирәкле чаралар белән тәэмин ителә.

5.3.119. Яңа төзелеш, киңәйтү, реконструкцияләү һәм техник яктан яңадан коралландырганда РСК объектларына мөһим: электр белән тәэмин итүнең ышанычлылыгын күтәрүнең схемалы хәл итү сыйфатында челтәрле резервлауны проектлау; 35-220 кВ көчәнештәге барлык подстанцияләр дә челтәрле резерв белән тәэмин ителергә тиеш; бер тапкыр челтәрле резервлау шартларыннан кулланучыларны электр белән тәэмин итү системасын формалаштыру; электроприемникларының махсус төркемгә өчен кулланучы билгели торган резерв (автоном) туклану чыганагын проектларга мөһим.

5.3.120. Электр челтәрләрен проектлау, торак пунктларның һәм алар янәшәсендәге территорияләренә барлык кулланучыларын исәпкә алып, 35-110 кВ һәм аннан да күбрәк электр белән тәэмин итүгә электр челтәрләренә һәм 6-20 кВ бүлү челтәрләрен үзара бәйләү белән комплекслы рәвештә башкарылырга тиеш. Шулай ук вакытта, ведомство карамагына карамастан, төрле кулланучыларны тукландыру өчен электр белән тәэмин итү системасының аерым элементларын бергәләп куллануны күздә тотарга киңәш ителә. «ФСК ЕЭС» ААҖнең 2006 елның 2 июнендәге «Россия ЕЭС» ААҖ директорлар Советы тарафыннан расланган техник сәясәт турындагы нигезләмәнең таләпләренә туры китереп, проектлаштырганда 6-20 кВ һава линияләре белән электр челтәрләр төзүнең төп принцибын кабул итәргә кирәк.

5.3.121. Электр тапшыру линияләрен узду өчен махсус коммуникацион коридорлар бүлеп бирелә, алар үзара кисешүләр участокларын бетерү яки минимальләштерү максатыннан башка инженерлык коммуникацияләрен салу мәнфәгатьләрен исәпкә алалар.

5.3.122. Сәнәгать предприятиеләренең энергия системаларының гомуми челтәрләренә электр белән тәэмин итү системаларын проектлау НТП-94 таләпләренә туры китереп башкарыла.

5.3.123. Гомуми энергетика системаларына керүче электр тапшыру линияләрен житештерү зоналары территориясендә, шулай ук авыл хужалыгы предприятиеләренең житештерү зоналары территориясендә урнаштыру рөхсәт ителми.

5.3.124. 110 - 220 кВ һәм аннан да югары көчәнешле һава электр линияләре торак төзелешеннән читтә урнаштырырга киңәш ителә.

5.3.125. 110 - 220 кВ һәм аннан да югары көчәнештәге электр тапшыру линияләрен торак төзелеше чикләрендә түбәнәйтелгән электр подстанцияләренә карата, электр - тәэмин итүче оешма белән килешү буенча, кабель линияләрен күздә тотарга кирәк.

5.3.126. 110 кВ һәм аннан да югары көчәнешле гамәлдәге һава электр тапшыру линияләрен торак төзелешеннән читкә чыгаруны яки һава линияләрен кабель белән алыштыруны күздә тотарга киңәш ителә.

5.3.127. 4 каттагы биналар төзелешендәге торак зона территориясендә 10 кВ ка кадәр көчәнешле электр тапшыру линияләре жир асты башкаруындагы кабельләр белән, ә 3 каттагы биналар һәм аннан да түбәнрәк - һава яки жир асты кабельләр белән башкарылырга тиеш.

5.3.128. Халыкны электр кырының һава электр линияләре (алга таба-электр тапшыруның һава линиясе) белән төзелә торган тәэсиреннән саклау максатларында, санитар өзеклекләр - югары вольтлы линия трассасы буенда, анда электр кырының киеренкелеге 1 кВ/метрдан артып китәргә мөмкин.

Яңа проектлана торган тармаклар, шулай ук биналар һәм корымалар өчен, горизонталь чыбыкларның горизонталь урнашуы булган электр тапшыруның һава линиясе трассасы буендагы санитар өзеклекләр чикләрен һәм электр кырының киеренкелеген киметү чараларыннан башка, перпендикуляр электр тапшыруның һава линиясе юнәлешендәге ерак фазалы үткәргечләр жиренә проекциядән ике якка да киметү чараларыннан башка, электр тапшыруның һава линиясе трассасы буендагы санитар өзеклекләр чикләрен алу рөхсәт ителә:

20 метр-330 кВ. м, электр тапшыруның һава линиясе көчәнеше өчен;

30 метр -500 кВ. м, электр тапшыруның һава линиясе көчәнеше өчен;

40 метр-750 кВ. м, электр тапшыруның һава линиясе көчәнеше өчен;

55 метр-1150 кВ. м электр тапшыруның һава линиясе көчәнеше өчен.

Объектны файдалануга тапшырганда һәм эксплуатация барышында санитар аерма инструменталь үлчәү нәтижәләре буенча төзәтелергә тиеш.

Бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләре территорияләре чикләренә кадәр ҺЛгы читтәге үткәргечләрдән санитар аермалар өлеге нормативларның 4.3. 5 пунктлары таләпләре нигезендә кабул ителә.

5.3.129. ҺЛ өчен шулай ук сак зоналары билгеләнә:

Идел буенда вертикаль яссылыклар арасында төзелгән, параллель турыдан-туры, ерак чыбыклардан (кичектерелмәгән хәлдә) торган жир участоклары:

2 метр-1 кВ. га кадәр көчәнеш белән идарә итү өчен;

10 метр-1дән 20 кВ. га кадәр көчәнеш;

15 метр-35 кВ. га кадәр авырлыктагы электр тапшыруның һава линиясе өчен;

20 метр - 110 кВ авырлыктагы су белән тәэмин итү;

25 метр - 150, 220 кВ авырлыктагы су белән тәэмин итү өчен;

30 метр - 330, 400, 500 кВ. м,

40 метр - 750 кВ. м.;

30 метр-800 кВ (даими ток) көчөнеше белән идарә итү өчен;

55 метр-көчөнеш 1150 кВ.;

сулыклар (елга, каналлар, күлләр һ.б.) аша чыгу зоналары, су өслеге рәвешендә вертикаль яссылыклар өстендә һава киңлеге рәвешендә, линиянең ике ягында да, суднолар йөрешле сулыклар өчен туктаусыз торган торышта, сулыклар өчен - 100 метр арада, сулыклар өчен корыда уза торган Идел буенда сак зоналарын билгеләү өчен каралган ераклыкта.

5.3.130. Жир асты кабель линияләре өстендә, гамәлдәге электр челтәрләрен саклау кагыйдәләре нигезендә, кабельләр өстендәге мәйдан күләмендә сак зоналары куелырга тиеш:

кабель линияләре өчен һәр яктан 1 кВ. метрдан югарырак, кабель линияләре өчен 1 кВ. метрга кадәр, һәр яктан бер кабельдән 1 кВ. метрга кадәр, ә торак пунктларда тротуарлар астында кабель линияләре үткәндә-биналар һәм корылмаларга 0,6 метр һәм урамның машиналар йөрү өлешенә 1 метр булырга тиеш.

Су асты кабель линияләре өчен 1 кВ. дан югарырак булган сак зонасы билгеләнергә, ул параллель рәвештә чик кабельләрдән 100 метр ераклыкта билгеләнергә тиеш.

5.3.131. Кабель линияләренә сак зоналары электр челтәрләрен саклау кагыйдәләре таләпләрен үтәп кулланыла.

Төзелмәгән жирдә салынган кабель линияләренә сак зоналары мәгълүмати билгеләр белән билгеләнергә тиеш. Мәгълүмати билгеләрне 500 метрдан да ким булырга тиеш түгел, шулай ук кабель линияләре юнәлешен үзгәртү урыннарында урнаштырырга кирәк.

5.3.132. Торак пункт территориясендә трансформатор подстанцияләре һәм бүлү жайланмалары электр жайланмаларын (алга таба-ПУЭ) урнаштыру кагыйдәләренә шәһәр төзелеше таләпләре һәм 2006 елның 2 июнендәге «Россия ЕЭС» ААҖ директорлар Советы тарафыннан расланган «ФСК ЕЭС» ААҖнең техник сәясәте турындагы нигезләмәләр нигезендә ачык һәм ябык типтагы жайланмалар проектлана.

16 мең кв һәм аннан да күбрәк егәрлекле трансформаторлар белән түбәнәйтү подстанцияләре, бүлү жайланмалары һәм торак төзелеше территориясендә урнашкан кабельләргә һава линияләренә күчү пунктлары ябык типтагы проектларга кирәк. Ябык подстанцияләр аерым торучы биналарда урнашырга тиеш түгел.

5.3.133. Жәмәгать биналарында төзелгән һәм төзелгән трансформатор подстанцияләрен, шул исәптән комплектлы трансформатор подстанцияләрен, ПУЭ таләпләрен, тиешле санитар һәм янгынга каршы нормаларны, СП 31-110-2003 таләпләрен үтәү шарты белән проектлау рәхсәт ителә.

5.3.134. Торак биналарда (фатирлы йортларда һәм тулай торакларда), хастаханә учреждениеләренә йокы корпусларында, санатор-курорт учреждениеләрендә, ял йортларында, социаль тәмин итү учреждениеләрендә, шулай ук аналар һәм балалар өчен учреждениеләрдә, гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмаларында, эшче һәм башка хезмәткәрләрнең квалификациясен әзерләү һәм күтәрү буенча уку йортларында, һөнәри белем бирү оешмаларында һ.б. төзү рәхсәт ителми.

Торак биналарда урнаштырылган һәм төзелгән подстанцияләрне урнаштыру, подстанциядән читтә электр һәм магнит кырларының тавыш басымы, вибрация, электр һәм магнит кырларының йогынтысы буенча санитар нормалар таләпләрен үтәү шарты белән, трансформаторларның коры яки тутырылмаган, экологик куркынычсыз, сыек диэлектриклары белән генә рөхсәт ителә.

5.3.135. Массакүләм торак төзелеше зоналарында һәм гамәлдәге торак зоналарда ачык типтагы яңа подстанцияләрне проектлау тыела.

Ачык типтагы гамәлдәге подстанцияләрдә торак һәм мәдәни-көнкүреш биналарында тавыш дәрәжәсен нормативка кадәр киметүне тәмин итүче тавыш-яклау чараларын һәм халыкны электромагнит йогынтысыннан саклау чараларын гамәлгә ашырырга кирәк.

5.3.136. Трансформатор подстанцияләрен житештерү территориясендә урнаштыру, шулай ук подстанцияләрнең тибын, егәрлеген һәм башка характеристикаларын сайлаганда, ПУЭ таләпләренә, экологик һәм янғын куркынычсызлыгы таләпләренә, электр йөкләнешләренә, архитектура - төзелеш һәм эксплуатация таләпләренә, әйләнә-тирә мохит шартларының зурлыгын һәм характерын исәпкә алып, инженерлык эзерлеге вакытында проектларга кирәк.

5.3.137. Электр подстанцияләре өчен санитар-яклау зонасы күләме, атмосфера һавасына физик йогынты ясау исәп-хисаплары, шулай ук натураль үлчәү нәтижәләренә карап билгеләнә.

Аерым торучы бүлү пунктларын һәм 6-20 кВ көчәнештәге трансформатор подстанцияләрен урнаштырганда, һәр кеше ике егәрлектән 1000 кв га кадәр булмаган трансформаторлар арасында һәм торак һәм жәмәгать биналары тәрәзәләренә кадәр араны тавыштан саклау буенча чараларны башкарганда-10 метрдан да ким түгел, ә дөвалау - профилактика учреждениеләре биналарына кадәр-25 метрдан да ким булмаска тиеш.

5.3.138. Подстанциягә, бүлү һәм күчеш пунктларына якин килгәндә, кабельле һәм һава линияләрен кертү һәм чыгару өчен техник коридорлар һәм полосаларны күздә тотарга кирәк. һава линияләренә кабельләргә күчүе пунктлары өчен жир кишәрлекләре күләмен 0,1 гектардан да артмаска тиеш.

5.3.139. Подстанция территориясе коймаланырга тиеш. Койма транспорт килергә мөмкин булган урыннарда ябык тумбалар кую шарты белән ябык подстанцияләр өчен каралмаган булырга мөмкин.

5.3.140. Житештерү зонасында подстанцияләрдән һәм бүлү пунктларынан биналар һәм корылмаларга кадәр араны СНиП II таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк-89-80*к

Элемтә объектлары

5.3.141. Предприятиеләрне, биналарны һәм элемтә корылмаларын, Радио һәм телевидение, янғын һәм сак сигнализациясен, инженерлык жиһазлары системаларын диспетчерлаштыру эшләрен гамәлдәге норматив документлар таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

Элемтә, сигнализация жайланмаларын проектлаганда, инженерлык жиһазларын диспетчерлаштырганда, гражданның оборонасы сигналлары һәм гадәттән тыш хәлләр

сигналлары буенча халыкка хәбәр итү системасы белән идарә итү мөмкинлеген күздә тотарга кирәк.

5.3.142. Элемент линияләре өчен жириләрне сайлау, бүлеп биру һәм алардан файдалану СН 461-74 таләпләренә туры китереп башкарыла.

5.3.143. Линия-кабель корылмаларын проектлау беренчедән элемент чөлтәрләренен перспективалы үсешен исәпкә алып башкарылырга тиеш.

5.3.144. Элемент линияләре өчен трассаларны (мәйданчыкларны) урнаштыруны Россия Федерациясе Жир кодексы нигезендә элемент жириләрендә башкарырга кирәк:

торак пунктлардан читтә -, нигездә, транспорт коммуникацияләре зонасында урнашкан автомобиль юллары һәм су юллары буенда, электр тапшыру һәм элемент линияләре һәм аларга хезмәт күрсәтү белән бәйлә инфраструктура; жириләрдән файдалану чикләре буенча урнашкан.;

торак пунктларда-күбесенчә урамнарның жәяүлеләр өлешендә (тротуарлар астында) һәм кызыл линия белән төзелеш линиясе арасындагы полосада.

5.3.145. Торак пунктлардан читтә кабель линиясе трассасын барлык жир участкаларында, шул исәптән автомобиль һәм тимер юлларга бүлеп бирелгән полосаларда, саклау һәм тыю зоналарында, шулай ук автомобиль һәм тимер юл күперләрендә, коллекторларда һәм автомобиль һәм тимер юлларның тоннельләрендә конкрет шартларга карап сайларга кирәк.

Трасса юллары булмаганда, элементнең кабельле линияләре жириләрендә, авыл хужалыгы өчен яраксыз жириләрдә яки авыл хужалыгы жириләрендә, кадастр бәяләве буенча, шулай ук урман фонды жириләрендә аз бәяле.

5.3.149. Яңа территорияләре төзегәндә, 5тән алып 862 МГц га кадәр ешлык диапазоны булган кабельле телевидениенең бүлү системалары чөлтәрләрен урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

Кварталларны (микрорайоннарны) проектлаганда һәм реконструкцияләгәндә «күлгә зоналары», ягъни абонент Р 52023-2003 ГОСТ тарафыннан билгеләнгән дәрәжәләрдән түбәнрәк абонент розеткаларын кабул итү дәрәжәсе булган территорияләрдән качарга кирәк. Кабельле телевидениенең бүлү системаларының яңа чөлтәрләре, «күлгә зоналары» барлыкка килмәсен өчен, «өй өчен антенна» схемасы буенча төзелергә тиеш "антенна-йортлар төркеменә".

Торак төзелеше объектлары өчен, йортлар подъездларында телекоммуникацион шкафлар һәм коммуникацион розеткалар урнаштыруны да кертеп, кабельле телевидение системаларын, цифрлы телевидение, телефон һәм башка инфокоммуникацион хезмәтләре күмәк кабул итү мөмкинлеген тәмин итәргә кирәк

5.3.150. Яңа төзелеш объектларын төзүне тормышка ашырганда телекоммуникацион системалар, эфирлы цифрлы телевидениене коллектив кабул итү системалары төзүне һәм бер үк вакытта өч элемент операторы тарафыннан хезмәт күрсәтү өчен кирәкле булган ябык эчке коммуникацияләр буенча йорт эчендәге элемент чөлтәрләрен төзүне тәмин итәргә кирәк.

5.3.151. Яңа территорияләре төзөгәндә, гражданнар оборонасы сигналлары һәм гадәттән тыш хәлләр сигналлары буенча, элемент тармагының гамәлдәге норматив документларына туры китереп, шулай ук түбәндәге норматив документлар таләпләрен үтәп, халыкка хәбәр итү системасының локаль чөлтәләрен урнаштыруны күздә тотарга кирәк:

«Халыкны табиғый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау турында» 1994 елның 12 декабрендәге 68-ФЗ номерлы федераль закон;

«Гражданнар оборонасы турында " 1998 елның 12 февралендәге 28-ФЗ номерлы Федераль закон; Россия Федерациясе Хөкүмәтенен 2003 елның 25 октябрендәге 1554 номерлы күрсәтмәсе ;

тыныч һәм сугыш вакытында гадәттән тыш хәлләр килеп чыгу куркынычы турында яисә килеп чыгу турында халыкка үз вакытында хәбәр итүне тәмин итү чаралары турында;

Россия Федерациясе Гражданнар оборонасы, гадәттән тыш хәлләр һәм табиғый бәла - казалар нәтижеләрен бетерү министрлыгы, Россия Федерациясе Мәгълүмати технологияләр һәм элемент министрлыгы һәм Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының «халыкка хәбәр итү системалары турында нигезләмәне раслау хақында» 2006 елның 25 июлендәге 422/90/376 номерлы буюы.

5.3.152. Элемент, телевидение, чыбыклы тапшырулар яки кабель канализациясе торбаларынан башка жир асты һәм жир өсте корылмаларына кадәр минималь ара «инженерлык чөлтәләрен урнаштыру» бүлекчәсе таләпләре нигезендә билгеләнә.

5.3.153. Тапшырыла торган радиотехник объектларны урнаштырганда санитар кагыйдәләр һәм нормалар таләпләре үтәлгә тиеш, шул исәптән саклау зонасы, санитар-яклау зонасы һәм әлеге нормативларның 6.6 бүлегә таләпләре нигезендә төзелешне чикләү зонасы билгеләнә.

5.3.154. Электромагнит нурланышлар дәрәжәсе 1 СанПиН кушымтасы буенча хәбәр булган ПДУДАН артмаска тиеш 2.1.8/2.2.4.1383-03 (6.6.3 нокта).

5.3.155. Торак район яки берничә микрорайон өчен, торак районда, микрорайонда (кварталда) урнашкан барлык биналардан инженерлык жиһазларының (шул исәптән янгынга каршы) эше турында мәгълүмат жыю өчен, берләштерелгән диспетчерлык пунктына проектларга кирәк . Диспетчерлык пунктлары, кагыйдә буларак, хезмәт күрсәтелә торган территория үзәгендә эксплуатация хезмәтләре биналарында яки хезмәт күрсәтелә торган биналарда проектларга кирәк.

5.3.156. Янгын сүндерү һәм сигнализация жайланмалары НПБ 88-2001*таләпләренә туры китереп проектлана.

5.3.157. Элемент линияләре һәм объектлары, шулай ук торак район территориясендә жир асты коммуникацияләре өчен гомуми коллекторлар биләгән участоклардан файдалану 80нче таблица буенча кабул ителә.

80 нче таблица

Элемент линияләре һәм объектлар белән шөгыйльләнгән жирләрдән файдалану төрләре, шулай ук жир асты коммуникацияләре өчен гомуми коллекторлар белән тәмин итү.

Объектның исеме	Зонаның төп параметрлары	Куллану төре
-----------------	--------------------------	--------------

Жир асты коммуникацияләр өчен гомуми коллекторлар	Шәһәр коллекторының сак зонасы коллектор ягыннан һәр якка 5әр метр. 15 метр радиуста коллектор веншахтасы сак зонасы	Яшелләндерү, юллар, мәйданчыклар
Радиотелей элемтә линияләр	Охранная зона 50 метров в обе стороны луча	Үле зона
Телевидение объектлары	D = 500 метр сак зонасы	Яшелләндерү
Автоматик телефон станцияләр	Автоматик телефон станциясеннән торак биналарга кадәр ераклык-30 метр	Юллар, мәйданчыклар, яшелләндерү

Инженерлык челтәрләрен урнаштыру

5.3.167. Инженерлык челтәрләрен, нигездә, урам һәм юлларның аркылы профильләре чикләрендә урнаштырырга кирәк:

тротуарлар яки бүлү полосалары астында - коллекторларда, каналларда яки тоннельләрдә инженерлык челтәрләре;

аеру полосаларында - жылылык челтәрләре, суүткәргеч, газүткәргеч, хужалык һәм яңгыр канализацияләре.

Искәрмә:

1. Торак пунктлар территориясендә канализация челтәрләрен жир өсте һәм жир өстендә сузу рөхсәт ителми. ;

жиңел ялкынсынучы һәм янучан сыеклыклар, шулай ук сәнәгать предприятиеләрен һәм складларын тәмин итү өчен сыекландырылган газлар белән торбаүткәргечләр салу; магистраль торбаүткәргечләр сузу.

2. Торак пунктлар территориясе буенча салынучы нефть продуктлары өчен 2.05.13-90 СНИпына таянырга кирәк.

3. Тоннельләрдә, коллекторларда һәм каналларда газүткәргечләр сузу рөхсәт ителми. Сәнәгать предприятиеләре территориясендә 0,6 МПа га кадәр басым белән корыч газүткәргечләр салу искәрмә булып тора (СНиП II-89-80*к);

4. Гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары территориясе аша шәһәр (авыл) билгеләнешендәге магистраль инженер коммуникацияләре узарга тиеш түгел - су белән тәмин итү, канализация, жылылык белән тәмин итү, энергия белән тәмин итү.

5.3.168. Торак районга хезмәт күрсәтүче инженерлык челтәрләрен проектлау, кагыйдә буларак, урамнарның һәм юлларның тиешле техник зоналарында гамәлгә ашырылырга тиеш. Әлеге челтәрләренә микрорайоннар (кварталлар) аша үтү иң мөһим очракларда шәһәр милкә булган махсус бүлеп бирелгән зоналарда рөхсәт ителә. Техник зоналар габаритлары, аларда салына торган инженерлык челтәрләренә конкрет төрләренә карап билгеләнә.

Квартал эчендәге инженерлык челтәрләре һәм аларда корылмаларны төзелешкә бүлеп бирелә торган участоклар арасында билгеләнә торган техник зоналарда проектларга кирәк. Бу челтәрләренә төзелә торган участоклар аша сервитутны мәжбүри тәмин итеп, аларны

салу зоналарына узу мөмкин. Бу шарт биналарны микрорайонның (квартал) бүлү челтэрлэренә һәм аларга корылмаларга тоташтыруны тәэмин итүче инженер челтэрлэре участокларына да кагыла.

5.3.169. Жир асты инженерлык челтэрлэрен гомуми траншеяларда берләштерелгән урнаштыруны күздә тотарга кирәк;

тоннельләрдә -500-900 м диаметрлы жылылык челтэрлэрен, 500 мм га кадәр суүткәргеч, уннан артык элементә кабеле һәм 10 кВ. га кадәр көчәнеше кабеле, магистраль урамнарны һәм тарихи төзелеш районнарын реконструкцияләгәндә, траншеяларда, магистраль урамнар һәм тимер юллар белән кисешкәндә, урамнарның аркылы профилендәге урын житмәгәндә урнаштырыла.

Тоннельләрдә шулай ук һава үткәргечләр , каты канализация һәм башка инженерлык челтэрлэре салу да рөхсәт ителә. Жиңел ялкынсынучы һәм ягулык сыеклыкларын транспортлый торган газүткәргечләрне һәм торбаүткәргечләрне кабель линияләре белән бергә урнаштыру рөхсәт ителми.

Искәрмә:

1. Катлаулы грунт шартларында төзелгән участокларда, кагыйдә буларак, керү тоннельләрендә су ташучы инженерлык челтэрлэрен урнаштыру мөмкин.

2. Авыл территорияләрендә катлаулы планлаштыру шартларында жир өсте һәм жир өсте жылылык челтэрлэрен, тиешле нигезләмә һәм жирле үзидарә органнары рөхсәте булганда, салу искәрмә булып тора.

5.3.170. Жылылык челтэрлэренең жир асты сузылышын түбәндәге инженерлык челтэрлэре белән бергә кабул итәргә рөхсәт ителә:

каналларда-суүткәргечләр , 1,6 Мпка кадәр басымлы торбаүткәргечләр, мазутүткәргечләр, жылылык челтэрлэренә хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән контроль кабельләр белән;

тоннельләрдә-500 мм диаметрлы суүткәргечләр, элементә кабельләре, 10 кВ.га кадәр көчәнештәге көч кабельләре, 1,6 МП. га кадәр басым белән кыскартылган һава торбаүткәргечләре, каты канализация торбалары.

Жылылык челтэрлэренең каналларда һәм башка инженерлык челтэрлэре белән тоннельләрдә торба үткәргечлэрен салу, югарыда күрсәтелгәннәрдән тыш, рөхсәт ителми.

Искәрмә: жылылык челтэрлэре зиратлар, чүплекләр, үлэт базлары, РАО күмелгән урыннар, сугару басулары, фильтрация кырлары һәм жылылык китерүченең химик, биологик һәм радиоактив пычрану куркынычы булган башка участоклар территориясе буенча проектларга рөхсәт ителми.

5.3.171. 0,6 Мпка кадәр басым белән газүткәргечләрне жәяүлеләр йөри торган һәм автомобиль күперләре буенча салу рөхсәт ителә, әгәр күпер янмый торган материаллардан төзелгән булса һәм күпер янучы материаллардан әгәр төзелгән булса.

5.3.172. Суүткәргеч челтэрэн киңлектәге урамның ике ягында да урнаштырырга кирәк:

машиналар йөрү өлеше 22 метрдан артык;

урамнар кызыл линия чикләрендә 60 метр һәм аннан да күбрәк.

5.3.173. Елга, автомобиль юллары, шулай ук биналар һәм корылмаларның инженерлык челтэрлэре белән кисешүне туры почмак астында карарга кирәк. Нигезлэнгәндә, ким дигәндә, 45, ә тимер юл корылмалары 60° дан да ким булмаган почмак астында кисешү рөхсәт ителә.

Елгаларның, автомобильләрнең, шулай ук корылмаларның инженерлык челтэрлэре белән кисешү урынын сайлау гамәлдәге норматив документлар таләпләренә туры китереп, дәүләт күзәтчеләге органнары белән килештереп башкарылырга тиеш.

5.3.174. Гомуми челтэрнең тимер юллары, шулай ук елгалар, чокырлар, ачык суүткәргечләр кисешкән вакытта жылылык челтэрләрән жир өсте челтэрлэре салу каралырга тиеш. Шул ук вакытта даими автомобиль юллары һәм тимер юл күперләрәннән файдаланырга рөхсәт ителә.

Тимер, автомобиль, магистраль юллар, урамнар, шәһәр һәм район әһәмиятендәге урамнар, шулай ук жирле әһәмияттәге урамнар һәм юллар, гамәлдәге суүткәргеч һәм канализация челтэрлэре, газүткәргечләрнең жир асты челтэрлэре киселешендәге жылылык челтэрләрән 41-02-2003 СНИП нигезендә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.175. Тимер юллар һәм автомобиль юллары кисешкән урыннардан горизонталь буенча ераклык жир асты газүткәргечлэре белән дә ким булмаска тиеш:

гомуми файдаланудагы тимер юлларда, I - III категорияле автомобиль юлларында күперлэргә һәм тоннельлэргә, шулай ук жәяүлеләр күперләрәнә, алар аша тоннельлэргә кадәр - 30 метр, гомуми кулланылыштагы тимер юллар, IV - V категорияле автомобиль юлларына һәм трубаларга кадәр - 15 метр;

стрелка күчерү зонасына кадәр (утраулар, крестовиннарның койрыгы, рельсларга тоташу урыннары) - 20 метр;

элементә челтэре терәгенә кадәр-3 метр.

Кисешә торган корылмалар карамагындагы оешмалар белән килештереп, күрсәтелгән араларны кыскарту рөхсәт ителә.

5.3.176. Сәнэгать предприятиеләре мәйданчыкларында, нигездә, инженерлык челтэрләрән урнаштыру өчен жир өсте һәм жир өсте юлларын карарга кирәк.

Предприятиеләрнең завод алды зоналарында һәм сәнэгать ижтимагый үзәкләрәнә инженерлык челтэрләрән жир асты белән урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.177. Жиңел ялкынсынучы һәм янучы сыеклыклар өчен аерым Терәкләрдә, эстакадаларда салынучы жир өсте торба үткәргечләрән урнаштырырга кирәк диварлардагы уемнардан 3 метрдан да ким булмаган арада, үтемсез генә, ул 0,5 метрга кадәр кимергә мөмкин.

Басымына карап, жир өсте газүткәргечләрән янмый торган материаллардан яки бина һәм корылмаларның конструкцияләре буенча, СНИПның 3 нче таблицасы таләпләре нигезендә, СНИП 42-01-2002үткәргергә мөмкин..

5.3.178. Түбән терәкләрдә сыек һәм газ белән тыгыз торба үткәргечләр, шулай ук һәм элементә кабельлэре урнаштырырга кирәк:

бу максатлар өчен махсус билгеләнгән техник полосаларда предприятиеләрнең мәйданчыкларында булырга тиеш;

сыек продуктлар һәм сыекландырылган газ складлары территориясендә.

Моннан тыш, түбән терәкләрдә торак пунктлардан читтә төзелергә тиешле территория буенча жылылык челтәрләрен урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.179. Жир дәрәжәсеннән алып кешеләр үтеп керүдән тыш, ирекле территориядә түбән терәкләрдә салынуучы торбаларның (яки аларны изоляцияләү өслегеннән) түбәнлегенә кадәр биеклекне кимендә кабул итәргә кирәк:

торбалар төркеме киңлеге 1,5 метрдан да ким булмаган очракта - 0,35 метр;

торбалар төркеме киңлеге 1,5 метрдан һәм аннан да күбрәк булганда - 0,5 метр.

300 мм диаметрлы һәм ким дигәндә түбән терәкләрдә торба үткәргечләренә ике яки аннан да күбрәк вертикальгә урнаштыруны күздә тотарга тиеш, челтәрләр трассасы киңлеген максималь рәвештә киметергә кирәк.

5.3.180. Югары терәкләрдә салына торган торба яки изоляция өслегеннән жирнең биеклегеннән түбәнә кадәр биеклекне кабул итәргә кирәк:

территориянең машиналар йөрми торган өлешендә, кешеләр уза торган урыннарда - 2,2 метр;

автомобиль юллары белән кисешкән урыннарда (машиналар йөрү өлешенә өслегеннән) - 5 метр;

троллейбусның контакт челтәре белән кисешкән урыннарда (юл йөрү өлешенә өслегеннән) - 7,3 метр;

предприятиеләр территориясендә кайнар шлакны ташу өчен эчке тимер юл юллары булган жиңел һәм янучан сыеклыклар һәм газлар белән кисешкән урыннарда - 10 метр, торбаүткәргечләренә жылылык белән саклау жайланмасында - 6 метр булырга тиеш.

5.3.181. Якын - тирәдәге жир асты инженерлык челтәрләреннән биналар һәм корылмаларга кадәр булган ераклыкны 81 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

Күрше инженерлык жир асты челтәрләре арасында горизонталь (яктылык) буенча араларны параллель урнаштырганда 82 таблица буенча кабул итәргә кирәк, ә авыл торак пунктлары биналарында инженерлык челтәрләрен тапшыруда - 0,5 метрдан да ким булмашка тиеш. Катнаш торбаүткәргечләр салынган тирәнлектә 0,4 метрдан артык ара булса, 82 нче таблицада күрсәтелгән араны, траншеяларның тизлеген исәпкә алып, эмма траншеяларның тирәнлеген исәпкә алып, арттырырга кирәк.

81 һәм 82 таблицаларда күрсәтелгән араны иминлек һәм ышанычлылык таләпләрен тәмин итүче тиешле техник чараларны үтәгәндә киметергә рөхсәт ителә.

5.3.182. Кысан шартларда 0,6 МП га кадәр басым астында жир асты газ үткәргечләре салганда (норматив регламентлаштырылган ара булганда) трассаның

документлар белән, трассаның аерым участкаларында, биналар һәм биналар аркалары арасында, шулай ук 0,6 МПтан артык басымлы газүткәргечләр арасында, 81 һәм 82 нче таблицаларда күрсәтелгән араны аерып торучы ярдәмче биналар (кешеләр булмаган биналар) белән якынайтканда, 50 процентка кадәр киметү рөхсәт ителә.

5.3.183. Инженерлык челтәрләре кисешкән вакыттагы вертикаль ераклыкларны (яктылыкта) түбәндәгечә кабул итәргә кирәк:

кабель линиясе сузганда югары вольтлы линиянең көчәнеше 110 кВ һәм аннан югарырак булганда (кабельдән 10 метрга кадәр).

Реконструкция шартларында кабель линияләреннән жир асты өлешләренә һәм аерым терәкләр жирләренә кадәр 1000 метр көчәнеше белән 2 метрдан да ким булмаган ара кабул итү рөхсәт ителә, шул ук вакытта горизонталь (яктылык) буенча ВЛның өске чыбыгына кадәр ераклык нормалаштырылмый;

торбаүткәргечләр яки электр кабельләре, элемент кабельләре һәм тимер юллары арасында, рельс табаныннан, яки автомобиль юллары арасында, өслекнең өске өлешеннән труба (яки аның футляры) яки электрокабель, - челтәрнең ныклыгы буенча исәпләгәндә 0,6 метрдан да ким булмаска тиеш.;

каналларда яки тоннельләрдә урнашкан труба үткәргечләр һәм электр кабельләре арасында, каналларны яки тоннельләрне ябу юлыннан алып тимер юллар рельслары табанына кадәр юл -1 метр, кювет төбенә кадәр яки башка су бүлү корылмаларына кадәр, тимер юлның жир полотносы нигезенә кадәрге ара - 0,5 метр;

торбаүткәргечләр һәм көч кабельләре арасында көчәнеш 35 кВ. га кадәр, элемент кабельләре арасында – 0,5 метр;

торбаүткәргечләр һәм көч кабельләре арасында-110-220 кВ-1 метр;

торба үткәргечләр һәм элемент кабельләре арасында-0,1 метр;

шул ук вакытта элемент кабельләре торбаүткәргечтән югарырак урнашырга тиеш;

элемент кабельләре һәм көч кабельләре арасында коллекторларда параллель сузылганда-0,2 метр, ә элемент кабельләре көч кабельләреннән түбәнрәк булырга тиеш;

предприятиеләрне реконструкцияләү шартларында, ПУЭ таләпләрен үтәү шарты белән, барлык көчәнешләр кабельләре һәм торбаүткәргечләр арасында араны 0,25 метрга кадәр киметергә рөхсәт ителә;

төрле билгеләнештәге торбаүткәргечләр арасында (суүткәргечләренә кисүче канализация һәм агулы, исле сыеклыклар өчен торбаүткәргечләрдән тыш) - 0,2 метр;

эчәргә яраклы сыйфатлы суны транспортлый торган торбаүткәргечләренә агулы һәм юеш - сөрешле сыеклыкларны транспортлый торган канализация яки труба үткәргечләреннән 0,4 метрга югарырак урнаштырырга кирәк;

эчәргә яраклы сыйфатлы суны транспортлый торган корыч, төзелгән торбаүткәргечләренә канализация торбаларыннан түбәнрәк урнаштыру рөхсәт ителә, шул ук вакытта канализация торбалары стеналарыннан футляр обрезаына кадәр ара һәр якка 5 метрдан да ким булмаска тиеш, балчык грунтларда, 10 метр-зур кисәкле һәм ком грунтларында канализация торбаүткәргечләрен чуен торбалардан ясауны күз уңаенда тотарга кирәк;

әгәр кисешүче торбалар диварлары арасындагы ара - 0,5 метр булса, торбалар диаметры 150 мм. га кадәр булганда, хужалык-эчә торган суүткәргечне , әгәр кисешүче футляр урнаштырылмаса, канализация жайланмасыннан түбәнрәк урнаштырырга мөмкин.;

су белән тәмин итү системасының ачык жылылык челтәрләренең яки кайнар су белән тәмин итү челтәрләренең су үткәргеч торбаүткәргечләрен канализация торбаүткәргечләреннән алып, аннан да түбәнрәк һәм аннан да югарырак урнашкан

торбаүткөргөчлөргө кадэр араны канализация үткөргөчлөре вакытында 0,4 метрда урнаштырылу кабул ителергэ тиеш;

төрле билгеләнештәге каналлар яки тоннельләр белән кисешкән вакытта, газүткөргөчлөрне, каналларның тышкы диварларыннан яки тоннельлөрдөн ике якка чыга торган футлярларда, 0,2 метрдан да ким булмаган арага урнаштырырга кирәк. Төрле билгеләнештәге тоннельләр аша 0,6 Мпка кадэр басымлы жир асты газүткөргөчлөре сузарга рөхсәт ителә.

Якын- тирэ жир асты инженерлык челтэрлэреннэн биналар һәм корылмаларга кадэр горизонталь (яктылык)

Инженерлык челтэрлэре	горизонталь һәм (яктылык буенча) жир асты челтэрлэреннэн кадэр ераклык						ВЛ көчәнеш белән фундамент терэк	1 һәм 35 кВ дан чөтгөрөндө 10 кВ кадэргөак	35 һәм 110 кВ югарыра к
	төзелеш биналары һәм фундаментлары	предприят ие корылмаларының фундаментлары, тимер юл һәм элементтерәклэре	кырый юл үзеге	1520 метрдан тирэн булмаган тимер юл колеялэре	750 мм лы тимер юл колеялэре	ташлы урам юллары (читлэре ныгытылган өлеше)			
1	2	3	4	5	6	7	9	10	
Сууткэргеч һәм терэк канализация	5	3	4	2,8	2	1	2	3	
Үзлектән ясалган канализация	3	1,5	4	2,8	1,5	1	2	3	
Дренаж	3	1	4	2,8	1,5	1	2	3	
Башка дренаж	0,4	0,4	0,4	0	0,4	-	-	-	
0,005 МПа га кадэрге түбэн басымлы газ ягулык үткэргечлэре	2	1	3,8	2,8	1,5	1	5	10	
0,005 тэн 0,3 кэ кадэр уртача югарылыкта	4	1	4,8	2,8	1,5	1	5	10	
0,3 тэн 0,6 га кадэр уртача югарылыкта	7	1	7, 8	3,8	2, 5	1	5	10	
0,6 ддан 1,2 гэ кадэр	10	1	10,8	3,8	2,5	2	5	10	
Жылылык челтэрлэре: туннель, каналларның тышкы диварларыннан	2	1,5	4	2,8	1,5	1	2	3	

Инженерлык жир асты челтэрлэре арасында горизонталь(яктылык) буенча ераклыклар

82 нче таблица

Инженер челтэрлэре	Горизонталь ераклык								яктылыкка	кадэр:				
	сууткэргеч	көнкүреш канализациясе	су канализациясе дренажы	газүткэргечлэр басымы, МПа (кгс/см ²)				көчэнешлэрнең көч кабельлэре		элемент чыбыклары	жылылык челтэрлэре		каналлар, тоннельлэр	тышкы пневмо чүплөклэр
				0,005 кадэр түбән	уртача 0,005 тән 0,3 кэ	югары 0,3 тән 0,6 га 0,6 дан 1,2 гә					тоннель каналын ың тышкы дивары	каналсыз прокладка тышлыгы		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Сууткэргеч	1,5	1 нче искэрмә	1,5	1	1	1,5	2	1*	0,5	1,5	1,5	1,5	1	
Көнкүреш канализациясе	1 нче искэрмәне кара	0,4	0,4	1	1,5	2	5	1*	0,5	1	1	1	1	
Су канализациясе	1,5	0,4	0,4	1	1,5	2	5	1*	0,5	1	1	1	1	
Газүткэргечлэрнең 0,005 МПа кадэргә басымы	1	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	2	1	2	1	
0,005 тән 0,3кэ кадэр уртача	1	1,5	1,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	2	1	2	1,5	
0,3тән 0,6 кадэр югары	1,5	2	2	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	2	1,5	2	2	
0,6дан1,2гә кадэр юг	2	5	5	0,5	0,5	0,5	0,5	2	1	4	2	4	2	
Көчэнеш чыбыклары	1*	1*	1*	1	1	1	2	0,1 - 0,5	0,5	2	2	2	1,5	
Элемент чыбыклары	0,5	0,5	0,5	1	1	1	1	0,5	-	1	1	1	1	

5.3.184. Жир асты инженерлык челтэрлэре жаяүлелэр кичүе белэн кисешкэн вакытта торбаүткэргечлэрне, тонельлэр астында, көч һәм элемтэ кабельлэрен тоннельлэр өстендө урнаштыруны күздө алдында тотарга кирэк.

5.3.185. Газ бүлү челтэрлэренең жир асты резервуарларын жир өслегеннән алып югары резервуарга кадэр 0,6 метр тирэнлектэ салырга кирэк.

Жир асты резервуарлары арасында ут арасы 1 метрдан да ким булмаска тиеш, э жир өсте резервуарлары арасында катнаш резервуар диаметрына тигез, эмма 1 метрдан да ким булмаска тиеш.

5.3.186. Сыекландырылган углеводород газлары складларыннан, сыекландырылган углеводород газлары резервуар жайланмаларыннан, сыекландырылган углеводород газы кулланыла торган биналардан һәм жайланмалардан янгынга каршы ераклыкны «янгын куркынычсызлыгы таләплэре турында Техник регламент»²² июль, 2008 ел, № 123-ФЗ Федераль закон таләплэре нигезендә кабул итэргэ кирэк.

5.3.187. Жәмәгать яки житештерү бинасы янында бер төркем жайланмаларны урнаштыру рөхсэт ителми. Торак бина янында бер-бер артлы 15 метрдан ким булмаган арада өч баллон жайланманы урнаштырырга рөхсэт ителэ. Тыштан индивидуаль баллон жайланмаларын яктылык тэрэзэлэреннән 0,5 метр һәм беренче каттагы ишек аралыгыннан 1,0 метр, ишек һәм тэрэзэ, подвал катларындагы аралыклардан, шулай ук канализация коеларыннан 3 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнаштырырга кирэк.

5.3.188. Минималь ераклык сыекландырылган углеводород газы резервуарларыннан предприятиялэр һәм ГНС территориясендә урнаштыруны СНиП 42-01-2002 таләплэре нигезендә кабул итэргэ кирэк.

Азкатлы торак төзелеше территориясендә инженерлык челтэрлэре һәм корылмалар

5.3.189. Азкатлы торак төзелеше территориясе өчен инженерлык проект чишелешлэрен сайлау жирле инженерлык челтэрлэрен эксплуатациялэү өчен жаваплы тиешле органнар тарафыннан бирелгән, инженерлык челтэрлэре белэн тээмин итүче органнар ярдәмендә башкарылырга тиеш.

5.3.190. Жылылык, газ, канализация челтэрлэрен, кагыйдә буларак, урамнарның һәм юлларның тиешле техник зоналарында проектларга кирэк. Элеге челтэрлэрне микрорайоннар (кварталлар) аша аерым очрактарда махсус бүлөп бирелгән зоналарда үткэрү рөхсэт ителэ.

Квартал эчендәге инженерлык челтэрлэре һәм алардагы корылмаларны төзелешкә бүлөп бирелэ торган участоклар арасында билгеләнэ торган техник зоналарда проектларга кирэк. Бу челтэрлэрне төзелэ торган участоклар аша сервитутны мәжбүри тээмин итеп, төзөргә мөмкин. Бу шарт биналарны микрорайонның (квартал) бүлү челтэрлэренэ һәм корылмаларга тоташтыруны тээмин итүче инженер челтэрлэре участокларына да кагыла.

5.3.191. Азкатлы торак төзелешен жылылык белэн тээмин итү схемалары, элеге нормативларны исәпкә алып, төзелешнең планлаштырылган карарлары нигезендә эшләнэ.

Схемаларда жылылык нагрузкалары һәм газ чыгымнары; жылылык белэн тээмин итүне үзәкләштерү яки децентрализациялэү дәрәжәсе; үзәкләштерелгән жылылык чыганакалары (котельныйлар) тибы, егәрлеге һәм саны; жылылык һәм газ челтэрлэрен трассировкалау; үзәк жылылык пунктларының һәм газны жайга салу пунктларының һәм

газны жайга салу жайланмаларының саны һәм урыннары; жылылык белән тээмин итү челтэрлэрен урнаштыру саны һ. б. билгеләнә.

5.3.192. Азкатлы торак төзелешен жылылык белән тээмин итүне автоном типтагы һәр фатир генераторынан да, шулай ук үзәкләштерелгән, гамәлдәге яки яңа проектлаштырыла торган котельныйлардан да (ГРП) тиешле инженерлык коммуникацияләре булган децентрализацияләнгән итеп карау рөхсәт ителә.

Үзәкләштерелгән жылылык белән тээмин итү аерым очрақларда, районда төзелеш яки аның янында булган үзәкләштерелгән системалар булганда, һәм алардан жылылык һәм газ нагрузкалары белән тээмин итү мөмкинлеге булганда (бу системаларны реконструкцияләмичә яисә өлешчә үзгәртеп кормыйча) проектларга кирәк.

Азкатлы торак төзелеше районнарында жылылык белән тээмин итү системаларын куллану мөмкин булмаган яки максатка ярашсызлыгы булган очракта, табигый газны кулланып, табигый газ белән тээмин итү системасын ГОСТ 5542-87 буенча, һәр йорт хужасында, фатирда яки шәхси милектәге социаль өлкә объектларында билгеләнә торган автоном типтагы жылылык генераторлары эшен тээмин итә торган иң нәтижәле Бердәм энергия чыганагы буларак, проектларга киңәш ителә.

Жылылык белән тээмин итү системаларын проектлау жылылык белән тээмин итүне үзәкләштерү яки децентрализацияләү буенча карар кабул ителгәннән соң гамәлгә ашырыла.

5.3.193. Газ бүлү системаларын проектлауны сәнәгать куркынычсызлыгы өлкәсендә норматив документлар таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

Газүткәргечләргә жир асты һәм жир өсте юлы белән салуны күздә тотарга кирәк. Нигезләнгән очрақларда торак йортлар һәм кварталлар эчендәге биналар стеналары буенча СНиП 42-01-2002 п. таләпләре нигезендә газүткәргечләргә жир өстеннән сузу рөхсәт ителә.

Азкатлы торак төзелеше территориясендә югары басымлы газүткәргечләр салу рөхсәт ителми. Якын-тирә территорияләрдә техник зоналар һәм газ бүлү станцияләреннән һәм торак пунктлардан торак төзелешенә кадәр ераклык булган очракта, әлеге нормативларның 64 таблицасы һәм әлеге нормативларның «газ белән тээмин итү» бүлекчәсе таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

Азкатлы торак төзелеше территорияләрен газ белән тээмин итү сыекландырылган газ баллон жайланмаларынан, сыекландырылган газ белән резервуар жайланмалардан башка булырга мөмкин.

Су үткәргечнең тышкы челтэрлэрен һәм корылмаларын «су белән тээмин итү» бүлекчәсе таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.

Урам челтэреннән биналарның фундаментларына кадәр иң аз ара 5 метр тәшкил итәргә тиеш. Аерым очрақларда бу киметү бина һәм корылмаларның фундаментларын саклау өчен тиешле чаралар үтәлгән очракта (футлярларда, тимер-бетон обойда салу һ.б.) һәм аларны эксплуатацияләүче оешма белән килештергән очракта, 3 метрга кадәр арада рөхсәт ителә.

Торак участок территориясә буенча салынучы суүткәргечтән әлеге участка урнашкан биналарга кадәр ара 3 метрдан да ким булмаска тиеш.

Кайнар су белән тээмин итү һәм жылылык белән тээмин итү өчен азкатлы торак төзелеше территориясендә, кагыйдә буларак, индивидуаль жылылык нокталарын күздә тотарга кирәк.

Административ һәм торак биналар өчен индивидуаль котельныйлар ягулыгы сыйфатында табигый газ кулланырга кирәк.

5.3.194. Су үткәргече булмаган районнарда артезиан скважиналарын һәм баш суүткәргеч корылмаларын (резервуарлар, су башняларын, насос станцияләрен, чистарту корылмаларын) проектларга кирәк. Артезиан скважиналарын һәм су үткәргечнең баш корылмаларын су белән тәмин итү чыганаclarын санитар саклау зоналарын тәмин итү белән бер майданчыкта урнаштырырга кирәк.

Аерым очракларда, проект нигезендә, бер - ике фатирлы йортны, шахталы һәм вак көпшәле коены, чишмәләрне автоном су белән тәмин итүне оештыру рөхсәт ителә.

5.3.195. Азкатлы торак төзелешендә су белән тәмин итү күләменә исәп-хисап күрсәткечләре буенча, тәүлегенә 10 л/кв.метрга кадәр су сибүгә өстәмә чыгымнар кабул ителә.

5.3.196. Бер - ике фатирлы йортларга су үткәрү үзәкләштерелгән канализация системасына тоташтыру булганда яки жирле канализация булган очракта, тиешле нигезләнгән очракта рөхсәт ителә.

5.3.197. Азкатлы торак төзелешен канализацияләү схемасын сайлау карала торган районда гамәлдәге канализация системасының азкатлы торак төзелешенә проектлана торган территориясеннән юынты суларның өстәмә чыгымын, санитар, табигать саклау һәм административ органнар таләпләрен, шулай ук төзелешнең планлаштыру карарларын кабул итәргә мөмкинлек бирүче булуын исәпкә алып билгеләнә.

Гамәлдәге канализация булмаган очракта, кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлегенә өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе, Ростехнадзорның Татарстан Республикасы буенча технологик һәм экологик күзәтчелек идарәсе һәм башка кызыксынган оешмалар бәяләмәләре нигезендә, канализациянең яңа системасын (барлык кирәкле корылмалар, шул исәптән чистарту корылмалары белән) проектларга кирәк.

5.3.198. Канализациянең тышкы челтәрләрен һәм корылмаларын әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы» бүлегенә таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.

Әлеге участкада урнашкан йортларга кадәрге участок территориясә салына торган канализация ишегалды челтәреннән 2 метрдан да ким булмаска тиеш.

Шахта коесыннан яки индивидуаль скважинадан су алу белән тәмин итүнең децентрализацияләнгән системасын кулланганда су белән тәмин итү чыганаclarыннан канализациянең локаль чистарту корылмаларына кадәр ераклык 50 метрдан да ким булмаска тиеш. Ә грунт сулары хәрәкәтен су чыганагына таба жибәргәндә күрсәтелгән корылмаларга кадәр минималь ара гидродинамик исәп-хисаплар белән нигезләнәргә тиеш.

Бер-ике фатирлы торак йортлар өчен, юынтыларны тәүлегенә 3 куб. метрдан да ким булмаган күләмдә тотып, локаль чистарту корылмалары урнаштыруны күздә тотарга рөхсәт ителә.

Азкатлы торак төзелешен, шул исәптән коттеджларны канализацияләү өчен киртәләр урнаштыру рөхсәт ителми.

5.3.199. Азкатлы торак төзелешен электр белән тәмин итү әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы» бүлегенә таләпләре нигезендә проектлаштырырга кирәк.

Азкатлы торак төзелешен электр белән тәмин итү өчен трансформатор подстанциясе трансформаторларының егәрлеген исәпләү буенча кабул итәргә кирәк.

электр челтәре белән тәмин итү 0,38 кВ һава яки кабель линияләре белән аерылган тармаклы схема яки трансформатор подстанцияләре белән ачык режимда башкарырга тиеш.

Һава һәм кабель линияләре трассалары фатир яны участкаларыннан читтә узарга, хезмәт күрсәтүче автотранспортның һава линияләре терәкләренә керү өчен уңайлы булырга һәм кабель линияләрен тоткарлыксыз казу мөмкинлегенә бирергә тиеш.

Таләп ителгән өзеклекләргә 81 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.3.200. Азкатлы торак төзелеш территориясендә шәһәр телефон элементсе, радиотрансляция, шәһәр кабель телевидение, янғын һәм сак сигнализациясе системаларын "Инженерлык инфраструктурасы зоналары нормативлар"ы ярдәмендә проектларга кирәк

Өстәмә элемент һәм сигнализация системаларының кирәклегенә заказчы тарафыннан билгеләнә һәм проектлау биремендә карала.

6. Әйләнә-тирә мохитне саклау

6.1. Гомуми таләпләр

6.1.1. Жирлекне планлаштыру һәм төзү барышында әйләнә-тирә мохитне саклау, табигый ресурслардан рациональ файдалану, куркынычсыз тормыш эшчәнлегенә һәм Кеше саулыгы белән бәйләнешләрне хәл итүнең өстенлекле юнәлешенә дип санарга кирәк.

6.1.2. Атмосфера һавасы, су, тупрак сыйфатын, шулай ук тавыш, вибрация, электромагнит һәм ионизацияләүче нурланышларның, табигый һәм техноген куркынычның башка факторларының рәхсәт ителгән дәрәжәсен билгели торган стандартларга ирешүне тәмин итәргә кирәк.

6.1.3. Проектлаганда Россия Федерациясе Шәһәр төзелеш кодексы, Россия Федерациясе Су кодексы, Россия Федерациясе Жир кодексы, Россия Федерациясе Һава кодексы, Россия Федерациясе Урман кодексы, «әйләнә - тирә мохитне саклау турында» 2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы, «атмосфера һавасын саклау турында» 1999 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы, «халыкның санитар - эпидемиология иминлегенә турында» 1999 елның 30 мартындагы 52-ФЗ номерлы, «житештерү һәм куллану калдыклары турында» 1998 елның 24 июнендәге 89-ФЗ номерлы, «житештерү һәм куллану калдыклары турында " 1995 елның 15 февралендәге 33-ФЗ номерлы законнары нигезендә шәһәр төзелеш эшчәнлегенә төп юнәлешләрнең берсе-табигатьтән рациональ файдалану, табигатьне саклау, ресурсларны саклау, территорияләргә куркыныч табигать күренешләреннән һәм техноген процесслардан саклау һәм кеше тормышының уңай шартларын тәмин итү.

Табигый ресурслардан рациональ файдалану

6.1.4. Табигать комплексы территорияләрен, флора һәм фаунаны куллану һәм саклау 2002 елның 10 гыйнварындагы 7 - ФЗ номерлы «әйләнә-тирә мохитне саклау турында», 1995 елның 15 февралендәге 33-ФЗ номерлы «аеруча саклана торган табигый территорияләр турында», 1995 елның 24 апрелендәге 52-ФЗ номерлы «хайваннар дөньясы

турында», Татарстан Республикасы Экология Кодексы һәм башка норматив хокукий документлар нигезендә гамәлгә ашырыла.

Алар нигезендә шәһәр төзелеше эшчәнлегенә төп юнәлешләрнең берсе-табигатьтән рациональ файдалану, табигатьне саклау, ресурсларны саклау, территорияләрне куркыныч табигать күренешләреннән һәм техноген процесслардан саклау һәм кеше тормышының уңай шартларын тәмин итү.

6.1.5. Табигать комплексы территорияләрен, флора һәм фаунаны куллану һәм саклау 2002 елның 10 гыйнварындагы 7 - ФЗ номерлы «әйләнә-тирә мохитне саклау турында», 1995 елның 15 февралендәге 33-ФЗ номерлы «аеруча саклана торган табигый территорияләр турында», 1995 елның 24 апрелендәге 52-ФЗ номерлы «хайваннар дөньясы турында», Татарстан Республикасы Экология Кодексы һәм башка норматив хокукий документлар нигезендә гамәлгә ашырыла.

6.1.6. Авыл хужалыгы өчен яраклы булмаган жирләрдә үсеш өчен территорияне күздә тотмаса кирәк. Авыл хужалыгы ихтыяжлары өчен аларны бирү максатларында авыл хужалыгы жирләрен тартып алу бары тик законда билгеләнгән тәртиптә генә рөхсәт ителә.

6.1.7. Жирлек территориясендә торак төзелеше, сәнәгать комплекслары һәм башка объектларны проектлау Татарстан Республикасы буенча жир асты байлыктарыннан файдалану идарәсеннән булчак төзелеш участогы астында жир асты байлыктарында файдалы казылмалар булмау турында бәяләмә алганнан соң гамәлгә ашырыла.

Файдалы казылма ятмалары майданнарын төзү, шулай ук алар яткан урыннарда жир асты корылмаларын урнаштыру Татарстан Республикасы буенча жир асты байлыктарыннан файдалану идарәсе рөхсәте белән рөхсәт ителә.

Россия Федерациясе Урман кодексы, «жирләрне бер категориядән икенче категориягә күчерү турында» 2004 елның 21 декабрендәге 172 - ФЗ номерлы Федераль закон, Россия Федерациясе Хөкүмәтенә 2006 елның 28 гыйнварындагы 48 номерлы карары белән расланган урман фонды жирләрен башка категорияләргә күчерү турындагы документлар составы һәм тәртибе турындагы нигезләмәгә туры китереп, аерым очракларда гына торак пунктлар жирләренә күчерү рөхсәт ителә. «Россия Федерациясе Урман кодексын гамәлгә кертү турында» 2006 елның 4 декабрендәге 201-ФЗ номерлы Федераль законның 9 статьясы нигезендә урман фонды жирләрендә гражданның коммерциягә карамаган бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләрен урнаштыру, гражданның дача хужалыгын алып бару, бакчачылык, яшелчәчелек, индивидуаль гараж яки индивидуаль торак төзелеше өчен урман кишәрлекләре бирү тыела.

6.1.8. Территориядән файдалану өчен махсус шартлары булган зоналарда шәһәр төзелеше эшчәнлегенә (саклау, санитар-саклау зоналары, мәдәни мирас объектларын саклау зоналары, су саклау зоналары, эчәргә яраклы су чыганактарын саклау зоналары, саклана торган объектлар зоналары) жир, су объектлары зоналары белән регламентлана., шәһәр төзелеше законнары, санитар - эпидемиологик иминлек, әйләнә-тирә мохитне саклау турындагы, махсус сакланыла торган табигый территорияләр турындагы законнар һәм Россия Федерациясенә башка законнары һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән.

6.1.9. Биналарны, корылмаларны һәм коммуникацияләрне урнаштыру рөхсәт ителми: аеруча саклана торган табигый территорияләрдә;

рекреацион зоналар территориясендә, шәһәр урманнарын да кертәп, проектлана торган объектлар ял һәм спорт өчен билгеләнмәгән булса, рекреацион зоналар территориясендә; I пояста, әгәр проектлана торган объектлар чыганақларны файдалануга бәйлә булмаса, эчә торган су белән тәмин итү чыганақларын һәм су үткәрү корылмалары мәйданчықларын санитар саклау зоналары;

курортларны санитар (тау-санитар) саклау округының I зонасында, әгәр проектлаштырыла торган объектлар табигый дөвалау чараларын курортлардан файдалану белән бәйлә булмаса;

өскә су объектларының яр буге полосасында; Гидрометеорология станцияләрен саклау зоналарында;

инженерлык коммуникацияләренә сак зоналарында.

6.1.10. Торак пунктларның якын-тирә территорияләренә рекреацион, санитар-гигиеник һәм сәламәтләндерү функцияләрен гамәлгә ашыру максатларында яшел һәм урман-парк зоналары формалаштыруны күздә тотарга кирәк. Яшел һәм урман-парк зоналары табигать һәм башка объектларны саклау функциясен башкара торган саклагыч урманнар категориясенә керә. Аларның чикләрендә әлегә зоналарның максатчан билгеләнешенә туры килми торган эшчәнлек алып бару тыела. Урман-парк һәм яшел зоналарның, шулай ук шәһәр урманнарының чикләрен үзгәртү рөхсәт ителми.

6.1.11. Аз урманлы районнарда урнашкан торак пунктлар тирәсендә саклагыч урман полосалары (жил саклау, яр ныгыту һ.б.) булдыруны, калкулыклар, чокыр - чокырлар һәм балкаларны яшелләндерүне күздә тотарга кирәк.

Саклагыч урман полосаларының киңлеген кабул итәргә кирәк:

эре шәһәр торак пунктлары өчен-500 метрдан да ким түгел; урта шәһәр торак пунктлары өчен-100 метрдан да ким түгел;

кече шәһәр һәм авыл торак пунктлары өчен-50 метрдан да ким түгел.

6.1.12. Муниципаль берәмлекләр чикләрендә, территориянең геоморфологик үзенчәлекләрен исәпкә алып, гидрографик челтәр базасында, табигый һәм яшелләндерелгән территорияләрнең территориаль өзлексез системасы рәвешендә табигый-экологик каркас системасын күздә тотарга кирәк.

6.2. Атмосфера һавасын саклау

6.2.1. Атмосфера һавасының норматив сыйфатын тээмин итү өчен «атмосфера һавасын саклау турында» 1999 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы Федераль закон, СанПиН 2.1.6.1032-01 һәм СанПиН таләпләрен үтәү зарур 2.2.1/2.1.1.1200-03 к

6.2.2. Төзелешләре проектлаганда атмосфера һавасының пычрануы чыганаclarыннан атмосфера пычрануы дәрәжәсен исәпләү юлы белән, аэроклиматик һәм геоморфологик шартларны исәпкә алып, атмосфера һавасының пычрануын бәяләү һәм аның сыйфатын үзгәртүне фаразлау зарур. Гамәлдәге һәм планлаштырыла торган объектлар, ПДК яки һәр пычраткыч матдәнең якынча куркынычсыз дәрәжәсе. Шулай ук атмосфераның пычрануын булдырмау буенча кисәтү чаралары, шул исәптән организацияләнмәгән ташлаулар һәм икенчел чыганаclar эшләнергә тиеш.

6.2.3. Территорияне планлаштыру буенча документацияне эшләгәндә әйләнә - тирә мохитне саклау буенча чараларны территориядән файдалануның махсус шартлары булган зоналарда үз-үзен тотышына этәрә торган таләпләренә исәпкә алып нигезләү башкарыла.

6.2.4. Атмосфера һавасындагы пычраткыч матдәләр концентрациясе ГН 2.1.6.1338-03, ГН 2.1.6.309-07 һәм СанПиН 2.1.6.1032-01 таләпләренә туры китереп кабул ителә. Аларны үтәү халыкның сәламәтлегенә һәм аның яшәү шартларына турыдан-туры яки турыдан-туры йогынты ясамауны тээмин итә.

6.2.5. Торак, ижтимагый-эшлекле һәм рекреацион зоналарны атмосфера һавасы пычрану чыганаclarына карата, жыллар өчен (өстен килүче юнәлештәге жыллар өчен) төп яктан урнаштырырга кирәк.

6.2.6. Торак зонада атмосфера һавасындагы пычраткыч матдәләр микъдары-ПДКДАН, халык күпләп ял итә торган урыннарда, авыруларны дөвалау - профилактика учреждениеләре һәм тернәкләндерү үзәкләре урнашкан территорияләрдә 0,8 ПДКТАН артмаска тиеш.

6.2.7. Атмосфера һавасының пычрану чыганаclarы булып предприятиеләр, аларның аерым биналары һәм корылмалары тора, алар өчен чикләрдән тыш барлыкка килә торган пычрану дәрәжәсе ПДК һәм/яки торак зоналарны пычратуга керткән өләш 0,1 ПДК дан артып китә.

6.2.8. Атмосфера пычрануның төп нокталары булган объектларны пычрану дәрәжәләре билгеләнгән гигиена нормативларыннан артып киткән территорияләрдә проектлау һәм урнаштыру тыела. Гамәлдәге объектларны реконструкцияләү һәм техник яктан яңадан жиһазландыру, атмосферага зарарлы матдәләр чыгаруны рөхсәт ителгән чиккә кадәр киметү шарты белән, мондый территорияләрдә рөхсәт ителә.

Калдыklar составында расланган ПДК яки якынча куркынычсызлык дәрәжәләре булмаган матдәләр булса, объектларны проектлау һәм урнаштыру тыела.

6.2.9. Халык саулыгына һәм аның яшәү шартларына тискәре йогынты чыганаclarы булырга мөмкин булган объектларны урнаштыру һәм киңәйтү өчен мәйданчыklar аэроклиматик характеристиканы, жир рельефын, атмосферада индустриаль ташлауларның закончалылыгын, шулай ук атмосфераның пычрану потенциалын исәпкә алып сайлап алына.

6.2.10. I һәм II класслы зарарлы матдәләр белән пычрану чыганаclarы булган житештерү объектларын секунднына 1 метрга кадәр тизлек белән, озак яки еш кабатлана торган штильләр, инверсияләр, томан белән (бер ел эчендә 30 - 40 процент, кыш дөвамында - 50 - 60 процент) жыллар күп булган районнарда урнаштырырга кирәк түгел.

6.2.11. Атмосфера пычрануның потенциалы (алга таба - ПЗА) - атмосфераның катнашмаларны чөчөргә сәләте. ПЗА СанПиН 2.1.6.1032-01 таләпләренә туры китереп,

метеорологик параметрларның уртача еллык күрсәткечләре буенча билгеләнә.

6.2.12. I һәм II класслы предприятиеләрне югары һәм бик югары булган территорияләрдә урнаштыру Россия Федерациясенә Баш дәүләт санитар табибы яисә аның урынбасары тарафыннан индивидуаль тәртиптә хәл ителә.

6.2.13. Әйләнә-тирә мохиткә һәм кеше саулыгына йогынты ясау чыганакалары булган сәнәгать объектлары, житештерүләр һәм корылмалар өчен СанПиН таләпләре нигезендә санитар-яклау зоналары билгеләнә 2.2.1/2.1.1.1200-03 һәм әлеге нормативларны раслау таләп ителә.

Санитар-саклау зоналарында торак төзелешен һәм әйләнә-тирә мохитнең нормалаштырыла торган сыйфат күрсәткечләре белән башка территорияләрне урнаштыру тыела. Санитар-саклау зонасы яки аның бер өлеше резерв территория буларак карала алмый һәм житештерү яки торак территорияне киңәйтү өчен файдаланыла алмый.

6.2.14. Атмосфера һавасын пычратудан саклауны СанПин 2.1.6.1032-01 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

6.3. Су ресурсларын саклау

6.3.1. Су объектларын саклау халыкның сәламәтлегенә куркыныч тудыручы һәм массакүләм йогышлы, паразитар һәм йогышлы булмаган авырулар үсешенә, судан файдалану шартларының начараюына яки аның януына, эчә торган, хужалык - көнкүреш, дөвалау һәм рекреация максатларының юкка чыгуына ярдәм итүче өслек һәм жир асты суларының пычрануын булдырмау һәм бетерү өчен кирәк.

6.3.2. Эчәргә яраклы, хужалык-көнкүреш һәм рекреацион судан файдалануның судан файдалану пунктларында су составы һәм үзлекләре күрсәткечләре хужалык эшчәнлегенә, көнкүреш кулланылышының турыдан-туры яки турыдан-туры йогынтысы астында үзгәрсә һәм халыкның судан файдалану өчен өлешчә яки тулысынча яраксызга әйләнсә, су объектлары пычранган дип санала,

6.3.3. Химик матдәләр микъдары су объектларында гигиеник рөхсәт ителгән концентрацияләрдән һәм рөхсәт ителгән матдәләрнең якынча рөхсәт ителгән дәрәжәләреннән артмаса тиеш, алар ГН 2.1.5.1315-03 һәм ГН 2.1.5.2307-07 ГН 2.1.5.5.2307-07 ГНда расланган.

6.3.4. Су объектларын саклау чараларын Россия Федерациясе Су кодексы, Татарстан Республикасы норматив хокукый актлары, билгеләнгән тәртиптә расланган санитар һәм экологик нормалар, шулай ук әлеге нормативлар таләпләре нигезендә күздә тотарга кирәк. Шулай ук вакытта, хужалык-эчәргә яраклы су белән тәэмин итү, халык ялы өчен файдаланыла торган су объектларында, шулай ук торак пунктлар чикләрендә урнашкан рекреация үзәкләрендә, шулай ук санатор-курорт зоналарында, рекреация үзәкләрендә, пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясен үтәп, су объектларының пычрануын кисәтүне тәэмин итәргә кирәк.

6.3.5. Хужалык яки башка объектларны урнаштыру, проектлау, файдалануга тапшыру һәм эксплуатацияләү һәм су объектларының су сыйфатына йогынты ясарга сәләтле теләсә нинди эшләр башкарганда, СанПин 2.1.5.980-00 һәм СП 2.1.5.1059-01 билгеләнгән нормативларны үтәү мәжбүри.

6.3.6. Торак, ижтимагый-эшлекле, катнаш һәм рекреацион зоналарны юынты сулар чыгаруга карата су объектлары агымы буенча югарырак урнаштырырга кирәк.

6.3.7. Хужалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларынан файдалану чыганакалары буларак файдаланыла торган сусаклагычларны һәм аларның түбән бьефларын эксплуатацияләүне сусаклагычларны проектлауга, төзүгә һәм эксплуатацияләүгә санитар

һәм экологик таләпләрне исәпкә алып башкарырга кирәк.

6.3.8. Су объектлары ярларында урнашкан ял итү зоналарында су саклау чаралары ГОСТ 17.1.5.02-80 таләпләренә җавап бирергә тиеш.

6.3.9. Табигый сулыкны яки сулыкны үзгәртү яки төзекләндерү эшләре аның табигый чыгышын саклау шарты белән башкарыла.

6.3.10. Порт корылмаларын урнаштыруны таләп итүче предприятиеләрне селитет территориясенә карата су агымы буенча түбәнрәк итеп 200 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнаштырырга кирәк.

6.3.11. Предприятие, склад хужалыклары, хужалыклар һәм башка объектлар территорияләреннән өске су чистарту корылмаларында, нигездә, житештерү ихтияжларына чистартылган сулардан файдаланып чистартылырга тиеш.

6.3.12. Су объектларына юынты һәм дренажлы суларны агызу тыела, анда табигый дөвалау ресурслары бар;

аеруча саклана торган су объектларына кертелгән;

эчәргә яраклы һәм хужалык-көнкүреш су белән тәмин итү чыганакларын санитар саклау зоналары чикләрендә урнашкан;

дөвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны санитар (тау-санитар) саклау округларының I, II зоналары чикләрендә, туризм, спорт һәм халык күпләп ял итә торган урыннарда урнашкан;

балык саклау зоналары, балык хужалыгы тыюлыклары чикләрендә урнашкан зоналары.

6.3.13. Эчәргә яраклы һәм хужалык өчен файдаланыла торган су объектлары өчен-2.1.4.110-02 СанПиН нигезендә санитар саклау зоналары билгеләнә. Санитар саклау зоналары территориясендә санитар төзекләндерү буенча чараларны үтәргә кирәк. Жир асты суларының химик пычрану куркынычын тудыручы объектларны урнаштыру санитар саклау зонасының III поясы чикләрендә, Татарстан Республикасы буенча Роспотребнадзор идарәсе бәяләмәсе булганда гына, су горизонтын пычратудан саклау буенча махсус чаралар үтәлгән очракта гына рөхсәт ителә.

6.3.14. Уңай гидрологик режимны саклау, санитар торышны яхшырту, өске су объектларыннан рациональ файдалану өчен су саклау зоналары һәм яр буе саклау полосалары куела, алар кысаларында хужалык итү өчен махсус режим регламентлана. Гражданнарның су объектларына ирекле үтеп керүен тәмин итү максатларында яр буе полосасы билгеләнә.

6.3.15. Су саклау зоналары, яр буе саклау һәм яр буе полосалары, шулай ук аларны саклау һәм хужалыктан файдалану режимнары Россия Федерациясе Су кодексы белән билгеләнә.

6.3.16. Өске суларны пычратудан саклауны СанПин 2.1.5.980 - 00 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

Жир асты суларын пычратудан саклауны 2.1.5.1059-01 СП билгеләгән таләпләр нигезендә башкарырга кирәк.

6.4. Туфракны саклау

6.4.1. Жирне саклау буенча таләпләр пычранган туфракларның кеше сәламәтлегенә һәм яшәү шартлары мөмкин булган территорияләргә куела һәм туфракның спецификасын, территориянең туфрак - климат үзенчәлекләрен, химик кушылмаларның һәм элементларның фон этәлеген исәпкә алып билгеләнә.

6.4.2. Туфракларның торышын бәяләү СанПиН 2.1.7.1287-03 таләпләренә туры китереп, нормативтан тыш пычрану участокларын ачыклау максатыннан үткәрелә.

6.4.3. Кеше өчен потенциалъ куркыныч булган химик һәм биологик матдэлэр, биологик һәм микробиологик организмнар туфракларында тоту, шулай ук радиация фонының дәрәжәсе билгеләнгән ПДК (дәрәжэләрдән) артмаска тиеш.

6.4.4. Туфрак сыйфатына гигиеник таләпләр, беренче чиратта, мәктәпкәчә белем бирү һәм гомуми белем бирү оешмалары, спорт, уен, балалар мәйданчыклары, торак төзелеше, ял итү мәйданчыклары, рекреацион зоналар, эчә торган су чыганакларын санитар саклау зоналары, су саклау зоналары һәм яр бие саклау полосалары, санитар - яклау зоналары өчен билгеләнә.

6.4.5. Объектларны урнаштыру өчен мәйданчыкны сайлау туфракның физик-химик үзенчәлекләрен, аларның составын исәпкә алып башкарыла;

табигый-климат характеристикасы (жил, явым-төшем күләме, температура режимы);

туфракларның ландшафтлы, геологик һәм гидрологик характеристикалары; хужалык кулланылышы төрләре.

6.4.6. Татарстан Республикасы буенча Роспотребнадзор идарәсе бәяләмәсеннән башка төзелеш өчен жир кишәрлекләре бирү рөхсәт ителми.

6.4.7. Торак урыннардагы туфракның санитар-эпидемиологик яктан куркыныч дәрәжәсе буенча пычрану дәрәжәсе буенча 5 категориягә бүленергә мөмкин: чиста, рөхсәт ителгән, уртача куркыныч, куркыныч һәм гадәттән тыш куркыныч.

Химик һәм эпидемиология күрсәткечләре буенча туфракка карата таләпләр әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән.

6.4.8. 2.1.7.1287-03 СанПиН нигезендә авыл хужалыгы кулланылышындагы туфрак химик матдэләр белән пычрану дәрәжәсе буенча түбәндәге категорияләргә бүленергә мөмкин: рөхсәт ителгән, уртача куркыныч, куркыныч һәм гадәттән тыш куркыныч (әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 2 нче таблицасы).

Пычрануга бәйле рәвештә туфрактан файдалану буенча рекомендацияләр 6 нчы кушымтаның 3 нче таблицасында әлеге нормативларга китерелгән.

6.4.9. Туфракны саклау буенча чаралар һәр конкрет очракта, пычрану категориясен исәпкә алып эшләнә һәм күздә тотарга тиеш:

махсус куллану режимнарын кертү; максатчан билгеләнешен үзгәртү;

туфракны рекультивацияләү һәм мелиорацияләү, ундырышлылыкны торгызу.

6.4.10. Торак зоналарда, транспортның йогынтысы зоналарында, күмелгән сәнәгать калдыклары (полигоннарда якин-тирә территорияләр туфраклары), сәнәгать һәм коммуналь калдыклар жыелу урыннарында, авыл хужалыгы жирләре, санитар-яклау зоналары территорияләрендә туфракның торышына мониторинг үткәрелергә тиеш. Тикшеренүләрнең күләме һәм мониторинг вакытында өйрәнелә торган күрсәткечләр исемлегә, кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлегә өлкәсендә күзәтчелек федераль хезмәтенә Татарстан Республикасы буенча идарәсе белән килешү максатларын һәм бурычларын исәпкә алып, һәр конкрет очракта билгеләнә.

Жирләргә деградиацияләүне булдырмау, туфракның ундырышлылыгын һәм пычранган территорияләргә торгызу максатларында жирләргә әйләнештән алу белән консервацияләргә рөхсәт ителә.

6.4.11. Радиоактив һәм химик пычрануга дучар булган жирләр авыл хужалыгы билгеләнешендәге жирләрдән файдалануда чикләнергә, алардан төшереп калдырылырга тиеш һәм аларны ат-сервацияләү өчен запас жирләренә күчәрелергә мөмкин. Мондый жирләрдә авыл хужалыгы продукциясен житештерү һәм сату тыела. Жирләргә консервацияләү тәртибе Россия Федерациясә Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә.

6.5. Тавыштан саклау һәм вибрацияләр.

6.5.1. Торак пунктларны планлаштыру һәм төзүне тавыш бирүнең рөхсәт ителгән дәрәжәләрен исәпкә алып башкарырга кирәк.

6.5.2. Нормалаштырыла торган территорияләр өчен тавыш бирүнең рөхсәт ителгән шартлары, тышкы тавышның төп чыганакларының тавыш характеристикалары, көтелгән тавыш дәрәжәсен билгеләү тәртибе һәм исәп-хисап нокталарында аларны киметү таләп ителә торган шартларны 51.13330.2011 СП нигезендә кабул итергә кирәк.

Төрле территорияләрдә кеше өчен тавыш йогынтысының максималь дәрәжәләре элекке нормативларга 6 нчы кушымтаның 4 нче таблицасында күрсәтелгән.

6.5.3. Тышкы тавыш чыганакларынан саклау объектлары булып торак һәм жәмәгать биналары, торак төзелеше территорияләре, житештерү предприятиеләренең эш урыннары тора.

6.5.4. Гамәлдәге аэропортлар янында һәм гамәлдәге территорияләрдә яңа проектлана торган аэропортлар, аэродромнар, вертодромнар янында торак төзелешенең гамәлдәге территорияләрендә авиация тавышы дәрәжәләре ГОСТ 22283-88 билгеләнгән күрсәткечләрдән артмаска тиеш.

6.5.5. Торак пунктларны тавышлы саклау чараларын СП 51.13330.2011 таләпләренә туры китереп карарга кирәк.

6.5.6. Инфратавышның ешлыгы - 20 Гц ешлыктан түбәнрәк булган тавыш тирбәлешләре һәм дулкыннары. Инфратавышның техноген чыганаклары булып түбәндәгеләр тора ала: ешлыгы белән секундына 20 циклдан ким булган жиһазлар, транспорт, аэродинамик һәм бәрелү гамәлләре сәнәгать жайланмалары, су асты һәм жир асты шартлаулары һ. б.

Инфратавышның рөхсәт ителгән күрсәткечләре нормалары СН белән регламентлана 2.2.4/2.1.8.583-96 алар элекке нормативларга 6 нчы кушымтаның 5 нче таблицасында китерелгән.

6.5.7. Инфратавышка каршы көрәшнең иң нәтижәле ысулы - чыганакта технологик жиһазларның эш режимнарын үзгәртү, аэродинамик процессларның интенсивлыгын киметү (тизлекне чикләү, жылылык электростанцияләрен ташлау системалары һ. б.) юлы белән аны киметү. Инфратавышның кимүенә аны тарату юлында интерференцион типтагы глушительләр куллану юлы да кулай.

6.5.8. Торак пунктларда яңа төзелеш һәм реконструкция территорияләре вибрация параметрлары буенча, СН таләпләре буенча бәяләнәргә тиеш 2.2.4/2.1.8.566-96.

6.5.9. Торак һәм жәмәгать биналарында, торак төзелеше территориясендә вибрация чыганаклары булып инженер челтәрләре һәм корылмалар, житештерү предприятиеләрен урнаштыру һәм жиһазлау, эш вакытында зур динамик йөкләмәләр тудыра торган транспорт чаралары тора ала, алар грунтта һәм төзелеш конструкцияләрендә вибрация таратуга китерә, шулай ук сейсмик активлыкка китерә. Вибрация тавышка сәбәп булып тора.

Торак һәм жәмәгать биналарында, торак төзелеше территориясендә, эш урыннарында вибрация дәрәжәсе гамәлдәге норматив документлар белән билгеләнгән күрсәткечләрдән артмаска тиеш.

6.5.10. Вибрациядан саклау буенча чаралар түбәндәгеләр күздә тотыла:

биналарны һәм корылмаларны вибрация чыганакларынан азат итү;

биналарны һәм корылмаларны проекттаганда вибрация чыганагы барлыкка килә торган динамик йөкләнешне киметү чаралары куллану.

6.6. Электромагнит кырлардан саклау

6.6.1. Жирлек территориялэрен электромагнит кырлар йогынтысыннан саклау өчен, шулай ук электромагнит нурланышларның санитар-яклау зоналары күләмнэрен билгелэгэндэ гамэлдэге норматив документларга таянып эш итэргэ кирэк. Радиотапшыручы радиотехник объектлар өчен санитар-яклау зоналары күләмен билгеләү радиоешлык диапазонының электромагнит нурланышлары буенча гамэлдэге нормалар һәм радиоешлыкларның интенсивлыгын исәпләү методикалары нигезендэ гамэлгә ашырыла.

6.6.2. Электромагнит кырлардан, нурланышлардан һәм нурланышлардан саклау буенча махсус таләпләр куела:

барлык типтагы стационар радиотехник объектларның (радиоүзәкләр, радио - һәм телевизион станцияләр, радиолокацион һәм радиорелей станциялэрен һ.б. да кертеп);

электромагнит энергиясен алучы башка объектларның, югары көчәнештэге ВЛ һәм башка объектлар;

кэрэзле элемент системалары элементлары һәм башка хэрэкэтчэн элемент төрлэре.

6.6.3. Радиоешлык диапазонының тышкы электромагнит кыры йогынтысына дучар ителгән Торак, ижтимагый һәм житештерү биналары эчендэ радиоешлыклы радиотехник объектлар (алга таба - ПРТО) тарафыннан төзелэ торган электромагнит кырының дэрэжэсе халык өчен билгелэнгән САНПИННАН артмаска тиеш. 2.1.8/2.2.4.1383-03 СанПиН 2.1.8/2.2.4.1190-03 - СанПин 2.1.2645-10 һәм 6 нчы кушымтаның таблицасында китерелгән 6 нчы кушымтаның икенче нурланышын исәпкэ алып, элэге нормативларга туры килэ.

6.6.4. 3-30 МГц диапазонындагы антенналар радиостанциялэре һәм 26,5 - 27,5 МГц ешлыкларының гражданнар диапазоны радиостанциялэре урнаштыру СанПиН таләплэренэ туры китереп башкарыла 2.1.8/2.2.4.1383-03.

6.6.5. Халыкны ПРТО антеннары тарафыннан төзелэ торган электромагнит кырлар йогынтысыннан саклау максатларында, ПРТОНЫҢ перспективалы үсешен исәпкэ алып, санитар-саклау зоналары һәм төзелешне чикләү зоналары билгелэнэ (бинадан читтэ 10 Вт артмаган эффектив нурланышлы бер стационар радиостанцияне урнаштыру очракларыннан тыш).

Санитар-яклау зонасы чиклэре күрсәтелгән жир өслегеннэн 2 метр биеклектэ билгелэнэ. Элэге нормативлар 6 нчы кушымтаның 6 нчы таблицасында күрсәтелэ.

6.6.6. Корылманы чикләү зонасы тышкы чиклэрдэ жир өслегеннэн 2 метрдан артык биеклектэ электромагнит кырлары ПДДАДАН артып киткэн территориядэн гыйбарэт. Төзелешнең чикләү зонасының тышкы чиге перспективалы төзелеш биналарының максималъ биеклегэ буенча билгелэнэ, аларның өске каты биеклегендэ электромагнит кырларының дэрэжэсе ПДДАДАН артмый.

6.6.7. Торак төзелеш территориясендэ урнашкан 100 кВт артык тапшыручылар егэрлэге белэн санитар-яклау зонасы чиклэре Россия Федерациясенен Баш дэүлэт санитар табибы яисэ аның урынбасарының карары белэн билгелэнэ.

6.6.8. Санитар-яклау зонасы һәм төзелешне чикләү зонасы торак төзелеш территориясе сыйфатында һәм эйлэнэ-тирэ мохитнең нормалаштырыла торган сыйфат күрсәткечлэре булган башка объектлардан файдалана алмый, шулай ук предприятиенен резерв территориялэре буларак карала һәм сэнэгать майданчыгын киңәйтү өчен файдаланыла алмый.

6.6.9. Халыкны электр кыры тэасиреннэн саклау максатларында, аның ВЛ барлыкка килүе, СанПиН 2.2.1 таләплэренэ туры китереп./2.1.1.100-03 санитар өзеклеклэр куела.

12.1.051-90 ГОСТ нигезендә ВЛ өчен шулай ук сак зоналары билгеләнә.

6.6.10. Халыкны электромагнит кырлардан, нурланышлардан һәм нурланышлардан саклау чаралары үз эченә алырга тиеш:

электромагнит кыр чыганакларын рациональ урнаштыру һәм саклау чараларын куллану;

нурланыш һәм антенна егәрлеген киметү;

нурланыш чыганакларына, шул исәптән икенчел нурланыш чыганакларына (челтәрләргә, биналар конструкцияләренә, коммуникацияләренә) керү мөмкинлеген чикләү; югары вольтлы урыннарда санитар өзекләр урнаштыру.

6.7. Радиацион куркынычсызлык

6.7.1. Жирлек территориясендә радиацион куркынычсызлыкны тәмин итү буенча таләпләр 1996 елның 9 гыйнварындагы 3-ФЗ номерлы «халыкның радиацион куркынычсызлыгы турында» гы Федераль закон, СанПин 2.6.1.2523-09 (РРБ-99/2009), СП 2.6.1.2612-10 (ОССРБ-99/2010) белән билгеләнгән һәм нурланышның жайга салынулы табигый чыганакларына: радон изотоплары һәм аларның һавада таралу продуктлары, төзелеш эйберләрендә булган табигый радионуклидларның гамма-нурланышы, эчәргә яраклы суда, ашламаларда һәм файдалы казылмаларда табигый радионуклидларда чагылыш таба.

6.7.2. Халыкның радиацион куркынычсызлыгы тәмин ителә:

радиацион контроль һәм радиацион хәл турында мәгълүмат системасын оештыру;

радиацион авария булган очракта халыкны саклау чаралары үткөрү.

6.7.3. Төзелеш өчен Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре территорияләрен бүлеп бирер алдыннан, СП 2.6.1.2612-10 (ОСПОРБ-99/2010), СанПиН 2.6.1.2800-10 һәм СП 11-102-97 таләпләренә туры китереп, радиацион хәлгә бәя бирергә кирәк.

6.7.4. Торак һәм ижтимагый биналар төзү өчен территорияләренә сайлаганда гамма-нурланышның эквивалент дозасы 0,3 МкВ/сәгатьтән дә ким булмаган һәм грунт өслегеннән радон агымы тыгызлыгы 80 мБк/(кв. метр) артмаган участоклар сайлап алына. Биналар һәм корылмалар урнаштырганда, гамма-нурланышның эквивалент дозасы 0,6 МкВ/сәгатьтән артмаган территорияләренә сайлылар, ә корылма контурасы чикләрендә радон өслегеннән грунт агымының тыгызлыгы 250 мБк/(кв. метр) тәшкил итә. Әлеге Параметрлар арткан очракта, проектта бинаны гамма - нурланыш һәм радонның югары дәрәжәләреннән саклау системасы каралырга тиеш.

6.7.5. Радиоактив пычратуларны эзләү барышында ачыкланган төзелеш участкалары дезактивацияне (радиацион реабилитация) инженерлык эзерләү барышында булырга тиеш.

6.7.6. Радиация объектын урнаштыру урынын сайлаганда объектның категориясен, аның потенциал радиацион, химик һәм халык һәм әйләнә - тирә мохит өчен куркыныч булуын исәпкә алырга кирәк. Яңа төзелә торган объектның мәйданы төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре, проектлау нормалары һәм СП 2.6.1.2612-10 таләпләренә туры килергә тиеш.

6.7.7. Нурланыш объектыннан яклауны проектлаганда объект территориясеннән читтә халык өчен эквивалент дозаның егәрлеге 0,06 мкЗв/С дан артмаска тиеш, ә персонал һәм объект территориясендә һәм территориясендә халык өчен әлеге нормативка 6 нчы кушымтаның 7 нче таблицасы нигезендә билгеләнә.

6.8. Микроклиматны көйләү

6.8.1. Торак пунктлар территорияләрен планлаштыру һәм төзегәндә Горизонт яклары буенча яктылык проемнарын һәм проектлана торган биналар өчен яктылык климаты коэффициентын билгеләү 83 таблица буенча кабул ителергә тиеш.

Горизонт һәм проектлаштырыла торган биналар өчен яктылык климатының коэффициенты ягыннан яктылык проемнарын билгеләү

Яктылык проемнары	Горизонтка карап яктылык проемнарына юнәлеш бирү	Яктылык климатының коэффициенты
Биналарның тышкы стеналарында	Т, ТКЧ,ТКБ,КБ,КЧ,ККБ,ККЧ,К	1
Турыпочмаклы һәм трапещиевидный фонарьларда	Т-К, КЧ-КБ,ТКЧ-ККБ,ККЧ-ТКБ	1
“Шед” тибындагы фонарьларда	Т	1
Зенит фонарьларында	-	1
<p>Искәрмә: 1.Т-төньяк; ТКЧ- төньяк көнчыгыш; ТКБ- төньяк көнбатыш; КЧ-көнчыгыш;КБ-көнбатыш;Т-К-төньяк-көнъяк;КЧ-КБ- көнчыгыш-көнбатыш; К-көнъяк;ККБ-көнъяк көнбатыш;ККБ- көнъяк көнбатыш. 2. Дәвалау учреждениеләрендә яктылык ягыннан яктылык проемнарын ориентацияләүне СНиП 31-06-2009 нигезендә кабул итәргә кирәк.</p>		

6.8.2. Бүлмәләр һәм территорияләрне инсоляцияләү дәвамлылыгын исәпләү билгеләнгән тәртиптә расланган инсоляция графиклары буенча, СанПиН 2.2.1/2.1.1.1076-01 таләпләренә туры китереп башкарыла.

Инсоляциянең озынлыгы түбәндәге биналарда регламентлана:

торак биналарда;

мәктәпкәчә белем бирү оешмаларында;

белем бирү оешмаларында, балаларга өстәмә белем бирү оешмаларында, һөнәри белем бирү оешмаларында, интернат-мәктәпләрдә, балалар йортларында һ. б.;

дәвалау-профилактика, санатор-сәламәтләндерү һәм курорт учреждениеләрендә;

социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләре (инвалидлар һәм өлкәннәр өчен интернат-йортлар һ. б.).

6.8.3. Торак һәм жәмәгать биналары өчен өзлексез инсоляция дәвамлылыгы биналарның тибына һәм функциональ билгеләнешенә, шәһәрнең планлаштыру зоналарына бәйле рәвештә дифференцияләнгән һәм 22 марттан 22 сентябрьгә кадәр бер көнгә кимендә 2,0 сәгать тәшкил итәргә тиеш.

6.8.4. Торак биналарда инсоляция дәвамлылыгы 1 - 3 бүлмәле фатирларның бер бүлмәсендә һәм 4 һәм аннан да күбрәк бүлмәләр булган фатирларныкыкә бүлмәсендә булырга тиеш. Инсоляция дәвамлылыгының өзелүе рөхсәт ителә, шул вакытта бер чор 1,0 сәгатьтән дә ким булмаска тиеш. Шул ук вакытта нормалаштырыла торган инсоляциянең суммар озынлыгы 0,5 сәгатькә артырга тиеш.

6.8.5. Инсоляциянең озынлыгы 2 бүлмәсе инсоляцияләнгән торган 2 - 3 бүлмәле фатирларда һәм 3 бүлмәдән дә ким булмаган бүлмәләре инсоляцияләнгән торган күп

бүлмәле фатирларда (4 һәм аннан да күбрәк бүлмә), шулай ук аеруча катлаулы шәһәр төзелеше шартларында төзелеш урнаштырганда 0,5 сәгатькә кимергә рөхсәт ителә.

6.8.6. Балалар өчен уен майданчыклары, спорт майданчыклары, торак биналарның уен майданчыклары, мәктәпкәчә оешмаларның төркем майданчыклары, спорт зонасы, гомуми белем бирү мәктәпләре һәм мәктәп-интернатларның ял итү зоналары, стационар тибындагы дөвәләу - профилактика учреждениеләренең ял зоналары территорияләрендә инсоляция дөвәмлылыгы жир кишәрлегенең 50 процентында кимендә 3 сәгать тәшкил итәргә тиеш.

6.8.7. Инсоляциянең артык жылылык йогынтысын чикләү буенча таләпләр аерым фатирларның торак бүлмәләренә яки коммуналь фатирларның бүлмәләренә, гомуми белем бирү мәктәпләре, мәктәп - интернатлар һәм башка урта махсус уку йортлары, дөвәләу - профилактика, санатор - сәламәтләндрерү һәм социаль тәэмин итү учреждениеләренең көньяк-көнбатыш һәм көнбатыш юнәлешенә ия булган бүлмәләренә кагыла.

6.8.8. Елның эссе вакытында инсоляцияләүне территорияләренә артык жылылык йогынтысыннан чикләү, биналарның планлаштыруы һәм юнәлеш бирү, территорияләренә төзекләндрерү белән тәэмин ителергә тиеш, ә биналарны кояштан саклау мөмкинлеге булмаганда, кояштан саклауны конструктив һәм техник чаралар аша күздә тотарга кирәк. Инсоляцияләү, территорияләренә жылылык йогынтысыннан чикләү биналарны күлүгәүләтү аша, махсус күлүгәүләтү жайланмалары һәм рациональ яшелләндрерү белән тәэмин ителергә тиеш.

6.8.9. Инсоляциянең артык жылылык йогынтысыннан чикләү чаралары биналарның табигый яктырту нормаларын бозуга китермәскә тиеш.

6.9. Житештерү һәм куллану калдыклары белән эш итү

6.9.1. Торак пунктлар территорияләрен планлаштырганда һәм төзегәндә әйләнә-тирә мохитне житештерү һәм куллану калдыклары белән пычрануын булдырмау буенча чараларны күздә тотарга кирәк.

6.9.2. Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре территориясендә барлыкка килә торган калдыкларны жыю, транспортлау, эшкәртү, утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру системасын оештыруны Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләрен санитар чистартуның генераль схемаларына һәм Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләрен төзекләндрерү кагыйдәләренә туры китереп күздә тотарга кирәк.

6.9.3. Проект документациясен эшлөгәндә житештерү һәм куллану калдыкларының барлыкка килү, жыю, куллану, зарарсызландыру, транспортлау һәм урнаштыруга анализ ясалырга тиеш, шул исәптән калдыклар барлыкка килүнең иң куркыныч чыганакларын һәм оештырылмаган чүплекләренә ачыклау булдырыларга тиеш;

калдыклар барлыкка килү күләнмәнрен киметү, аларны утильләштерү һәм зарарсызландыру өлкәсендә потенциалны бәяләү;

проектны төзү һәм эксплуатацияләү чорында калдыклар барлыкка килү һәм эш итү, чыгару һәм зарарсызландыру күләнмәнре фаразы.

6.9.4. Калдыкларны урнаштыруның һәм утильләштерүнең экологик куркынычсыз шартларын булдыру чаралары комплекслы рәвештә (калдыклар барлыкка килү

чыганагыннан алып утильлэштерү, урнаштыру урынына кадәр) эшләнәргә тиеш. Торак пунктларның төркемнәре өчен үзәкләштерелгән жирлеккара полигоннарны проектлау тәкъдим ителә.

6.9.5. Полигоннарны урнаштыру рәхсәт ителми:

су белән тәмин итү чыганакларын санитар саклау зоналары территорияләрендә; дөвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны санитар (тау-санитар) саклау округларында;;

өске су объектларының су саклау зоналарында; ярыкланган токымнарның өслегенә чыгу урыннарында; су күтәрүче горизонтларны туплау урыннарында;;

халык күпләп ял итә һәм сәламәтләндерү учреждениеләре урнашкан урыннарда.

6.9.6. Калдыкларны утильлэштерү, термик йогышсызландыру һәм урнаштыру объектлары төзелешә өчен жир кишәрлекләрен сайлап, гамәлдәге санитар нормаларга туры китереп, әлегә максатларда территорияне куллану мөмкинлекләрен бәяләүдән чыгып башкарылырга тиеш (СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03, СанПиН 2.1.7.1322-03).

6.10. Үсемлекләр һәм хайваннар дөньясын саклау

6.10.1. 2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы «Әйләнә-тирәлекне саклау турында»гы Федераль закон нигезендә шәһәр округлары һәм жирлекләренә яшел фондын саклауны һәм үстерүне тәмин итә торган һәм экологик хәлне нормальләштерү һәм уңайлы әйләнә-тирә мохит булдыру өчен кирәкле чаралар системасы күздә тотыла.

6.10.2. Яңа төзелешне проектлауны һәм гамәлдәге төзелешне заманчалу торышын гамәлдәге яшел үсентеләргә максималь рәвештә саклауны исәпкә алып башкарырга кирәк. Бер үк вакытта Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренә яшел утыртмаларын булдыру, саклау һәм карап тоту кагыйдәләре таләпләре дә үтәлгә тиеш.

6.10.3. Кыйммәтле үсемлекләр дөньясы объектларын фәнни һәм хужалык ягыннан саклауны тәмин итү максатларында аеруча саклана торган табигый территорияләр һәм акваторияләр бүлеп бирелгә мөмкин, алар өчен махсус саклау режимы билгеләнә.

6.10.4. 1995 елның 24 апрелдәге 52 - ФЗ номерлы «Хайваннар дөньясы турында»гы Федераль закон таләпләренә туры китереп, объектларны урнаштыру, проектлау, төзү һәм хужалык эшчәнлегенә башка төрләрән тормышка ашырганда, хайваннар дөньясы объектларының яшәү тирәлеген һәм аларның үрчү, нагула, ял итү һәм миграция юлларын саклау, шулай ук территорияләренә һәм акваторияләренә саклау участокларының кагылгысызлыгын тәмин итү буенча чаралар каралырга һәм үткәрелгә тиеш.

6.10.5. Хайваннар дөньясы объектларының хужалык һәм фәнни яктан кыйммәтле булган яшәү урыннарын саклау максатларында, аларның яшәү циклларын (үрчәтү, яшь үрчәтү, нагул, ял итү, миграция һ.б.) тормышка ашыру өчен кирәкле территорияләр һәм акваторияләренә саклау участкалары бүлеп бирелә. Хайваннар дөньясы объектларының тормыш циклларын бозалар икән, территорияләренә һәм акваторияләренә саклау участкаларында хужалык эшчәнлегенә аерым төрләре тыела яки аларны үткәрү вакыты һәм технологияләре регламентлана.

6.12. Тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау. Уртак таләпләр.

6.12.1. Тарихи-мәдәни билгеләнештәге жирләрнең категорияләре һәм аларны куллану режимнары Россия Федерациясе Җир кодексының 99 статьясы таләпләренә туры китереп билгеләнә.

6.12.2. Мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкәрләр) жирләрендә эшчәнлекне жайга салу 2002 елның 25 июнендәге «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре) турында»гы 73-ФЗ номерлы Федераль закон, 2005 елның 1 апрелдәге «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында»гы 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм алар нигезендә нәшер ителгән норматив хокукый актлар таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

6.12.3. Хәрби һәм гражданнар каберлекләре жирләрендәге эшчәнлекне жайга салу 1996 елның 12 гыйнварындагы 8-ФЗ номерлы «Җирләр һәм жирләр эше турында»гы Федераль законы, «Ватанны саклаганда һәлак булучыларның истәлеген мәңгеләштерү турында»гы 1993 елның 14 гыйнварындагы 4291-1 номерлы Россия Федерациясе законы, мәдәни мирас объектлары булып саналган очракта, әлеге нормативларның "Махсус билгеләнештәге зоналар ы" бүлегенә таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла, 2002 елның 25 июнендәгеге «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре) турында»гы 73-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләрен исәпкә алына.

Мәдәни мирас объектларын саклау

6.12.4. «Мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне) саклау " бүлеге, Мәдәни мирас объектларын ачыклау, исәпкә алу, өйрәнү, аларның жимерелүенә яки зыян китерүенә юл куймау, мәдәни мирас объектларының сакланышын һәм кулланылышын контрольдә тоту максатыннан, территорияль планлаштыру документларын эшләү өчен (яки процессында) кулланыла. Мәдәни мирас объектларын саклау таләпләре шәһәр төзелеше регламентларына һәм проект документларына кертелә.

6.12.5. Мәдәни мирас объектын сакланышын тәмин итү максатларында аның белән бергә территориядә мәдәни мирас объектын саклау зоналары: сак зонасы, төзелеш һәм хужалык эшчәнлеген жайга салу зонасы, саклана торган табигать ландшафты зонасы билгеләнә. Шәһәр төзелеше һәм табигый-ландшафт ситуациясенә карап, мәдәни мирас объектын аталган зоналарның барлык төрләренә дә ия булырга мөмкин.

Мәдәни мирас объектларын саклау зоналарын эшләү мәдәни мирас объектларын дәүләт тарафыннан саклау чарасы булып тора.

6.12.6. Мәдәни мирас объектын саклау зоналарының кирәкле составы мәдәни мирас объектын саклау зоналары проекты белән билгеләнә.

Мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проекты-Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренә территорияль планлаштыру документларының бер өлеше.

Саклау зоналары проекты мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрен, жирләрдән файдалану режимнарын һәм әлеге зоналар чикләрендә шәһәр төзелеше регламентларын билгели.

Искәрмә:

1. Мәдәни мирас объектын саклау зоналары проектын эшләү табигый, тарихи-архитектура, тарихи-шәһәр төзелеше, архив һәм башка тикшеренүләргә нигезләнә,

аларның нәтижеләре мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проектының мәжбүри состав өлеше булып торган тарихи - мәдәни терәк план документлары комплексында теркәлә.

2. Мәдәни мирас объекттын саклау зоналары проекты Дәүләт тарихи-мәдәни экспертизасында булырга тиеш.

3. Саклау зоналары территориясе чикләре гамәлдәге һәм (яки) булган жир биләмәләре һәм жирдән файдалану чикләре белән туры килмәскә мөмкин.

6.12.7. Жирләрдән файдалану режимнары һәм шәһәр төзелеше регламентлары шәһәр төзелеше эшчәнлеген тормышка ашырганда тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне саклау зоналары чикләрендә планлаштыру, төзелеш, композицияләре, табигый ландшафт, төс һәм декоратив элементлар белән берләшкән биналарның һәм корылмаларның күләмле-пространство структурасын, табигый һәм булдырылган эйләнә-тирә мохит белән тәңгәл килүне тәмин итәргә тиеш.

6.12.8. Билгеләнгән саклау зоналары чикләрендә жирләрдән һәм шәһәр төзелеше регламентларыннан файдалану режимнарын үтәү шәһәр төзелеше һәм хужалык эшчәнлеген башкарганда мәжбүри. Жирләрдән файдалануның билгеләнгән режимнары һәм шәһәр төзелеше регламентлары турындагы мәгълүматлар муниципаль берәмлекләренң төзелеш кагыйдәләренә кертелә. Мәдәни мирас объектларын саклау зоналары булуы турында белешмәләр Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектларының бердәм дәүләт реестрына, Дәүләт шәһәр төзелеше кадастрына һәм дәүләт жир кадастрына кертелә.

Искәрмә:

Тарихи-мәдәни кыйммәткә ия булган объектларны саклау зоналары чикләрендә ачыкланган тарихи мирас объектларын мәдәни мирас объектларының бердәм дәүләт реестрына кертү нәтижәсендә, мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проекты төзәтмәләр кертәргә тиеш.

6.12.9. Мәдәни мирас объектларын саклау зоналары чикләре (Россия Федерациясе халыкларының аеруча кыйммәтле мәдәни мирас объектларын һәм Бөтендөнья мирасы исемлегенә кертелгән мәдәни мирас объектларын саклау зоналары чикләреннән тыш), шулай ук жирләрдән файдалану режимнары һәм шәһәр төзелеше регламентлары мәдәни мирас объекттын саклау зоналары проекты нигезендә раслана:

федераль эһәмияттәге мәдәни мирас объектларына карата - Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан мәдәни мирас объектларын саклау буенча федераль орган белән килештерү буенча;

региональ һәм жирле (муниципаль) эһәмияттәге мәдәни мирас объектларына карата - «мәдәни һәм тарихи кыйммәтләрне саклау һәм алардан файдалану турында» Татарстан Республикасы Законнда билгеләнгән тәртиптә.

6.12.10. Тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау зоналары чикләрендә жирдә төзелеш, мелиорация, хужалык һәм башка эшләр башкару тыела, искәрмә булып һәйкәл яки ансамбльнең жимерелү яки юк итү куркынычы тудырмаган, һәйкәлнең бөтенлеген бозмый торган хужалык эшчәнлегенң билгеләнгән төрләрен санала.

6.12.11. Һәйкәл яки ансамбльне һәм (яки) аларның территорияләрен, шул исәптән жир төзелеше, мелиорация, хужалык һәм башка эшләрне саклау буенча тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне саклау зоналарында эшләр башкару проектлары мәдәни мирас объектларын саклачы тиешле органнар белән килештереләргә тиеш.

Күрсәтелгән эшләрне башкарганда, хужалык үзләштерелергә тиешле территориядә мэдәни мирас объекты билгеләре булган (Реестрга кертелгән яки ачыкланган) объектларның булмавы турында, шулай ук дәүләт тарихи - мэдәни экспертизасы һәм дәүләт экология экспертизасының унай бәяләмәләрен алган төзелеш процессында әлеге объектларның сакланышын тәмин итү буенча эшләр башкару проектларында дәүләт тарихи-мэдәни экспертиза бәяләмәләре булу мәжбүри.

6.12.12. Мэдәни мирас объектларында объекларның физик сакланышын тәмин итүгә юнәлдерелгән ремонт - реставрация эшләре алдагы очрақларда рөхсәт ителә: мэдәни мирас объектын консервацияләү, һәйкәлне ремонтлау, һәйкәлне яки ансамбльне реставрацияләү, мэдәни мирас объектын заманча файдалану өчен жайлаштыру, шулай ук фәнни - тикшеренү, эзләнү, проект һәм житештерү эшләре, фәнни - методик житекчелек, техник һәм авторлык күзәтчелеге.

Искәрмә:

1. Аерым очрақларда археологик мирас объектын саклау астында, билгеләнгән тәртиптә археологик табылдыкларны тулысынча яки өлешчә тартып алучы археологик коткару кыр эшләре аңлана.

2. Объектның тарихи, архитектура, фәнни, сәнгать, шәһәр - төзелеш, эстетик яки башка әһәмиятлелеге булганда һәм аны торгызу өчен кирәкле житеклек фәнни мәгълүматлар булганда (аерым очрақларда) югалган мэдәни мирас объектын торгызу рөхсәт ителә.

6.12.13. Физик һәм юридик затлар мэдәни мирас объекты территориясендә хужалык эшчәнлеген башкарырга, жир кишәрлегеннән (яки су объекты участогыннан) файдаланырга хокуклы һәм әлеге территориядән файдалану режимын бозмаса һәм 2002 елның 25 июнендәге «Россия Федерациясе халыкларының мэдәни мирас объектлары (тарихи һәм мэдәни ядкярләр) турында»гы 73-ФЗ номерлы Федераль законны, 2005 елның 1 апрелендәге Россия Федерациясе жир законнары һәм «Татарстан Республикасында мэдәни мирас объектлары турында»гы 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән таләпләрне үтәргә тиеш.

6.12.14. Мэдәни мирас объектлары төрле максатлар өчен кулланыла ала (объект милекчесе теләге буенча), әгәр бу күрсәтелгән объектларның торышын начарайтмаса, әйләнә-тирә тарихи-мэдәни мохиткә зыян китермәсә, шулай ук башка затларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен бозмаса. Бу очрақта алдагы таләпләрнең үтәлеше мәжбүри булып тора:

реестрга кертү өчен нигез булып торган, аның үзенчәлекләре нигезендә тарихи-мэдәни мирас жирләрен карап тоту режимы; объектның тышкы күренеше һәм интерьерының үзгәрмәүчәнлеге;

2002 елның 25 июнендәге «Россия Федерациясе халыкларының мэдәни мирас объектлары (тарихи һәм мэдәни ядкярләр) турында»гы 73-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән тәртиптә мэдәни мирас объектында яисә аның жир кишәрлегендә эшләрне проектлау һәм үткәрү;

мэдәни мирас объектларын саклау органнары белән килештереп урнаштырылган объектка керү шартларын тәмин итү.

Искәрмә:

Әлеге объектның сакланышын һәм гражданнарның законлы мәнфәгатьләрен тәмин итү максатларында, Россия Федерациясе хөкүмәте тарафыннан, әлеге чикләүләргә кертү

өчен нигез булып торган шартларны тулысынча бетергәнчегә кадәр гамәлдә булган әлеге объекттан файдалану цикләүләре билгеләнергә мөмкин.

6.12.15. Мәдәни мирас объектның һәм аның территориясен куллану тыела:

мәдәни мирас объектлары интерьерларын, аларның фасадларын һәм территорияләрен, әйләнә-тирә табигать мохитен пычратуга китерә торган шартлаткыч һәм янғын куркынычы булган материаллар саклау яки аларны житештерү складлары,

зарарлы пар-газ материаллары саклау яки аларны житештерү складлары,

бөртекле уңыш, яшелчә, терлекчелек продуктлары саклау һәм житештерү, шулай ук хужалык максатларында хайваннарны тоту өчен биналар,

транспорт чаралары, авыл хужалыгы һәм башка үзйөрешле машиналарның гаражлары һәм тукталышлары,

мәдәни мирас объектлары конструкцияләренә динамик һәм вибрацион йогынты ясыи торган станоклар, жайланмалар һәм башка механик двигательләр белән тәмин ителгән производстволар (егәрлекләренә бәйсез рәвештә),

һәйкәл өчен уңайсыз температура-дымлылык режимы һәм химик актив матдәләр булган производство һәм лабораторияләр булдыру.

6.12.16. Мәдәни мирас объектларыннан транспорт һәм инженерлык коммуникацияләренә кадәр ераклыкны алдагыча кабул итәргә кирәк:

тиз йөрешле һәм туктаусыз хәрәкәт итүче магистральләренә йөрү өлешләренә кадәр:

катлаулы рельеф шартларында - 100 метр;

яссы рельефта-50 метр;

суүткәргеч, канализация һәм жылылык белән тәмин итү челтәрләренә кадәр (аеручылардан тыш) - 15 метр;

башка жир асты инженерлык челтәрләренә кадәр-5 метр.

Реконструкция шартларында инженерлык челтәрләренә кадәр күрсәтелгән араларны киметергә, ләкин ким дигәндә алдагыча кабул итәргә рөхсәт ителә:

су үткәргеч челтәрләргә кадәр-5 метр;

су үткәремәүчеләргә кадәр - 2 метр.

Шул ук вакытта мәдәни мирас объектларының сакланышын тәмин итү бүлеген эшләүне һәм аның нигезендә эшләр башкарганда мәдәни мирас объектларының сакланышын тәмин итү буенча махсус чаралар үткөрүне тәмин итәргә кирәк.

6.12.17. Ачыкланган мәдәни мирас объектларына карата реестрга кертү турындагы мәсьәләне хәл иткәнче, реестрга кертелгән мәдәни мирас объектларына карата кертелгән чаралар карала.

6.12.18. Россия тарихи жирлекләренә рәсми расланган исемлегенә керүче тарихи жирлекләрдә шәһәрне формалаштыручы барлык тарихи кыйммәтле объектлар керә: планировка, төзелеш, композиция, табигый ландшафт, археологик катлам, төрле шәһәр киңлекләре (ирекле, төзелгән, яшелләнделерелгән) арасындагы нисбәт, дәүләт сагындагы күләмле структуралар, фрагментар һәм руинлаштырылган шәһәр төзелеше мирасы, масштабы, күләме, структурасы, стиль, материал, төс, декоратив элементлар, табигый һәм кеше булдырган, үсеш барышында алынган тарихи жирлекнең төрле функцияләре, шулай ук башка кыйммәтле объектлар берләшкән биналар һәм корылмаларның формасы һәм йөзе.

6.12.19. Тарихи жирлектә шәһәр төзелеше, хужалык һәм башка эшчәнлек мәдәни мирас объектларының һәм тарихи кыйммәтле шәһәр төзелеше объектлары сакланышын тәмин итүне исәпкә алып һәм Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы, «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкәрләр) турында»гы Федераль закон һәм «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында»гы Татарстан Республикасы Законы нигезендә аерым жайга салынырга тиеш.

6.12.20. Тарихи жирлектә шәһәр төзелеше эшчәнлеген аерым жайга салу мәдәни мирас объектларын саклау органнары һәм башкарма хакимият органнарының мәдәни мирас объектларын саклау буенча чаралар комплексын жайга салу өлкәсендә шәһәр төзелеше эшчәнлеген жайга салу өлкәсендәге контрольге алдагы гамәлләр аша булдырыла:

тарихи жирлек чикләрендә тарихи-архитектура, тарихи-шәһәр төзелеше, архив һәм археологик тикшеренүләр нигезендә тарихи-мәдәни терәк план төзү;

биналар һәм корымаларның күләменә һәм пропорцияләренә, төзелеш материалларын куллануга, төсләр чишелешенә, автостоянкалар, реклама, элмә такталар урнаштыруны тыюга яки чикләүгә, һәм мәдәни мирас объектларының тарихи мохитнең сакланышын тәмин итүнең башка шартларына кагылышлы шәһәр төзелеше регламентларын эшләү.

Искәрмә: тарихи-мәдәни терәк планнардагы мәгълүматлар, мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләре, аерым жайга салу объектлары һәм мәдәни мирас объектларын саклау зоналары чикләре турында белешмәләр Дәүләт шәһәр төзелеше кадастрына кертелергә тиеш.

6.12.21. Тарихи жирлекләр өчен эшләнелә торган территориаль планлаштыру документлары һәм мәдәни мирас объектлары территорияләре һәм аларның саклау зоналары чикләрендә билгеләнә торган шәһәр төзелеше регламентлары Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә мәдәни мирас объектларын саклау федераль органы һәм Россия Федерациясе субъектының мәдәни мирас объектларын саклау өлкәсендә вәкаләтле башкарма хакимият органы белән Татарстан Республикасы законында билгеләнгән тәртиптә мәжбүри килештерелергә тиеш.

6.13. Аеруча кыйммәтле жирләр.

6.13.1. Аеруча кыйммәтле жирләрнең категорияләре һәм билгеләнеше Россия Федерациясе Жир кодексының 100 нче статьясы таләпләренә туры китереп билгеләнә.

6.13.2. Аеруча кыйммәтле жирләрдә аларның максатчан билгеләнешенә туры килми торган теләсә нинди эшчәнлек тыела.

6.14. Инженерлык-экологик эзләнүләр

6.14.1. Территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документларны, шулай ук проект документларын эзерләгәндә, капитал төзелеш объектларын төзегәндә, реконструкцияләгәндә инженерлык-экологик эзләнүләрне башкару зарур.

6.14.2. Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр комплекслы инженерлык эзләнүләренә иң мөһим төре булып тора һәм әйләнә-тирәлекнең заманча торышын бәяләү һәм тискәре экологик һәм алар белән бәйлә социаль, икътисадый һәм башка нәтижеләрне булдырмау, минимальләштерү һәм халыкның оптималь яшәү шартларын

саклау максаты белән, антропоген йөкләнеш йогынтысында мөмкин булган үзгәрешләрне фаразлау өчен башкарыла.

6.14.3. Инженерлык-экологик эзләнүләр үткәрү Россия Федерациясе Шәһәр төзелеш кодексының 47нче статьясы, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 нчы елның 19 нчы гыйнварындагы 20 нче номерлы карары белән, капитал төзелеш объектларының проект документларын эерләү, төзү, реконструкцияләү, капитал ремонтты өчен инженерлык эзләнүләре төрләре исемлеген һәм инженерлык эзләнүләрен үтәү турындагы нигезләмәне раслый. Инженерлык - экологик тикшеренүләрне оештыру һәм үткәрү тәртибенә карата гомуми нигезләмәләр һәм таләпләр СНиПның 8 нче 11 -02-96 "Төзелеш өчен инженерлык эзләнүләре" бүлегендә билгеләнгән. Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр үткәрүнен төп кагыйдәләре һәм тәкъдим ителә торган процедуралары СП 11-102-97 "Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр"дә регламентлана

6.14.4. Инженерлык-экология эзләнүләрен тәмин итәргә тиеш:

территориянең табигый һәм техноген шартларын, аның хужалык - хужалык кулланылышын һәм социаль сферасын комплекслы өйрәнү;

әйләнә - тирәлекне саклау һәм экосистемалар вакытында аерым компонентларның хәзерге экологик торышын, аларның техноген йогынтыларга тотрыклылыгын һәм яңадан торгызуга сәләтен бәяләү;

объектны төзегәндә, эксплуатацияләгәндә һәм бетергәндә табигый (табигый - техник) системаларның мөмкин булган үзгәрешләренең фаразын эшләү; экологик куркыныч һәм хәвеф-хәтәрне бәяләү;

инженерлык-хужалык эшчәнлегенң зарарлы һәм теләмәүче экологик-логик нәтижәләрен булдырмау буенча тәкъдимнәр эшләү һәм экологик хәлне саклау, торгызу һәм савыктыру буенча табигатьне саклау һәм компенсация чараларын нигезләү;

жирле халыкның социаль-иқтисади, тарихи, мәдәни, этник һәм башка мәнфәгатьләрен саклау буенча чаралар эшләү;

оештыру һәм программа тәкъдимнәрен һәм (яки) программаларын эшләү

6.14.5. локаль экологик инженерлык-экологик эзләнүләрен оештыру һәм үткәрү программаларын һәм (яки) программаларын эшләү түбәндәге документация төрләре өчен проектлаштыруның билгеләнгән тәртибе нигезендә башкарыла: территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документлар;

проект документлары - төзелеш проектлары, предприятиеләр, биналар һәм корылмаларның эш документлары. Искәрмә: территорияль планлаштыру документларында (муниципаль берәмлекләренә территорияль планлаштыру схемаларында, жирлекләренң һәм шәһәр округларының генераль планнарында) территорияләренң тотрыклы үсешен, экологик иминлекне, халыкның сәламәтлеген саклау, табигый ресурслардан рациональ файдалану мәсьәләләре «әйләнә - тирә мохитне саклау» бүлегендә карала..

6.14.6. Территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документларны экологик нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләр максаты булып территорияләренң тотрыклы үсешен, халыкның экологик куркынычсызлыгын, шәһәр төзелеш һәм башка проект карарларының оптимальлеген тәмин итү тора, проект алды һәм проект эшләре этапларына мониторинг җавап бирә.

6.14.7. Территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документларны экологик нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләр үз эченә түбәндәгеләрне алырга тиеш:

территориянең (торак, җитештерү, рекреацион зоналарда) экологик торышын бәяләү, шул исәптән атмосфера һавасы, туфрак, грунт, жир асты һәм өске су объектлары, транспорт чаралары, җитештерү һәм куллану калдыклары, аеруча саклана торган табигый территорияләр булу-булмавын бәяләү.;

физик йогынтыны бәяләү (тавыш та керми, вибрации, электр һәм Магнит кырлары, ионизирующих нурланышлар нче табигый һәм техногенных чыганақлардан);

структур организация буенча аның билгеләнгән қарарларын гамәлгә ашырганда территориянең функциональ әһәмиятенә һәм экологик шартларына мөмкин булган үзгәрешләрне фаразлау;

әйләнә-тирәлекне саклау һәм экологик мониторинг чараларын оештыру буенча тәкъдимнәр һәм рекомендацияләр.

Искәрмә: Татарстан Республикасы Экология һәм табигый байлықлар министрлығы белән килештерелгән шәһәр округлары һәм жирлекләрнең расланган генераль планнары булганда, аерым территорияль зоналар һәм төзелеш проектлары буенча проект документларын нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләр генераль план белән қаралган аерым биналар үткәрелми.

6.14.8. Башқарылган инженер-экологик эзләнүләр материаллары «әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлегенә территорияне планлаштыру һәм төзү проектларын эшләүне тәмин итәргә тиеш.

6.14.9. Капиталь төзелеш объектларын төзү, реконструкцияләү проект документларын нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләрнең бурычлары:

экологик яктан тикшерү өчен кирәкле һәм житәрлек материаллар алу - объектны сайлап алынган вариантта, аны эксплуатацияләүнең нормаль режимын, шулай ук залп һәм аварияле ташлаулар һәм пычраткыч матдәләр ташлауның мөмкин булган өлешен исәпкә ала,

объект төзелешенә проект документларының яңалықлары.; территорияль планлаштыру документларын һәм территорияне планлаштыру һәм төзү документларын әзерләгәндә алынган әйләнә-тирә мохит торышы буенча материалларны һәм мәғлүматларны ачыклау, йогынты зонасы чикләрен аныклау.

6.14.10. Инженерлык-экологик эзләнүләр материаллары эш проектының «әйләнә-тирә мохитне саклау буенча чаралар исемлегә» бүлеген эшләүне тәмин итәргә тиеш.

6.14.11. Инженерлык-экологик эзләнүләр нигезләү өчен проект документациясе-үз эченә түбәндәгеләрне алырга тиеш:

объектны төзи башлаганчы әйләнә-тирә мохит компонентларының торышын бәяләү, пычрану фон характеристикасы;

экосистемаларның торышын, аларның йогынтысына тотрыклылығын һәм яңадан торгызуга сәләтен бәяләү;

фаразланган йогынтыларга сизгер булган табигый шартларның төп компонентлары буенча тәәсир итү зонасы чикләрен аныклау;

объектны төзегәндә һәм эксплуатацияләгәндә қорылманың йогынтысы зонасында әйләнә - тирә мохитне үзгәртүне фаразлау өчен кирәкле параметрларны алу;

табигатьне саклау чараларын оештыру, шулай ук әйләнә-тирә мохитне торгызу һәм савықтыру чараларын оештыру буенча тәкъдимнәр; объектны төзү, эксплуатацияләү һәм бетерү чорында локаль һәм махсус экологик мониторинг программасына тәкъдимнәр.

6.14.12. Инженер-экологик тикшеренүләр составында аерым эш төрләрен һәм тикшеренүләрне билгеләү һәм кирәклегә, аларның үзара алышынуы шартлары, проектілана торган биналарның һәм қорылмаларның төренә, характерына һәм жаваплылығы дәрәжәсенә, табигый - техноген хәл үзенчәлекләренә, территориянең экологик өйрәнелгәнлегенә һәм проект эшләренәң стадиясенә бәйле рәвештә билгеләнә. Инженерлык-экологик эзләнүләрне башқару өчен кирәкле объектлар исемлегә әлегә бүлеккә қушымтада күрсәтелгән һәм дәүләт экспертизасына тиешле барлық объектларны үз эченә ала.

7. Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау

7.1. Гомуми таләпләр

7.1.1. Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр йогынтысыннан саклау Татарстан Республикасы территориясен һәм халкын табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр килеп чыкканда куркынычлардан, шулай ук хәрби гамәлләр алып барганда яисә бу гамәлләр нәтижәсендә саклануны тәмин итүгә юнәлдерелгән чаралар жыелмасыннан гыйбарәт.

7.1.2. Гражданнар оборонасы чаралары «Гражданнар оборонасы турында» 1998нче елның 12нче февралендәге 28-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең жирле үзидарә органнары тарафыннан эшләнә.

7.1.3. Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр йогынтысыннан саклау чаралары «халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау турында» 1998нче елның 21нче декабрендәге 68 - ФЗ номерлы федераль закон таләпләре нигезендә, ГОСТ Р 22.07-95 таләпләрен исәпкә алып, Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең жирле үзидарә органнары тарафыннан эшләнә.

7.1.4. Авыл жирлегенә генераль планын, шул исәптән гражданнар оборонасы буенча группага ия булган территорияләрне, шулай ук төзелгән территорияне, төзелгән территорияне тәмин итү өчен билгеләнгән инженерлык, социаль һәм коммунал - көнкүреш инфраструктурасы объектларын реконструкцияләүне исәпкә алып, СНиП 22-02-2003, СНиП II таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк-7-81*- СНиП 2.01.51-90, СНиП II-11-77, СНиП 21-01-97*, СНиП 2.01.02-85*, ППБ 01-03, СП 11-112-2001, СП 11-107-98 Россия Федерациясе Гражданнар оборонасы эшләре, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла-казалар нәтижәләрен бетерү министрлыгының, Россия Федерациясе Мәгълүмати технологияләр һәм элемент министрлыгының һәм Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының 2006 нчы елның 25 нче июнендәге 422/90/376 номерлы һәм 12.09.2006 нчы елдагы 8232 нче номерлы, Россия Федерациясе Хөкүмәтенә 2003 нче елның 25 нче октябрендәге 1544-р номерлы, «гидротехник корылмалар куркынычсызлыгы турында» 1997 нче елның 21 нче июлендәге 117-ФЗ номерлы Федераль законның, әлегә нормативларның 7.3 һәм 7.4 бүлекләренә уртак боерыклары белән расланган халыкка хәбәр итү системасы турында нигезләмәләрдә күрсәтелгән.

7.2. Инженерлык эзерлеге һәм территорияне саклау

7.2.1. Гомуми таләпләр

7.2.1.1. Шәһәр төзелеше карарларын кабул итү инженер-геологик хәл һәм гамәлдәге экзодинамик процессларны җентекләп анализлау нәтижәләренә нигезләнәргә тиеш. Ахыргы карарны, чараларның комплекслы бәясен исәпкә алып, техник - икътисади чагыштыру вариантларыннан соң шулай ук кабул ителгән вариантның куркынычсызлына нигезләнәп кабул итәргә кирәк.

Нигез грунтларының исәп - хисап гидрогеологик режимын үтәүне тәмин итәргә, шулай ук табигый шартларны теләмәүгә һәм үзләштерелә торган территорияне бозуга китерүче эрозия һәм башка физик-геологик процессларның үсешен булдырмау кирәк.

7.2.1.2. Территорияләрне планлаштырганда һәм төзегәндә гамәлдәге норматив документлар (СНиП 22-01-95, СНиП 11-02 - 96, СНиП 33-01-2003, СНиП 2.06.15 - 85 һ.б.) һәм Россия территориясен куркыныч процесслардан инженерлык яклавының гомуми схемасы нигезендә табигый риск факторларыннан инженерлык ягыннан яклауны күздә тотарга кирәк.

Инженерлык эзерлеге буенча чараларны инженер-геологик шартларның үзгәрүен фаразлауны, территорияне куллану һәм планлаштыруны исәпкә алып башкарырга кирәк.

Территорияне инженерлык ягыннан эзерләү төзелеш алып барылырга тиешле территорияләрне шәһәр-төзелеш ягыннан үзләштерү мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш.

Инженерлык эзерләү һәм яклау төзелешләрнең, инженерлык инфраструктурасы системасының, ландшафтлы һәм су объектларының, шулай ук яшел массивларның рациональ эшләве өчен уңай шартлар тудыру максатыннан үткәрелә.

7.2.1.3. Инженерлык ягыннан яклау зарурлыгы Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше Кодексының Татарстан Республикасы территорияләрен үстерү өлешендә нигезләмәләре нигезендә билгеләнә:

яңа төзелә һәм реконструкцияләнгән торган территорияләр өчен - территориаль планлаштыру документлары проектларында, планлаштыру һәм техник карарларның вариантын исәпкә алып, территорияне планлаштыру буенча документлар проектларында, табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрнең ихтимал булган тискәре нәтижәләрен киметелә;

төзелгән территорияләр өчен-гамәлдәге планлаштыру карарларын һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрнең ихтимал булган тискәре нәтижәләрен исәпкә алып, объектны төзү, реконструкцияләү һәм капитал ремонтлауны гамәлгә ашыру өчен проект документларында катнашу. Төзелеш өчен бүлеп бирелә торган территорияләр утырту калынлыгының минималь тирәнлегенә булган участокларда, деградацияләнгән утырту җирләре булган участокларда, шулай ук утырту калынлыгы аз кысыла торган җирләргә туры килә торган участокларда урнашкан.

Махсус җирләрдә урнашкан территорияләрне планлаштыру һәм төзүне СНиП 2.01.09-91 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

7.2.1.4. Инженерлык яклавын проектлаганда түбәндәгеләрне тәэмин итәргә кирәк (карарга):

саклана торган территорияләргә, биналарга һәм корымаларга тискәре йогынты ясауның рәхсәт ителгән дәрәжәсенә кадәр киметү, бетерү яки киметү мөмкин булган куркыныч процессларны булдырмау;

эшләрне гамәлдәге геологик процессларның яңа һәм (яки) интенсификациясенә китерми торган ысуллар белән житештерү;

тыюлык зоналарын, ландшафтларны, тарихи объектларны саклау һ. б.;

инженерлык саклау корымаларын тиешле архитектура белән бизәү;

әйләнә - тирә мохитне саклау чаралары белән яраштыру;

кирәкле очрақларда-яклана торган территорияләрнең һәм объектларның торышын һәм төзелеш һәм эксплуатация чорында инженерлык саклау корымаларының эшен системалы күзәтү (мониторинг).

7.2.1.5. Куркыныч геологик процесслардан саклау корымалары һәм чаралары СНиП 22-02-2003 таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.

Кораллар төзегәндә һәм инженерлык яклау чараларын гамәлгә ашырганда бозылган территорияләрне рекультивацияләүне һәм төзекләндерүне ГОСТ 17.5.3.04-83 * һәм ГОСТ 17.5.3.05-84 таләпләрен исәпкә алып башкарырга кирәк.

7.2.2. Су басудан саклау өчен Корылмалар һәм чаралар

7.2.2.1. Инженерлык ягыннан су басудан саклау кирәк булганда, төзелеш, милли файдалану таләпләренә, әйләнә - тирә мохитне куллану, саклау үзенчәлекләренә һәм/яки су басуның тискәре йогынтыларын бетерүгә бәйле рәвештә территорияләргә һәм аерым объектларны су басуны тәмин итә торган чаралар комплексын карарга кирәк.

7.2.2.2. Су басудан яклау үз эченә түбәндәгеләрне ала:

язгы-көзгә чорда, су ташу вакытында халыкны ташу белән бәйле куркыныч күренешләрдән саклау;

биналарны, корылмаларны, нигез грунтларын локаль яклау һәм төзелгән территорияне тулаем яклау;

табигый ландшафтларны яклау, аеруча фәнни яки мәдәни кыйммәткә ия булган табигый системаларны саклау, су бүлү;

дренаж суларын утильләштерү (чистарту);

жир асты һәм өслек сулары режимына, су бүлү коммуникацияләрендәге чыгымнарغا (агымнарغا) һәм басымнарغا, нигезләргә, биналарга һәм корылмаларга деформация ясауга, шулай ук инженерлык саклау корылмаларына мониторинг системасы.

7.2.2.3. Су басудан саклауны түбәндәгеләр тәмин итергә тиеш:

төзелгән территорияләргә, житештерү-техник, коммуникацион, транспорт объектларының һәм аларның аерым корылмаларының өзлексез һәм ышанычлы эшләве һәм үсеше;

норматив санитар-гигиеник шартлар;

норматив санитар-гигиена, социаль һәм рекреацион шартлар якланган территорияләр.

7.2.2.4. Су басу характерына бәйле рәвештә (локаль - аерым биналар, корылмалар һәм участоклар; майданчык) локаль һәм/яки территориаль инженерлык саклау системалары проектлана. Локаль инженерлык яклау системасы аерым биналарны һәм корылмаларны яклауга юнәлдерелгә тиеш. Ул үз эченә дренажны, противофильтрацион завес һәм экранын ала.

Территориаль система төзелгән территорияне (участокларны) гомуми яклауны тәмин итәргә, эшкәртү дренажларын, фильтрационнарны үз эченә алырга тиеш булган өслек агынтысын оештыру белән территорияне вертикаль планлаштыру, ачык сулыкларны һәм табигый дренировкалауның башка элементларын чистарту, яңгыр канализациясе, су объектлары режимын көйләү, микроклимат, агролесомелиорация һәм башка шартларны яхшырта.

Яңгыр канализациясе территориаль системаның элементы булып торырга һәм инженерлык яклауның гомуми системасы составында яисә аерым проектланырга тиеш.

7.2.2.5. Су басудан инженерлык яклау системасы аерым участокларның һәм объектларның барлык локаль системаларын берләштерә торган территориаль бердәм булып тора. Шулай ук вакытта ул муниципаль районнарның территориаль планлаштыру схемалары, шәһәр округының һәм жирлекләргә генераль планнары, шулай ук территорияне планлаштыру документлары белән бәйле булырга тиеш.

7.2.2.6. Су басудан саклау корылмалары һәм чаралары СНиП 22-02-2003 һәм СНиП 2.06.15-85 таләпләренә туры китереп проектлана.

7.2.2.7. Грунт суларының югары торышы булган территорияләрдә, сазлыклы участокларда капитал төзелеш зонасында ябык дренажлар урнаштыру юлы белән грунт сулары дәрәжәсе кимүне күздә тотарга кирәк. Азкатлы төзелешләр территориясендә, шулай ук гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләрдә, спорт яссылык корылмалары территорияләрендә ачык киптерү чөптөрөн проектларга рөхсәт ителә.

7.2.2.8. Төзелергә тиешле торф ятмаларында, грунт сулары дәрәжәсенә түбәнәюе белән беррәттән, өске мини - раль грунт белән ташлауны да күздә тотарга кирәк, ә тиешле нигезләгәндә, юып китү рәхсәт ителә. Минераль грунтлар белән йөкләнеш катламының калыңлыгы, киләсе торф утырмасын һәм территорияне өске агымны урнаштыру өчен кирәкле читләтүне исәпкә алып билгеләнә.

7.2.2.9. Территорияне су басудан инженерлык ягыннан яклауны гамәлгә ашырганда яклана торган территориянең һәм янәшәдәге акваториянең рекреацион потенциалын киметү рәхсәт ителми.

Су астында калган сулыкларның һәм сулыкларның яр бие территорияләрен рекреация өчен куллануны табиғаттән файдалануның башка төрләре һәм су хужалыгы комплекслары булдыру белән беррәттән карарга кирәк.

7.2.3. Су басудан саклау өчен Корылмалар һәм чаралар

7.2.3.1. Яр бие участкаларында урнашкан торак пунктларның территорияләре язгы ташу сулары белән су басудан, жил белән - су куудан һәм грунт сулары белән су басу (юдыру) яки жимерелү белән якланырга тиеш. Сөрелгән территориянең бровкасы тамгасын, жил куышы вакытында дулкынның биеклеген исәпкә алып, югары суларның исәп-хисап горизонтынан 0,5 метрга югарырак кабул итәргә кирәк. Исәп-хисап дәрәжәсенә карап Ишкәкле дамбаны арттыруны корылмаларның классына карап, СНиП 2.06.15-85 һәм СНиП 33-01-2003 нигезендә билгеләргә кирәк.

Югары суларның исәп-хисап горизонты өчен суның иң югары дәрәжәсен кабатлау билгесе кабул итәргә кирәк: 100 елга бер тапкыр - торак һәм ижтимагый биналар төзелгән яки төзелергә тиешле территорияләр өчен; 10 елга бер тапкыр - яссылык спорт корылмалары территорияләре өчен.

7.2.3.2. Су басудан инженерлык яклавының төп чаралары сыйфатында түбәндәгеләр каралырга тиеш:

су объектлары ягыннан территорияләренә жимерү;

ясалма арттыру рельефы территориясендә суга батмый торган һәм планлаштырылган тамгалар;

су басу, вакытлыча су басу территорияләре һәм Түбән бозылган жирләрдән ташландык һәм дренаж суларын агызып чыгару, жайга салу, бүлөп бирү;

инженерлык яклау корылмалары, шул исәптән жимерелү дамбалары, дренажлар, дренаж һәм су агызу челтәрләре һәм башкалар.

Инженерлык яклавының өстәмә чаралары буларак, табиғый системаларның һәм аларның компонентларының табиғый үзлекләрен кулланырга кирәк, алар инженер яклавының төп чараларының нәтижәләлеген көчәйтә. Территорияне инженерлык ягыннан яклау проекты составына язгы су басуга каршы көрәшне дә кертергә кирәк.

7.2.3.3. Үзләштерелә торган территорияләренә инженерлык ягыннан яклау территориаль һәм локаль корылмаларның һәм чараларның бердәм системасын булдыруны күздә тотарга тиеш.

7.2.3.4. Су басудан инженерлык яклавын төзегәндә, су белән тәмин итүне һәм су белән тәмин итүне яхшырту, сәнәгать һәм коммуналь объектларны эксплуатацияләү, шулай ук энергетика, транспорт, рекреация һәм табиғатне саклау максатларында, корылмаларны һәм инженерлык саклау системаларын бер үк вакытта куллану мөмкинлеген һәм максатчанлыгын билгеләргә кирәк

7.2.3.5. СНиП 22-02-2003 һәм СНиП 2.06.15-85 таләпләре нигезендә су басудан саклау корылмалары һәм чаралары проектлана.

7.2.4. Яр буен саклау чаралары һәм корылмалары.

7.2.4.1. Елгаларның, күлләрнең, сусаклагычларның, диңгезләрнең һәм диңгезләрнең ярларын инженерлык ягыннан яклау өчен 85 нче таблицада китерелгән корылмалардан һәм чаралардан файдаланалар

Елгаларның, күлләрнең, сусаклагычларның, дингезләрнең ярларын инженерлык ягыннан яклау өчен корылмалар һәм чаралар

Корылманың төре һәм корылманың билгеләнеше	Корылманы билгеләү һәм аларны куллану шартлары
Дулкын саклагыч	
Яр буйларындагы: Субай, таш, тимер-бетон, монолит һәм жыелган бетоннан эшлэнгән яр буге дивары ныгытмасы	I һәм II класслы биналарны һәм корылмаларны, автомобиль һәм тимер юлларны, кыйммәтле жир биләмәләрен саклау өчен сусаклагычларда, күлләрдә һәм елгаларда
Тимер-бетоннан һәм металлдан ясалган шпунт диварлары	Нигездә, елгаларда һәм сусаклагычларда
Терраса нигезенә беркетелгән баскычлы ныгытма	Сусаклагычларда чокырларның текәлеге 15 тән артык булган очракта
Массив дулкынваткычлар	Су җитәрлек булган сусаклагычларда
Откослар: Бетоннан, асфальтобетоннан, асфальттан эшлэнгән монолит капламалар	Статистик тотрыклылыгы җитәрлек булган сулыкларда, елгаларда, тигез жир корылмаларында
Жыелган плиталардан ясалган капламалар	2,5 метрга кадәр булган дулкыннарда
Таш белән тутырылган сыгылмалы туюфяклар һәм сеткалы блоклар капламасы	Сусаклыкларда, елгаларда, балчык өемнәре откосларында (0,5- 0,6 метрдан ким булган сөзәк откосларда һәм биек дулкыннар булмаганда)
Синтетик материаллардан һәм икенчел чималдан капламалар	Шул ук
Дулкын томалаучы	
Яр буендагы: (басым күзәнәкле корылма һәм дулкын толмалаучы камералар белән)	Сусаклагычларда
Откослы: Ташлы жәелмәләр	Рекреацион куллану булмаганда, сусаклагычларда, елгаларда, жир корылмаларында
Фасонлы блоклардан жәелмәләр	Сусаклагычларда рекреацион файдалану булмаганда
Ясалма ирекле пляжлар	10° тан да ким булган сөзәк откослы сусаклагычларда
Пляж саклагыч	
Яр буендагы: бетоннан, бетон блоклардан, таштан ясалган су асты банкетлары	Бераз дулкынланганда сусаклагычларда пляжны ныгыту өчен
Корылманың төре һәм корылманың	Корылманы билгеләү һәм аларны куллану

билгеләнеше	шартлары
Локаль участокларда инерт материаллары белән тээмин итү (таш банкетлар, комлы примывлар һ. б.)	Сөзәк откослар булган сусаклагычларда
Аркылы булган корымалар (моллар, шпорлар (гравитацион һ. б.))	Табиғый һәм ясалма пляжларны төзөгәндә һәм беркеткәндә, сусаклагычларда, елгаларда
Махсус	
Рельефның табиғый формаларын имитацияләүче корымалар	Сусаклагычларда яр процессларын жайга салу өчен
Китерелмәләрнең запасын күчерү (яр буенча ыргыту), су астындагы карьерларны куллану һ. б.)	Сусаклагычларда китерелмә балансын жайга салу өчен
Агым юнәлдәрә торган: Агым юнәлдәрә торган дамбалар (таш жәелмәсеннән)	Елгаларда елга ярларын саклау һәм ярларны юдырудан ерак китү өчен
Грунттан эшләнгән агым юнәлдәрүче дамбалар	Югары тизлек белән йөрми торган елгаларда
Агым юнәлдәрә торган массив шпорлар яки ярты буалар	Шул ук
Авышлыкларны ныгыта торган (откосларның грунтларын ясалмача көчәйтү)	Дулкыннарның биеклеге 0,5 метрга кадәр булган сусаклагычларда, елгаларда, жир корымаларында

7.2.4.2. Яр саклау корымаларының һәм аларның комплексларының төрөн сайлап алуны ярның якланган участогының билгеләнешенә һәм режимына карап, кирәкле очрақларда судночылык судан файдалану таләпләрен исәпкә алып башкарылырга тиеш.

7.2.4.3. Яр саклау корымалары СНиП 22-02-2003 таләпләренә туры китереп проектлана.

7.2.5. Карстка каршы чаралар

7.2.5.1. Карстка каршы чараларны геологик төзелештә эри торган тау төрләре (известняклар, доломитлар, акбур, карбонат цементы булган тышлау грунтлары, гипслар, ангидритлар, таш тоз) булган һәм өслектә карст күренешләре булган территорияләрдә (бүрәнәләр, котловиннар, карст - эрозия чокырлары һ.б.) һәм (яисә) грунт массивы тирәнлегендә (куышлыклар, мөгарәләр һ. б.) булган биналар һәм корымаларны проектларында күздә тотарга кирәк.

7.2.5.2. Биналарны һәм корымаларны инженерлык ягыннан яклау өчен карстан түбәндәге чаралар кулланыла:

планлаштыру;

су саклау һәм профильтрацион;

геотехник (нигезләрне ныгыту);

конструктив (аерым яки геотехник комплекс белән);

технологик (технологик жиһазларның һәм коммуникацияләрнең ышанычлылыгын арттыру, аларны кабатлау, аларның үтүләрән контрольдә тоту, авария хәлендәге участокларны вакытында өзү мөмкинлеген тээмин итү һ. б.);

эксплуатация (грунт торышы, биналар һәм корымаларның деформацияләре мониторингы).

Карстка каршы чаралар ачыкланган һәм фаразланган карст күренешләренен характерына, барлыкка килгән токымның төренә, аларның яту шартларына һәм проектлана торган территорияләренә һәм корылмаларны саклау үзенчәлекләре белән билгеләнә торган таләпләргә бәйле рәвештә сайларга кирәк.

7.2.5.3. Карстка каршы чаралар:

активлашуны булдырмау, ә кирәк булганда карст һәм карст-суффозион процессларның активлыгын киметергә кирәк;

грунт катламнарының карст һәм карст-суффозион деформацияләрен кирәкле дәрәжәдә төшереп калдырырга яки киметергә;

карст куышлыктарынан жир асты бүлмәләренә һәм тау эшләнмәләренә су арттырылган фильтрацияне һәм өзелүне булдырмау;

территорияләренә, биналарны һәм корылмаларны карст күренешләре вакытында нормаль файдалану мөмкинлеген тәмин итү.

7.2.5.4. Планлаштыру чаралары ябылган территорияләренә рациональ куллануны һәм карстларга каршы яклауга киткән чыгымнарны оптимальләштерүне тәмин итәргә тиеш. Алар әлеге районның үсеш перспективасын һәм карстларга каршы яклауның карст үсеше шартларына йогынтысын исәпкә алырга тиеш.

Планлаштыру чаралары составына керә:

функциональ зоналарны махсус урнаштыру, планировка структурасын эшләгәндә магистраль урамнарны һәм челтәрләренә трассировкалау, карсткуркынычлы участокларны карап чыгу һәм аларга мөмкин булган кадәр яшел үсентеләр урнаштыру;

территорияләренә төзелешнең техноген йогынтысынан инженерлык яклавын эшләү;

биналарның һәм корылмаларның I - II категория участокларынан читтә, шулай ук уңышсызлыктар барлыкка килү ешлыгы аз булган участоклардан читтә, әмма аларның уртача диаметрлары 20 метрдан артык булган (A тотрыклылыгы категориясе) урнашкан.

7.2.5.5. Су саклау һәм карстка каршы көрәш чаралары биналарны һәм корылмаларны төзү һәм эксплуатацияләү чорында гидро-геологик шартларның техноген үзгәрешләре йогынтысында аның белән бәйле суффозион һәм уңышсыз күренешләренә булдырмау өчен юнәлдерелергә тиеш:

өске, сәнэгать һәм хужалык - көнкүреш суларын грунтта инфильтрацияләүне максималь дәрәжәдә киметү, шул исәптән сәнэгать һәм хужалык - көнкүреш суларын агызуга каршы көрәш;

жир асты суларының дәрәжәләрен күтәрүне туктату (бигрәк тә түбән булган су горизонтлары дәрәжәләрен киметү белән бергә), шулай ук гидрогеологик шартларның башка техноген үзгәрешләрен булдырмау (бигрәк тә түбән булган су горизонтлары дәрәжәләрен киметү белән бергә), дәрәжәләренә кискен тирбәлешләрен, шулай ук карстны активлаштыруга китерә торган үзгәрешләренә булдырмау;

жир өслеген жентекләп вертикаль планлаштыру һәм төзелә торган участоклардан читкә су белән ышанычлы яңгыр канализациясен урнаштыру;

төзелеш чорында казаннарда һәм майданчыктарда өске суларның жыелуына юл куймау, гидроизоляция, су үткөрү коммуникацияләрен һәм азык-төлек үткәргечләрен урнаштыру, котлованнар пазухы салу буенча эшләрнең сыйфатын катгый контрольдә тоту.

7.2.5.6. Су саклагычларның, жир асты су алу жайланмаларының һәм башка су төшерү һәм терәк гидротехник корылмаларның төзелгән һәм төзелә торган территорияләргә йогынтысын чикләргә кирәк.

7.2.5.7. Сусаклагычларны, сулыкларны, каналларны, шлам саклау системаларын, су белән тәмин итү һәм канализация системаларын, дренажларны, котлованнарны һәм башка корылмаларны проектлаганда карстның гидрологик һәм гидрогеологик үзенчәлекләре исәпкә алынырга тиеш. Кирәк булганда, фильтрациягә каршы завеслар һәм экраннар,

гидротехник корылмаларның һәм жайланмаларның эш режимын жайга салу һ. б. кулланыла.

7.2.5.8. Геотехник чараларга түбэндәгеләр керә:

жир өслегендә, котлованнарда һәм тау эшкәртмәләрендә табылган карст куышлыктарын һәм ярыктарны тампонирлау;

беркетелгән токымнарны һәм (яки) чыккан грунтларны цементацион эретмәләр инъекциясе яки башка ысуллар белән беркетү;

фундаментларның ышанычлы законсыз яки беркетелгән грунтларга таянуы.

7.2.5.9. Техник чараларны куллануып, карст һәм карст-суффозион деформацияләр барлыкка килү мөмкинлеге тулысынча юкка чыгарылмаган, шулай ук техник мөмкин булмаган яки аларны куллануның максатка ярашсызлыгы булган очракта корылманың фундаментын һәм конструкцияләрен, карст деформацияләрен исәпкә алып, исәпкә алына торган конструктив чаралар каралырга тиеш.

7.2.5.10. Карстка каршы чаралар СНиП 22-02-2003 таләпләренә туры китереп гамәлгә ашырыла.

7.2.6. Грунтларның салкын булуыннан яклау өчен чаралар

7.2.6.1. Грунтларның салкын (криоген) катламыннан инженерлык яклавы жиңел азкатлы биналар һәм корылмалар, линия корылмалары һәм коммуникацияләр (труба үткәргечләр, электр тапшыру линияләре, юллар, элементә линияләре һ.б.) өчен кирәк.

7.2.6.2. Грунтларның салкын булуыннан яклау чаралар түбәндәге төрләргә бүленә:

инженер-мелиорация (жылылык белән мелиорация һәм гидромелиорация);

конструктив;

физик-химик (катнашу, грунт гидрофобизациясе һ. б.);

катнаш.

Жылылык мелиорация чаралары фундаментны жылылык изоляцияләү, фундамент янында жир асты коммуникацияләренә тышкы периметры буенча фундамент салу күздә тотыла.

Гидромелиоратив чаралар грунт сулары дәрәжәсенә түбәнәюен, сезонлы туң катламы чикләрендә грунтларны киптерүне һәм грунтларны атмосфера һәм житештерү сулары белән туенудан саклауны, ачык һәм ябык дренаж системаларын куллануны күздә тотта.

Конструктив каршы чаралар грунтларында фундамент һәм корылмалар конструкцияләре эшенәң нәтижелелеген арттыруны күздә тотта һәм корылманың фундаментын һәм жир өлешен тигезсез грунт формаларына яраклаштыру, фундамент чыгаручы көчләргә киметү өчен билгеләнә.

Физик-химик каршы чаралар грунтны бәйләүче һәм стабилизацияләштерүче матдәләр белән махсус эшкәртүне күздә тотта.

7.2.6.3. Кирәк булганда кулланыла торган чараларның ышанычлылыгын һәм нәтижелелеген тәмин итү өчен мониторингны күздә тотарга кирәк. Дымлылыкка, грунтның туну режимына, корылмаларның кышкы һәм кыш азагында тузуына һәм деформацияләнүенә күзәтүләр үткәргә кирәк. Күзәтүләрнең составын һәм режимын инженер-геокриологик шартларның катлаулылыгына, кулланыла торган фундамент типларына һәм үзләштерелә торган территориядә салкын процессларның потенциалы куркынычына бәйле рәвештә билгеләләр.

7.2.6.4. СНиП 22-02-2003, СНиП 33-01-2003 һәм СНиП 2.06.15 - 85 таләпләренә туры китереп, грунтларның салкын болытыннан саклану чараларын проектлаштырырга кирәк.

Юл өслегә конструкциясенәң салкын болытыннан саклану өчен чаралар 2-2001

МОДН таләпләрен исәпкә алып башкарылырга тиеш.

7.2.7. Эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында саклау буенча корылмалар һәм чаралар

7.2.7.1. Эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында биналар һәм корылмалар проектлаганда каралырга тиеш:

планлаштыру чаралары;

биналарны һәм корылмаларны саклау буенча конструктив чаралар;

тигезсез явым-төшемне киметүче һәм биналарның һәм корылмаларның креннарын төрле ысулларны кулланып бетерүче чаралар;

жир өслегендәге деформацияне киметә торган тау эшләре тәртибен күздә тоткан тау саклау чаралары;

төзелеш мәйданчыкларының нигездәге деформацияләрнең тигезсезлеген киметә торган инженер эзерлеге;

утырту грунтлары белән катлаулы территорияләрдә су саклау чаралары; тышкы һәм эчке яктан нормаль эксплуатацияләүне тәмин итә торган чаралар- инженерлык челтәрләре, лифтлар һәм башка инженер һәм технологик җиһазлар барлыкка килү чорында нигезнең тигезсез үзгәрешләре;

Жир өслегенә, шулай ук биналар һәм корылмаларның деформацияләренә инструменталь күзәтү, кирәк булганда, төзелеш чорында да.

7.2.7.2. Эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында саклау корылмалары һәм чараларын СНИП 2.01.09-91 таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.

7.2.7.3. Файдалы казылма ятмаларын планлаштыру һәм төзегәндә жир асты байлыктары турындагы закон таләпләрен үтәргә кирәк.

Файдалы казылма ятмалары мәйданнарын жир асты байлыктарынан файдалану буенча Федераль агентлык яисә аның территориаль органнары рөхсәте белән төзү рөхсәт ителә. Шулай ук вакытта жир асты байлыктарынан файдалы казылмаларны чыгару мөмкинлеген тәмин итүче чаралар каралырга һәм гамәлгә ашырылырга тиеш.

7.2.7.4. Төзелеш өчен, беренче чиратта, территорияләргә кулланырга кирәк:

сәнәгый булмаган файдалы казылмалар ята;

файдалы казылма жир өслеген үзгәртеп кору процессы тәмамланды;

эшкәртү проектка торган объектларны амортизацияләү вакыты тәмамланганнан соң көтелә.

Файдалы казылмаларның сәнәгать запаслары булган территорияләргә төзү өчен билгеләнгән төзелешнең максатчанлыгы биналарны һәм корылмаларны урнаштыруның мөмкин булган вариантларының чагыштырма икътисади нәтижелелеге исәп-хисаплары белән расланырга тиеш.

7.2.7.5. Территорияне планлаштыру буенча документацияне эшләгәндә аның составына төп сызымталарның масштабында башкарылган тау-геологик чикләүләр схемасын кертергә кирәк. Схемаларда төзелеш шартлары буенча территорияләргә категорияләргә күрсәтелергә тиеш: торак районнар һәм микрорайоннар төзү өчен яраклы, чикләнгән яраклы, яраксыз, вакытлыча яраксыз.

Территорияләргә категорияләргә бүлүнә 2.01.09 - 91 СНИПның 9 нчы кушымтасына туры китереп башкарырга кирәк.

7.2.7.6. Фараз буенча, уңышсызлыктар барлыкка килергә мөмкин булган эшкәртелә торган территорияләрдә, шулай ук артык барлыкка килергә мөмкин булган участкаларда биналар һәм корылмаларны проектка рөхсәт ителми.

Фараз буенча I һәм Iк төркемнәре буенча иң чик күрсәткечләрдән артып киткән жир өслеге реформалары көтелә торган территорияләрдә (1 һәм 2 СНиП 2.01.09-91 таблицалары), биналарны һәм корылмаларны проектлау махсус оешма бәяләмәсе һәм тиешле техник-икътисадый нигезләү булганда гына рөхсәт ителергә мөмкин.

7.2.7.7. Төзелеш өчен бүлөп бирелә торган территорияләр утырту калынлыгының минималь тирәнлеген, деградацияләнгән җирләре булган участкаларда, шулай ук утырту калынлыгы аз сыешлы урыннарда урнашкан.

7.2.7.8. Жир рельефында текә катламнар рәвешендә төзелә торган территорияне планлаштыру террасалар белән башкарыла.

7.2.7.9. Юеш технологик процесслы биналар һәм корылмалар төзелә торган территориянең киметелгән өлешләрендә урнашырга тиеш. Жир асты сулары дәрәжәсе югары булган участкаларда, шулай ук агынтылык түшәүче катламлы участкаларда күрсәтелгән биналар һәм корылмалар СНиП 2.01.09-91 таләпләре нигезендә урнашырга тиеш.

7.2.8. Жир шуышуына каршы корылмалар һәм чаралар

7.2.8.1. Инженерлык яклавын тулы процесслардан проектлаганда, бу процессларны булдырмауга һәм тотрыклыландыруга юнәлтелгән түбәндәге чараларны куллануның максатка ярашлылыгын карарга кирәк:

аның тотрыклылыгын арттыру максатларында рельефны үзгәртү - тиешле тизлек бирү һәм авышлыкны террасалау, тотрыксыз җирләрне бетерү яки алыштыру, каты призма (контрбанкет) калкулыгының аскы өлешендә өеп чыгару (контрбанкет);

территорияне вертикаль планлаштыру һәм өске су бүлү системасын урнаштыру ярдәмендә өске сулар агымын жайга салу-өске суларның тоткарлыксыз агып төшүен тәэмин итү, суларның агып төшүен һәм яр буе территориясеннән агып төшүен булдырмау;

су җир һәм эрозия процессларына йогынты ясамый - текә сулыкларда җирне бәйләүче материаллар, горизонталь һәм башка өслекләрдә - асфальтобетон һәм битум - минераль катнашмалардан тукландырырга рөхсәт ителә;

жир асты сулары дәрәжәсенен ясалма кимүе;

агроресомелиорация (үсемлек катламын торгызу) - күпеллек үләннәр чөчү, агачлар һәм куаклар утырту, күпеллек үләннәр һәм одерновка чөчү белән бергә;

җирне ныгыту: армирование-жимереклекләрдән саклау, чүп-чар һәм төякләр барлыкка килмәсен өчен; цементация, смолизация, силикатлаштыру, җирне электрохимик һәм термик беркетү - йомшак һәм ярыкланган җирләрдә;

утыртыла торган корылмалар - терәк диварлар, субай конструкцияләре һәм баганалар, диварлар, контрфорслар, опояскалар (нык пояслар), анкер ныгытмалары;

башка чаралар (жылылык - саклау жайланмалары һәм капламалар ярдәмендә жылылык процессларын жайга салу, тундыру һәм суыту процессларының зарарлы йогынтысыннан саклау, сак зоналарын билгеләү һ.б.).

7.2.8.2. Әгәр 7.2.8.1 пунктчасында күрсәтелгән чаралар һәм корылмаларны куллану шуышулар барлыкка килү мөмкинлеген тулысынча юкка чыгармый, шулай ук техник яклану мөмкин булмаганда яисә актив яклануның максатка ярашсызлыгы очрагында пассив яклау чараларын күздә тотарга кирәк:

саклана торган корылмаларны аларны тундыруга жайлаштыру;

башка чаралар.

7.2.8.3. Корылган территорияләрдән, юллардан һәм майданнардан (якланган зонадан тыш) куркыныч зонада салынган сулардан коры һәм яңгыр суларын махсус нигезләнгәндә генә ташлау рөхсәт ителә.

Куркыныч зонада чистарту корылмаларын урнаштыру рөхсәт ителми.

Водостоклардан су чыгаруны ачык сулыкларга һәм елгаларга, шулай ук чокырларның тальвегларына агынты суларын чистарту таләпләрен үтәп, эрозиягә каршы җайланмалар һәм әйләнә-тирә мохиткә зыян китерүнең башка төрләрән мәжбүри гамәлгә ашыруны күз алдында тотарга кирәк.

7.2.8.4. Сулыклар һәм сулыклар ярларында сазлыкка каршы корылмаларны һәм чараларны проектлаганда, өстәмә рәвештә, су саклау корылмаларына карата таләпләрне үтәргә кирәк.

7.2.8.5. Саклау чараларын һәм корылмаларын һәм аларның комплексларын сайлаганда, откосның мөмкин булган деформация төрләрән, яклана торган объектларның җаваплылык дәрәжәсен, аларның конструктив һәм эксплуатацион үзенчәлекләрен исәпкә алырга кирәк.

7.2.8.6. Сазлыкка каршы корылмалар СНИП 22-02-2003 таләпләрәнә туры китереп проектлана.

7.3. Янғын куркынычсызлыгы

7.3.1. Янғынга каршы таләпләрне 15 нче бүлекнең «Шәһәр төзелеше эшчәнлегендә янғын куркынычсызлыгы таләпләре» дигән 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль законның «Янғын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» дигән таләпләрәнә, шулай ук Россия Федерациясе законнарында һәм норматив-техник документларында баян ителгән һәм күрсәтелгән Федераль закон таләпләрәнә каршы килми торган янғын куркынычсызлыгы буенча башка таләпләр нигезендә кабул итәргә кирәк.

7.3.2. Җирлек территорияләрен планлаштыру һәм төзү, янғын куркынычсызлыгы таләпләрән исәпкә алып, җирлекләрнең генераль планы нигезендә башкарылырга тиеш. Җирлекләр һәм шәһәр округлары территорияләренә янғын куркынычсызлыгын тәэмин итү чараларын үткәргә кагылышлы нигезләмәләрне тасвирлау һәм нигезләү материалларга авыл җирлекләре һәм шәһәр округлары территорияләрен планлаштыру проектларын нигезләү буенча аңлатма язмаларына керергә тиеш.

7.3.3. Норматив документларда янғын куркынычсызлыгы таләпләре булмаганда яки аның янғын куркынычсызлыгының тиешле дәрәжәсенә ирешү өчен янғын куркынычсызлыгы буенча норматив документларда каралган карарлардан аермалы техник карарлар кулланыла икән, «Янғын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре нигезендә, саклану объектының янғын куркынычсызлыгын тәэмин итү спецификасын чагылдыручы һәм кирәкле инженер-техник комплекс булган техник шартлар эшләнәргә тиеш. Махсус техник шартлар эшләү һәм килештерү Россия Федерациясе региональ үсеш министрлыгының 2008 елның 1 апрелендә 36 номерлы боерыгы белән билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7.3.4. Торак, иҗтимагый һәм административ биналар, биналар, корылмалар һәм сәнәгать оешмаларының корылмалары арасындагы янғынга каршы араларны, янғын куркынычсызлыгы классына карап, 86 нчы таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

Янгынга каршы торучанлыгына, янгын куркынычсызлыгының конструктив классына карап, биналар, корылмалар һәм төзелешләр арасындагы янгынга каршы ераклык

Бинаның янгынга каршы тору дәрәжәсе	Конструктив янгын куркынычы классы	Янгынга каршы тору өчен минималь дистанцияләр һәм биналарның конструктив янгын куркынычы классы, корылмалар һәм биналар, метрлар		
		I, II, III C0	II, III, IV C1	IV, V C2, C3
I, II, III	CO	6	8	10
II, III, IV	C1	8	10	12
IV, V	C2,C3	10	12	15

7.3.5. Биналар, корылмалар һәм төзелешләр арасындагы янгын дистанцияләре тышкы диварлар яки биналар, корылмалар һәм төзелеш арасындагы ераклык белән билгеләнә. Яна торган материалдан төзелгән биналар, корылмалар һәм төзелеш конструкцияләре 1 метрга чыгып торса, әлеге конструкцияләр арасындагы ераклык алынырга тиеш.

7.3.6. Тәрәзәсез, түбәсе янмый торган материаллардан булса, IV һәм V дәрәжәле, C2 һәм C3 класслы янгынга каршы торучы биналардан кала, янгын куркынычсызлыгы ераклыгын 20 процентка киметергә мөмкин.

Биналар, корылмалар һәм төзелеш корылмалары арасындагы янгынга каршы тору ераклыгы I һәм II дәрәжәле һәм CO конструктив булып, һәрбер бина, корылма һәм корылманың 40% тан артыгы автоматик янгын сүндерү жайланмалары белән жиһазландырылган булса, янгынга каршы тору дистанцияләрен 50% ка киметергә рөхсәт ителә,

7.3.7. Янгынга каршы торучанлыгы V дәрәжәле, ике катлы каркас һәм щит конструкцияле биналар, корылмалар, төзелешләр, шулай ук түбәләре яна торган материалдан булган биналар, корылмалар, төзелешләр арасындагы янгынга каршы тору ераклыгын 20 процентка арттырырга кирәк.

7.3.8. Әгәр биек бина, корылма, төзелешнең каршында торган бина, корылма, төзелешнең янгынга каршы торучанлыгы I тип, I һәм II дәрәжәле булса, биналар, корылмалар, төзелешләрнең янгынга каршы тору аралыгын 3,5 метрга кадәр киметелергә мөмкин.

7.3.9. Бер, ике фатирлы торак йортлардан, йорт корылмалары янындагы хужалык корылмаларынан (абзарлар, гаражлар, мунчалар) күрше торак йорт, көнкүреш участкаларына кадәр янгынга каршы тору аралыгын таблицага туры китереп кабул итергә кирәк. Бер-берсенә каршы торган биналарның тәрәзәсе булмаса, янмый торган материаллардан булса, түбәсе, кәрнизлары янмый торган материаллардан эшләнсә, күрсәтелгән биналар арасында янгыннан саклану дистанцияләрен 6 метрга кадәр киметергә рөхсәт ителә.

7.3.10. Янгынга каршы торучанлыгы I һәм II дәрәжәле торак, ижтимагый һәм административ биналардан (функциональ янгын куркынычы класслары Ф1, Ф2, Ф3, Ф4) сәнэгать һәм саклау биналарына, корылмаларга һәм төзелешләргә кадәр минималь янгынга каршы торучанлык ераклыктары (функциональ янгын куркынычы классы) (Ф5 функциональ янгын куркынычсызлыгы биналарына кадәр һәм конструктив янгын куркынычы класслары C2, C3 - 15 метр) ким дигәндә 9 метр, III дәрәжә янгынга каршы тору аралыгы 12 метр, IV һәм V дәрәжәле янгынга каршы тору аралыгы 15 метр булырга

тиеш. Торак, ижтимагый һәм административ биналардан (функциональ янғын куркынычы класслары Ф1, Ф2, Ф3, Ф4) IV һәм V дәрәжәле сәнәгать һәм склад биналарына, корылмаларга һәм төзелешләргә янғынга каршы торучанлык ераклыктары (функциональ янғын куркынычы классы) 18 метр булырга тиеш. III дәрәжәдәге янғынга каршы торучы бу биналар өчен алар арасы ким дигәндә 12 метр булырга тиеш.

7.3.11. Вақытлыча төзелгән биналар, кибетләр, киосклар һәм башка шундый корылмаларны урнаштыру 87 нче таблицада күрсәтелгән таләпләргә туры китереп башкарылырга тиеш.

7.3.12. Контейнерларны саклый торган урыннар коймалар белән әйләндерелеп алынырга, биналар, корылмалар һәм төзелеш арасынан ким дигәндә 15 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

7.3.13. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналары, стационар типтагы больницалар (класслар), машиналарның пассив хәрәкәте булган күпкатлы парковка гаражлары булган урыннардан кала, янғынга каршы тору чикләре ким дигәндә REI 150 булган кулланылмый торган стеналар, янғынга каршы торучанлыгы I-III дәрәжәдәге корылмалар, биналар өчен янғынга каршы тору аралыгының билгеләнгән нормасы юк.

7.3.14. Янғыннан саклану аралыгы шәһәр торак пунктлары чикләреннән урман массивларына кадәр ким дигәндә 50 метр, ә бер , ике катлы аерым биналы шәһәр төзелеше чикләреннән урман массивына кадәр - ким дигәндә 15 метр булырга тиеш.

Янғын сүндерү станцияләре һәм су белән тәмин итү системасы булмаган урыннарда янғынга каршы тору дәрәжәсе төрле булган биналардан урман массивларына кадәр ераклыкны 50 процентка арттырырга кирәк.

7.3.15. Машина йөртү юлларын һәм жәяүлеләр юлларын проектлаганда, янғын сүндерү машиналарының торак һәм жәмәгать биналарына янғын баскычларынан яки машина лифтларынан теләсә нинди фатирга яки бүлмәгә керү мөмкинлеген тәмин итәргә кирәк.

Юл кырыеннан бина стөнасына кадәрге ара, кагыйдә буларак, 10 катка кадәр булган биналар өчен 5 - 8 метр, 10 каттан артык биналар өчен 8-10 метр булырга тиеш. Бу зонада коймалар, электр линияләрен куярга һәм агач утыртырга рөхсәт ителм и.

Подъездлары булмаган биналар фасадында, каты өслеге булган машина юллары урынына янғын сүндерү машиналары үтеп китү өчен яраклы 6 метр киңлектә полосалар булу рөхсәт ителә.

7.3.16. Янғын һәм шартлаткыч матдәләр һәм материаллар житештерелгән, кулланылган, эшкәртелгән, , сакланган, ташылган, юк ителгән куркыныч житештерү корылмалары булган объектлар турында сәнәгать куркынычсызлыгы турында декларацияләр булырга, бу объектлар (алга таба - янғын һәм шартлау өчен куркыныч объектлар) торак пунктлар һәм шәһәр округлары чикләренә урнаштырылырга тиеш, һәм бу мөмкин булмаса, янғын яки шартлау факторлары тәэсиреннән читтә урнашкан кешеләрне, биналарны һәм корылмаларны саклау чаралары эшләнергә тиеш. Башка житештерү корылмалары, шартлау һәм янғын куркынычы ягынан А, В һәм С категорияләре биналар торак пунктлар һәм шәһәр округлары чикләрендә дә урнашырга мөмкин. Шул ук вакытта, янғын куркынычсызлыгының хисап нәтижәсе 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль Законы белән билгеләнгән "Янғын куркынычсызлыгы таләпләре буенча техник регламент" та рөхсәт ителгән күләменнән артмаса тиеш. Шартлау куркынычы булган объектларны торак пунктлар һәм шәһәр округлары чикләренә урнаштырганда, куркыныч янғын факторларының күрше саклау объектларына йогынтысын, климат һәм географик үзенчәлекләрен, елгалар агымын, жил юнәлешен исәпкә алырга кирәк. Шул ук вакытта, производство объектының жир участогы чикләреннән Ф1 - Ф4 функциональ куркыныч биналары, мәгариф һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, медицина оешмалары һәм ял итү учреждениеләре арасы ким дигәндә 50 метр булырга тиеш.

7.3.17. Сыекландырылган табигый газлар комплекслары торак пунктларның жилле ягында урнашырга тиеш. Сыекландырылган углеводород газлары һәм янып торган сыеклыклар өчен складлар торак пунктлардан читтә урнашырга тиеш.

7.3.18. Сыекландырылган углеводород газлары һәм жиңел кабынып китә торган сыеклыклар өчен саклагычлар күрше торак пунктлар, оешмалар һәм тимер юл линияләре билгеләре белән чагыштырганда, түбәнрәк булган жир участокларында урнашырга тиеш. Бу складларны күрше торак пунктлар, оешмалар һәм гомуми челтәрнең тимер юл линияләре билгеләре белән чагыштырганда, югарырак дәрәжәдәге жир участкаларына 300 метрдан артык ераклыкта урнаштырырга рөхсәт ителә. 100-300 метр ераклыкта урнашкан складларда торак пунктлар, оешмалар территориясендә һәм гомуми челтәр тимер юл юлларында сыеклык таралмасын өчен чаралар күрелергә тиеш (күпсыйдырышлы савыт, агыза торган каналлар, траншеялар).

7.3.9. Торак зоналары, ижтимагый һәм бизнес зоналары, торак пунктлар һәм шәһәр округларының ял зоналары чикләрендә шартлау һәм янғын куркынычлыгы ягыннан А, В һәм С категорияле биналар булмаган территорияләргә житештерү корылмалары урнаштырырга рөхсәт ителә. Шул ук вакытта, житештерү учреждениесенең жир участогы чикләреннән торак йортларга, мәгариф һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналарына, мәгариф оешмалары, медицина оешмалары һәм ял итү учреждениеләренә кадәр ераклык 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль Законы белән билгеләнгән "Янғын куркынычсызлыгы таләпләре буенча техник регламент" таләпләренә туры китереп билгеләнә.

7.3.20. Әгәр дә торак төзелеше зонасында урнашкан шартлаткыч һәм янғын куркынычы булган объектларның кешеләргә һәм торак биналарына булган йогынтысын юкка чыгару мөмкин булмаса, оешмаларның көчен киметү, икенче профильгә күчерү яки аерым производствосын торак төзелешеннән читтә урнаштыру каралырга тиеш.

7.3.21. Биналар һәм корылмалар арасында янғыннан саклану аралары янғынның күрше биналарга һәм корылмаларга таралмавын тәэмин итәргә тиеш. 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль Законы белән билгеләнгән "Янғын куркынычсызлыгы таләпләре буенча техник регламент"та каралганча, 10 нчы кушымтаның 1, 2, 3, 4, 5 һәм 6 нчы таблицаларында күрсәтелгән янғын дистанцияләрен биналар, корылмалар һәм технологик корылмалардан алып, алар янындагы саклау объектларына кадәр (торак, ижтимагый биналар, балалар һәм спорт майданчыкларыннан кала) киметергә рөхсәт ителә. Бу очракта янғын куркынычының исәпләнгән бәясә Федераль Законның 93 статьясында билгеләнгән янғын куркынычының рөхсәт ителгән бәясеннән артмаса тиеш.

7.3.22. Янғын ераклыктары утның таралмавын тәэмин итәргә тиеш:

1) урман хужалыгындагы үсентеләрдән (урман парклары) биналарга һәм корылмаларга кадәр урнашкан:

а) урман хужалыгы территорияләреннән тыш (урман парклары);

б) урман хужалыгы территорияләрендә (урман парклары);

2) урман хужалыгында булмаган үсентеләрдән (урман парклары) биналарга һәм корылмаларга кадәр.

7.3.23. Әгәр Россия Федерациясә законнарында башкача каралмаган булса, Россия Федерациясенә милли куркынычсызлыгы өчен мөһим булган объектларыннан урман хужалыгындагы үсентеләргә кадәр янғын куркынычсызлыгы ераклыгы ким дигәндә 100 метр булырга тиеш.

7.3.24. Нефть һәм нефть эшкәртмәләре складлары территориясендә урнашкан шартлау һәм янғын куркынычы ягыннан А, В һәм С категорияле биналардан һәм корылмалардан алып саклау объекты чикләренә кадәр янғын куркынычсызлыгы ераклыгы 10 нчы кушымтаның 1 нче таблицасы нигезендә алынырга тиеш.

7.3.25. Бу нормативларга 10 нчы кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән дистанцияләр II категорияле складлар өчен гомуми куәте 50000 куб метрдан артык булырга тиеш. Бу стандартларга 10 нчы кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән дистанцияләр түбәндәгеләр белән билгеләнә:

1) биналар һәм корылмалар арасында - тышкы стеналар яки биналар һәм корылмалар структуралары арасында ачык ара;

2) Бушатучы һәм тутыручы жайланмадан - бушатучы һәм тутыручы эстакадалы тимер юлдан;

3) бушатучы һәм тутыручы жайланмалар, насослар, контейнерлар өчен булган майданнардан (ачык һәм ябык) – бу майданнарның чикләренә кадәр;

4) технологик эстакада һәм торба үткәргечләреннән алып - иң соңгы торба үткәргечкә кадәр;

5) Факеллы корылмадан – факел көпшәсенә кадәр.

7.3.26 Нефть һәм нефть эшкәртмәләре складларының биналарынан һәм торфның ачык булган урыннарына кадәр янгынан саклану аралыгы икегә кимергә мөмкин. 10 нчы кушымтаның 1 таблицасында күрсәтелгәнчә, торфның ачык өлеше калыңлыгы ким дигәндә 0,5 метр калыңлыктагы жир белән капланган очракта, биналардан һәм нефть продуктларын саклау корылмаларынан ярты метр ераклыкта булырга тиеш.

7.3.27. Нефть һәм нефть эшкәртмәләрен саклай торган складлардан катнаш төр (ылыслы һәм яфраклы) агач үсә торган урман хужалыклары (урман парклары) чикләренә кадәр аралык ике тапкыр киметелергә мөмкин. Шулай ук вакытта, урман чикләре (урман парклары) белән нефть һәм нефть продуктлары складлары арасы ким дигәндә 5 метр кинлектәге ялсын таратмый торган материал белән капланган яисә сөрелгән жир полосасы белән тәэмин ителергә тиеш.

7.3.28. Нефть һәм нефть продуктларының резервуарларын урнаштырганда, күрше торак пунктлары территориясә билгеләре белән чагыштырганда югары билгегә ия булган резервуар парктан 200 метр ераклыкта урнашкан, гомуми челтәрле тимер юллар һәм оешмалар, шулай ук елга ярларынан 200 метр ераклыкта урнашкан нефть һәм нефть продуктлары складларын урнаштырганда; метрдан кимрәк су киселешә булганда, торак пунктлар территориясендә нефть һәм нефть продуктлары резервуарларының һаләкәте, оешмалар, гомуми челтәрдәге тимер юллар һәм сулыклар искәртмәсендә, өстәмә чаралар булдырырга. Нефть һәм нефть продуктлары складлары урнашкан биләмәләр биекләгә 2 метрдан ким булмаган, янмый торган материаллардан эшләнгән койма белән әйләндереп алынырга тиеш.

7.3.29. Торак йортлар һәм жәмәгать биналары белән торак йортлар һәм жәмәгать биналары һәм корылмаларына хезмәт күрсәтүче котельнаялар, дизель электр станцияләре һәм башка электр корылмаларында, сыйдырышлыгы 2000 куб метр булган нефть һәм нефть эшкәртмәләре складлары арасындагы янгынга каршы ераклык, күләм буенча 10 нчы кушымтаның 7 нче таблицасында китерелгән ераклыктан ким булмашка тиеш.

7.3.30. Нефть һәм нефть эшкәртмәләре складларының категориясә 10 нчы кушымтаның 8 нче таблицасында бирелгән нормалар буенча билгеләнә.

7.3.31. АЗСларны торак пунктлар территориясендә урнаштырганда, янгынга каршы араларны ягулык һәм авария резервуарларын саклау өчен резервуарлар стенкаларынан жир өсте жиһазларынан исәпләргә кирәк, анда ягулык һәм авария резервуарларын саклау өчен жир асты резервуарларының һава алу арматурасынан, ягулык-тарату колонкасы корпусларынан һәм сыекландырылган углеводород газларының яисә сыекландырылган табигый газларның ваклау колонкаларынан, автоцистерн һәм технологик коелар өчен майданчыклар чикләреннән, чистарту корылмаларының технологик жайланмаларынан, транспорт чаралары һәм АЗС биналарының тышкы диварынан һәм корылмаларынан

саклау мөйданчыкларыннан, ягулык салу станцияләрәндә яисә парлап куелган жиһазлар белән жиһазландырылган биналардан саклый торган жир асты резервуарларыннан карарга кирәк:

1) мәктәпкәчә белем бирү , гомуми белем бирү оешмалары, интернат тибындагы гомуми белем бирү оешмаларының, стационар типтагы дөвалау учреждениеләрәнен, бер фатирлы торак йортларының жир кишәрлекләре чикләренә кадәр;

2) тәрәзәләргә яки ишекләргә кадәр (торак һәм жәмәгать биналары өчен).

7.3.32. Мотор ягулыгы ягулык салу станциясеннән курше объектларга кадәр янгынга каршы ераклык әлеге нормативларга 10 нчы кушымтаның 2 нче таблицасында билгеләнгән таләпләргә туры киләргә тиеш. Авыл пунктларында урнашкан ягулык салу станциясенен жир өсте резервуарларының гомуми сыйдырышлыгы 40 куб метрдан артмаска тиеш.

7.3.33. Ягулык салу станциясеннән алып катнаш токымнарның (ылыслы һәм яфраклы) урман утыртмалары чикләренә кадәр араны ике тапкыр киметергә мөмкин. Шулу ук вакытта урманчылыкларның (урман паркларның) чикләре буйлап ягулык салу станциясе белән урманчылыкларның (урман паркларның) чикләре буйлап үз өсләгендә ялкын таралмый торган материаллардан, яки жирнең сөрелгән полосасыннан кимендә 5 метр киңлектә жир өсте каплануы күздә тотылырга тиеш.

7.3.34. Ялкын кабынырга мөмкин булган, авыл хужалыгы культуралары утыртылган урыннар белән, аларга якин урнаштырылган ягулык салу станцияләре арасындагы чиктә, ялкын үрләми торган япма, яки киңлеге 5 метрдан ким булмаган эшкәртелгән жир полосасы булырга тиеш.

7.3.35. Сыек ягулык саклана торган жир асты резервуарлары булган ягулык салу станцияләре белән мәктәпкәчә белем бирү, гомуми белем бирү, интернаты булган белем бирү оешмалары, стационар тибындагы дөвалау оешмаларының жир кишәрлеге чигенә кадәр булган янгынга каршы ераклык 50 метрдан да ким булмаска тиеш.

7.3.36. Биналар һәм корымалар, оешма һәм торак йортлар тирәсендә янғын сүндерү өчен су чыганаclarы булырга тиеш.

7.3.37. Янгынга каршы су белән тәмин итү чыганаclarы булып, ясалма һәм табигый сулыклар, шулай ук тышкы һәм эчке суүткәргечләр тора (эчә торган, көнкуреш, янгынга каршы).

7.3.38. 2008 елның 22 июлендә чыккан 123 сандагы Федераль законның “Янғын куркынычсызлыгы таләпләрәнен техник регламенты”нда ясалма сулыклар төзү, табигый сусаклагычлардан файдалану һәм янгынга каршы суүткәргечләр белән тәмин итүгә таләпләр билгеләнә.

7.3.39. Янғын сүндерү максатыннан кулланылырга мөмкин булган елга һәм сусаклагычларга 12x12 метр киңлегендә су алу корымалары төзелергә тиеш.

7.3.40. Шәһәр һәм авыл жирлекләрендә янғын сүндерү бүлекчәләренен чакыру буенча барып житү вакыты шәһәр жирендә 10 минуттан, авыл жирендә 20 минуттан артмаска тиеш.

7.3.41. Янғын куркынычсызлыгы кагыйдәләренен 101-95 саны нигезендә “Янғыннан саклау корымаларын проектлау нормасы” буенча, янғын сүндерү машиналарының саны билгеләнә һәм Россия Федерациясе эчке эшләр министрлыгының Дәүләт янғын сүндерү хезмәте тарафыннан раслана.

7.4. Гражданнар оборонаcының инженер-техник чаралары һәм шәһәр төзелешен проектлаганда гадәттән тыш хәлләрне кисәтү

7.4.1. Гражданнар оборонаcының инженер-техник чаралары һәм гадәттән тыш хәлләрне кисәтү түбәндәге очракларда каралырга тиеш:

Россия Федерациясенең шәһәр төзелеше кодексы таләпләренә туры китереп, Татарстан Республикасының территорияне планлаштыру схемасын әзерләү;

Татарстан Республикасы муниципалитетлары өчен территориаль планлаштыру документларын әзерләү (муниципаль районнар өчен территориаль планлаштыру схемалары, шәһәр округлары, торак пунктлар өчен генераль план);

территорияне планлаштыру өчен документлар эшләү (планлаштыру проектлары, территориянең чиген билгеләү проектлары, жир кишәрлекләрендә шәһәр төзелеше планнары);

төзелешне нигезләүче материаллар эшләү (техник-икътисади нигезләү, техник-икътисади исәпләү), шулай ук төзелеш һәм капитал төзелеш объектларын реконструкцияләү өчен проект документлары.

зарарлы агымнар һәм ташландыклар.

7.4.2. Бистәнең генераль планын әзерләгәндә, шуны истә тотарга кирәк: планлаштырылган һәм торак районнарын проектлаштырганда, халык саны СНиП 2.01.51-90 таләпләрен үтәргә тиеш (таблица 4);

торак пунктларының һәм микрорайоннардагы (квартал) халыкның максималь тыгызлыгын проектлаганда, СНиП 2.01.51-90 таләпләренә туры килергә тиеш (таблица 5);

торак пунктның торак мәйданнарын төзегәндә, күп катлы биналар саны 10 каттан артмаска тиеш.

7.4.3. Территорияләрне планлаштыру, шулай ук төзелгән территорияләрне үстерү өчен документлар әзерләгәндә, зарарлы факторлар, шулай ук мөмкин булган аварияләрнең табигате һәм күләме, катастрофалар һәм табигать афәтләре, башка торак пунктларынан ераклык, шулай ук аеруча мөһим объектлар, территорияләрне зоналаштыруны исәпкә алып, "сары сызыклар" планы эшләнә.

"Сары сызыклардан" төзелешкә кадәр булган бушыклар төрле биеклектәге биналардан жимереклекләрнең таралу зоналарын исәпкә алып, СНиП 2.01.51-90 кушымтасы таләпләренә туры китереп билгеләнә.

Төп урамнарның ике ягында урнашкан биналар арасы аларның жимереклекләр зонасы белән "сары сызыклар" эчендә жимерелмәгән юлларның суммасына тигез.

"Сары сызыклар" эчендә юлның ябылмаган өлешенең киңлеге ким дигәндә 7 метр булырга тиеш.

7.4.4. Мәйданы 2,5 кв.км.дан ким булмаган I, II, III, IIIa дәрәжәдәге янгынга чыдам бина һәм корылмалар, шулай ук 0,5 кв.км.дан артмаган I, II, III, IIIa дәрәжәдәге янгынга чыдам бина, корылмалар булган яшәү урыннарын янгын куркынычсызлыгы белән тәмин итер өчен киңлеге 100 метрдан да ким булмаган өлешләргә аеруны тәмин итү өчен шәһәр һәм авыл жирлескәләрендә генераль план төзегәндә, тирә-юньне яшелләндерү (парклар, бакчалар, бульварлар) һәм төзелеш алып барылмый торган урыннарны (сулыклар, спорт мәйданчыклары һ.б.) төзегәндә бердәм система булдырырга кирәк.

7.4.5. Яшел мәйданнар һәм территорияләр системасы, шулай ук төп урамнар челтәре, торак пунктка зыян килгән очракта, халыкның урман яисә яшел мәйданнар биләгән жирләргә иреккә керүен тәмин итәргә тиеш.

7.4.6. Торак пунктларының төп урамнарын төзегәндә, йортлардан һәм сәнәгать зоналарынан транспорт чыгу мөмкинлеген, ким дигәндә ике юнәлештә исәпкә алырга кирәк.

7.4.7. Автобус, жиңел һәм йөк машиналары, чүп жыю машиналарын кую урыннары, трамвай һәм троллейбус парклары нигездә торак йортлар читендә урнаштырылырга тиеш.

Янгын сүндерү базасында машина кую урыннарын билгеләгәндә, 100 процент төп янгын сүндерү машиналары сыю тәмин ителергә тиеш.

7.4.8. Ял итү йортлары, ел буена һәм кыска вакыт өчен оештырылган спорт һәм яшьләр

өчен лагерьлар, сәнэгать оешмаларының ярдәмче хужалыгы, шулай ук бакчачылык, яшелчәчелек, бакча берләшмәләре, кагыйдә буенча, торак йортларның читендә урнаштырылырга тиеш.

Бу хужалыклар, учреждениеләр, бакчачылык, бакчачылык һәм дача ассоциацияләре чөлтәрен үстерү, сугыш чорында торак пунктлардан эвакуацияләнган халыкны урнаштыру һәм медицина учреждениеләренә урнаштыруны исәпкә алып башкарылырга тиеш.

Эвакуацияләнган халыкны урнаштырганда, бер кешегә гомуми мәйданның 2,5 квадрат километр күләмендә торак белән тәмин ителү оештырыла.

7.4.9. Яңа төзелүче һәм реконструкцияләнган су белән тәмин итү системалары бер яки берничә торак пунктны, шулай ук аеруча мөһим объектларны су белән тәмин итәргә, икедән дә ким булмаган су белән тәмин итү чыганагына нигезләнәргә, аларның берсе жир асты белән бәйлә булырга тиеш.

7.4.10. Төп корымаларның куәтен билгеләгәндә билгеле бер таләпләргә нигезләнәргә кирәк. Әгәр дә бер корылма эшләүдән туктаса, калган корылма һаләкат тәртибе буенча, оешмаларны су белән тәмин итәргә, шулай ук бер кешегә көнгә 31 литр хисабыннан, су ихтыяжын канәгатьләндерәргә тиеш.

Әгәр дә барлык корымалар да эшләүдән туктаса яки су белән тәмин итү чыганагы зарарланса, бер кешегә көнә 10 литр су белән тәмин итәрлек, кимендә 3 көнгә житәрлек өстәмә сучыганагы булдырырга кирәк.

7.4.11. Торак йортлар, торак йортлардан тыш урнашкан аеруча мөһим объектларда, берничә мөстәкыйль суүткәргечен (коммуналь һәм сәнэгать) проектлаганда, санитар нормаларны һәм кагыйдәләренә үтәп, бер суүткәргечтән икенчесенә су күчәрә алу мөмкинлегенә каралырга тиеш.

7.4.12. Янғын гидрантлары, шулай ук категорияле шәһәр яки категориясез шәһәрдән читтә урнашкан суүткәргечнең зыян күргән участкаларын өзү өчен эшermә бикләренә, биналар һәм корымалар жимерелгәндә, жимерелми торган территориядә урнаштырырга кирәк.

7.4.13. Халыкны һәм авыл хужалыгы хайваннарын су белән тәмин итү өчен булган һәм проектлаштырыла торган шахта коелары һәм жир асты суларын алу өчен башка корымалар аларга радиоактив явым-төшем һәм сыек агулы торган матдәләр элэгүдән сакланырга тиеш.

Торак пунктларны һәм сәнэгать предприятиеләрен су белән тәмин итү өчен булган барлык су алу скважиналары, шулай ук авыл хужалыгы жирләренә су сибү өчен, көнкүрештә кулланылучы һәм эчәргә яраклы суны күчмә тарага агызып бирергә мөмкинлек бирә торган жайланмаларга ия булырга тиеш, ә дебитлы скважиналар, моннан тыш, алардан янғын автомобильләре белән су алу жайланмаларына да ия булырга тиеш.

7.4.14. Торак пунктларын электр белән тәмин итү системаларын проектлаганда, аларны берничә бәйсез һәм территориаль таралган туклану чыганаclarыннан электр белән тәмин итүне күздә тотарга кирәк, аларның бер өлеше мөмкин булган жимереләргә мөмкин булган зоналардан читтә урнашырга тиеш. Шулай ук вакытта күрсәтелгән чыганаclar һәм аларның электр тапшыру линияләре бер-берсенән аларны бер үк вакытта сафтан чыгару мөмкинлеген төшереп калдыручы ераклыкта булырга тиеш. Электр белән тәмин итү системалары жимерелгән объектларны урап узганда электр энергиясе транзитын һава электр линияләре белән кыска ялганыш кору хисабына тәмин итү мөмкинлеген исәпкә алырга тиеш.

7.4.15. Магистраль торбаүткәргечләренә (газ үткәргечләренә, нефть үткәргечләренә, нефть продуктлары үткәргечләренә) проектлана торган насос һәм ком - прессор станцияләрен электр белән тәмин итү, кагыйдә буларак, мөмкин булган көчле жимерелү зоналарыннан читтә урнашкан электр белән тәмин итү чыганаclarыннан һәм электр

подстанциялареннән, кирәкле очрақларда автоном резерв чыганакларын проектлап башкарылырга тиеш.

7.4.16.ТЭЦ, подстанциялар, бүлү жайланмалары һәм электр тапшыру линияларен проектлауны СНиП 2.01.05-90 (5 бүлек) таләпләрен исәпкә алып башкарырга кирәк.

8. Инженерлык тикшерүләренә таләпләр

8.1.Территориаль планлаштыру документларын, жирлекнең генераль планын, территорияне планлаштыру документларын, тиешле инженерлык тикшерүләрен башкармыйча гына әзерләү рәхсәт ителми. Инженерлык тикшерүләрен башкарганда СНиП 11-02-96 таләпләренә таянырга кирәк.

8.2.Инженерлык тикшерүләре гамәлдәге законнар таләпләренә җавап бирүче затлар һәм оешмалар тарафыннан башкарылырга мөмкин.

8.3.Башкарылган инженерлык тикшерүләре материаллары Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган очрақларда проект документларының һәм норматив-техник документларның таләпләренә туры килү-килмәүне билгеләү өчен дәүләт экспертизасын алып бару өчен җибәрелә.

8.4.Топографик төшерү һәм инженер-топография планнарын төзү инженерлык тикшерүләре фондындагы материалларны кулланып башкарылырга тиеш.

8.5.Россия Федерациясе региональ үсеш министрлыгының 2010 елның 13 ноябрәндәге 492 номерлы боерыгы белән расланган жирлекләрнең һәм шәһәр округларының генераль планнарын эшләү буенча методик рекомендацияләр һәм проект документациясен эшләү өчен яраклылык вакыты ике елдан да артмаска тиеш. Башка очрақларда территорияне тикшерергә һәм жирлектәге үзгәрешләр булган очрақта, булган топографик материалларны актуальләштерергә, соңыннан материалларны инженерлык тикшерүләре фондына тапшырырга кирәк.

8.6. Шәһәр төзелеше документларын эшләү өчен инженер-геологик тикшеренүләренә шәһәр төзелеше документларының масштабына туры килә торган инженер - геологик төшерү детальгә белән (масштабларда) башкарырга кирәк.

8.7. Территорияне инженерлык ягыннан яклау кирәклегә, Татарстан Республикасы территориясендә ачыкланган куркыныч геологик процессларга карата СНиП 22-02-2003 нигезләмәләрен исәпкә алып, шәһәр төзелеше документларын эшлөгәндә билгеләнә: жир шуышу, су басу, ярларны эшкәртү, упкын.

8.8. Инженерлык яклавын проектлаганда инженерлык тикшерүләрен СП 11-102 - 97, СП 11-103-97, СП 11-104-97, СП 11-104-97, СП 11-105-97, СП 11-105-97 таләпләренә һәм төзелеш өчен грунт тикшеренүләре өлкәсендә дәүләт стандартлары таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк. Инженерлык тикшерүләре материалларының составы, эчтәлегә һәм детальгә (масштабы) кирәкле график материалларның тиешле масштабы белән билгеләнә. Инженерлык тикшерүләре территориядә башкарылган эшләнү эшләренә барлык төрләрен үз эченә алган мәгълүматны гомумиләштерүгә нигезләнәргә тиеш.

8.9. Эшләнүләр нәтижәсендә, табигый һәм техноген факторларны исәпкә алып, инженерлык-геологик, гидрологик һәм экологик шартларны исәпкә алып, исәп-хисап чорына үзгәреш фаразлары, шулай ук геологик куркынычсызлык чикләре буенча территорияне территориаль бәяләү (районлаштыру) һәм инженерлык яклауның принципияль юнәлешләрен сайлау буенча күрсәтмәләр булырга тиеш.

НОРМАТИВ СЫЛТАМАЛАР

Федераль законнар

1. Россия Федерациясе Конституциясе;
2. Россия Федерациясенең шәһәр төзелеше кодексы;
3. Россия Федерациясе Жир кодексы;
4. Россия Федерациясе Торак кодексы;
5. Россия Федерациясе Су кодексы;
6. Россия Федерациясе Урман кодексы;
7. Россия Федерациясе Һава кодексы;
8. Россия Федерациясе эчке су транспорты кодексы;
9. «Жир асты байлыктары турында» 1992 елның 21 февралендәге 2395-1 номерлы Россия Федерациясе Законы;
10. «Россия Федерациясенең дәүләт чиге турында» 1993 елның 1 апрелендәге 4730-1 номерлы Россия Федерациясе Законы;
11. «Халыкны һәм территорияләргә табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау турында» 1994 елның 21 декабрендәге 68-ФЗ номерлы Федераль закон;
12. «Табиғый дөваллау-савыктыру урыннары һәм курортлар турында» 1995 елның 23 февралендәге 26 - ФЗ номерлы Федераль закон;
13. «Аеруча саклана торган табигать территорияләре турында» 1995 елның 14 мартындагы 33-ФЗ номерлы Федераль закон;
14. «Хайваннар дөньясы турында» 1995 елның 24 апрелендәге 52-ФЗ номерлы Федераль закон;
15. «Өлкән яшьтәге гражданның һәм инвалидларга социаль хезмәт күрсәтү турында» 1995 елның 2 августындагы 122-ФЗ номерлы Федераль закон;
16. «Россия Федерациясендә архитектура эшчәнлеге турында» 1995 елның 17 ноябрендәге 169-ФЗ номерлы Федераль закон;
17. «Экологик экспертиза турында» 1995 елның 23 ноябрендәге 174-ФЗ номерлы Федераль закон;
18. «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон;
19. «Юл хәрәкәте иминлеге турында» 1995 елның 10 декабрендәге 196-ФЗ номерлы Федераль закон;
20. «Халыкның радиацион куркынычсызлыгы турында» 1996 елның 9 гыйнварындагы 3-ФЗ номерлы Федераль закон;
21. «Жирләр һәм күмү эше турында» 1996 елның 12 декабрендәге 8-ФЗ номерлы Федераль закон;
22. «Куркыныч житештерү объектларының сәнәгать куркынычсызлыгы турында» 1997 елның 21 июлендәге 116-ФЗ номерлы Федераль закон;
23. «Географик объектларның атамалары турында» 1997 елның 18 декабрендәге 152-ФЗ номерлы Федераль закон;
24. «Гражданның коммерциягә карамаган бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача

- берләшмәләре турында»1998 елның 15 апрелдәге 66-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 25.«Житештерү һәм куллану калдыклары турында»1998 елның 24 июндәге 89-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 26.«Гражданнар оборонасы турында»1998 елның 12 декабрдәге 28-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 27.«Халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге турында»1999 елның 30 мартындагы 52 - ФЗ номерлы Федераль закон;
- 28.«Россия Федерациясендә газ белән тәмин итү турында»1999 елның 31 мартындагы 69-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 29.«Атмосфера һавасын саклау турында»1999 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы Федераль закон.

- 30.«Әйләнә-тирәлекне саклау турында»2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 31.«Табиғый дөвалау ресурслары, дөвалау-сәламәтләндрү урыннары һәм курортлары турында»1995 елның 23 февралендәге 26 - ФЗ номерлы Федераль закон;
- 32.«Россия Федерациясендә туристлык эшчәнлегә нигезләре турында»1996 елның 24 ноябрәндәге 132-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 33.«Атмосфера һавасын саклау турында»1996 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 34.«Авыл хужалыгы билгеләнешендәге жирләренң уңдырышлылығын тәмин итүне дәүләт жайга салуы турында»1998 елның 16 июлендәге 101-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 35.«Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкарьләр) турында»2002 елның 25 июнендәге 73-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 36.«Россия Федерациясендә тимер юл транспорты турында»2003 елның 10 гыйнварындагы 17-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 37.«Россия Федерациясендә жирле үзидәрә оештыруның гомуми принциплары турында»2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 38.«Жир кишәрлекләрен бер категориядән икенчесенә күчәрү турында»2004 елның 21 декабрәндәге 172-ФЗ номерлы Федераль закон;
39. «Россия Федерациясендә автомобиль юллары һәм юл эшчәнлегә турында һәм Россия Федерациясенң аерым закон актларына үзгәрешләр кертү һақында»2007 елның 8 ноябрәндәге 257-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 40.«Элемтә турында»2003 елның 7 июлендәге 126-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 41.«Мәгариф турында»1992 елның 10 июлендәге 3266-1 номерлы Федераль закон;
- 42.«Югары һәм югары уку йортыннан соңгы һөнәри белем турында»1996 елның 22 августындагы 125 - ФЗ номерлы Федераль закон;
- 43.«Техник жайга салу турында»2002 елның 27 декабрәндәге 184-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 44.«Янғын куркынычсызлығы таләпләре турында техник регламент»2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 45.«Биналарның һәм корылмаларның иминлегә турында техник регламент»2009 елның 30 декабрәндәге 384-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 46.«Күчәмсез милеккә хокуклары һәм аның белән алыш-бирешләрне дәүләт теркәве турында»1997 елның 21 июлендәге 122-ФЗ номерлы Федераль закон;
- 47 «Ягулык-энергетика комплексы объектлары иминлегә турында»2011 елның 21 июлендәге 256 - ФЗ номерлы Федераль закон.

Берләшкән Милләтләр Оешмасының һәм Россия Федерациясенң башка норматив актлары

1. БМО Генераль Ассамблеясенң 2006 елның 13 декабрәндәге 61/106 номерлы резолюциясе белән кабул ителгән Инвалидлар хокуклары турында Конвенция;
2. «Инвалидлар өчен уңайлы яшәү мохитен формалаштыру чаралары турында»1992 елның 2 октябрәндәге 1156 номерлы Россия Федерациясе Президенты Указы;

3. «Россия Федерациясе халыкларының аеруча кыйммәтле мәдәни мирас объектлары турында»1992 елның 30 ноябрәндәге 1487 номерлы Россия Федерациясе Президенты Указы;

4. «Инвалидларның социаль инфраструктура объектларына һәм мәгълүматка тоткарлыксыз үтеп керүен тәмин итү чаралары турында»1996 елның 7 декабрәндәге 1449 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

5.«Россия Федерациясе Кораллы Көчләре, башка гаскәрләр, хәрби формованиеләр һәм органнар арсеналлары, базалары һәм складлары каршындагы тыю зоналарын һәм аларны билгеләү турында Нигезләмәне раслау хакында» 2000 елның 17 февралендәге 135 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

6.«Газ бүлү челтәрләрен саклау кагыйдәләрен раслау турында»2000 елның 20 ноябрәндәге 878 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

7.«Гадәттән тыш хәлләрне кисәтү һәм бетерү буенча бердәм дәүләт системасы турындагы нигезләмәне раслау хакында» 2003 елның 30 декабрәндәге 794 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

8. «Саклана торган объект зоналары чикләрен билгеләү һәм мондый зоналар өчен шәһәр төзелеше регламентларын килештерү кагыйдәләрен раслау турында» 2006 елның 20 июнендәге 384 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

9. «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирасын (тарихи һәм мәдәни ядкарьләрен) саклау зоналары турындагы нигезләмәне раслау хакында»2008 елның 26 апрелендәге 315 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

10.«Халыкның сәүдә объектлары майданы белән минималь тәмин ителеш нормативларын билгеләү кагыйдәләрен раслау турында» 2010 елның 24 октябрәндәге 754 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

11.«Капиталь төзелеш объектын инженер-техник тәмин итү челтәрләренә тоташтыруның техник шартларын билгеләү һәм бирү кагыйдәләрен һәм капитал төзелеш объектын инженер-техник тәмин итү челтәрләренә тоташтыру кагыйдәләрен раслау турында» Россия Федерациясе Хөкүмәтенә 2006 елның 13 февралендәге 83 нче номерлы карары;

12. «Эчке су транспорты объектлары иминлеге турында техник регламентны раслау хакында»2010 елның 12 августындагы 623 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

13.«Тимер юл хәрәкәте составының куркынычсызлыгы турында техник регламентны раслау хакында» 2010 елның 15 июлендәге 524 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

14.«Тимер юл транспорты инфраструктурасы иминлеге турында техник регламентны раслау хакында» 2010 елның 15 июлендәге 525 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

15.«Югары тизлекле тимер юл транспорты иминлеге турында техник регламентны раслау хакында» 2010 елның 15 июлендәге 533 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

16. «Янгынга каршы режим турында» 2012 елның 25 апрелендәге 390 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

17. Тыныч тормышта һәм сугыш вакытында куркыныч янау һәм гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү турында халыкка үз вакытында хәбәр итүне тәмин итү

чаралары турында 2003 елның 25 октябрэндәге 1554-р номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте күрсәтмәсе;

18.«Стандартлаштыруның милли системасын үстерү концепциясе турында»2000 елның 28 февралендәге 266-р номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте боерыгы;

19.«2020 елга кадәр чорга Россия Федерациясенен озак сроклы социаль-икътисадый үсеше концепциясе турында» 2008 елның 17 ноябрэндәге 1662-р номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте күрсәтмәсе;

20.«Биналар һәм корылмаларның иминлеге турында Техник регламент» Федераль закон таләпләрен үтәү мәжбүри нигездә тәмин ителә торган Илкүләм стандартлар һәм кагыйдәләр жыелмасы (мондый стандартларның һәм кагыйдәләрнең бер өлеше) исемлеге турында» 2010 елның 21 июнендәге 1047-р номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте боерыгы;

21."Биналарны һәм корылмаларны проектлаганда, төзегәндә һәм реконструкцияләгәндә картлар һәм инвалидларның тормыш-көнкүрешен тәмин итү буенча өстәмә чаралар турында»1994 елның 11 ноябрэндәге 18-27/1-4403-15 номерлы Россия Федерациясе Төзелеш министрлыгы һәм Россия Федерациясе халыкны социаль яклау министрлыгының карары;

22.Россия Федерациясе министрлыгының Гражданнар оборонасы, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла-казалар нәтижәләрен бетерү эшләре буенча 2006 елның 25 июлендәге 422 номерлы, Россия Федерациясе Мәгълүмат технологияләре һәм элемент министрлыгының 90 номерлы, Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының 376 номерлы боерыгы;

23.«Хужалык эшчәнлеген һәм башка төр эшчәнлекне экологик нигезләү буенча Инструкцияне раслау турында» 1995 елның 29 декабрэндәге 539 номерлы Россия Федерациясе Табигый байлыктар һәм экология министрлыгы боерыгы;

24.«Жир асты байлыктарыннан файдалану буенча федераль агентлык тарафыннан алда торган төзелеш участогы астында файдалы казылмалар булмау турында бәяләмәләр бирү һәм файдалы казылмалар яткан урыннарда төзелеш мәйданнары булдыруга, шулай ук файдалы казылмалар яткан урында жир асты корылмалары төзүгә рөхсәт бирү буенча дәүләт хезмәте күрсәтүнең административ регламентын раслау турында» Россия Федерациясе Табигый байлыктар һәм экология министрлыгының 2010 елның 3 мартындагы 59 номерлы боерыгы;

25."Капиталь төзелеш объектына проект документларын эшләү өчен махсус техник шартлар эшләү һәм килештерү тәртибе» Россия Федерациясе региональ үсеш министрлыгының 2008 елның 1 апрелендәге 36 номерлы боерыгы;

26. Россия Федерациясе Гражданнар оборонасы, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла-казалар нәтижәләрен бетерү министрлыгы, Россия Федерациясе Мәгълүмати технологияләр һәм элемент министрлыгы һәм Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының «Халыкка хәбәр итү системалары турында Нигезләмәне раслау хакында» 2006 елның 25 июлендәге 422/90/376 номерлы боерыгы;

27. "Торак пунктларын инженерлык яклавы корылмаларыннан файдалану кагыйдэләре» турында 1995 елның 29 декабрдәге 167-139 номерлы Россия Федерациясе Төзелеш министрлыгы боерыгы.

Россия Федерациясенен дәүләт стандартлары (ГОСТ)

1. ГОСТ 17.0.01-76* «Табигатьне саклау һәм табигый ресурслардан файдалануны яхшырту өлкәсендә стандартлар системасы. Төп нигезләмәләр»;
2. ГОСТ 17.1.04-80 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Жир асты суларын файдалану максатлары буенча классификацияләү»;
3. ГОСТ 17.1.3.06-82 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Жир асты суларын саклауга гомуми таләпләр»;
4. ГОСТ 17.1.3.13-86 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Өслек суларын пычратудан саклауга гомуми таләпләр»;
5. ГОСТ 17.1.5.02-80 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Су объектларын рекреацияләү зоналарына гигиеник таләпләр»;
6. ГОСТ 17.5.3.01-78 * «Табигатьне саклау. Жир. Шәһәрләрнең яшел зоналары составы һәм күләме»;
7. ГОСТ 17.5.3.02-90 «Табигатьне саклау. Жир. Дәүләт урман фонды жирләрендә тимер һәм автомобиль юллары буенда урманнарны саклау полосаларын бүлеп бирү нормалары»;
8. ГОСТ 17.53.03-80 «Табигатьне саклау. Жир. Гидроурманомелиорациягә карата гомуми таләпләр» ;
9. ГОСТ 17.5.3.04-83 * «Табигатьне саклау. Жир. Жирләрне рекультивацияләүгә карата гомуми таләпләр»;
10. ГОСТ 17.6.3.01-78 * «Табигатьне саклау. Флора. Урманнарны, шәһәрләрнең яшел зоналарын саклау һәм рациональ файдалану. Гомуми таләпләр»;
11. ГОСТ 9238-83 «1520 (1524) мм эзле төзелмәләрнең һәм хәрәкәтләнүче тимер юл составының якынаю габаритлары»;
12. ГОСТ 9720-76 «750 мм эзле төзелмәләрнең һәм хәрәкәтләнүче тимер юл составының якынаю габаритлары»;
13. ГОСТ 20444-85 «Тавыш. Транспорт агымы. Тавыш үзенчәлекләрен үлчәү ысуллары»;
14. ГОСТ 22283-88 «Авиация тавышы. Торак төзелеше территориясендә тавыш чыгаруның рөхсәт ителгән күләме һәм аны үлчәү методлары»;
15. ГОСТ 23337-78* «Тавыш. Селитеб территориядә, торак һәм жәмәгать биналарында тавышны үлчәү методлары»;
16. ГОСТ 2761-84* «Үзәкләштерелгән көнкүрештә кулланылучы һәм эчәргә яраклы су белән тәмин итү чыганаclarы. Гигиена, техник таләпләр һәм сайлау кагыйдэләре»;
17. «Гадәттән тыш хәлләрдә иминлек. Мониторинг һәм фаразлау»;
18. ГОСТ 25772-83 «Баскычларны, балконнарны һәм корыч түбәләрне чикләү. Гомуми техник шартлар»;
19. ГОСТ Р 50681-2010 «Туристтик хезмәтләр. Туристтик хезмәтләрне проектлау»;

20. ГОСТ Р 52108-2003 «Ресурсларны саклау. Калдыклар белән эш итү. Төп нигезләмәләр»;
21. «Халыкка социаль хезмәт күрсәтү. Социаль хезмәт күрсәтүнең сыйфаты. Гомуми нигезләмәләр»;
22. ГОСТ Р 52282-2004 «Юл хәрәкәтен оештыруның техник чаралары. Светофорлар. Типлары һәм төп параметрлары. Гомуми техник таләпләр. Сынау алымнары»;
23. ГОСТ Р 52289-2004* « Юл хәрәкәтен оештыруның техник чаралары. Юл билгеләрен, тамгаларын, светофорларны, юл чикләүләрен һәм юнәлешле жайланмаларны куллану кагыйдәләре»;
24. ГОСТ Р 52766-2007 «Гомуми файдаланудагы автомобиль юллары. Төзекләндерү элементлары. Гомуми таләпләр»;
25. ГОСТ Р 54954-2012 « Ярашканлыкны бәяләү. Күчемсез милек объектларына экологик таләпләр».

Төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре (СНиП)

1. СНиП II-11-77* «Гражданнар оборонасының саклау корылмалары»;
2. СНиП II-35-76* «Жылылык бирү жайланмалары»;
3. СНиП II-58-75 «Жылылык электростанцияләре»;
4. СНиП II-89-80 «Сәнәгать предприятиеләренең генераль планнары»;
5. СНиП III-10-75 «Территорияне төзекләндерү»;
6. СНиП 1.05.03.-83 «Комплекслы төзелешне исәпкә алып, торак төзелешендә эш нормалары»;
7. СНиП 21-01-97* «Биналарның һәм корылмаларның янғын куркынычсызлыгы»;
8. СНиП 2.01.05-85 «Куркынычлык буенча объектларның категорияләре»;
9. СНиП 2.01.09-91 «Эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында биналар һәм корылмалар»;
10. СНиП 2.01.28-85 «Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннары. Проектлау буенча төп нигезләмәләр»;
11. СНиП 2.01.51-90 «Гражданнар оборонасының инженер-техник чаралары»;
12. СНиП 2.04.01-85* «Эчке суүткәргеч һәм биналардагы канализация»;
13. СНиП 2.04.02-84* «Су белән тәмин итү. Тышкы челтәрләр һәм корылмалар»;
14. СНиП 2.04.03-85 «Канализация. Тышкы челтәрләр һәм корылмалар»;
15. СНиП 2.05.02-85* «Автомобиль юллары»;
16. СНиП 2.05.03-84* «Күперләр һәм торбалар»;
17. СНиП 2.05.06-85* «Магистраль торбаүткәргечләр»;
18. СНиП 2.05.07-91* «Сәнәгать транспорты»;
19. СНиП 2.05.09-90 «Трамвай һәм троллейбус линияләре»;
20. СНиП 2.05.11-83 " Колхозларда, совхозларда һәм башка авыл хужалыгы предприятиеләрендә һәм оешмаларында хужалык эчендәге автомобиль юллары»;
21. СНиП 2.05.13-90 «Шәһәр һәм башка торак пунктлар территорияләрендә салына торган нефть продуктлары үткәргечләр»;
22. СНиП 2.06.04-82* "Гидротехник корылмаларга (дулкынлы, бозлы һәм башка судноларга) йөкләнешләр һәм йогынты ясау»;
23. СНиП 2.06.05-84* "Грунт материалларынан плотиналар»;
24. СНиП 2.06.07-87 «Терек диварлар, суднолар йөрү шлюзлары, Балык үткәрү һәм балык саклау корылмалары»;

25. СНИП 2.06.15-85 "Территорияне су басудан һәм су астыннан инженерлык яклавы»;
26. СНИП 2.09.04-87* "Административ һәм көнкүреш биналары»;
27. СНИП 2.10.02-84 «Авыл хужалыгы продукциясен саклау һәм эшкәртү өчен биналар һәм бүлмәләр»;
28. СНИП 2.10.03-84 «Терлекчелек, кошчылык һәм жәнлекчелек биналары һәм биналары»;
29. СНИП 2.10.05-85 "Ашлыкны саклау һәм эшкәртү буенча предприятиеләр, биналар һәм корылмалар»;
30. СНИП 2.11.03-93 «Нефть һәм нефть продуктлары складлары. Янгынга каршы нормалар»;
31. СНИП 11 -02-96 "Төзелеш өчен инженерлык эзләнүләре. Төп яңалыклар»;
32. СНИП 11 -04-2003 "Шәһәр төзелеше документларын эшләү, килештерү, экс - экспертиза һәм раслау тәртибе турында инструкция»;
33. СНИП 21-01-971. * "Биналарның һәм корылмаларның янгын куркынычсызлыгы»;
34. СНИП 21 -02-99* 1. "Автомобиль кую урыннары»;
35. СНИП 22-02-2003 "Территорияләре, биналарны һәм корылмаларны куркыныч геологик процесслардан инженерлык ягыннан яклау. Төп нигезләмәләр»;
36. СНИП 23-01-99* «Төзелеш климатологиясе»;
37. СНИП 23-02-2003 " Биналарны жылылык белән саклау»;
38. СНИП 23-03-2003 "Тавыштан яклау»;
39. СНИП 23-05-95* " Табигый һәм ясалма яктырту»;
40. СНИП 30-02-97 «Бакчачылык берләшмәләре территорияләрен, биналар һәм корылмалар төзү һәм планлаштыру»;
41. СНИП 31-01-2003 «Күп фатирлы торак биналар»;
42. СНИП 31-02-2001 «Бер фатирлы йортлар»;
43. СНИП 31-03-2001 «Житештерү биналары»;
44. СНИП 31-04-2001 " Склад биналары»;
45. СНИП 31-05-2003 "Административ билгеләнештәге ижтимагый биналар»;
46. СНИП 31-06-2009 «Ижтимагый биналар һәм корылмалар»;
47. СНИП 32-01-1995 «Тимер юллар колеялар 1520 мм»;
48. СНИП 32-03-96 «Аэродромы»;
49. СНИП 32-04-97 «Тимер юл һәм автомобиль юллары тоннельләре»;
50. СНИП 33-01-2003 «Гидротехник корылмалар. Төп нигезләмәләр»;
51. СНИП 34-02-99 " Жир асты газ, нефть һәм азык-төлек саклагычлары»;
52. СНИП 35-01-2001 "Биналар һәм корылмаларның халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен үтемлелеге»;
53. . СНИП 41-01-2003 Жылылык, вентиляция һәм кондиционерлау
54. СНИП 41-02-2003 «Жылылык челтәрләре»;
55. СНИП 42-01-2002 «Газ бүлү системалары».

Кулланмалар

1. СНиП II өчен кулланма-60-75* "Шәһәрләрдә һәм башка торак пунктларда жиңел автомобильләргә техник хезмәт күрсәтү предприятиеләрен, гаражларны һәм предприятиеләрен урнаштыру буенча кулланма". КиевНИИП шәһәр төзелеше, 1983 ел;
2. «Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсыздандыру һәм күмү полигоннарын проектлау буенча кулланма " Снпга 2.01.28-85 буенча кулланма. СССР Дәүләт төзелеше, 1984 ел;
3. Снпга кулланма -2.07.01-89* «Шәһәр һәм авыл жирлекләрен су белән тәмин итү һәм канализация буенча кулланма. Инженерлык жиһазларының ЦНИИЭП" ЖЧЖ, 1990 ел.

Проектлау һәм төзелеш буенча кагыйдәләр системасы

1. СП 1.13130.2009 " Янгынга каршы саклау системасы. Эвакуация юллары һәм чыгу юллары»;
2. СП 11-102-97 " Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр»;
3. СП 11-103-97 " Төзелеш өчен инженер-Гидрометеорология эзләнүләре»;
4. СП 11-106-97 "Гражданнарның бакчачылык (дача) берләшмәләре территорияләрен төзүгә проект-планлаштыру документларын эшләү, килештерү, раслау һәм составы тәртибе»;
5. СП 11-107-98 «Гражданнар оборонасының инженер - техник чаралары. Гадәттән тыш хәлләрне һәм төзелеш проектларын кисәтү буенча чаралар»;
6. "Гражданнар оборонасының инженер - техник чаралары. Шәһәр һәм авыл жирлекләре, башка муниципаль берәмлекләр территорияләре өчен гадәттән тыш хәлләрне һәм шәһәр төзелеше документларын кисәтү буенча чаралар»;
7. "Азкатлы торак төзелеше территорияләрен планлаштыру һәм төзү " 30-102-99 СП;
8. «Православие храмнары биналарын, корылмаларын һәм ком - комплексларын проектлау һәм төзү»31-103-99 СП;
9. СП 31-102-99 "Инвалидлар һәм башка аз хәрәкәтләнүче кешеләр өчен жәмәгать биналарыннан һәм корылмаларыннан файдалану таләпләре»;
10. СП 31-107-2004 "Күпфатирлы торак биналарның архитектура-планлаштыру чишелешләре»;
11. СП 31-110-2003 "Торак һәм ижтимагый биналарның электр жайланмаларын проектлау һәм монтажлау»;
12. СП 31-112-2004(1), "Физкультура-спорт заллары". 1 нче өлеш;
13. 31-112-2004(2) – "Физкультура-спорт заллары". 2 нче өлеш;
14. 31-112-2004(3) – "Физкультура-спорт заллары. 3 нче өлеш. Ябык ишекләр-ышанычлы ареналар»;
15. СП 31-113-2004 «Йөзү өчен бассейннар»;
16. СП 33-101-2003 "Төп исәп - хисап гидрологик хай-рактеристикаларын билгеләү»;
17. СП 34-106-98 "Жир асты газ, нефть һәм аларны эшкәртү продуктлары саклагычлары»;
18. СП 35-101-2001 "Халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен һәркем файдалана алырлык булуын исәпкә алып биналарны һәм корылмаларны проектлаштыру. Гомуми нигезләмәләр»;

19. СП 35-102-2001 "Инвалидларга унайлы торак мохит»;
20. СП 35-103-2001 "Мобиль килүчеләр өчен мөмкин булган жәмәгать биналары һәм корылмалары»;
21. СП 35-105-2002 "Инвалидлар һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен үтемлелекне исәпкә алып, шәһәр төзелешен реконструкцияләү»;
22. СП 35-106-2003 "Социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләрен исәпләү һәм урнаштыру»;
23. СП 35-107-2003 "Билгеле яшәү урыны булмаган затларны вакытлыча тору учреждениеләре биналары";
24. СП 35-116-2006 "Мөмкинлекләре чикләнгән балалар һәм яшүсмерләр өчен тернәкләндерү үзәкләре»;
25. СП 35-112-2005 "Интернат-йортлар»;
26. СП 35-117-2006 "Инвалид балалар өчен интернат-йортлар»;
27. СП 4.13130.2008 "Янгынга каршы саклау системалары. Янгын саклау объектларында янгын чыгу очраklarын чикләү. Күләмле-планлаштыру һәм конструктив карарларга таләпләр»;
28. СП 411-04-2000 «Жылылык белән тәмин итүнең автоном чыганаclarын проектлау»;
29. СП 41-08-2004 "Газ ягулыгында жылылык - нераторлы торак биналарны фатир саен жылылык белән тәмин итү";
30. СП 42.13330.2011 СНиП 2.07.01-89* "Шәһәр төзелеше. Шәһәр һәм авыл жирлекләрен планлаштыру һәм төзү»;
31. СП 42-101-2003 "Металл һәм полиэтилен торбалардан газ бүлү системаларын проектлау һәм төзү буенча гомуми нигезләмәләр".

Төзелеш нормалары (СН)

1. СН 441-72* "Предприятиеләр, биналар һәм корылмалар майданчыклары һәм участоклары коймаларын проектлаштыру буенча күрсәтмәләр»;
2. № 452-73 "Магистраль торбаүткәргечләр өчен жир бүлеп бирү нормалары»;
3. № 455-73 " Балык хужалыгы предприятиеләре өчен жир бүлеп бирү нормалары»;
4. СН 456-73 «Магистраль суүткәргечләр һәм канализация коллекторлары өчен жир бүлеп бирү нормалары»;
5. С 457-74 "Аэропортлар өчен жир бүлеп бирү нормалары»;
6. № 461-74 "Элемтә линияләре өчен жир бүлеп бирү нормалары»;
7. № 467-74 «Автомобиль юллары өчен жир бүлеп бирү нормалары».

Ведомство төзелеш нормалары (ВСН)

1. ВСН 01-89 "Автомобильләргә хезмәт күрсәтү предприятиеләре»;
2. № 33-2. 2. 12-87 «Мелиорация системалары һәм корылмалары. Насос станцияләре. Проектлау нормалары»;
3. ВСН 60-89 «Торак һәм ижтимагый биналарның инженерлык жиһазларын элементә, сигнализация һәм диспетчерлаштыру жайланмалары. Проектлау нормалары»;
4. 61-89(р) «Торак йортларны реконструкцияләү һәм капитал ремонтлау. Проектлау нормалары»;
5. ВСН 62-91* "Гомуми белем бирү мохитен инвалидлар һәм халыкның аз

хэрэгтлэнүче төркемнэрен исэпкэ алып проектлау".

Тармак нормалары

«Магистраль автомобиль юлларында урнашкан күпер корылмаларында киртэләү жайланмаларына карата гомуми техник таләпләр»218.012-99 номерлы ОДН;

№ 3.02.01-97 «Торак - коммуналь юллар өчен жирләрне проектлау нормалары һәм кагыйдәләре»;

АГРОСЭНЭГАТЬ комплексы нигезләре 2.10.14.01-04 «Терлекчелек, жәнлекчелек һәм кошчылык предприятиеләре һәм авыл хужалыгы билгеләнешендәге башка объектлар өчен административ, көнкүреш биналарын һәм бүлмәләрне проектлау нормалары»;

"Автомобиль юлларында автобус тукталышлары. Гомуми техник шартлар»;

Халык китапханәсе эшчәнлегенә 2008 елның 22 маенда кабул ителгән модель стандарты.

Санитар кагыйдәләр һәм нормалар (СанПиН)

1. СанПин 1.2584-10 «Пестицидлар һәм агрохимикатларны куллану, саклау, ташу, сату, куллану, зарарсызландыру һәм утильләштерү процессларының куркынычсызлыгына гигиеник таләпләр»;

2. СанПин 2.1.2882-11 «Зиратларны, зиратларны, биналарны һәм каберлекләрне карап тотуга гигиеник таләпләр»;

3. СанПиН 2.1.2.1188-03 «Йөзү бассейннары. Су корылмасына, эксплуатациясенә һәм сыйфатына гигиеник таләпләр. Сыйфат контроле»;

4. СанПиН 2.1.2.1331-03 «Аквапаркларның су корылышына, эксплуатациясенә һәм сыйфатына гигиеник таләпләр»;

5. СанПиН 2.1.2645-10 «Торак биналарда һәм биналарда яшәү шартларына карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

6. СанПиН 2.1.3.2630-10 «Медицина эшчәнлеген башкаручы оешмаларга карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

7. СанПиН 2.1.4.1074-01 «Эчәргә яраклы су. Үзәкләштерелгән эчә торган су белән тәмин итүнең сыйфатына гигиеник таләпләр. Сыйфат контроле»;

8. СанПин 2.1.4.1110-02 «Су белән тәмин итү чыганаclarын һәм эчәргә яраклы суларны санитар саклау зоналары»;

9. СанПиН 2.1.4.1175-02 «Су сыйфатына карата гигиеник таләпләр. Чыганаclarны санитар саклау»;

10. СанПиН 2.1.5.980-00 «Су өслекләрен саклауга гигиеник таләпләр»;

11. СанПиН 2.1.6.1032-01 «Торак пунктларның атмосфера һавасы сыйфатын тәмин итүгә гигиеник таләпләр»

12. СанПиН 2.1.7.2790-10 «Медицина калдыclarы белән эш итүгә карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

13. СанПиН 2.1.7.1287-03 «Туфрак сыйфатына карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

14. СанПиН 2.1.7.197-07 «Туфрак сыйфатына карата санитар-эпидемиологик таләпләр. Үзгәртү № 1 к СанПиН 2.1.7.1287-03»;

15. СанПиН 2.1.7.1322-03 «Житештерү һәм куллану калдыclarын урнаштыруга һәм зарарсызлауга гигиеник таләпләр»;

16. СанПиН 2.1.8/2.2.4.1190-03 "Коры жирдә хэрэгтле радиоэлементә чараларын

урнаштыруга һәм эксплуатациялүгә карата гигиеник таләпләр»;

17. СанПиН 2.1.8/2.2.4.1383-03 "Тапшыручы радиотехник объектларны урнаштыру һәм эксплуатациялүгә гигиена таләпләре»;

18. СанПиН 2.1.8/2.2.4.2302-07 "Тапшыручы радиотехник объектларны урнаштыру һәм эксплуатациялүгә карата гигиена таләпләре. СанПиН № 1 үзгәрешләр 2.1.8/2.2.4.1383-03 к»;

19. СанПиН 2.2.1/2.1.1.1076-01 "Торак һәм ижтимагый биналар һәм территорияләрнең инсоляциясенә һәм кояштан саклау буенча гигиеник таләпләр»;

20. СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 "Санитар - саклау зоналары һәм санитар класс-предприятиеләрне, корылмаларны һәм башка объектларны сертификацияләү» (2010 ел);

21. СанПиН 2.2.1/2.1.1.2361-08 «Санитар-эпидемиологик кагыйдәләргә һәм нормаларга карата 1 нче номерлы үзгәрешләр «санитар - саклау зоналары һәм предприятиеләрне, корылмаларны һәм башка объектларны санитар классификацияләү". Яңа редакция»;

22. СанПиН 2.2.1/2.1.1.2555-09 «Үзгәртү № 2 СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 "Предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар-саклау зоналары һәм санитар классификациясе. Яңа редакция»;

23. СанПиН 2.2.1/2.1.1.2739-10 № 3 СанПиНга үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту 2.2.1/2.1.1.1200-03 «Предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар-саклау зоналары һәм санитар классификациясе. Яңа редакция»;

24. СанПиН 2.2.1/2.1.1.1278-03 " Торак һәм жәмәгать биналарын табигый, ясалма һәм заманча яктырту буенча гигиена таләпләре»;

25. СанПиН 2.2.4.1191-03 «Житештерү шартларында электромагнит кырлар»;

26. СанПин 2.3.6.1079-01 "Жәмәгать туклануын оештыру, аларда азык-төлек продуктары һәм азык-төлек чималын эзәрләү һәм оборонага сәләтлелек буенча санитар-эпидемиологик таләпләр»;

27. СанПин 2.4.121 - 03 «Социаль реабилитациягә мохтаж балигъ булмаган балалар өчен махсус учреждениеләрне урнаштыруга, карап тотуга, жиһазлауга һәм эш режимына гигиеник таләпләр»;

28. СанПин 2.4.1.2660-10 "Мәктәпкәчә оешмаларда эш режимын булдыруга, карап тотуга һәм оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр";

29. СанПин 2.4.2.1178-02 «Гомуми белем бирү учреждениеләрендә уку шартларына гигиеник таләпләр»;

30. 2.4.3.1186-03 «Башлангыч һөнәри белем бирү учреждениеләрендә уку-житештерү процессын оештыруга карата санитар - эпидемиологик таләпләр» СанПин 2.4.3.1186-03;

31. 2.4.4.1204-03 «Шәһәр читендәге стационар балалар ял итү һәм сәламәтләндрү учреждениеләренең эш режимын булдыруга, карап тотуга һәм оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр» СанПин 2.4.4.1204-03;

32. СанПин 2.4.4.1251-03 "Балаларга өстәмә белем бирү учреждениеләренә (мәктәптән тыш учреждениеләр) карата санитар-эпидемиологик таләпләр";

33. СанПин 2.6.1.2523-09 (РРБ-99/2009) "Радиацион куркынычсызлык нормалары»;

34. СанПин 2971-84 "Сәнәгать ешлығының алмаш тогының электр тапшыргычының һава линияләре төзелә торган электр кырыннан халыкны яклау буенча санитар нормалар һәм кагыйдәләр»;

35. СанПин 3907-85 «Сусаклагычларны проектлау, төзү һәм эксплуатацияләү буенча санитар кагыйдәләр»;

36. СанПин 4060-85 «Дәвалау пляжлары. Төзелеш, оборудование һәм

эксплуатацияләү санитария кагыйдәләре»;

37. СанПин 2.4.2843-11 "Балалар шифаханәләрен төзүгә, карап тотуга һәм аларның эшен оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

38. СанПиН 42-128-4690-88 «Торак урыннар территорияләрен карап тоту буенча санитар кагыйдәләр»;

39. СанПиН 983-72 "Жәмәгать жыештыру жайланмаларын урнаштыру һәм карап тоту буенча санитар кагыйдәләр".

Санитар нормалар (СН)

1. К 2.2.4/2.1.8.562-96 "Эш урыннарында, торак, жәмәгать биналарында һәм торак төзелеше территориясендә шау - шу";

2. К 2.2.4/2.1.8.566-96 "Житештерү вибрация, торак һәм жәмәгать биналары биналарында вибрация. Санитар нормалар» дигән темага семинар узды.

Санитар нормалар (СН)

1. СП 2.1.5.1059-01 "Жир асты суларын пычрактан саклауга гигиеник таләпләр»;

2. СП 2.1.7.1038-01 "Каты коммуналь калдыклар өчен полигоннарны төзүгә һәм карап тотуга гигиеник таләпләр»;

3. СП 2.1.7.1386-03 "Житештерү һәм куллану токсинлы калдыкларының куркынычлылык классын билгеләү буенча санитар кагыйдәләр»;

4. СП 2.2.1312-03 "Яңа төзелә һәм реконструкцияләнә торган сәнәгать предприятиеләрен проектлау буенча гигиена таләпләре»;

5. СП 2.3.6.1066-01 "Сүдәне оештыруга һәм аларда азык-төлек чималы һәм азык-төлек продуктлары әйләнешенә карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

6. СП 2.3.6.1079-01 "Жәмәгать туклануы оешмаларына азык-төлек продуктлары һәм азык-төлек чималын әзерләү һәм әйләнешкә салу буенча санитар-эпидемиологик таләпләр»;

7. СанПиН 2.4.4.2599-10. "Каникуллар чорында балаларның көндөзгә торуга булган сәламәтләндерү учреждениеләрендә тәртип урнаштыруга, карап тотуга һәм режимны оештыруга гигиеник таләпләр. Санитар-эпидемиологик кагыйдәләр һәм нормативлар»;

8. СП 2.4.990-00 "Ятим балалар һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балалар өчен балалар йортларында һәм интернат мәктәпләрдә эш режимын урнаштыруга, карап тотуга, оештыруга карата гигиена таләпләре»;

9. СП 2.6.1.2612-10 "Радиацион иминлекне тәмин итүнең төп санитар кагыйдәләре (ОСПОРБ-99/2010)»;

10. СП 1567-76 "Физик культура һәм спорт буенча шөгыльләнү урыннарын урнаштыру һәм карап тоту буенча санитар кагыйдәләр»;

11. СП 4076-86 «Физик һәм акыл үсешендә кимчелекләре булган балалар өчен махсус гомуми белем бирү интернат-мәктәпләрен урнаштыру, жиһазлар, карап тоту һәм режимы буенча санитар кагыйдәләр " сп 4076-86

Гигиена нормалары (ГН)

1. ГН 2.1.5.1315-03 «Хужалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК)» ГН 2.1.5.1315 - 03;

2. ГН 2.1.5.2280-07 «Хужалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). 2.1.5.1315-03 номерлы Татарстан Республикасы Законына

үзгөрешлөр һәм өстәмэләр кергү турында;

3. ГН 2.1.5.2307-07 «Хужалык-эчә торган һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдэләрнең (бер) рөхсәт ителгән дәрәжэләре» ГН 2.1.5.2307 - 07;

4. ГН 2.1.5.2312-08 «Хужалык-эчә торган һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдэләрнең (бер) рөхсәт ителгән дәрәжэләре. ГН 2.1.5.2307-07.;

5. ГН 2.1.5.2415-08 «Хужалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдэләрнең (бер) рөхсәт ителгән дәрәжэләре. Г. 2.1.5.2307-07.;

6. ГК 2.1.6.1338-03 «Торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдэләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе»;

7. ГК 2.1.6.1765-03 «Торак пунктларның атмосфера һавасындагы пычраткыч матдэләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе. Өстәмә 1 ГН 2.1.6.1338-03»;

8. ГК 2.1.6.1983-05 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычраткыч матдэләрнең рөхсәт ителгән чик концентрациясе. 2.1.6.1338-03 ГК 2 нче өстәмэләр һәм үзгөрешләр;

9. ГК 2.1.6.1985-06 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычраткыч матдэләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе. Өстәмә: ГН 2.1.6.1338 - 03.;

10. ГН 2.1.6.2326-08 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдэләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). ГН 2.1.6.1338-03 ГК 4 өстәмә.;

11. ГН 2.1.6.2416-08 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдэләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). 5 ГК 2.1.6.1338-03 өстәмә.;

12. ГН 2.1.6.2450 - 09 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдэләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). Өстәмә: ГН 2.1.6.1338-03.;

13. ГН 2.1.6.2498 - 09 «торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдэләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). Өстәмә: ГН 2.1.6.1338-03.;

14. ГН 2.1.6.604-10 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдэләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). Өстәмә: ГН 2.1.6.1338-03»;

15. ГН 2.1.6.29-07 " Торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдэләрнең (аяк киеме) йогынтысының якинча куркынычсыз дәрәжәсе»;

16. ГН 2.1.6.2328-08 «торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдэләрнең (аяк киеме) якинча куркынычсыз дәрәжэләре. № 1 ГН 2.1.6.29-07»;

17. ГТ 2.1.6.2414-08 «Торак пунктларның атмосфера һавасындагы пычраткыч матдэләрнең (аяк киеме) йогынтысының якинча куркынычсыз дәрәжәсе. ГН 2.1.6.2309-07.;

18. ГН 2.1.6.2451-09 «Торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдэләрнең (аяк киеме) якинча куркынычсыз дәрәжэләре. ГН 2.1.6.29-07.;

19. ГН 2.1.6.2505-09 «Торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдэләрнең (аяк киеме) якинча куркынычсыз дәрәжэләре. 2.1.6.309-07 ГК 4 нче өстәмэләр һәм үзгөрешләр;

20. ГН 2.1.6.2577-10 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычраткыч матдэләрнең (аяк киеме) якинча куркынычсыз дәрәжэләре. 5 нче өстәмә: ГН 2.1.6.29-07»;

21. ГН 2.1.7.2041-06 «Туфракта химик матдэләрнең рөхсәт ителгән концентрациясе (ПДК)»;

22. ГН 2.1.7.2511 - 09 «Туфракта химик матдэләрнең якинча рөхсәт ителгән концентрацияләре (ОДК)»;

23. ГН 2.1.8/2.2.4.2262-07 «Торак, жәмәгать биналары биналарында һәм селитет территорияләрендә 50 Гц ешлығы булган магнит кырларының рөхсәт ителгән чик дәрәжәләре».

Ветеринария-санитария кагыйдәләре

1. Россия Федерациясенең баш дәүләт ветеринария инспекторы тарафыннан 04.12.1995 ел, № 13-7-2/469 расланган биологик калдыкларны жыю, утильләштерү һәм юк итү буенча ветеринария-санитария кагыйдәләре.

Житәкчелек документлары (РД, СО)

1. РД 34.20.185-94 (153-34.20.185-94) " шәһәр электр челтәрләрен проектлау буенча Инструкция»;
2. РД 45.120-2000 (НТП 112-2000) «технологик проектлау нормалары. Шәһәр һәм авыл телефон челтәрләре»;
3. "Предприятиеләр чыгарган зарарлы матдәләрнең атмосфера һавасында концентрациясен исәпләү методикасы» РД 52.04.2002-86 (ОНД 86 «;
4. 153-34.21.122-2003 - «биналарны, корылмаларны һәм сәнәгать коммуникацияләрен яшен саклау буенча Инструкция».

Төзелештә житәкче документлар (РДС)

1. «Төзелеш проектларына дәүләт экспертизасын үткөрү тәртибе турында Инструкция»11-195 РДС;
2. «Россия Федерациясе шәһәрләрендә һәм башка жирлекләрендә Кызыл линияләрне проектлау һәм урнаштыру тәртибе турында Инструкция»30-201-98 РДС;
3. «Инвалидлар өчен социаль инфраструктура объектларына үтемлек таләпләрен гамәлгә ашыру тәртибе» дигән 35-2019 номерлы РДС.

Төзелештә методик документлар (МДС)

1. "Вокзалларны проектлау буенча тәкъдимнәр»;
2. МДС 13. «Россия Федерациясендә яшел үсентеләрне булдыру, саклау һәм карап тоту кагыйдәләре» 15.00
3. № 15-2. 99 "Шәһәр һәм авыл жирлекләрендә жирләрдән файдалануга һәм аларны саклауга дәүләт контролен гамәлгә ашыру тәртибе турында күрсәтмә»;
4. "Шәһәрләр территорияләрен зоналаштыру схемаларын эшләү буенча методик рекомендацияләр» МДС 30-1. 99;
5. № 35-1. 2000 "Инвалидлар һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәре ихтыяжларын исәпкә алып, әйләнә-тирә мохитне, биналар һәм корылмаларны проектлаштыру буенча тәкъдимнәр. Чыгарылыш 1. "Гомуми нигезләмәләр»;
6. № 35-2. 2000 "Инвалидлар һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәре ихтыяжларын исәпкә алып, әйләнә-тирә мохитне, биналар һәм корылмаларны проектлаштыру буенча тәкъдимнәр. Чыгарылыш 2. «Шәһәр төзелеше таләпләре»;
7. "РСФСРда гомумдәүләт һәм республика әһәмиятендәге атомобиль юлларында авто - сервис объектлары составын билгеләү һәм аларны урнаштыру буенча методик күрсәтмәләр".

Янгын куркынычсызлыгы нормалары (НПБ) һәм кагыйдэләре

1. НПБ 88-2001* «Янгын сүндерү һәм сигнализация урнаштыру. Проектлау нормалары һәм кагыйдэләре»;
2. НПБ 101 -95 " Янгын саклау объектларын проектлау нормалары»;
3. НПБ 111-98* «Автозаправка станцияләре. Янгын куркынычсызлыгы таләпләре
4. НПБ 250-97 «Янгын сүндерү бүлекчәләрен транспортлау өчен лифтлар" биналарында һәм корылмаларында. Гомуми техник таләпләр».

Куркынычсызлык кагыйдэләре (ПБ)

1. ПБ 09-540-03 «шартлау куркынычы янаган химия, нефть химиясе һәм нефть эшкәртү производстволары өчен шартлау куркынычсызлыгының гомуми кагыйдэләре»;
2. № 12-529-03 " газ бүлү һәм газ куллану системалары иминлеге кагыйдэләре»;
3. ПБ 12-609-03 «сыекландырылган углеводород газларын кулланучы объектлар өчен куркынычсызлык кагыйдэләре».

Башка документлар

1. Тарихи торак урыннарның тарихи һәм мәдәни ядкярләрен саклау зоналарының тарихи-архитектура терәк планнарын һәм проектларын эшләү буенча методик тәкъдимнәр. Мәскәү, 1990 ел;
2. Шәһәр һәм авыл жирлекләре чикләреннән урман кишәрлекләренә кадәр янгынга каршы торучы чараларын урнаштыру тәртібе турында методик рекомендацияләр. Мәскәү, 20.03.2012;
3. Электр жайланмаларын урнаштыру кагыйдэләре (ПУЭ). Басма 7-нче, Россия Федерациясе Ягулык һәм энергетика министрлыгы, 2000 ел;
4. «ФСК ЕЭС» ААҖнең техник сәясәте турында нигезләмә, 02.06.2006;
5. Авиация-техник базаларны проектлау буенча кулланма. ВНТП II өчен кулланма, Дәүләт проект-тикшеренү һәм фәнни-тикшеренү институты, "Аэропроект", 1986 ел;
6. Жылылык электростанцияләре, ВНИИГ П-78-2000 урнаштыру районында грунт сулары торышын тикшереп торучы буенча тәкъдимнәр;
7. Эре шәһәрләрдә ижтимагый-транспорт үзәкләрен (узелларны) проектлау буенча тәкъдимнәр. Россия Дәүләт Төзелеше. Шәһәр төзелеше буенча ЦНИИП. Мәскәү, 1998 ел;
8. Шәһәр һәм авыл жирлекләре урамнарын һәм юлларын проектлау буенча тәкъдимнәр. Шәһәр төзелеше буенча ЦНИИП. Мәскәү, 1994 ел; Предложения по благоустройству придомовой территории в части размещения детской спортивной игровой инфраструктуры (письмо Министерства регионального развития Российской Федерации от 14.12.2010 № 42053-ИБ/14); Россия Федерациясе региональ үсеш министрлыгының 20.05.2011 ел, № 13137-ИП/08 хаты Линияле объектлар булмаган һәм капитал төзелеш объекты составына керүче инженерлык - техник тәэмин итү чөптәрен төзү, реконструкцияләү һәм капитал ремонтлау өчен проект документлары турында.

Татарстан Республикасының норматив хокукый актлары һәм башка документлары

1. «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында»2005 елның 1 апрелдәге 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;
2. «Татарстан Республикасында шәһәр-төзелеш эшчәнлегенә турында»2010 елның 25 декабрдәге 98-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;
3. «Татарстан Республикасының административ-территориаль төзелешенә турында»2005 елның 7 декабрдәге 116 - ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;
4. "Автомобиль юллары һәм юл эшчәнлегенә турында»2009 елның 8 июлдәге 43-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;
5. ТР законы № 21-ТРЗ, 09.04.2015 «ятим балаларны һәм ата - ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балаларны торак урыннары белән тәэмин итү турында» һәм Татарстан Республикасында халыкка адреслы социаль ярдәм күрсәтү турында "Татарстан Республикасы Законының 8 статьясына үзгәреш кертү хакында " Татарстан Республикасы Законының 2 статьясына үзгәрешләр кертү турында";
6. «Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасын раслау турында»2011 елның 21 февралдәге 134 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар кабинеты карары;
7. «Татарстан Республикасы территориясендә «көймәләр һәм балконнар паяласы» территориаль Строй нормаларын куллану турында " 2001 елның 13 декабрдәге 885 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар кабинеты карары.

ТЕРМИНАР ҺӘМ БИЛГЕЛӘМӘЛӘР

Антропоген йогынты-кеше эшчәнлегенәң табиғый мохиткә турыдан-туры яки турыдан-туры йогынтысы, ул нокталы, локаль яки глобаль үзгәрешләргә китерә.

Бизнес-инкубатор-кече, яңа төзелгән предприятиеләргә һәм яңа эш башлаучы эшмәкәрләргә ярдәм итү бурычларын хәл итүче оешма.

Буфер зонасы-төрле билгеләнештәге территорияләр (зоналар) арасында чик буе участогы, аны оештыру аларның үзара тискәре йогынтысын йомшартырга тиеш.

Су саклау зонасы - суларны пычрату, чүпләү һәм ағызу өчен махсус режим урнаштырылган акваторияләргә яқын территория.

Әйләнә - тирәлеккә йогынты-әйләнә-тирә мохиткә тискәре яки уңай характердагы теләсә кайсы үзгәреш, тулысынча яки өлешчә Кеше эшчәнлегенәң экологик аспектылары нәтижәсе булып тора.

Керү төркеме - бинаның тышкы һәм эчке өлешләрдән торган өлеше. Тышкы өлеше, гадәттә, жиһазландырылган навесом һәм водоотводом, үз эченә ала баскычлар, пандуслар, колонналар, коймалар. Эчке зона тамбур, вестибюль зонасы, коляска, гардероб, подъезд буенча дежур тору өчен бүлмәләр, сак посты, үткәрү бюросы һ. б. үз эченә ала.

Шәһәр төзелешен проектлау - территорияль планлаштыру документлары проектларын, шәһәр төзелеше зонасын формалаштыру документларын һәм территорияне планлаштыру документларын эзерләү эшчәнлеге.

Торак пункт чиге-торак пункт жирләренәң тышкы чиге, ул аларны башка Категория жирләрдән аерып тора.

Торак төркем-квартал (микрорайон) территориясе, ул торак йортлар, балалар бакчасы, гомуми кулланылыштагы яшелләнделгән территорияләр, торак төркемдә яшәүчеләргә хезмәт күрсәтү белән бәйлә башка объектлар урнаштыру өчен билгеләнгән.

Торак район-микрорайоннар һәм (яки) торак төркемнәреннән торган шәһәр территориясенәң бер өлеше, аерым торак йортларны, торак комплексларны урнаштыру һәм халыкны социаль инфраструктура объектлары комплексы һәм скверларны, бульварларны яки паркны үз эченә алган рекреацион территорияләр системасы белән тәмин итү өчен.

Тыелган (куркыныч) зона-оешманың куркынычсызлыгын тәмин итә торган һәм аның тышкы киртәләре янындагы территория.

Яшел зона-шәһәрдән 150 чакрымга кадәр сакланган санитар-гигиена һәм рекреация функцияләрен башкаручы беренче төркем урманнар категориясе.

Яшел үсентеләр-билгеле бер территориядә агач, куак һәм үлән үсемлекләре жыелмасы.

Шәһәр һәм авыл жирлекләренәң яшел фонды-элегә жирлекләр чикләрендәге агач-куак һәм үлән үсемлекләре белән капланган территорияләр жыелмасы. Шәһәр һәм авыл жирлекләренәң Яшел фондын саклау яшел фондны саклауны һәм үстерүне тәмин итә торган һәм уңайлы әйләнә-тирә мохит булдыру өчен чаралар системасын күздә тотта.

Жир кишәрлеге - федераль законнар нигезендә билгеләнгән жир өслегенәң бер өлеше. Федераль закон белән билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә ясалма жир

кишәрлекләре булдырыла ала.

Рекреацион зоналар - муниципаль берәмлекләр, торак пунктлар чикләрендә, урманнар, шәһәр урманнары, скверлар, парклар, шәһәр бакчалары, буалар, күлләр, сусаклагычлар, пляжлар, гомуми файдаланудагы су объектларының яр буе полосалары, шулай ук ял, Туризм, физик культура һәм спорт белән шөгылләнү өчен файдаланыла торган һәм файдаланыла торган башка территорияләр чикләрендә.

Су объектларын рекреацияләү зонасы-су объекты яки аның янәшәсендәге ярлы, ял итү өчен файдаланыла торган участогы.

Инвалидлар-организм функцияләренең нык бозылуына, шул исәптән терәк - хәрәкәт аппараты зарарлануга, тормыш эшчәнлеген чикләүгә китерә торган һәм аларны социаль яклау кирәклеген тудыра торган күрү һәм ишетү житешсезлекләренә бәйле, сәламәтлеге бозылуга ирешә торган кешеләр.

Биналарның инженерлык жиһазлары-халыкның көнкүреше һәм хезмәт эшчәнлеге өчен уңайлы шартлар тәмин итүче техник җайланмалар комплексы.

Инновацияләр инкубаторы-тикшеренүләрнең өстенлекле (эзләнү) юнәлешләрен гамәлгә ашыручы һәм аларның старт үсешен тәмин итүче зур булмаган предприятиеләр һәм фирмалар зонасы.

Тарихи-архитектура тыюлык территориясе - һәйкәлләрне һәм аларның тарихи тирәлекләрен саклау һәм реставрацияләү белән бергә, аны музей экспонаты буларак түгел, ә заманча тормыш өчен яраклы мохит буларак куллануны күз алдында тоткан жирлек территориясе.

Әйләнә-тирә мохиткә һәм кеше сәламәтлегенә йогынты чыганакалары-сәнэгать майданынан читтә барлыкка килә торган пычрану дәрәжәсе ПДК һәм/яки ПДДДАН артып киткән объектлар яисә торак зоналарны пычратуга керткән өлеш 0,1 ПДК дан артып китә.

Квартал-жирлектәге барлык төзелеш зоналарының планлаштырылган эгзасы берәмлеге, ул кызыл линия чикләрендә урамнар яки транспорт юллары белән бүлеп бирелә. Зурлығы буенча зур булмаган (8-10 гектар) торак зонаның кварталы, кагыйдә буларак, көндәлек хезмәт күрсәтүнең тулы комплексына ия түгел.

Коммуналь-склад зонасы-коммуналь һәм склад объектларын, торак-коммуналь хужалык объектларын, транспорт объектларын, күпләп сату объектларын урнаштыру зонасы.

Төзелешнең тыгызлыгы коэффициенты-биналарның һәм корылмаларның барлык катлары майданының участок майданына мөнәсәбәте.

Төзелеш коэффициенты-биналар һәм корылмалар астында урнашкан майданның кишәрлек майданына мөнәсәбәте.

Кызыл линияләр - гомуми файдаланудагы территорияләрнең гамәлдәге, планлаштырыла торган (үзгәртелә, яна барлыкка килә торган) чикләрен, электр тапшыру линияләре, элемент линияләре (шул исәптән линия-кабель корылмалары), торба үткәргечләр, автомобиль юллары, тимер юл линияләре һәм башка шундый корылмалар (линия объектлары) урнашкан жир кишәрлекләре чикләрен билгели торган кызыл линияләр.

Урман паркы-халык ял итә торган төзекләндерелгән урман территориясе.

Линия объектлары-линия-озын объектлар системасы (электр челтәрләре, магистраль газүткәргечләр, нефть үткәргечләр һәм нефть продуктлары, элемент линияләре, автомобиль юллары, тимер юл линияләре), алар кызыл линия чикләрендә урнашкан һәм элементне тәмин итү, электр энергиясен тапшыру, газ, нефть һәм нефть продуктларын транспортлау, транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнгән. Ике һәм

аннан күбрәк капитал төзелеш объектын тәмин итүче инженер-техник челтәрләр аерым линия объекты буларак карала, аңа квартал газүткәргечен һәм башка линия объектларын (суүткәргеч, канализация, линия-кабель элементә корылмаларын һ.б.) кертергә мөмкин.

Төзелешне жайга салу линиясе-биналар, корылмалар һәм корылмалар урнаштырганда, кызыл линиядән яки жир кишәрлеге чикләреннән чигенеп, төзелешнең чиге (СП 42.13330.2011).

Халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре-мөстәкыйль хәрәкәт иткәндә, кирәкле мәгълүмат алуда яки киңлектә ориентлашканда кыенлыктар кичерүче кешеләр. Биредә халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәренә инвалидлар, вакытлыча сәламәтлекләре бозылган кешеләр, йөкле хатын-кызлар, өлкән яшьтәге кешеләр һ. б. кертелгән.

Магистраль жылылык энергетикасы челтәре-ул махсус жылылык энергетикасы челтәре, аның төп функциясе-жылылык энергиясе чыганагынан микрорайонга, кварталга яки сәнәгать предприятиесенә кадәр жылылык китерүчә транспортлау һәм китерү.

Магистральара территория-жирлекнең транспорт магистральләре белән төзелеш системасында бүлеп бирелә торган территория. Конкрет шартларга карап, кварталларга керергә яки эре территориаль массив рәвешендә хәл ителергә мөмкин. Магистральара территориянең мәйданы, төзелеш характерына һәм вакытына карап, 30-1000 гектар.

Микрорайон-торақ зонаның функциональ структурасының төп берәмлеге. Торақ йортлар һәм халыкка көндәлек мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү дәрәжәсен тәмин итүче якын-тирә ижтимагый учреждениеләрне үз эченә ала.

Музей-тыюлык-тарих һәм мәдәният һәйкәлләре төркеме, анда тарихи-архитектура, сәнәгать, ландшафт һәм табигый комплексларның музей күрсәтү объекты буларак саклана һәм кулланыла.

Фәнни парк - фәнни-тикшеренү институтларын һәм тәҗрибә производстволарын өстенлекле урнаштыру зонасы.

Гомуми файдаланудагы шәһәр һәм муниципаль әһәмияттәге гомуми файдаланудагы территорияләрнең төрле территориаль зоналарында урнашкан, яшелләндерү һәм рекреация зоналарын куллану өчен билгеләнгән, экологик максатларда чикләнмәгән затлар даирәсе өчен ачык, шул исәптән парктар, бакчалар, скверлар, бульварлар.

Аеруча саклана торган табигый территорияләр - аеруча саклаулы табигый территорияләре-табигый саклау, фәнни, тарихи-мәдәни, эстетик, рекреацион, сәламәтләндерү әһәмияте булган территорияләр.

Шәһәр төзелешә үсешенә перспектив территориясе - шәһәрнең киләчәк үсешә өчен файдаланыла торган һәм социаль инфраструктура, житештерү билгеләнешендәге, инженерлык һәм транспорт инфраструктурасы объектларын урнаштыру һәм халыкның рекреацион ихтыяжларын тәмин итү өчен файдаланыла торган территория.

Жәяүлеләр зоналары-жәяүлеләр өчен билгеләнгән территорияләр, аларга транспорт хәрәкәте рөхсәт ителми, бу территорияләргә хезмәт күрсәтүчә махсус транспорттан тыш.

Завод алды зонасы-житештерү предприятиесенә ижтимагый чараларын уздыру өчен буш урын. Аны яңа подъездлар һәм эшләнүчә алымнар ягыннан урнаштырырга кирәк. Завод алды зонасы предприятиенә тер-территориясеннән читтә урнашкан. Аны гомумзаводның административ-көнкүреш объектары формалаштыра.

Йорт яны территориясе-билгеләнгән чикләрдә һәм анда урнашкан торақ бина, башка күчәмсез милек объектары, аларда торақ яки башка максатлар (биналар) өчен

билгелэнгән аерым өлешләр гражданның, Россия Федерациясе, Россия Федерациясе субъектлары, муниципаль берәмлекләр (йорт хужалары) - хосусый, дәүләт, муниципаль һәм башка милек рәвешләрендә, ә калган өлешләре (гомуми мөлкәт) аларның гомуми өлешле милкендә.

Сәнәгать зонасы - әйләнә-тирә мохиткә йогынты ясауның төрле нормативлары булган житештерү объектларын урнаштыру зонасы, кагыйдә буларак, киньеге 50 метрдан артык булган санитар - яклау зоналары, шулай ук тимер-арыш килү юллары урнаштыруны таләп итә.

Сәнәгать үзәге - уртак объектлар булган предприятиеләр төркеме-аерым житештерүләр һәм хужалыклар, инженер корылмалары, коммуникацияләр, бердәм көнкүреш һәм башка хезмәт күрсәтү системасы. Мөстәкыйль рәвештә яки сәнәгать зонасы составында аның структур өлеше буларак урнаша ала.

Бүлү чөлтәре-магистраль чөлтәрләрдән биналарга жавап биргәнче жылылык энергиясен транспортлау һәм китерү.

Жирләргә рекултивацияләү - бозылган жирләргә продуктивлылыгын һәм халык хужалыгы кыйммәтен торгызуга, шулай ук әйләнә - тирә мохит шартларын жәмгыять мәнфәгатләренә туры китереп яхшыртуга юнәлтелгән эшләр комплексы.

Санитар-саклау зонасы - сәнәгать мәйданчыклары - предприятиеләр, Корылмалар һәм башка житештерү һәм авыл хужалыгы объектлары чикләре, торак төзелеше, рекреацион зоналар арасындагы территория, ул атмосфера һавасының жир асты катламында пычранган матдәләргә карап тотуның таләп ителә торган гигиена нормаларын тәмин итү, предприятиеләргә, транспорт - порт коммуникацияләргә, халыкка электр тапшыру линияләргә тискәре йогынтысын киметү өчен билгелэнгән.

Халыкны күчәрү системасы - торак урыннарның территориаль кушылмасы, алар арасында функцияләргә төгәл бүлү, житештерү һәм социаль элементләр бар.

Яшәү тирәлегә - кеше тормышының шартларын билгели торган әйләнә-тирә (табигый һәм ясалма) мохит объектлары, күренешләргә һәм факторлары жыелмасы.

Урта район - бер үк төрле яки якын урта характеристикалы (морфотиплар) кварталлар Төркеме.

Жирлекнең территориаль зонасы - шәһәр төзелешенә өстенлекле төре - аерым файдалану зонасы.

Техник коридор - коммуналь чөлтәрләр (торбаүткәргечләр, кабельләр, электр тапшыру линияләргә һ.б.) салынган, өлешчә туры килә торган яки сак зоналарына яки бүлеп бирелгән полосаларга кагылуы жир участогы.

Технопарк - индустриаль, эшлекле, күргәзмә үзәкләргә, фәнни-тикшеренү институтлары, ярдәмчә хезмәтләр кооперациясә белән чиктәш жирдә урнашкан уку йортлары, инженер һәм транспорт белән тәмин итү, хезмәт-көнкүреш хезмәтә күрсәтү һәм житештерү белән идарә итү системалары Төркеме.

Функциональ зоналар-территориаль планлаштыру документлары белән чикләр һәм функциональ билгеләнеше билгелэнгән зоналар.

Бер фатирлы торак йорт участогы-квартал территориясенә бер гаиләнең уртак яшәү өчен билгелэнгән һәм аның белән бәйлә туганнары яки якыннарының якыннары булган торак йортны урнаштыру өчен квартал территориясенә бер өлеш яки квартал урнаштыру өчен, һәм ял итү мәйданчыкларын, уен, спорт, хужалык мәйданчыкларын, гаражларны (стоянкаларны) урнаштыру төгәл функциональ зоналаштырылган йорт яны территориясә

Экологик каркас - төрле төрдәгә Яшел территорияләр системасы, территорияне шәһәр төзелеше белән үзләштерүнең (антропоген каркас) формалаштыручы Система

экологик чиста әйләнә-тирәлек. Экологик каркас төрле категорияләрдәге урман массивлары, аеруча саклаулы табигать территорияләре, урман саклау полосалары, сулыкларның саклау зоналары, житештерү һәм инженерлык корылмаларының саклау зоналары һ. б. хисабына барлыкка килә.

ЖИРЛЕК ТЕРРИТОРИЯЛӘРЕН ОЕШТЫРУ

1 нче таблица

**Халыкның уртача еллык саны (Татарстан Республикасы икътисад
Министрлыгы фаразы нигезендә)**

(мең кеше)

Исем	2012 ел	2015 ел	2020 ел	2025 ел	2030 ел	2035 ел
1	2	3	4	5	6	7
В целом по Республике Татарстан	3803,2	3832,9	3861,7	3871,4	3881,1	3890,8

**Территориаль планлаштыру документларында күрсәтелә торган
объектларның тәкъдим ителгән исемлеге**

№ п/п	Корылма төре	Корылмалар	Муниципаль район	Шәһәр	Жирлек
1	2	3	4	5	6
1	Электр белән тәэмин итү	Түбәнәйтүче станцияләр:			
		ПС 550 кВ	+	+	+
		ПС 220 кВ	+	+	+
		ПС 110 кВ	+	+	+
		ПС 35 кВ	+	+	+
		ПС 10 кВ		+	+
		Электр тапшыру линияләре:			
		550 кВ	+	+	+
		220 кВ	+	+	+
		110 кВ	+	+	+
		35 кВ	+	+	+
		10 кВ		+	+
		ГРЭС		+	
ТЭЦ		+			
2	Газ белән тәэмин итү	Газ бүлү станцияләре	+	+	+
		Югары басымлы магистраль газүткәргеч	+	+	+
		Газ бүлү пункты	+	+	+
		Югары басымлы газүткәргеч	+	+	+
		Уртача басымлы газүткәргеч	+	+	+
3	Элемтә	Магистраль элемтә чөлтәләре	+	+	+
		Автомат телефон станциясе		+	+
		Элемтә каланчасы		+	+
		Телевизион ретранслятор		+	+
		Радиотрансляция станциясе		+	+
		Элемтә чөлтәләре	+	+	+
4	Жылылык белән тәэмин итү	ГЭС, ГРЭС	+	+	+
		ГЭЦ		+	
		Магистраль чөлтәләре		+	+
5	Су белән тәэмин итү	Су алу	+	+	+
		Су чистарту корылмалары	+	+	+
		Насос станциясе		+	+
		Магистраль чөлтәләре		+	+
6	Су бүлү	Канализация чистарту корылмалары		+	+
		Баш канализация станциясе		+	+
		Канализация насос станциясе		+	+
		Магистраль чөлтәләре		+	+

7		Газ саклагыч		+	+
		Газгольдер		+	+
		Ягулык складлары (күмер, утын)		+	+
8	Каты коммуналь, сәнэгать һәм биологик калдыкларны утильләштерү һәм урнаштыру	Каты коммуналь калдыклар полигоны	+	+	+
		Сәнэгать калдыклары полигоны	+	+	+
		Үләтлек	+	+	+
		Чүп эшкәртү заводы	+	+	+
9	Автомобиль юллары	Федераль эһәмияттәге автомобиль юллары	+	+	+
		Региональ эһәмияттәге автомобиль	+	+	+
		Жирле эһәмияттәге автомобиль юллары- муниципаль район чикләрендәге, торак пунктлар чикләреннән тыш жир кишәрлекләре	+	+	+
		Жирле эһәмияттәге автомобиль юллары шәһәр округы чикләрендә жир кишәрлекләре		+	
		Торак пункт чикләрендәге урамнар һәм юллар		+	+
10	Тимер юллар	Тимер юл станцияләре, тукталышлар яңа платформалар	+	+	+
11	Мәгариф	Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары	+	+	+
		Гомуми белем бирү оешмалары:	+	+	+
		Башлангыч белем бирү оешмалары гомуми белем бирү (башлангыч	+	+	+
		төп гомуми белем бирү оешмалары (төп мәктәпләр)	+	+	+
		урта гомуми белем бирү оешмалары (урта мәктәпләр)	+	+	+
		Балаларга өстәмә белем бирүне оештыру	+	+	+
		Мәктәпара уку-житештерү комбинатлары	+	+	+
12	Сәламәтлек саклау	Дәвалау-профилактика учреждениеләре, шул исәптән:	+	+	+
		Амбулатор-поликлиника учреждениеләре	+	+	+
13	Рекреация	Балалар ял лагерьялары	+	+	+
		Ял йортлары (пансионатлар) балалы гаиләләр өчен	+	+	+
		Туристтик базалар балы гаиләләр өчен	+	+	+
		Урман-парк	+	+	+
		Парк, бакча		+	+
		Сквер, бульвар		+	+
		Ял итү өчен майданчыклар		+	+
		Аквапарк		+	+
		Пляж		+	+
		Яр буе		+	+

14	Көнкүрөш хезмәте күрсәтү предприятиеләре	Халыкка көнкүрөш хезмәте күрсәтү предприятиеләре (халыкка турыдан-туры хезмәт күрсәтү)	+	+	+
----	---	--	---	---	---

		Мунчалар		+	+
15	Сәүдә объектлары	Азык-төлек товарлары кибетләре	+	+	+
		Азык-төлек булмаган товарлар кибетләре	+	+	+
		Базар комплекслары	+	+	+
16	Туклану предприятиеләре	Жәмәгать туклануы предприятиеләре		+	+
17	Идарә оешмалары һәм учреждениеләре			+	+
18	Элемтә предприятиеләре	Почта элемтәсе бүлекчәләре	+	+	+
19	Торак инфра структурасы	Социаль торак фонды		+	+
20	Китапханә	Авыл китапханәсе	+	+	+
		Китапханә пункты	+	+	+
21	Мәдәният объектлары	Клуб	+	+	+
		Театр	+	+	+
		Цирк	+	+	+
		Концерт залы	+	+	+
		Кинотеатр	+	+	+
		Музей	+	+	+
		Дини-мәдәни учреждение	+	+	+
22	Физкультура объектлары	Физкультура-спорт заллары	+	+	+
		Ачык яссылык корылмалары	+	+	+
23	Жәмәгать тәртибен саклау	Хокук тәртибен саклауның терәк пункты	+	+	+
		Полиция участогы пункты	+	+	+
24	Янгын	Янгын бүлеге	+	+	+
		Янгын депосы		+	+
		Янгын пункты		+	+
25	Жирле әһәмияткә дөвәләу-сәләмәтләндрү урыннарын курортларны саклау, үстерү һәм тәәмин итү	Шифаханә-курорт учреждениеләре	+	+	+
26	Житештерү территорияләре	Сәнәгать предприятиеләре	+	+	+
		Коммуналь-склад объектлары	+	+	+
		Бизнес-инкубатор	+	+	+
		Технопарк	+	+	+
27	Балалар һәм яшьләр белән эшләрү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру	Яшьләр эшләрү буенча органнар учреждениеләре	+	+	+

Ижтимагый үзәкләрнең һәм ижтимагый-эшлекле зона объектларының структурасы һәм типологиясе

Юнәлешләр буенча объектлар	Ижтимагый үзәк төрләре һәм хезмәт күрсәтү төрләре буенча ижтимагый-эшлекле зона объектлары	
	вакытлы хезмәт күрсәтү	көндәлек хезмәт күрсәтү
	Авыл жирлегә үзәге	авыл жирлегә үзәге, урта авыл жирлегә үзәге
1	2	3
Административ-эшлекле һәм хужалык учреждениеләре	Административ-хужалык хезмәте, элемент, полиция, банклар, юридик һәм нотариаль конторалар, ремонт-эксплуатация идарәләре	Административ-хужалык бинасы, элемент бүлгә, банк, торак коммуналь хужалык предприятиеләре, тәртип саклау терәк пункты
Мәгариф оешмалары	Көллиятләр, лицейлар, гимназияләр, балалар сәнгать һәм иҗат мәктәпләре һ. б.	Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, гомуми белем бирү оешмалары, балалар иҗат мәктәпләре

1	2	3
Мэдэният һәм сэнгать учреждениелэре	Клуб тибындагы учреждениелэр, клублар, мэнфэгатьлэре буенча, ял итү үзэклэре, өлкәннэр һәм балалар өчен китапханэлэр	Клуб тибындагы учреждениелэр, кино жайланмалары, өлкәннэр һәм балалар өчен китапханэ филиаллары
Сэламэтлек саклау һәм социаль тээмин итү учреждениелэре	Участок хастаханэсе, поликлиника, күчмэ ашыгыч медицина ярдэме пункты, даруханэ	Фельдшер-акушерлык пункты, табиб амбулаториясе, даруханэ
Физкультура-спорт корылмалары	Стадионнар, спорт заллары, бассейннар, балалар спорт мэктеплэре	Стадион, мэктеп белэн берләштерелгэн бассейнлы спорт залы
Сәүдә һәм жәмәгать туклануы	Азык-төлек һәм сәнэгать товарлары кибетлэре, жәмәгать туклануы предприятиелэре	Көндәлек ихтыяждагы азык-төлек һәм сәнэгать товарлары кибетлэре, жәмәгать туклануы пунктлары
Көнкүреш һәм коммуналь хезмэт күрсәтү учреждениелэре	Көнкүреш хезмэте күрсәтү предприятиелэре, кер юу-химик чистарту, мунчалар, янгын деполары, жәмәгать урынындагы бэдрэфлэр	Көнкүреш хезмэте күрсәтү предприятиелэре, кер юу – химик чистарту пунктлары, мунчалар

Хезмэт күрсәтү учреждениеләре, предприятиеләре һәм жир кишәрлекләренә күләмен исәпләү нормалары

Учреждениеләр, предприятиеләр, корылмалар	Үлчәү берәмлеге, үлчәүче	1000 кешегә тәкъдим ителә торган тәэмин ителеш (минимум чикләрендә)	Жир кишәрлегенә күләме, кв. метр, аерым очрақларда-гектарларда (га)	Искәрмә
		авыл жирлеге		
1	2	3	4	5
I. Мәгариф оешмалары				
Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары	1 урын	Авыл жирлегенә, шәһәр округының демографик структурасына бәйлә рәвештә билгеләнә	Сыйдырышлыгы: 100 урынга кадәр - 40; 100-35дән артык; оешмалар комплексында 500 урын-30. Жир кишәрлекләре күләме кимергә мөмкин: реконструкция шартларында-25%; рельефта 20% тан артык - 15% ка%; торак пунктларда-яңа төзелешләрдә-10% ка (яшелләндерү мәйданын кыскарту хисабына)	Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларында балаларның (1 - 6 яшь) тәэмин ителеше дәрәжәсе: шәһәр округы һәм шәһәр жирлекләре - 85-100%; авыл жирлекләре-85-90%. Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының "2019 елга кадәр ижтимагый инфраструктура, социаль хезмәт күрсәтүләр белән тәэмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәжәсен билгеләү турында" 2009 ел, 26 гыйнвар, 42 нче карары нигезендә мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының төп төрләренә гомуми мәйданының уртача күрсәткеченә уртача нормативы: шәһәр округлары һәм шәһәр жирлекләре - бер тәрбияләнүчегә 11,28 кв. метр; авыл жирлекләре - бер тәрбияләнүчегә 14,36 кв. метр.

<p>Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының компенсацияләнүче төре белән төркемнәрне тулыландыру</p>	<p>гомуми майданның 1 кв. м. 1 тәрбияләнүче гә гомуми майданның 1 кв.м.</p>	<p>17,05 - 51,16</p>	<p>Бирем буенча проектлау</p>	<p>Сыйдырышлылыгына карап, "Ижтимагый инфраструктура, социаль инфраструктура белән тәмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәжәсен билгеләү, 2019 елга кадәр хезмәт күрсәтү турында Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты 2009 елның 26 гыйнварындагы 42 номерлы карары" нигезендә</p>
<p>гомуми белем бирү оешмалары</p>	<p>1 урын</p>	<p>Жирлекнең демографик структурасына бәйлә рәвештә билгеләнә</p>	<p>Сыйдырышлылыгы: 400 урынга кадәр - 50; 400-500 урын-60; 500 - 600 урын-50; 600-800 урын - 40; 800-1100 урын - 33; 1100 урын - - 1500 урын-21; 1500-2000 урын-17 (реконструкция шартларында 20% ка кимергә мөмкин)</p>	<p>I-XI сыйныф укучыларын колачлау дәрәжәсе-100%. Гомуми белем бирү оешмасының спорт зонасы торак белем бирү физкультура-сәламәтләндерү комплексы белән берләшергә мөмкин. Гомуми белем бирү оешмалары биналарының гомуми майданының чагыштырма күрсәткечләре нормативлары: шәһәр округы һәм шәһәр жирлекләре-16,96 - 31,73 кв. метр, авыл жирлекләре - 10,07-22,25 кв. метр (сыйдырышлылыгына карап, Россия Федерациясе Хөкүмәтенә 1996 елның 3 июлендәге 1063-р номерлы күрсәтмәсе нигезендә)</p>

Балаларга өстәмә белем бирүне оештыру	1 урын	Мәктәп укучыларының гомуми саныннан 120% ы, шул исәптән биналар төрләре буенча, %: яшь туристлар станциясе-0,4%; 20 нче балалар-яшүсмерләр спорт мәктәбе%; балалар сәнгать мәктәбе яки музыка, сәнгать, хореография мәктәбе - 12%	Бирем буенча проектлау	Мәктәпкәчә яшәтәге балаларны билгеле бер колачлау күздә тотыла. Авыл җирлекләрендә балаларга өстәмә белем бирү оешмалары өчен урыннарны гомуми белем бирү оешмалары биналарында күздә тотарга киңәш ителә. Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының "2019 елга кадәр ижтимагый инфраструктура, социаль хезмәт күрсәтүләр белән тәмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәжәсен билгеләү турында"2009 елның 26 гыйнварындагы 42 номерлы карары нигезендә
Интернат-оешмалар	1 урын	Бирем буенча проектлау, әмма 0,6 дан ким түгел	Сыйдырышлыгы: 200-300 урын-70; 300-500 урын-65; 500 һәм аннан күбрәк урын-45	Интернат бинасын (йокы корпусын) интернат оешмасының жир кишәрлегендә урнаштырганда жир кишәрлегенен майданын 0,2 гектарга арттырырга кирәк

<p>Һөнәри белем бирү оешмалары</p>	<p>1 урын</p>	<p>Бирем буенча проектлау, әмма 3,0 дән ким түгел</p>	<p>Әлеге кушымтаның 5 нче таблицасы буенча</p>	<p>Жир кишәрлекләре авыл жирлекләрендә урнашкан авыл хужалыгы юнәлешендәге уку йортлары өчен 50% ка артырга мөмкин. Төзекләндерү шартларында гуманитар профильдәге уку йортлары өчен 30% ка кимергә мөмкин. Һөнәри белем бирү оешмаларының гомуми майданының чагыштырма күрсәткечләре нормативлары: Һөнәри училищелар өчен 1 укучыга 17,35 кв. метр; (Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының "2019 елга кадәр ижтимагый инфраструктура, социаль хезмәт күрсәтүләр белән тәмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәжәсен билгеләү турында" 2009 елның 26 гыйнварындагы 42 номерлы карары нигезендә)</p>
------------------------------------	---------------	---	--	--

2. Медицина оешмалары һәм социаль хезмэт күрсәтү оешмалары

Фельдшер ярдәме фельдшер-акушерлык пункты	1 объект	Бирем буенча проектлау	0,2 га	
Даруханә		Бирем буенча проектлау, якынча	Объектка 0,2-0,3 га	Авыл жирлекләрендә, кагыйдә буларак, амбулаториядә һәм ФАП та төзелгән булырга мөмкин
	1 оешма	1-6,2 мең яшәүчегә		
	Гомуми мәйданы кв. м.	14,0		
Яшьләр эшләре буенча	Гомуми	25		

оешмалар	мәйдан ның кв.м.		Бирем буенча проектлау	Күппрофильле учреждениеләр составында булырга мөмкин. Учреждениене яшьләр сәясәте өлкәсенә кертүнең төп критерие- озак вакытка исәплән гән 12 яшьтән 23 яшькә кадәр булган шөгылләнүчеләрнең кимендә 50% булуы
	эш урыны	2 (уқытучы, тренер, социаль хезмәткәр һ. б.)		
Предприятиеләр һәм оешмаларның ял базалары, яшьләр лагерьларе	1 урын	Бирем буенча проектлау	140 - 160	
Балалар лагерьлары	1 урын	0,05	150 - 200	

Туристлар өчен кунакханэлэр	1 урын	Бирем буенча проектлау, якынча 5 - 9	50 - 75	Ижтимагый үзәкләрдә урнашкан туристлык кунакханэләре өчен жир кишәрлекләре күләме коммуналь кунакханэлэр өчен билгеләнгән нормалар буенча кабул итәргә рөхсәт ителә
Туристлык базалары	1 урын	Шулай ук	65 - 80	
Балалы гаиләләр өчен туристлык базалары	1 урын	Шулай ук	95 - 120	
Шәһәр читендәге ял базалары, балык тоту-ау базалары: төнлә куну белән	1 урын	15	Бирем буенча проектлау	
Төн кунмый торган		112		
Мотельләр	1 урын	3	75 - 100	
Кемпинглар	1 урын	9	135 - 150	
III. Учреждения культуры и искусства				
Музейлар	1 оешма	Муниципаль районга 1-2	Шулай ук	мәдәни-масса күләм һәм физкультура оешмалары- укучылар һәм халык тарафыннан (нормативларны суммалаштырып) жәяүлеләр өчен мөмкин булган чикләрдә 500 метрдан да артмаган күләмдә куллану өчен сәламәтләндрерү эшләрен оештыру
Авыл жирлекләре һәм аларның төркемнәрендәге мәдәният йортлары, мең кеше: 0,2 дән 1 гә кадәр,	1 место	300 300 – 230 кадәр	Шулай ук	Аз сыйдырышлылыклы мәдәният йортларын, китапханәләрне зур авыл жирлекләре кабул итәргә тиеш

<p>Авыл массакуләм китапханәләре 1 мең кешегә хезмәт күрсәтү зоналары (һәркем өчен 30 минутлык мөмкинлек булганны исәпкә алып); авыл жирлекләре һәм аларның төркемнәре, мең кеше: 1дән 3кә кадәр</p>	<p>Мең берәмлек саклау урын</p>	<p>6 - 7,5 5 - 6</p>	<p>Шулай ук</p>	
<p>IV. Физкультура-спорт корылмалары</p>				
<p>Яссылык спорт корылмалары территориясе</p>	<p>Мең кв. м.</p>	<p>1,95</p>	<p>Бирем буенча проектлау</p>	<p>Мәгариф мәктәпләренең һәм башка уку йортларының, ял һәм мәдәният учреждениеләренең спорт объектлары белән берләштерергә кирәк. Кече жирлекләр өчен залларны һәм бассейннарны исәпләү нормаларын, объектларның минималь сыйдырышлылыгын исәпкә алып, технологик таләпләр буенча кабул итәргә кирәк. Физкультура-сәламәтләндрү майданчыклары комплекслары һәр жирлектә карала. 2 меңнән 5 меңгә кадәр халкы булган жирлекләрдә 540 кв.метр майданлы бер спорт залын күздә тотарга кирәк. Шәһәр әһәмиятендәге физкультура-спорт корылмаларының үтемлелеге 30 минуттан артмаска тиеш. Торак районда урнашкан физкультура-спорт корылмаларының өлешен Кабул итәргә кирәк. гомуми норма, %: территорияләр - 35, спорт заллары-50, бассейннар-45</p>
<p>Спорт заллары, шул исәптән:</p>	<p>залның идән майданы кв. метр</p>	<p>350</p>	<p>Проектлау биреме буенча, эмма искәрмәдә күрсәтелгәннән ким түгел</p>	
<p>гомуми файдалану</p>		<p>60 - 80</p>		

Балалар һәм яшүсмерләр спорт мәктәбе	залның идән мәйданы кв. метр	10	Объектка 1,5 - 1,0 га	
--	------------------------------------	----	-----------------------	--

V. Сәүдә һәм жәмәгәт туклануы				
Сәүдә объектлары, шул исәптән: киосклар, павильоннар, кибетләр, ваклап сату базарлары	сәүдә майданының кв. метры	486,6	Жирле әһәмиятгә сәүдә үзәкләре, халык саны, мең кеше: 4тән алып 6 - 0,4 - 0,6 га объектка ; 6 яшьтән алып 10 - 0,6 - 0,8 га объектка ; 10нан алып 15 - 0,8 - 1,1 га объектка ; 15тән 15кә кадәр 20 - 1,1 - 1,3 га объектка. Кече шәһәр жирлекләренен һәм авыл жирлекләренен сәүдә үзәкләре, халык саны, мең кеше: кадәр 1 - 0,1 - 0,2 га; 1дән алып 3 - 0,2 - 0,4 га; 3тән алып 4 - 0,4 - 0,6 га; 5-6 - 0,6-1,0 га; 7дән 10 га кадәр - 1,0 га - 1,2 га сәүдә предприятиеләре, кв. м.-	Бакчачылык һәм дача берләшмәләре территориясендәгә азык-төлек кибетләре 1000 кешегә исәпләнгән сәүдә майданының 80 кв. метрын исәпкә алырга тиеш. Ваклап сату базарлары өчен 1 сәүдә урыны 6 кв. метр күләмендә кабул ителә
шул исәптән: азык-төлек товарларын сату буенча	сәүдә майданының кв. метры	148,5		
азык-төлек булмаган товарлар сату буенча	сәүдә майданының кв. метры	338,1	сәүдә майданының 100 кв.метрына 250 - 0,08 гектарга кадәр; 250 дән 650 - 0,08 -	

			<p>0,06 кв.метр сәүдә майданы; 650 кадәр 1500 - 0,06 - 0,04 сәүдә майданының квадрат метры; 1500 алып 3500 - 0,04 - 0,02</p> <p>сәүдә майданының кв.метры; 3500 дән артык - 0,02 кв.метр сәүдә майданы. Ваклап сату базарлары өчен - 1 кв.метрға 7 - 14 кв.метрға сәүдә майданы: 14 - комплексның сәүдә майданы 600 кв.метрға кадәр; 7 - комплексның сәүдә майданы 3000 кв. метрдан артык.</p>	
Азык-төлек һәм яшелчә продукциясе базасы	сәүдә майданын ың кв. метры		Бирем буенча проектлау	
Жәмәгать туклануы предприятиесе	1 утырту урыны	40	Шул исәптән урыннар, га, 100 урынга: кадәр 50 - 0,2 - 0,25; 50дән алып 150 - 0,15 - 0,2; 150дән артык-0,1	Шәһәр-туризм үзәкләрендә жәмәгать туклануы предприятиеләре чөлтәрен вакытлыча халыкны исәпкә алып исәпләргә кирәк. Житештерү предприятиеләрендә, учреждениеләрдә, оешмаларда һәм уку йортларында жәмәгать туклануы предприятиеләренә ихтыяж 1 мең эшләүче (укучы) норматив буенча максималь сменада исәпләнә. Авыл жирлекләренең житештерү зоналарында һәм башка хезмәт кушымталары урыннарында, шулай ук эшчеләргә хезмәт күрсәтү өчен кыр станокларында 1 мең эшчегә 220 урын исәбеннән жәмәгать туклануы предприятиеләре каралырга тиеш.

				<p>Жәмәгать туклануы предприятиеләре</p> <p>норма буенча тәүлегенә 300 кг. га исәпләнә . кеше.</p> <p>Зур шәһәрләрдә халык күпләп ял итә торган зоналар шәһәр округларында һәм шәһәр жирлекләрендә жәмәгать туклануы предприятиеләре нормаларын 1 мең кешегә 1,1-1,8 урын</p>
VI. Көн күреш һәм коммуналь хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре				
Халыкка көн күреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре	1 эш урыны	4	<p>Егәрлеге 10 эш урыны булган предприятиеләрдә эш урыннары: 10 - 50 - 0,1 - 0,2 га; 50 - 150 - 0,05 - 0,08 га; 150дән артык - 0,03 - 0,04 га</p>	Төзелгән булырга мөмкин

Мунча-саламатландеру комплексы	1 юыну урыны	7	Объектка 0,2 - 0,4 га	Шәһәр округында һәм жирлекләрдә төзекләндерелгән торак фонды тарафыннан 1 мең кешегә мунча һәм мунча-саламатландеру комплексларының сыйфатын исәпләү нормалары бар. Яңа төзелешләр өчен 3 урынга кадәр киметү һәм 10 урынга кадәр арттыру рөхсәт ителә
Кунакханә	1 урын		Кунакханә урыннарының саны: 25-100-55; 100 дән артык 500-30; 500-1000нән артык - 20; 1000 - 2000-15	
Янгын депосы	1 янгын автомобиле	0,4	Объектка 0,5 - 2,0 га	НПБ буенча исәп-хисап 101-95
Жәмәгать бәдрәфе	1 эсбап			Кешеләр күп була торган урыннарда
Зират	га	0,24	Бирем буенча проектлау	Шәһәр округы чикләрендә, махсус билгеләнештәге зоналар территорияләрендә урнаша
VII. Административ-эшлекле һәм хужалык				учрежденияләре
Административ-идарә итү учреждениясе	1 эш урыны	Проектлау биреме буенча	Бинаның катлары: 3-5 кат - 44-18,5; 9-12 кат - 13,5-11; 16 һәм аннан да күбрәк катлар-10,5 өлкә, шәһәр, район хакимият органнары катларында:	

			3-5 кат - 54-30; 9-12 кат - 13-12; 16 һәм аннан күбрәк катлар- авыл хакимият органнары 2-3 катның - 60 - 40	
Милиция бүлеге	1 объект	Проектау биреме буенча	0,3 - 0,5 га	Авыл жирлегендә авыл жирлекләре комплексы хезмәт күрсәтә ала
Торак-эксплуатация цион оешмалар: торак районга	1 объект		1 га	Шул ук

Бүлек, банк филиалы	1 объект	0,5	0,05 га - 3 операция урыны булганда; 0,4 га - 20 операция урыны булганда	Төзелгән булырга мөмкин
Операция кассасы	1 объект	10 - 30 мең кешегә 1	0,2 га - 2 операция кассасы булганда; 0,5 га – 7 операция кассасы булганда	Шул ук
Элемтә бүлеге	1 объект	0,5 - 6,0 мең яшәүчегә 1	Микрорайон элемтә торак район, хезмәт халык өчен, төркемнәргә га: V (9 мең кешегә кадәр) - 0,07 - 0,08; III - IV (9-18 мең кеше) - 0,09-0,1; II - III (20-25 мең кеше) - 0,11-0,12. Авыл жирлеге элемтә бүлеге, га, халыкка хезмәт күрсәтүче төркемнәр өчен: V - VI (0,5 - 2 мең кеше) - 0,3-0,35; III - IV (2-6 мең кеше) - 0,4 - 0,45	Бүлекләрне, элемтә узелларын, почтамытларны үрнәштыру, матбугат, телеграфлар, шәһәрара, шәһәр һәм авыл телефон станцияләре. абонент- спутник элемтәсе терминаллары, чыбыклы тапшырулар станцияләре, радиотапшыру һәм телевидение объектлары, аларның төркемнәре, егәрлеге (сыйдырышлылыгы) һәм кирәкле участокларның күләме гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр нигезендә кабул ителә.
VIII. Дини объектлар				
Дини биналар һәм корылмалар	объект	Проектлау бирем буенча	Шул ук	

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча жирле нормативларга
4 нче кушымта

ТОРАК ЗОНАЛАР

Түбән Кама муниципаль районы халкының торак белән тәэмин ителешен фаразлау
(кеше/кв.метр)

№	Исем	Житешлек	
		2015 ел	2030 ел
1	2	3	4
1.	Түбән Кама районы	24,8	36,7

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча жирле нормативларга
5 нче кушымта

ЖИТЕШТЕРҮ ЗОНАЛАРЫ

1 нче таблица

**Житештерү объектларының жир участоклары төзелешенен
минималь тыгызлыгы күрсәткечләре**

Житештерү тармагы	Предприятиеләр (житештерү)	Төзелешен минималь тыгызлыгы, %
1	2	3
Жирле сәнәгать	1. Нәфис керамика	56
	2. Металл һәм таштан ясалган сәнәгать эшләнмәләре	52
	3. Агачтан уенчыклар һәм сувенирлар	53
	4. Металлдан уенчыклар	61
	5. Тегү әйберләре:	
	ике катлы биналарда	74
	ике катлыдан артык биналарда жиһазлар ясау һәм ремонтлау	60

Искәрмә:

1. Житештерү объектының жир участогын төзүнең тыгызлыгы төзелеш майданының коймадагы объект майданына мөнәсәбәте (яки киртә булмаганда) буларак процентларда билгеләнә

2. - тимер юллар өслеге биләгән майданны да кертеп, яңа тиешле шартлы чикләрдә). Төзелеш майданы барлык төрдәге биналар һәм корылмалар биләп торган майданнар суммасы буларак билгеләнә, шул исәптән, элмәләр, ачык технологик, санитар-техник, энергетика һәм башка жайланмалар, эстакадалар һәм галереялар, йөк төяү жайланмалары майданчыклары, жир асты корылмалары (резервуарлар, базлар, сыену урыннары, тоннельләр, шулай ук биналар һәм корылмалар урнаша алмый торган

ачык стоянкалар, машиналар, механизмнар һәм ачык складлар.

Стоянкалар һәм складларның күләме һәм жиһазлары кабул ителгән очракта, төрлө билгеләнештәге объектлар:

Предприятиеләрне технологик проектлау нормалары.

Төзелеш майданына объект территориясендә резерв участоклар кертелергә тиеш, бирем нигезендә билгеләнгән биналар һәм корымаларны (күрсәтелгән биналарның һәм корымаларның габаритлары чикләрендә) проектлау өчен билгеләнгән.

Төзелеш майданына биналар һәм корымалар тирәсендәге отмоствалар, тротуарлар, автомобиль һәм тимер юллар, тимер юл станцияләре, вакытлыча биналар һәм корымалар, ачык спорт майданчыклары, хезмәт ияләренәң ял итү майданчыклары, яшел үсентеләр (агач, куаклар, чәчәкләр һәм үләннәр), гражданнарга караган автотранспорт чараларының ачык стоянкалары, ачык су белән тәмин итү һәм башка канаулар, терәк диварлар, жир асты биналары һәм корымалары яисә аларның өлешләре белән мәшгуль булган майданнар кертелми.

3. Биналар һәм корымалар биләгән майданнарны исәпләү аларның тышкы контурлары буенча жирнең планлаштырылган тамгалары дәрәжәсендә башкарыла.

Галереялар һәм эстакадалар биләгән майданнарны санаганда, төзелеш майданына башка биналар яки корымалар урнаша алмый торган герьлар һәм эстакадаларның горизонталь майданына проект кертелә, калган участокларда бары тик галерея һәм эстакадаларның фундаментлары белән биләгән майдан гына исәпкә алына.

4. Объектлар төзегәндә 2 процент һәм аннан да күбрәк авышлык булганда төзелеш тыгызлыгы таблицасы нигезендә киметү рөхсәт ителә.

Төзелешнең минималь тыгызлыгын киметергә рөхсәт ителә (тиешле техник-икътисадый нигезләмәләр булганда), әмма әлеге кушымта белән билгеләнгән 1/10 дан да артмаска тиеш:

Жирленкнең авышлыгы%	Төзелеш тыгызлыгын киметүнең төзәтү коэффициенты
2 - 5	0,95 - 0,90
5 - 10	0,90 - 0,85
10 - 15	0,85 - 0,80
15 - 20	0,80 - 0,70

**Авыл хужалыгы предпрятиеләре майданнарын төзүнең минималь тыгызлыгы
күрсәткечләре**

Предпритияләр		Төзелешнең минималь тыгызлыгы%
1		2
Мөгезле эре терлек	<i>Бәйдә торган сыерлардагы сөт</i> Көтүдәге сыерлар саны 50 - 60 % 400 сыерга 800 сыерга	51*/45 55/50
	Көтүдәге сыерлар саны 90 % 400 сыерга 800 һәм 1200 сыерга	51/45 55/49
	<i>Сыерларны бәйсез тотканда сөт</i> Көтүдәге сыерлар саны 50, 60 и 90 % 800 сыерга 1200 сыерга 2000 сыерга	53 56 60
	<i>Ит һәм ит репродукторлары</i> 800 һәм 1200 сыер	52**/35

	1	2
	<p><i>Яшь терлекләргә үстерү һәм симертү</i> 6000 һәм 12 000 терлек сыйдырышы</p> <p><i>Богаулар үстерү, яшь терлекләргә үстерү һәм симертү</i></p> <p>3000 баш терлеккә исәпләнгән 6000 баш терлеккә исәпләнгән</p> <p><i>Мөгезле эре терлек симертү</i></p> <p>1000 баш терлеккә исәпләнгән 2000 баш терлеккә исәпләнгән 3000 баш терлеккә исәпләнгән 6000 баш терлеккә исәпләнгән</p> <p><i>Симертү мәйданчыклары</i></p> <p>2000 баш терлеккә исәпләнгән 4000 баш терлеккә исәпләнгән</p> <p><i>Нәселле</i></p> <p>Сөтле 400 сыерга 800 сыерга</p> <p>Итле 400, 600 һәм 800 сыерга</p> <p>Ремонт таналарны үстерү</p> <p>1000 һәм 2000 баш терлеккә исәпләнгән 3000 баш терлеккә исәпләнгән 6000 баш терлеккә исәпләнгән</p>	<p>45</p> <p>41 46</p> <p>32 34 36 42</p> <p>45 55</p> <p>40</p> <p>52 54 57</p>
Дуңгызчылык	<p>Товар репродукторлары</p> <p>4000 башка 8000 башка 12 000 башка</p> <p>Симертү 6000 һәм 12 000 башка</p> <p>Житештерү циклы белән</p> <p>2000 башка 4000 башка 6000 һәм 12 000 башка</p> <p><i>Нәселле</i></p> <p>100 анага 200 анага 300 анага</p>	<p>36 43 47</p> <p>39</p> <p>32 37 41</p> <p>38 40 50</p>
Сарыкчылык	<p><i>Бер мәйданчыкта урнашкан</i> Йонлы, йон-итле, ит-майлы</p> <p>2500 анага 5000 анага 4000 баш ремонт яшь терлеккә</p> <p>Ит-йонлы 2500 анага 2500 баш ремонт яшь терлеккә</p> <p>Тунлы 1200 анага</p>	<p>55 60 66</p> <p>66 62</p> <p>56</p>

1		2
	Симертү 2500 башка 5000 башка	65 74
	Каракулче алу өчен симертү майданчыклары 5000 башка	58
	Көтү әйләнеше белән Ит-йонлы 2500 баш	60
	Ит-йон-сөт 2000 һәм 4000 башка	63
	Тунлык 1600 башка	67
Кошчылык	Йомырка юнәлешләре 200 мең тавыкка йомырка сала торган тавык 300 мең тавыкка йомырка сала торган тавыклар	28 32
	Ит юнәлешләре Бройлерлар 3 һәм 6 млн. бройлерга	27***/43
	Үрдәк 65 мең үрдәк	31
	Күркә 250 мең күркә	24
	<i>Нәселле</i> Йомырка юнәлешләре	
	50 мең тавыклык нәсел заводы: олы кошлар зонасы яшь чебиләрне ремонтлау зонасы	25 28
	Ит юнәлешендәге 50 мең тавыклык нәсел заводы: олы кошлар зонасы яшь чебиләрне ремонтлау зонасы	25 25
Жәнлекчелек куянчылык	Жәнлекчелек	21
	Куянчылык	22

3 нче таблица

**Авыл хужалыгы предприятиеләре майданнарын төзүнең минималь тыгызлыгы
курсәткечләре**

Предприятияләр		Төзелешнең минималь тыгызлыгы%
Теплица	<i>Гомуми майданы булган күпьяллык теплицалар</i>	
	6 гектар	54
	12 гектар	56
	18, 24 һәм 30 гектар	60
	<i>Гомуми майданы 5 гектарга кадәр булган берьяллык (ангар) теплицалар</i>	41

Предприятияләр		Төзелешнең минималь тыгызлыгы%
Авыл хужалыгы техникасын ремонтлау буенча	<i>Парклы хужалыклар өчен үзәк ремонт остаханаләре</i>	
	25 тракторга	25
	50 һәм 75 тракторга	28
	100 нче тракторга	31
	150 һәм 200 тракторга	35
	<i>Бригадага яки парклы хужалыклар бүлекчәләренә техник хезмәт күрсәтү пунктлары</i>	
	10, 20, 30 тракторга	30
	40 һәм аннан да кубрәк тракторга	38
Башка предпри- ятияләр	Авыл хужалыгы продукциясен эшкәртү һәм саклау буенча	50
	Катнаш азык	27
	Орлык һәм бөртек саклау буенча	28

* Аскы сызыгы өстендә - биналар чарлактарсыз, сызым астында-кулланыла торган чардактар белән.

** Тупас азыкны һәм асылмалы түшәмне саклаганда, сызым астында - скертләрдә саклаганда күрсәткечләр дә сызык өстендә китерелгән.

*** Аста - күпкатлы биналар, сызык астында-беркатлы биналар өчен күрсәткечләр китерелгән.

Искәрмә:

1. Төзелешнең минималь тыгызлыгын киметергә рөхсәт ителә, әмма артык түгел.

Әлеге кушымтада билгеләнгән 10 процент авыл хужалыгы предприятиеләрен төзегәндә, 3 проценттан артык майданда, утырту грунтларында һәм катлаулы инженер-геологик шартларда.

2. Авыл хужалыгы предприятиеләре майданчыкларын төзүнең тыгызлыгы предприятие төзелеше майданының предприятие майданының гомуми күләменә мөнәсәбәте буларак процентларда билгеләнә.

Биналар һәм корылмалар биләп торган майданнарны исәпләү, аларның тышкы контуры буенча, жирнең планлаштырылган тамгалары дәрәжәсендә, отмоствалар киңлеген исәпкә алмыйча башкарыла.

3. Предприятиенә төзелеш майданына барлык төрдәге биналар һәм корылмалар биләп торган майданнар, шул исәптән, элмәчләр, ачык технологик, санитар-техник һәм башка жайланмалар, эстакадалар һәм галереяләр, төяү - бушату жайланмалары, жир асты корылмалары (резервуарлар, базы, сыену урыннары, тоннельләр, инженерлык коммуникацияләренә керү каналлары, шулай ук хайваннар, кошлар һәм жәнлекләр өчен урамда йөрү, автомобильләр кую өчен майданчыклар, авыл хужалыгы машиналары һәм механизмнары, төрле билгеләнештәге складлар, төрле билгеләнештәге складлар, шулай ук; урамнарның, автомобильләрне һәм ачык саклау складларын кую өчен майданчыкларның күләме һәм жиһазлары технологик проектлау нормалары буенча кабул ителә.

Төзелеш майданына шулай ук предприятие майданчыгындагы резерв майданнар да кертелергә тиеш, әлеге биремнәрдә күрсәтелгән биналар һәм корылмаларның икенче чираты биналарын һәм корылмаларын урнаштыру өчен проектлау (күрсәтелгән биналарның һәм корылмаларның габаритлары чикләрендә).

Галерейлар һәм эстакадалар билэгән майданнарны санаганда, төзелеш майданына күрсәтелгән объектларның горизонталь майданына бары тик башка биналар яки корылмалар урнаштыра алмый торган 8 участогы гына кертелә, ә калган жир өсте участоклары өчен бары тик жирнең планлаштыру билгеләре дәрәжәсендә терәк конструкцияләре белән билэгән майдан гына исәпкә алына.

Төзелеш майданына биналар һәм корылмалар тирәсендәге отмоствалар, тротуарлар, автомобиль һәм тимер юллар, вакытлыча биналар һәм корылмалар, ачык спорт майданчыклары, хезмәт ияләренең ял итү өчен майданчыклар, яшел үсентеләр, гражданнарга караган транспорт чаралары өчен ачык майданчыклар, ачык су белән тәмин итү һәм башка каналлар, терәк стеналар, жир асты корылмалары яисә аларның өлешләре белән билгеләнгән майданнар кертеләргә тиеш түгел.

Авыл хужалыгы билгеләнешендәге объектлар өчен классификация һәм санитар-яклау зоналары

Авыл хужалыгы житештерүләре һәм объектлары

I сыйныф - 1000 метр санитар-яклау зонасы

1. Дуңгызчылык комплекслары.
2. Кош фабрикасында елына 400 меңнән артык йомырка сала торган тавык һәм 3 млн.бройлер

3. Эре мөгезле терлек комплекслары.
4. Ачык тирес һәм тизәк саклагычлары

II сыйныф-500 метр санитар-яклау зонасы

1. Дуңгыз фермалары 4 меңнән алып 12 мең башка кадәр.
2. Мөгезле эре терлек фермалары 1200-2000 сыердан алып 2000-гә кадәр һәм яшь терлекләр өчен 6000гә кадәр терлек урыны.
3. Фермалар жәнлекчелек фермалары (чәшкеләр, төлкеләр һ.б.).
4. Фермалар кошчылык фермалары елына 100 меңнән 400 мең тавыкка кадәр һәм 1 миллионнан 3 млн.бройлерга кадәр.
5. Биологик эшкәртелгән сыек тирес фракциясенә ачык саклагычлары.
6. Тирес һәм тизәкнең ябык саклагычлары.
7. Агулы химикатларны саклау складлары 500 тоннадан артык.
8. Орлыкларны эшкәртү һәм агулау буенча житештерү.
9. Сыекландырылган аммиак складлары.

III сыйныф-300 метр санитар-яклау зонасы

1. Дуңгыз фермалары 4 мең башка кадәр.
2. Мөгезле эре терлек фермалары 1200 баштан да кимрәк (барлык белгечлекләр), атчылык фермалары.
3. 5-30 мең баш сарык фермасы.
4. Кошчылык фермалары 100 мең тавыкка кадәр йомырка сала торган һәм 1 млн.бройлерга кадәр.
5. Тирес һәм тиресне бораулау өчен майданчыклар.
6. Агулы химикатлар һәм минераль ашламалар саклау складлары 50 тоннадан артык.
7. Авыл хужалыгы жирләрен тракторларны кулланып пестицидлар белән эшкәртү (кыр чикләреннән алып торак пунктка кадәр).
8. Жәнлекчелек фермалары.
9. Йөк автомобильләрен һәм авыл хужалыгы техникасын ремонтлау, технологик хезмәт күрсәтү һәм саклау буенча гаражлар һәм парклар.

IV Класс-100 метр санитар-яклау зонасы

1. Теплица һәм парник хужалыклары.
2. Минераль ашламалар, агулы химикатлар саклау складлары 50 тоннага кадәр.
3. Кору минераль ашламалар һәм үсемлекләрне саклау өчен химик чаралар складлары (зона азык-төлек продукциясен эшкәртү һәм саклау предприятиеләренә кадәр билгеләнә).
4. Терлекчелек агымнарын кулланып сугару объектлары.
5. Азык әзерләү цехлары, шул исәптән азык-төлек калдыкларын да.
6. Терлек асраучы хужалыклар (дунгызлар, сыер абзарлары, питомниклар, ат абзарлары, жәнлекләр фермалары) 100 башка кадәр.
7. Ягулык-майлау материаллары складлары.

V сыйныф - 50 метр санитар-саклау зонасы

1. Жиләк-жимеш, яшелчә, бәрәңге, ашлык саклау урыны.
2. Матди складлар.
 1. Терлек асраучы хужалыклар (дунгызлар, сыер абзарлары, питомниклар, ат абзарлары, жәнлекләр фермалары) 50 башка кадәр.

**Терлекчелек комплексларының авыл хужалыгы продуктларын эшкэртү буенча
житештерү предприятиелэре**

Житештерү предприятиелэренен исеме	Санитар-саклау зонасы, метр
Ит комбинатлары һәм ит-сөт ризыклары	1000
Вак хайваннар һәм кошлар, шулай ук тәүлегенә 50-500 тонна егәрлекле терлек сую объектлары	300
Ит эшкэртү производстволары	300
Сөт, май, сыр житештерү	100
Жилэк-жимеш һәм яшелчә эшкэртү буенча житештерү	50
Ит эшкэртү буенча кече предприятиелэр һәм цехлар-тәүлегенә 5 тоннага кадэр, сөт жыймыйча - 10 тоннага кадэр.	50

ӘЙЛӘНӘ-ТИРӘ МОХИТНЕ
САКЛАУ

1 нче таблица

Пычрану категорияләре	Суммар кыйммәтле күрсәткеч пычрану (Zc)	Туфрак составы, мг/кг					
		I класс куркыныч		II класс куркыныч		III класс куркыныч	
		тоташтыру		тоташтыру		тоташтыру	
		органик	органик булмаган	органик	органик булмаган	органик	органик булмаган
Чиста	-	от фона до ПДК	от фона до ПДК	от фона до ПДК	от фона до ПДК	от фона до ПДК	от фона до ПДК
Рөхсәт ителгән	< 16	от 1 до 2 ПДК	от 2 фоновых значений до ПДК	от 1 до 2 ПДК	от 2 фоновых значений до ПДК	от 1 до 2 ПДК	от 2 фоновых значений до ПДК
Уртача куркыныч	16 - 32					от 2 до 5 ПДК	от ПДК до Kmax
Куркыныч	32 - 128	от 2 до 5 ПДК	от ПДК до Kmax	от 2 до 5 ПДК	от ПДК до Kmax	> 5 ПДК	> Kmax
Гадәттән тыш куркыныч	> 128	> 5 ПДК	> Kmax	> 5 ПДК	> Kmax		

кайда:

Kmax-зыянлылык күрсәткечләренең берсе буенча элементның рөхсәт ителгән дәрәжәсенең максималь күрсәткече;

Zc-исәп-хисап торак урыннарда туфракның сыйфатын гигиеник бәяләү буенча Методик күрсәтмәләр нигезендә башкарыла.

ПДК-рөхсәт ителгән концентрация.

Искәрмә: Химик пычратучы матдәләр түбәндәге куркынычлык классына бүленәләр:

I-мышьяк, кадмий, ртуть, кургаш, цинк, фтор, 3,4-бензапирен; II-бор, кобальт, никель, молибден, бакыр, сурьма, хром;

III-барий, ванадий, вольфрам, марганец, стронций, ацетофенон.

**Авыл хужалыгы билгеләнешендәге жирләрне гигиеник бәяләү һәм аларны куллану
буенча киңәшләр**

Туфрак пычрану категориясе	Туфракның пычрану характеристикасы	Территорияне куллану мөмкин булган	Туфракны савыктыру буенча киңәшләр
Рөхсәт ителгән	Туфракта химик матдэләрнең микъдары Фоннан артып китә, эмма ПДК дан югарырак түгел	Төрле культураларга куллану	Туфракның пычрану чыганакларының йогынтысын киметү. Үсемлекләр өчен токсикантларның үтемлелеген киметү буенча чараларны гамәлгә ашыру (известьлау, органик ашламалар кергү һ. б.)
2. Уртача куркыныч	Туфракта химик матдэләрнең микъдары гомуми - санитар, миграцион су һәм миграцион һава күрсәткечләре буенча лимитлаштырылган, эмма транслокацион күрсәткеч буенча өстәмә дәрәжәдән түбәнрәк булган очракта аларның ПДК сыннан артып китә.	Авыл хужалыгы үсемлекләре сыйфатын тикшереп тору шартларында теләсә нинди культураларны куллану	I категорияле шундый ук чаралар. Миграцион су яки миграцион су белән чикләнә торган матдэләр булганда, жан күрсәткечләре буенча, авыл хужалыгы эшчеләренең сулыш зонасында һәм жирле су чыганакларында бу матдэләрнең тотылуын контрольдә тоту үткәрелә
3. Куркыныч	Химик матдэләрнең микъдары зарарлы транслокацион күрсәткеч булганда аларның ПДК сыннан артып китә	Техник культуралардан файдалану, авыл хужалыгы культураларынан файдалану үсемлек концентраторларын исәпкә алып чикләнә	I категория өчен күрсәтелгән чаралардан тыш, үсемлекләрдә, азык - төлек продуктларында һәм терлек азыгында токсикантларны карап тотуга мәжбүри контроль. Үсемлекләр һәм азык - төлек үстерү кирәк булганда, аларны чиста туфракта үстерелгән азык-төлек белән бутарга киңәш ителә. Үсемлекләр-концентраторларны исәпкә алып, терлек азыгына яшел массаны куллануны чикләү
4. Гадәтгән тыш куркыныч	Химик матдэләр микъдары зарарлы матдэләрнең барлык күрсәткечләре буенча туфракта ПДК дан артып китә	Техник культураларны куллану яисә авыл хужалыгы кулланышынан төшереп калдыру. Урман саклау полосалары	Пычрану дәрәжәсен киметү һәм токсикантларны бәйләү буенча чаралар

3 нче таблица

Пычрануга бэйле рэвештэ туфрактан файдалану буенча кинэшлэр

Туфрак пычрану категорияләре	Туфрактан файдалану буенча кинэшлэр
Чиста	Чикләүләрсез файдалану
Рөхсәт ителгән	Югары куркыныч объектларыннан тыш, чикләүләрсез файдалану
Уртача куркыныч	Төзелеш эшләре барышында котлованнар һәм юдырмалар өчен, яшелләнדרү участкаларында, чиста грунт катламын салып, 0,2 метрдан да ким булмаган күләмдә файдалану
Куркыныч	Чиста грунт катламы 0,5 метрдан да ким булмаган күләмдә капланган чокырлар һәм котлованнар өчен чикләнган файдалану. Эпидемиологик куркыныч булганда-кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек федераль хезмәте органнары күрсәтмәсе буенча дезинфекция (дезинвазия) уздырганнан соң, аннан соң лаборатор контроль астында файдалану
Гадәттән тыш куркыныч	Махсулаштырылган полигоннарда чыгару һәм утильләштерү. Эпидемиологик куркыныч булганда-кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек федераль хезмәте органнары күрсәтмәсе буенча дезинфекция (дезинвазия) уздырганнан соң, аннан соң лаборатор контроль

4 нче таблица

Тавыш басымының рөхсәт ителгән һәм рөхсәт ителгән иң чик дәрәжәләре, тавыш дәрәжәләре, торак һәм ижтимагый биналарында һәм торак территориясендә тавыш бирүнең эквивалент һәм максималь дәрәжәләре төзелеш

Биналар һәм территорияләр билгеләү	Тәүлек вакыты, сәгать	Тавыш дәрәжәсе L_a (эквивалентный дәрәжәсе тавыш-Блэк .)	Максималь дәрәжә тавыш L_{Amax}, дБА
1	2	3	4
1. Житештерү предприятиеләренең административ-идарә персоналының, лабораторияләрнең эш урыннары, үлчәү һәм аналитик эшләр өчен бүлмәләр		60	75
2. Диспетчерлык хезмәтләренең эш урыннары, телефон аша сөйләшү элементәсе белән дистанцион идарә итү һәм күзәтү кабиналары, төгәл жыю участкалары, телефон һәм телеграф станцияләре		65	80
3. Эксперименталь эшләр үткәрү өчен лаборатория бүлмәләре, күзәтү кабиналары һәм телефон аша сөйләм элементсеннән башка дистанцион идарә итү бүлмәләре		75	90
4. Житештерү предприятиеләренең даими эш урыннары булган биналар, даими эш урыннары	-	80	95

1	2	3	4
булган предприятиеләр территорияләре (1-3 позициясендә санап үтелгән эшләрдән тыш)			
5. Хастаханәләр һәм шифаханәләр палаталары	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	35 25	50 40
Хастаханәләрнең операция бүлмәләре, табиблар кабинетлары, поликлиникалар, шифаханәләр		35	50
Сыйныф бүлмәләре, уку кабинетлары, уку йортлары аудиторияләре, конференц-заллар, китапханәләрнең уку заллары, клуб заллары, суд утырышлары заллары, гыйбадәт бүлмәләре, , гадәти жиһазлы клубларның тамаша заллары		40	55
8. Музыкаль класслар	-	35	50
9. Фатирларның торак бүлмәләре	7.00 - -23.00 23.00 - 7.00	40 30	55 45
10. Тулай торак бүлмәләре	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	45 35	60 50
11. Кунакханә номерлары:			
халыкара кунакханәләр	7.00 - 23.00	35	50
классификация биш һәм дүрт йолдыз	23.00 - 7.00	25	40
халыкара кунакханәләр	7.00 - 23.00	40	55
классификация өч йолдыз	23.00 - 7.00	30	45
халыкара кунакханәләр	7.00 - 23.00	45	60
классификация кимендә өч йолдыз	23.00 - 7.00	35	50
12. Ял йортлары, пансионнар торак урыннары-картлар һәм инвалидлар өчен интернат-йортлар-балалар бакчалары, йокы бүлмәләре интернат-мәктәпләр һәм учреждениеләр	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	40 30	55 45
13. Офис бүлмәләре, эш урыннары һәм башкалар-административ биналар, конструктор билетлары-ских, проект һәм фәнни-тикшеренү органнары-оешма		50	65
14. Кафе, ресторан заллары	-	55	70
15. Театрлар һәм концерт заллары фойесы	-	45	*
16. Театр һәм концерт заллары	-	30	*
17. Күпмаксатлы заллар	-	35	*
18. "Долби»жиһазлары белән кинотеатрлар	-	30	45
19. Спорт заллары	-	45	*
20. Кибетнең сәүдә заллары , пассажир заллары вокзаллар һәм аэровокзаллар		60	75
21. Хастаханә һәм шифаханә биналары янындагы территорияләр	7.00 -23.00 - 23.00 7.00	45 35	60 50
22. Турыдан-туры янәшәдәге территорияләр торак биналар, ял йортлары, йортлар-картлар һәм инвалидлар өчен интернатларга	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	55 45	70 60
23. Турыдан-туры янәшәдәге территорияләр поликлиникалар, мәктәпләр һәм башка уку балалар бакчалары, балалар бакчалары, мәктәп-микрорайоннарның һәм торак йортларның		55	70

* Өлеге биналарда тавышның максималь дәрәжәләре нормалаштырылмый

Искәрмә:

1. 1, 5 - 13 позицияләрендә китерелгән бүлмәләрдәге тавышның рөхсәт ителгән дәрәжәсе башка биналардан һәм читтән килеп чыккан тавышка гына керә.

2. 5 - 12 позицияләрендә китерелгән биналарда тышкы чыганақлардан тавышның рөхсәт ителгән дәрәжәләре норматив һава алмашын тәмин итү шарты белән билгеләнгән, ягъни мәжбүри вентиляция яки һава кондиционирования системасы булмаганда, ачык форточкалар яки һава агымын тәмин итүче башка жайланмалар шартларында үтәлергә тиеш. Норматив һава алмашын тәмин итүче мәжбүри вентиляция яки кондиционерлау системалары булганда, биналарның тышкы тавышының рөхсәт ителгән дәрәжәсе (15-17) ябык тәрәзәләрдәге биналарда рөхсәт ителгән дәрәжәләренә тәмин итү исәбеннән арттырылырга мөмкин.

3. Жилләтү, кондиционерлау һәм һава жылыту системалары жиһазларыннан, шулай ук жылылык һәм су белән тәмин итү системалары насосларыннан һәм сәүдә һәм жәмәгать туклануы предприятиеләренен урнаштырылган (янкорма) суыту жайланмаларыннан алынган тавышның рөхсәт ителгән дәрәжәләрен, тәүлекнең төнге вакыты өчен) 9-12 позициясеннән тыш, 5 дБ (дБА) түбәнрәк кабул итергә кирәк. Шулай ук вакытта тавышның тональлегенә төзәтмәне исәпкә алмыйлар.

5 нче таблица

Эш урыннарында инфраструктураның рөхсәт ителгән иң чик дәрәжәсе, торак һәм жәмәгать урыннарында инфраструктураның рөхсәт ителгән дәрәжәләре торак төзелеше территориясендә урнаштыру

№ п/п	Биналар билгеләү	Тавыш басымы дәрәжәсе , дБ урта ешлык метрикалы октав Гц				Тавыш ының дәрәжәсе
		2	4	8	16	
1	Житештерү предприятиеләре төрле дәрәжәдә авырлыктагы эшләр;	100	95	90	85	100
	төрле дәрәжәдәге эшләр интеллектуаль-эмоциональ-социаль киеренкелектәге	95	90	85	80	95
2	Торак төзелеше территориясе	90	85	80	75	90
3	Торак һәм гомуми бүлмәләр буйсынулы биналар	75	70	65	60	75

**Халык өчен 30 кГц - 300 ГГц ешлык диапазонындагы электромагнит кырының
рөхсәт ителгән иң чик дәрәжәсе**

Ешлык диапазоны	30 - 300 кГц	0,3 - 3 МГц	3 - 30 МГц	30 - 300 МГц	0,3 - 300 ГГц
Нормалаштырылган	Электр кырының кьеренкелеге, E (В/м)				Энергия агымы тыгызлыгы, хвт/см
Предельно допустимые уровни	25	15	10	3	10 25 *

* Әйләнә-тирә күзәтү яки Сканерлау режимында эшләүче антеннадан нурланыш очраклары өчен.

Искәрмә: Диапазоны, приведенные таблицасында, исключают түбән һәм үз өченә югары чикләре ешлыгы.

**Эквивалент дозаның егәрлеге, ул тышкы ионизирующий нурланыштан
яклауны проектлаганда кулланыла**

Нурланучы зоналар категориясе		Биналар һәм территорияләр билгеләү	Нурл.озынлыгы сәгать/елга	Проект егәрлеге эквивалент доза, мкЗв/с
Персонал	А группасы	Персоналның даими тору	1700	6,0
		Персоналның вакытлыча тору урыннары	850	12
	Б группасы	Радиация объекты биналары һәм персонал урнашкан санитар-саклау зонасы территориясе	2000	1,2
Халык		Теләсә нинди башка биналар, территорияләр	8800	0,06

Тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау

Жирлекнең тарихи-мәдәни потенциалы

№ п/п	Жирлек исеме	Археология һәйкәлләре			Тарих һәйкәлләре			Шәһәр төзелеше һәм архитектура һәйкәлләре			Сәнгать һәйкәлләре			Барлыг ы авыл жирлеге буенча
		саклау категориясе												
		Ф	Р	М	Ф	Р	М	Ф	Р	М	Ф	Р	М	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	Кармалы	-	4	--	-	-	-	-	1	-	-	-	-	5

Искәрмә:

1. Таблицада литерлар тарафыннан түбәндәге сак категорияләре күрсәтелде:
Ф - федераль, **Р** - республикакүләм (региональ), **М** - жирле (муниципаль)
әһәмияттәге, **В** - ачыкланган археология объектлары.
2. Мәдәни мирас объектлары саны вакланма аша күрсәтелә: санаучыда -
комплекслар һәм объектлар саны, бүлүчедә – объектлар саны.

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча жирле нормативларга
8 нче кушымта

ТРАНСПОРТ ИНФРАСТРУКТУРАСЫ

1 нче таблица

Халыкны шәхси милектә автомобильләр белән тәэмин итү (жиңел, йөк һәм автобусларны кертеп) (1000 кешегә исәпләнгән машиналар)

Муниципаль район исеме,	2010 г.	2015 г.	2020 г.	2035 г.
1	2	3	4	5
Түбән Кама	182,3	238,4	290,5	446,0

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча жирле нормативларга
9 нчы кушымта

ИНЖЕНЕРЛЫК ИНФРАСТРУКТУРАСЫ Су белән тәэмин итү

1 нче таблица 1

Халыкның хужалык һәм эчә торган ихтыяжлары өчен тәүлеклек (бер еллык) су куллануы

Торак төзелеше районнарын төзекләндерү дәрәжәсе	Торак пунктларда бер кешегә хужалык һәм эчә торган ихтыяжлары өчен тәүлеклек су куллану (бер еллык), литр/тәүлеккә
Эчке суүткәргеч һәм канализация белән тәэмин ителгән биналар төзү: ванналардан башка; үзәкләштерелгән кайнар су һәм ванналар белән; үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин ителгән	125 - 160 160 - 230 230 - 350

Искәрмә:

1. Су жыю колонкаларыннан файдалану белән бәйле биналар төзү районнары өчен бер кешегә уртача тәүлеклек (бер ел эчендә) су куллануны, тәүлегенә 30-50 литр кабул итәргә кирәк.

2. Аерым куллану жәмәгать биналарында хужалык һәм көнкүреш ихтыяжлары өчен су чыгымнарын үз эченә ала (2.08.02-89*СНиПда кабул ителгәнчә, классификация буенча), ял йортлары, санатор - туристик комплекслар һәм балалар сәламәтләнדרү лагерьлары өчен су чыгымнарыннан тыш, алар СНиП 2.04.01-85 һәм технологик мәгълүматлар буенча кабул ителергә тиеш.

3. Таблицада күрсәтелгән чикләрдә чагыштырма су куллануны сайлау климат шартларына, су белән тәмин итү чыганагының егәрлегенә һәм су сыйфатына, төзекләндерү дәрәжәсенә, төзелешнең катлы булуына һәм жирле шартларга бәйле рәвештә башкарылырга тиеш.

4. Халыкны азык - төлек белән тәмин итүче сәнәгать ихтыяжлары өчен су күләмен һәм исәпкә алынмаган чыгымнарны тиешле нигезләгәндә торак пунктның хужалык ихтыяжлары өчен су чыгымының 10-20 проценты күләмендә өстәмә рәвештә кабул итү рөхсәт ителә.

5. Үзәкләштерелгән кайнар су белән тәмин ителгән биналар, төзелгән районнар (микрорайоннар) өчен жылылык челтәреннән тәүлеклек уртача алганда, хужалык-эчәргә яраклы су чыгымының 40 проценты күләмендә кайнар суны турыдан-туры кире алуны һәм бу чыгымнарның 55 процентын максималь су алу сәгатенә кабул итәргә кирәк. Катнаш төзелеш булганда күрсәтелгән биналарда яшәүче халык саныннан чыгып эш итәргә кирәк.

6. 1000 000 нан артык кеше булган торак пунктларда чагыштырма су куллануны һәр аерым очракта нигезләнгән һәм дөүләт күзәтчелеге органнары белән килешенгән очракта арттырырга рөхсәт ителә.

Кулланучылар тарафыннан су чыгымы нормалары

Кулланучылар	Үлчөгөч	Су чыгымы нормалары (шул исәптән кайнар су), литр	
		уртача тәүлек	тәүлегенә иң күп су куллану
1	2	3	4
Фатир тибындагы торак йортлар: су һәм канализация белән тәэмин ителгән, ваннадан башка	1 яшәүче	95	120
газ белән тәэмин ителгән	1 яшәүче	120	150
суүткөргөч, канализация һәм каты ягулыкта эшләнүче су жылыткычлы ванналар белән	1 яшәүче	150	180
суүткөргөч, канализация һәм газ жылыткычлы ванналар белән	1 яшәүче	190	225
тиз хәрәкәт итүче газ жылыткычлары һәм күпъяклы су алу җайланмасы белән	1 яшәүче	210	250
үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин ителгән, юдыргычлар, душлар белән җиһазландырылган	1 яшәүче	195	230
утыргычлы ванналар, душ белән җиһазландырылган	1 яшәүче	230	275
озынлыгы 1500 кадәр 1700 мм ванналар белән, душ белән җиһазландырылган	1 яшәүче	250	300
12 каттан артык биеклектә, үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин ителгән һәм аларны төзекләндерүгә югары таләпләре булган	1 яшәүче	360	400
Тулай тораклар: уртак душ бүлмәләре белән	1 яшәүче	85	100
барлык торак бүлмәләре душ белән тәэмин ителгән	1 яшәүче	110	120
бинаның һәр секциясендә уртак аш-су бүлмәләре, торак бүлмәләрдә каршындагы душ блоклары белән тәэмин ителгән	1 яшәүче	140	160
Уртак ванналар һәм душлар белән тәэмин ителгән кунакханәләр, пансионатлар һәм мотельләр	1 яшәүче	120	120

Шифаханэлэр хэм ял йортлары: барлык торак бүлмэлэре ванна белэн тээмин ителгэн	1 урын	200	200
барлык торак бүлмэлэрдэ душ белэн	1 урын	150	150
Поликлиникалар хэм амбулаториялэр	сменага 1 авыру	13	15
Мэктэпкэчэ оешмалар: балалар көндөз генэ булган:			
ярымфабрикатлар белэн эшлэүчэ ашханэлэр белэн	1 бала	21,5	30
ярымфабрикатлар белэн эшлэүчэ ашханэлэр юу машиналары белэн жиһазландырылган кер юу бүлмэлэре белэн	1 бала	75	105
Балалар лагерьлары (шул исэптэн, ел эйлэнэсендэ): чималга эшлэүчэ ашханэлэр хэм автомат кер юу машиналары белэн жиһазландырылган кер юу бүлмэлэре белэн	1 урын	200	200
ярымфабрикатлар белэн эшлэүчэ ашханэлэр хэм үзэклэштерегэн кер юу белэн	1 урын	55	55
Административ биналар	1 эшлэүчэ	12	16
Душ бүлмэлэре белэн тээмин ителгэн гимнастик заллары хэм ярымфабрикатлар белэн эшлэүчэ ашханэлэре булган гомуми белем бирү оешмалары	Сменага 1 укучы хэм 1 укытучы	10	11,5
Шул ук, озынайтылган көн белэн	шул ук	12	14
Мэктэп-интернатлар: уку бүлмэлэре (душ бүлмэлэре булган гимнастик заллар белэн)	Сменага 1 укучы хэм 1 укытучы	9	10,5
Йокы бүлмэлэре белэн	1 урын	70	70
Даруханэлэр: сэүдэ залы и ярдэмчэ бүлмэлэр	1 эшлэүчэ	12	16
дарулар эзерлэү лабораториялэре	1 эшлэүчэ	310	370
Жэмэгать туклануы предприятиелэре: ризык эзерлэү өчен:			
аш залында сатыла торган	1 шартлы ризык	12	12
чыгарылучы ярымфабрикатлар:			
итле	1 тонна		6700
балыклы	1 тонна		6400
яшелчэле	1 тонна		4400
кулинария өчен	1 тонна		7700
Кибетлэр: азык-төлек	сменага 1 эшлэүчэ (сэүдэ залының 20 кв. метры)	250	250
Промтоварлар	сменага 1 эшлэүчэ	12	16
Чэчтарашханэ	сменага 1 эшлэүчэ	56	60
Мэдэният йортлары:	1 урын	8,6	10

тамашачылар өчен	1 урын	3	3
спортчылар өчен (душ кабул итүне исәпкә алып,)	1 кеше	100	100

1	2	3	4
Мунчалар:			
тазлар белән эскәмиядә юыну һәм душта коену өчен	1 йомышчы		180
шул ук, сәламәтләндрү процедуралары белән һәм душта коену	1 йомышчы		290
душ кабинасы	1 йомышчы		360
юыну (ванна)бүлмәсе	1 йомышчы		540
Су сибү чыгымы:			
чирәм катламы	1 кв.метр	3	3
футбол кыры	1 кв.метр	0,5	0,5
башка спорт корылмалары	1 кв.метр	1,5	1,5
яшел үсентеләр, газоннар һәм чәчәклек	1 кв.метр	3 - 6	3 - 6
Шугалак өсте	1 кв.метр	0,5	0,5

Искәрмә:

1. Су чыгымы нормалары төп кулланучылар өчен билгеләнгән һәм үз эченә барлык өстәмә чыгымнарны ала(хезмәт күрсәтүче персонал, хезмәт күрсәтүче персонал өчен душ бүлмәләре, йомышчылар, бүлмәләрне жыештыру һ.б. өчен).

Көнкүреш биналарында һәм житештерү предприятиеләре биналарында төркемләп душ алу бүлмәләрендә һәм аяк ванналарында, кер юу һәм жәмәгать туклануы предприятиеләрендә азык эзерләү, шулай ук хастаханәләр, шифаханәләр һәм сырхауханәләр составына керүче дөвалау процедуралары өчен су куллану; өстәмә рәвештә, су куллану нормалары билгеләнгән кулланучылардан тыш, әлегә ихтыяжларга су чыгымын үз эченә алган кулланучылардан да исәпкә алырга кирәк.

2. Уртача тәүлеккә су чыгымы нормалары техник-икътисадый чагыштырмаларны үтәү өчен китерелгән.

3. Әлегә таблицада күрсәтелмәгән житештерү ихтыяжларына су чыгымын технологик биремнәргә һәм проектлау буенча күрсәтмәләргә туры китереп кабул итәргә кирәк.

4. Автоматлаштырылмаган кер юу машиналарында һәм үзенчәлекле пычрак керләргә юу вакытында кайнар суның 1 кг коры кер юу нормасын 30 процентка кадәр арттыру рөхсәт ителә.

5. Су сибүгә киткән чыгым нормасы бер су сибү исәбеннән билгеләнгән. Тәүлек эчендә су сибүне климат шартларына карап кабул итәргә кирәк.

Су белән тээмин итү чыганаclarын һәм эчэргә яраклы су үткэргечлэрне санитар саклау зоналары

№ п/п	Су белән тээмин итү чыганагының исеме	Су белән тээмин итү чыганагынан су саклау зоналары чиклэре		
		I пояс	II пояс	III пояс
1	2	3	4	5
1.	Жир асты чыганаclarы: а) шул исэптэн скважиналар: сакланган сулар;	кимендэ 30 метр	Тм ²⁾ хисабыннан	Тх ³⁾ хисабыннан
	тиеш дэрэжэдэ Сакланмаган сулар	кимендэ 50 метр	шул ук	шул ук
	Суалу: жир асты сулары запасын ясалма тулыландыру, шул исэптэн- фильтрация корылмалары (бассейннаp, каналлар)	кимендэ 50 метр кимендэ 100 метр ¹⁾	шул ук	шул ук
2.	Жир өсте чыганаclarы а) сулыклар (елгалар, каналлар)	су агымы буенча өскэ таба 200 метрдан кимрэк; су агымы буенча аска таба 100 метрдан кимрэк	су агымы буенча өскэ таба исэбеннэн; су агымы буенча аска таба 100 метрдан кимрэк;	II пояс чиклэре белән туры килэ;
		ян – жэйге-язгы суның ызан сызыгынан 100 метрд ким түгел	ян: тигез рельефта 500 метрдан, сөзэк авышлыкта 750 метрдан, текэ авышлыкта 1000 метрдан ким түгел	су бүлү линиясе буенча, 3-5 км кысаларында, шул исэптэн кушылдыклар
	б) сулыклар(су-саклагычлар, күллэр)	су алу акваториясе һәм ярга караган жэйге-язгы ызан сызыгынан 100 метрдан ким булмаган барлык юнэлешлэрдэ	акватория буенча: су алу Жайланмасынан барлык якларга 3-5 км., территория буенча: яр буенча ике якка 3 - 5 км һәм нормаль дэрэжэдэ су киселешеннэн 500 - 100 метр ераклыкта.	II пояс чиклэре белән туры килэ

1	2	3	4	5
3.	Суүткөргөч корылмалар һәм суүткөргөчлөр	Санитар-яклау полосасының чикләре запас һәм көйләүче сыешлыклар, фильтрлар һәм элемент өчен яктырткычларның диварларынан-30 метрдан да ким түгел ⁴⁾ ; субасым башняларынан-10метрдан да ким түгел ⁵⁾ ; калган биналардан (отстойниклар, реагент хужалыгы, хлор склады) ⁶⁾ , насосные станцияләрге һ.б..) - 15метрдан да ким түгел; суүткөргөчнең өске линияләреннән: грунт сулары булмаганда - 1000 миллиметрга кадәр һәм 1000 миллиметрдан артык диаметрлы 20 метрдан да ким булмаган күләмдә суүткөргөчләрнең диаметры 10 метрдан да ким булмаган күләмдә, грунт сулары булмаганда-10 метрдан да ким түгел.; грунт сулары булганда-суның диаметрына карастан, кимендә 50 метр		

Искәрмә:

1. Жир асты суларының инфильтрацион су алу жайланмаларының I поясы чикләренә, алар арасы 150 метрдан кимрәк булса, су алу жайланмасы һәм өске сулык арасындагы яр буе территориясе кертелә.

2. II пояс чикләрен билгеләгәндә Тм (су алу жайланмаларының жир асты суларының агымы белән пычрану вакыты) таблица буенча кабул ителә:

Гидрологик шартлар	Тм (тәүлекләрдә)
1. Житәрлек дәрәжәдә сакланмаган жир асты сулары (грунт сулары, шулай ук ачык сулык белән турыдан-туры гидравлик элемент булган, басым һәм басымсыз пластара сулар)	400
2. Сакланган жир асты сулары (ачык сулык белән турыдан-туры гидравлик элементдә булмаган басым һәм басымсыз пластара сулар)	200

3. Су катламын химик пычратулардан саклау өчен билгеләнгән өченче пояс чиге гидродинамик исәп-хисаплар белән билгеләнә. Шул ук вакытта химик пычрануның су алу жайланмасына хәрәкәте вакыты Тх исәп-хисабынан күбрәк булырга тиеш.

Тх су алу жайланмасын эксплуатацияләү срогы буларак кабул ителә (су алу жайланмасын эксплуатацияләүнең гадәти вакыты - 25 - 50 ел).

4. Суүткөргөч корылмалар урнашкан территориядә хлор склады булган очракта, торақ һәм ижтимагый биналарга кадәр санитар саклау зонасы күләме хлор житештерү, саклау, транспортлау һәм куллану вакытында куркынычсызлык кагыйдәләрен исәпкә алып билгеләнә.

5. Әлеге кушымта «Су белән тәмин итү чыганақларын һәм эчә торган суларны санитар саклау зоналары" 2.1.4.1110-02 СанПиН белән билгеләнгән нормаларны үз эченә ала.

Электр куллану нормалары

Коммуналь-көнкүрөш кулланучыларының электр энергиясе чыгымының һәм электр йөклөнөшөн максимум куллану сэгатылэрөнөң еллык санының эрелэнгән күрсәткечләр

Торак пунктларның категория-Ләре	Стационар электр электр плитэлэрэннән башка торак пунктлар		Стационар электр электр плитэләр булган торак пунктлар	
	электр энергиясенен чагыштырма чыгымы, кВтч/ елга кеше башы исәбеннән	Электр йөклөнөшөн максимум куллануның еллык сэгаты саны	Электр энергиясенен чагыштырма чыгымы, кВтч/ елга кеше башы исәбеннән	Электр йөклөнөшөн максимум куллануның еллык сэгаты саны
Зур	2480	5400	3060	5600
Ургача	2300	5350	2880	5550
Кечкенә	2170	5300	2750	5500

Искәрмә:

1. Зурайтылып китерелгән күрсәткечләр торак һәм ижтимагый биналар, коммуналь - көнкүрөш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, транспорт хезмәте күрсәтү объектлары, тышкы яктылык белән электр куллануны күздә тотта.
2. Китерелгән мәгълүматлар торак биналарда кондиционирлау, электр жылыту һәм электр утын куллануны исәпкә алмый.
3. Электр нагрукасын куллану сэгатылэрөнөң еллык саны туклану үзегенәң 10 (6) кВ шиннарына китерелгән.

5 нче таблица

торак биналарның фатирларында электр кабул итүнең чагыштырма хисап йөклөнөше

Электр энергиясен кулланучылар	Электр йөклөнөшөнөң чагыштырма хисабы, кВт/фатирга, фатир саныннан:													
	1 - 5	6	9	12	15	18	24	40	60	100	200	400	600	1000
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Табигать газында эшләүче плитәле фатирлар *	4,5													
сыекландырылган газда (шул исәптән, төркемле жайланмаларда һәм каты ягулыкта)	6													
электр плитэләр, 8,5 кВт егәрлек белән	10													

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
10,5 кВт егәрлекле электр плитәләре булган югары комфортлы фатирлар **	14													
Бакчачылык ширкәтләре участкаларындагы йортлар	4													

* Типлаштырылган проектлы биналарда.

** Тәъдимителгән эһәмияттә

Искәрмә:

1. Таблицада күрсәтелмәгән фатирлар саны өчен чагыштырма хисап йөкләмәләре интерполяция юлы белән билгеләнә.

2. Фатирларның чагыштырмача хисап йөкләнеше гомумйорт биналарын яктырту йөкләнешен исәпкә ала (баскычлар, подваллар, техник катлар, чарлактар һ.б.), шулай ук кулланышылы жайланмаларның һәм вак көчле жайланмаларының йөкләнешен дә исәпкә ала.

3. Гомуми мәйданы 70 кв. метр булган фатирлар өчен чагыштырмача хисап йөкләнмәләре китерелгән (35кв.дан 90 кв. метрга кадәрле фатирлар), типик проектлар буенча төзелгән биналарда һәм 150 кв. метрлы фатирларда (100 дән 300 кв. метрга кадәрле фатирлар) шәхси проектлы, югары комфортлы биналарда.

4. Югары комфортлы фатирлар өчен хисап йөкләмәсен проектлауга бирелгән бирем нигезендә яки билгеләнгән егәрлек һәм ихтыяж коэффициенты нигезендә, 31-110-2003 СП буенча билгеләргә кирәк.

5. Чагыштырмача хисап йөкләмәләре гаиләләренң фатирда бүлмәләргә күченүен исәпкә алмый.

6. Аерым исәп-хисап нагрузкалары гомумйорт көч йөкләнешен, жәмәгать билгеләнешендәге биналарның яктырткыч һәм көч йөкләнешен, реклама йөкләнешен, шулай ук фатирларда электр жылылыгы, электр жылытучылар һәм көнкүреш кондиционерларын (элиталы фатирлардан тыш) куллануны исәпкә алмыйлар.

7. Таблицада китерелгән исәп-хисап күрсәткечләре жирле шартларны исәпкә алып конкрет куллану өчен төзәтмәләр кертергә мөмкин. Документлаштырылган һәм билгеләнгән тәртиптә расланган эксперименталь мәгълүматлар булганда йөкләнешне алар буенча башкарырга кирәк.

8. 10 кВтка кадәр булган иллюминацияләр йөкләнеше бинага кертелгәндә хисап йөкләмәсендә исәпкә алынмаска тиеш.

Шәхси йортларда электр кабул итүнең чагыштырма хисап йөкләнеше

Электр энергиясен кулланучылар	Электр йөкләнешенен чагыштырма хисабы, кВт/йортка, шәхси йорт хисабыннан									
	1 - 3									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Табиғат газында эшләнүче плитәле йортлар	11,5									
Табиғат газында эшләнүче плитәле һәм куәте 12 кВт кадәр булган электр сауналы йортлар	22,3									
Куәте 10,5 кВт кадәр булган плитәле йортлар	14,5									
Куәте 10,5 кВт кадәр булган плитәле һәм куәте 12 кВт кадәр булган электр сауналы йортлар	25,1									

Искәрмә:

1. Таблицада күрсәтелмәгән шәхси торак йортларның саны өчен чагыштырма хисап йөкләмәләре интерполяция юлы белән билгеләнә

2. Гомуми мәйданы 150 кв. метрдан 600 кв.метрга кадәр булган шәхси торак йортлары өчен чагыштырмача хисап йөкләнмәләре китерелгән.

3. Гомуми мәйданы 150 кв.м. га кадәр булган шәхси торак йортлар өчен чагыштырмача хисап йөкләмәләре элге кушымтаның I таблицасы буенча, табиғый яки сыекландырылган газ плитәләре булган типик фатирлар өчен яисә электр плитәләре белән билгеләнә.

Жәмәгать биналарында эреләндерелгән чагыштырма электр йөкләнеше

№ п/п	Бина	Үлчәү берәмлеге	Чагыштырма авырлык
1	2	3	4
Жәмәгать туклануы предприятиеләре			
1	Тулысынча электрлаштырылган, 400 гә кадәр утырту урыннары белән:	кВт/урин	1,04
2	Өлешчә электрлаштырылган, (газ белән эшләнүче плитәләр белән) 400 гә кадәр утырту урыннары белән	шул ук	0,81

1	2	3	4
Азык-төлөк кибетлэрe			
4	Һаваны кондиционерламыйча	сөүдө залы кВт/кв.метр	0,23
5	Һаваны кондиционерлау белән	шул ук	0,25
Азык-төлөк булмаган кибетлэр			
6	Һаваны кондиционерламыйча	»	0,14
7	Һаваны кондиционерлау белән	»	0,16
Гомуми белем бирү мәктәплэрe			
8	Электрлаштырылган ашханэлэр һәм спортзаллар белән	кВт/1 укучының	0,25
9	Балалар ясле-бакчалары	кВт/урин	0,46

Торак һәм ижтимагый биналарның чагыштырма энергия чыгымнарының база дәрәжәсен билгеләү таблицалары

Азкатлы бер һәм күп фатирлы йортларны, кунакханәләрне һәм тулай торакларны жылылык һәм вентиляцияләүгә жылылык энергиясенә еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәжәсе (жылылык белән тәмин итү чорына каралган)

(Вт ч/(кв.метров °С тәү.))

Йортларның жылытыла торган майданы, кв.метр	Катлар саны			
	1	2	3	4
60 и менсә	42,0	-	-	-
100	34,7	37,5	-	-
150	30,6	33,3	36,1	-
250	27,8	29,2	30,6	-

Искәрмә:

1. Йортның арадаш мәгънәле 60 - 1500 кв. метр интервалында булган жылытыла торган майданында база дәрәжәсенә эһәмияте линия интерполяциясе буенча билгеләнергә тиеш.

2. Бер фатирлы йортның жылытыла торган майданы астында эчке һава температурасы 12 °С дан югарырак булган жылытыла торган бүлмәләренә майданын аңлылар, блокланган йортлар өчен - бер блоклы фатирның майданы - исәп-хисап температурасы 12 °С дан югарырак, ә баскычлы күп фатирлы йортлар өчен-жәйге бүлмәләрдән башка фатир майданнары суммасы.

3. 1500 кв. метр майданлы ике һәм өч катлы йортларда һәм аннан да күбрәк һәм дүрт катлы йортларда-күпфатирлы йортлар өчен мәгълүматлар китерелә, калган күрсәткечләр аерым торучы яки блокланган йортлар өчен.

9 нчы таблица

Күп катлы торак һәм аерым жәмәгать оешмаларының жылыту һәм вентиляция системаларына жылылык энергиясенә еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәжәсе

Бина төрләре	Катлар саны						
	1	2	3				
Тораклар, кунакханәләр, тулай тораклар	8 нче таблицә буенча						
1,5 сменалы эш режимы булган поликлиникалар, дөвалау белем бирү учреждениеләре	33,8	32,8	31,8				
Балалар бакчалары	37,8	36,8	35,8				

**Жылылык энергиясенен жылылык системасына һәм жәмәгать биналарының
вентиляция системасына 9 нчы таблицада аталмаган еллык чагыштырма чыгымының
база дәрәжәсе**

(Вт ч/(кв.метр °С тәул.))

Жылыту чорының градус- тәүлеге, °С тәүлектә	Уртача тәүлеклек чагыштырмача эчке жылылык бүлү, Вт/м ²					
	5 - 10	11 - 15	16 - 20	21 - 25	26 - 30	31 - 35
2000	26,0	22,0	19,0	17,0	13,0	10,0
4000	26,2	22,4	20,0	18,0	14,5	12,0
6000	26,5	23,0	21,0	19,0	15,7	13,5

11 нче таблица

**Торак биналарны кондиционерлау системасына электр энергиясенен
еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәжәсе**

(елга кВт ч/кв.метр)

Елның жылы чорында тышкы һаваның хисап температурасы	Уртача тәүлеклек чагыштырмача эчке жылылык			
	4 - 6	7 - 9	10 - 12	13 - 15
22 - 23	3,0	5,0	7,0	9,0
24 - 25	6,5	9,0	11,0	13,5
26 - 27	10,5	13,5	15,5	18,0
28 - 29	15,0	18,5	20,5	23,0
30 - 31	20,5	24,0	26,0	28,5
32 - 33	26,5	30,0	32,0	34,5
34 - 35	33,0	36,5	38,5	41,0
36 - 37	40,0	43,5	45,5	48,0
38 - 39	47,5	51,0	53,0	55,5
40 - 41	55,0	59,0	61,0	63,5

12 нче таблица

**Жәмәгать биналарын кондиционерлау системасына электр энергиясенен
еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәжәсе**

(елга кВт ч/кв.метр)

Елның жылы чорында тышкы һаваны хисаплау температурасы, °С	Уртача тәүлеклек чагыштырмача эчке жылылык бүлү					
	5 - 10	11 - 15	16 - 20	21 - 25	26 - 30	31 - 35
22 - 23	6,0	8,0	9,5	11,0	12,0	12,5
24 - 25	10,0	12,0	13,5	15,0	16,5	18,0
26 - 27	14,0	17,0	19,0	21,0	22,5	24,0

Елның жылы чорында тышкы һаваны хисаплау температурасы, °С	Уртача тәүлеклек чагыштырмача эчке жылылык бүлү					
	5 - 10	11 - 15	16 - 20	21 - 25	26 – 30	31 - 35
28 - 29	20,0	23,0	25,5	28,0	30,0	31,5
30 - 31	27,0	30,5	33,0	35,5	37,5	39,5
32 - 33	34,5	39,0	41,5	44,0	46,0	48,0
34 - 35	42,5	46,5	50,0	52,5	55,0	57,5
36 - 37	51,0	55,5	59,0	62,0	65,0	67,5
38 - 39	60,0	64,5	69,0	72,5	75,5	78,0
40 - 41	70,0	75,0	79,5	83,0	86,0	89,0

13 нче таблица

Жылылык энергиясенен кайнар су белән тәэмин итү системасына еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәжәсе

(елга кВт ч/кв.метр)

Бина төрләре	Фатирның, кунакханә номерларының, тулай торакның елга 1 кешегә туры килүче кв. метр майданы				
	12 - 15	16 - 20	21 - 25	26 – 30	31 – 40
Торак	200	150	120	100	80
Кунакханәләр	150	112	90	75	60
Тулай тораклар	180	135	110	90	70

14 нче таблица

Офис һәм административ биналарны кайнар су белән тәэмин итү системасына жылылык энергиясенен еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәжәсе

(елга кВт ч/кв.метр)

Куллану режимы, 1 атнага сәгать саны	Бер хезмәткәргә туры килә торган майдан, кеше өчен кв. метр				
	6 - 8	9 - 10	11 - 12	13 – 14	15 - 16
40 – 60	6,0	4,5	3,5	3,0	2,5
61 – 80	8,5	7,3	6,0	4,7	3,5
81 - 100	11,0	9,5	8,0	6,7	4,5
101 - 120	13,0	11,0	9,5	7,5	5,5
121 - 140	15,5	13,3	11,0	8,7	6,5
141 - 168	18,0	15,5	13,0	10,5	7,5

Жэмэгать биналарын яктырту системасына электр энергиясенен еллык чагыштырмача чыгымының база дэрэжэсе

(елга кВт ч/кв.метр)

Биналарны куллану режимы 1 атнага сэгать саны	Уртача яктырту дэрэжэсе, лк					
	100 - 150	151 - 200	201 – 250	251 – 300	301 - 350	351 - 400
40 – 60	38,5	56,0	70,0	87,5	90,5	119,0
61 – 80	42,0	67,0	84,0	105,0	126,0	143,0
81 – 100	54,0	78,5	98,0	124,5	147,0	166,5
101 – 120	61,5	89,5	112,0	140,0	168,0	190,5
121 – 140	69,5	101,0	126,0	158,0	189,0	214,0
141 – 168	77,0	112,0	140,0	175,0	210,0	238,0

Биналарны инженерлык белэн тээмин итү системасына электр энергиясенен еллык чагыштырмача чыгымының база дэрэжэсе

(елга кВт ч/кв.метр)

Бина төрлөре	Катлар саны				
Торак	1 - 3	4 - 6	7 – 10	11 - 15	> 15
Эксплуатация режимы белэн ижтимагый оешмалар, 1 атнага сэгать саны:					
40 – 60	10,0	10,5	11,3	12,0	13,0
61 – 80	12,0	12,6	13,4	14,3	15,5
81 – 100	13,7	14,5	15,5	16,7	18,2
101 – 120	15,2	16,0	17,3	18,8	20,4
121 - 140	16,6	17,6	19,1	20,8	22,7
141 - 168	18,0	19,2	20,5	22,0	25,0

**Торак биналарны инженерлык белән тәэмин итү системасына
беренчел энергиянең еллык чагыштырма суммар чыгымының база дәрәжәсе**

(елга кг.у.т./кв.метр)

Жылылык бирү чоры- ның көнлек-градус күр- сәткече	Катлар саны					
	1 - 3					
2 000	46,0					
4 000	49,0					
6 000	53,0					
8 000	58,0					
10 000	64,0					
12 000	70,0					

**Жәмәгать биналарын инженерлык белән тәэмин итү системасына
беренчел энергиянең еллык чагыштырма суммар чыгымының база дәрәжәсе**

(кг.у.т./кв.метров в год)

Жылылык бирү чорының көнлек-градус күрсәткече	Биналарны куллану режимы, 1 атнага сәгать саны					
	40 - 60	61 - 80	81 - 100	101 - 120	121 - 140	141 - 168
2 000	61,5	68,0	74,5	81,0	87,5	94,0
4 000	54,9	59,9	64,9	69,9	75,8	79,8
6 000	61,3	65,0	68,7	72,4	76,0	79,6
8 000	68,7	71,4	74,1	76,9	79,7	82,4
10 000	75,5	77,4	79,3	81,2	83,1	85,0
12 000	85,5	87,4	88,3	90,2	92,1	94,0

ЯНГЫН КУРКЫНЫЧСЫЗЛЫГЫ

Нефть һәм нефть продуктлары складлары территорияләрендәге биналардан һәм корылмалардан алар белән чиктәш саклау объектларына кадәр янгынга каршы ераклык

Нефть һәм нефть продуктлары складларының бина һәм корылмалары белән чикләнүче объектларның исеме	Нефть һәм нефть продуктлары складларының бина һәм корылмаларынан алар белән чикләнүче объектларга кадәр янгынга каршы ераклык, метрларда				
	I	II	IIIа	IIIб	IIIв
1	2	3	4	5	6
Алар тарафыннан житештерү объектлары белән чикләнүче биналар һәм корылмалар	100	40 (100)	40	40	30
Урман биләмәләре белән урманчылыклар (урман парклары);	100	50	50	50	50
Ылыслы һәм катнаш; яфраклы;	100	100	50	50	50
Урман материаллары, торф, сүсле ягулык матдәләре, печән, салам складлары, шулай ук ачык торф ятмалы участкалары	100	100	50	50	50
Гомуми челтәрле тимер юллар; (өем төбенә яки чокыр кашлагына кадәр)	150	100	80	60	50
Разъездларда һәм платформаларда;	80	70	60	50	40
Перегоннарда	60	50	40	40	30
Гомуми челтәрдәге автомобиль юллары (юл чите): I, II һәм III категорияләр;	75	50	45	45	45
IV һәм V категорияләр	40	30	20	20	15
Торак һәм ижтимагый биналар	200	100 (200)	100	100	100
Гомуми кулланылыштагы автозаправка станцияләрендәге таратма колонкалар	50	30	30	30	30
Шәхси гаражлар һәм автомобильләр ачык стоянкалар	100	40 (100)	40	40	40
Складка карамаган канализация чистарту корылмалары һәм насос станцияләре	100	100	40	40	40
Складка карамаган су заправкасы корылмалары	200	150	100	75	75
Резервуар парк өчен авария сыешлыгыгы (авария сыешлыклары)	60	40	40	40	40

Шартлаткыч һәм янгын куркынычы буенча А һәм Б категорияле технологик җайланмалар һәм газ яндыру өчен факель җайланмалары	100	100	100	100	100
--	-----	-----	-----	-----	-----

Автомобильлэрне бензин белән тәэмин итүче станцияләр һәм дизель ягулыгы белән чиктәш объектларга кадәр янгынга каршы ераклык

Янгынга каршы ераклык билгеләнә торган объектларның исемнәре	Автозаправка станцияләренән янгынга каршы ераклык		
	жир асты резервуарлары белән	жир өсте резервуарлары белән	
		гомуми сыйдырышлыгы 20 куб.метрдан артык	гомуми сыйдырышлыгы 20 куб.метрдан артык түгел
1	2	3	4
Сәнәгать оешмаларының житештерү, склад һәм административ-көнкүреш биналары һәм корылмалары	15	25	25
Урман биләмәләре белән урманчылыктар (урман парклары); ылыслы һәм катнаш; яфраклы;	25 10	40 15	30 12
Торак һәм ижтимагый биналар	25	50	40
Кешеләр күпләп була торган урыннар	25	50	50
Шәхси гаражлар һәм автомобильләр ачык стоянкалар	18	30	20
Сәүдә киосклары	20	25	25
Гомуми челтәрдәге автомобиль юллары (юл чите): I, II һәм III категорияләр; IV һәм V категорияләр	12 9	20 12	15 9
Электрлаштырылган шәһәр транспорты маршрутлары (элемент челтәренә кадәр)	15	20	20
Гомуми челтәрдәге тимер юллар (өем төбенә яки чокыр кашлагына кадәр)	25	30	30
Автозаправка станцияләренә карамаган канализация чистарту корылмалары һәм насос станцияләре	15	30	25
АН, БН, ГН категорияле технологик җайланмалар, I һәм II дәрәжә куркынычлы радиактив һәм зарарлы матдәләр булган бина һәм корылмалар		100	
Урман материаллары, торф, сүсле ягулык матдәләре, печән, салам складлары, шулай ук ачык торф ятмалы	20	40	30

**Гомуми сыйдырышлыгы 10 000 куб. метрга кадэр булган складта резервуардан
янгынга каршы ераклык
басым астында яки складка карамаган биналарга һәм корылмаларга кадэр 40 000
куб. метрны изотермик ысул белән саклаганда**

Бина һәм корылмаларның атамалары	Янгынга каршы ераклык, метрларда			
	Басым астындагы жир өсте резервуарлары, полуизотермиклыларны кертеп	Басым астындагы жир асты резервуарлары	Изотермик жир өсте резервуарлары	Изотермик жир асты резервуарлары
1	2	3	4	5
Трамвай юллары һәм троллейбуслар линияләре, гомуми челтәрнең тимер юллары (өем төбенә яки чокыр кашлагына кадэр)	100	75	100	75
Гомуми челтәрдәге автомобиль юллары (юл чите)	50	50	50	50
Электр линияләре (һава) югары көчәнешле (өем төбеннән)	1,5 биеклегендәге терәктән ким түгел	1,5 биеклегендәге терәктән ким түгел	1,5 биеклегендәге терәктән ким түгел	1,5 биеклегендәге терәктән ким түгел
Чиктәш оешма территорияләренең чикләре (коймага кадэр)	300	250	300	200
Торак һәм ижтимагый биналар	санитар-саклау зона чигеннән, ләкин 500 дән ким түгел	санитар-саклау зона чигеннән, ләкин 300 дән ким түгел	санитар-саклау зона чигеннән, ләкин 500 дән ким түгел	санитар-саклау зона чигеннән, ләкин 300 дән ким түгел
Жылылык үзәге	200	200	200	200
Агач материаллары һәм каты ягулык складлары	200	150	200	150

10 нчы таблица

Ылыслы урман билэмэлэре белэн урманчылыклар (урман парклары); (оешма яки склад территориясе коймасыннан)	100	75	100	75
Яфраклы урман билэмэлэре белэн урманчылыклар (урман парклары); (оешма яки склад территориясе коймасыннан)	20	20	20	20
Завод эчендәге жир өсте һәм жир асты технологик торбаүткәргечләр; складка карамаган	өйләндереп-алган урын-, нан читтә, ләкин 20 дән якынарак түгел	15 тән якынарак түгел	өйләндереп-алган урын-, нан читтә, ләкин 20 дән якынарак түгел	15 тән якынарак түгел
жәтештерү зонасындагы оешма биналары һәм корылмалары, резервуарлар күләмендә, куб.метр.: 2000 - 5000; 6000 - 10 000	150 250	120 200	150 200	100 125
Факель урнаштыру (факел кәүсәсенә кадәр)	150	100	150	200
Оешма территориясенә караган зона - дагы биналар һәм корылмалар (административ зонадагы)	250	200	250	200